

Scriptor

stărnim IDEI
transmitem EMOȚII
citim LITERATURĂ

intervi
**Alina
PURCARU**

„Spun că,
indiferent
ce am scris,
am scris mereu
scrisori
de dragoste”

DOSAR PROFESORI

opinii

Ioan RĂDUCEA
Adriana BOZDORO
Emil MUNTEANU
Luminița CORNEANU
Laura T. ILEA
Crina BUD

reportaj

Florentina TITULEAC
Ana-Maria MURARIU

portrete

Raluca NAGY
Ana-Maria MINUȚ
Iolanda VASILIU
Ioan BIȚA
Otilia BĂLINIȘTEANU
Gabriela BAIARDI

Anul XII, serie nouă,
nr. 137-138 (5-6/2026),
mai-iunie

www.editurajunimea.ro
revistascriptor@gmail.com

Redacția:

Director fondator:
Lucian Vasiliu

Director editorial:
Simona Modreanu

Redactor-șef:
Cristina Hermeziu

Secretar general de redacție:
Radu Cucuteanu

Redactori:
Șerban Axinte,
Livia Iacob,
Ioan Răducea,
Frăguța Zaharia (corectură)

Tehnoredactare
și copertă:
Cezar Baci

ADRESA

Editura Junimea/ Revista Scriptor
Oficiul poștal nr. 1, C.P. 85, Iași

Bulevardul Carol I
Grădina Copou
IAȘI – 700506
ROMÂNIA

tel.: 0232 705 837
e-mail: edjunimea@gmail.com
revistascriptor@gmail.com
www.editurajunimea.ro

Tiraj: 250 exemplare
Nr. pagini: 144

Tiparul executat la
S.C. PIM S.R.L. Iași,
tel.: 0729 992 968

scriptor

Anul XII, serie nouă, nr. 137/138 (5-6/2026), mai-iunie

Au colaborat la acest număr:

Șerban AXINTE, Gabriela BAIARDI, Otilia BĂLINIȘTEANU, Lavinia BĂLULESCU,
Petru BEJAN, Ioan BIȚA, Ana BLANDIANA, Oana BOCA STĂNESCU,
Adriana BOZDORO, Crina BUD, Emina CĂPĂLNĂȘAN, Cristina CHIPRIAN,
Mircea V. CIOBANU, Călin CIOBOTARI, Luminița CORNEANU,
Radu CUCUTEANU, Laura Carmen CUȚITARU, Sorina DĂNĂILĂ,
Cristian DIACONESCU, Gheorghe ERIZANU, Cristina FLORESCU,
Nicu GAVRILUȚĂ, Nae GEORGESCU, Valeriu GHERGHEL, Cristina HERMEZIU,
Laura T. ILEA, Romeo Aurelian ILIE, Gilles JALLET, Paul MIHALACHE,
Ana-Maria MINUȚ, Emil MUNTEANU, Ana-Maria MURARIU, Raluca NAGY,
Cosmin NEIDONI, Dinu-Ioan NICULA, Dragoș PĂTRAȘCU, Nicolae PEIU,
Ioan-Aurel POP, Ioan RĂDUCEA, Sorina RÎNDAȘU, Ala SAINENCO, Victor ȘONEA,
Mihaela-Gențiana STĂNIȘOR, Florentina TITULEAC, Georgiana TROIA,
Miruna-Teodora TURBATU, Iolanda VASILIU, Laura-Otilia VASILIU,
Lucian VASILIU

EDITORIAL

Profesorul meu – **Cristina HERMEZIU** _____ 5

POEMUL DESENAT

Ana BLANDIANA

(Țin minte că m-am
întrebat o dată) _____ 6

Dragoș PĂTRAȘCU _____ 7

OM de CUVÂNT

Sorina RÎNDAȘU –
Interviu cu poeta
Alina PURCARU:

„Spun că, indiferent
ce am scris, am scris mereu
scrisori de dragoste” _____ 8

DOSAR

PROFESORI

De la catedră (opinii)

Ioan RĂDUCEA – Zece. Zece plăgi _____ 21

Adriana BOZDORO – Mărturisiri din spatele catedrei _____ 25

Emil MUNTEANU – „23, ieși la tablă” _____ 28

Luminița CORNEANU – Educație, pasiune, vocație _____ 30

Laura T. ILEA – Profesori și elite. Putem să ne dezbrăm de
„lipsa de productivitate” a științelor umaniste? _____ 32

Crina BUD – Cu solidaritate, fără profeții _____ 34

În clasă (reportaj)

Florentina TITULEAC – Doamna. De 7 ani la Cârcini _____ 36

Ana-Maria MURARIU – O zi obișnuită. Naveta unui profesor
tânăr și neliniștit _____ 40

Profesorul meu (portrete, evocări)

Raluca NAGY – *Nobody's perfect* (Vintilă Mihăilescu) _____ 46

Ana-Maria MINUȚ – Mărcile stilului Dumitru Irimia _____ 49

Iolanda VASILIU, Ioan BIȚA – *Il faut avoir l'honneur de son art.*
Discipolii despre Magistrul lor (Inocențiu Măcăreanu) _____ 51

Otilia BĂLINIȘTEANU – Profesorii și răătăcirile noastre
(Ioan Aniței) _____ 54

Gabriela BAIARDI – Ce-aș fi fost fără doamna Vanda?
(Vanda Condurache) _____ 56

EȘAFODAJ critic

recenzii

Mircea V. CIOBANU – Pluralitatea privirii _____ 61

Nicu GAVRILUȚĂ – Modelul 3PT&I despre relaționarea
elev, profesor și mediu _____ 63

Ioan-Aurel POP – *Et in Arcadia ego!* Cu Horia Bădescu _____ 65

Cristina CHIPRIAN – „Cineva spune corect orele” _____ 67

Romeo Aurelian ILIE – Trei bărbați, trei destine, o răstignire
perpetuă _____ 69

Paul MIHALACHE – #deshumări, între copilărie și cutremur _____ 70

Șerban AXINTE – Cărțile „Zidului de hârtie” _____ 73

Radu CUCUTEANU – Influența discretă: anatomia
modernizării în Dobrogea _____ 77

EMINESCIANA

istorii literare

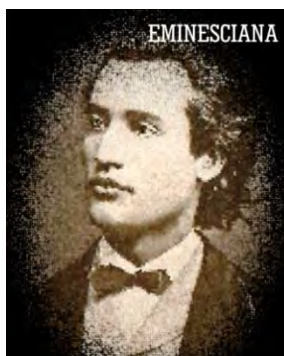
Ala SAINENCO

Recitind scrisorile lui
Gheorghe Eminovici _____ 16

eseu

Nae GEORGESCU

Viața lui Eminescu.
Biografi și biografii _____ 16

studii culturale, eseuri

Victor ȘONEA – Leonardo da Vinci: peisajul ca poveste a vieții_	79
Cosmin NEIDONI – Sărutul mâinii. De la gest ritualic la formă verbalizată de salut _____	82
Nicolae PEIU – Camil Petrescu despre Ion Pillat și Mircea Streinul _____	85
inEdite	
Raluca NAGY – Suplinitoarea _____	87
Georgiana TROIA – Panait Istrati în oglinda transdisciplinarității _____	89
Paul MIHALACHE – Hostel Infinito _____	92

instagrAMABIL

hamletarium

Călin CIOBOTARI – <i>Tipografic majuscul</i> sau despre sensurile de ieri și de azi ale eroismului... _____	96
--	----

film

Dinu-Ioan NICULA – Festivalul Filmului Francez. Un tur de forță pentru Anamaria Vartolomei _____	98
---	----

serial

Miruna-Teodora TURBATU – De ce un oligarh ca Vladimir Plahotniuc „merită” un serial despre viața lui _____	101
---	-----

euterpe

Laura-Otilia VASILIU – În inima creației muzicale moderne_	105
---	-----

artă

Petru BEJAN – „Capriciile și deliciae” lui Tudor Banuș _____	108
---	-----

Foi(E)taj LINGVISTIC

Emina CĂPĂLNĂȘAN – Găsește infinitivul! _____	111
Cristina FLORESCU – Cuvintele din Tezaur _____	112
Laura Carmen CUȚITARU – Semne cu sens _____	115

In/TRADUCTIBIL

Mihaela-Gențiana STĂNIȘOR

Poetul francez Gilles JALLET pentru prima oară în limba română _____ 120

LIBER ARBITRU

Sorina DĂNĂILĂ – IAȘI, tinerețe fără bătrânețe	
Un Profesor... din Iași _____	127
Lucian VASILIU – Confesiuni dezvoltate	
Exoticul George Astaloș _____	129
Oana BOCA STĂNESCU – LiteRAME	
Povești din culise. Maxwell Perkins, omul din umbra marilor romane americane _____	132
Valeriu GHERGHEL – Miscellanea	
Seduția: cum să topești un sloi de gheață doar cu privirea _____	134

VOCI APROPIATE

Lavinia BĂLULESCU _____	136
--------------------------------	-----

ETAJeră

Gheorghe ERIZANU – Cărțile mele formatoare _____	141
Ioan RĂDUCEA – REVISTA Revistelor _____	143
Cristian DIACONESCU , artist invitat <i>Scriptor</i> _____	144

Profesorul meu

**Cristina
HERMEZIU**

O întrebare: vă mai amintiți cine v-a învățat să citiți?

Dar vă propun să înlocuim ultimul verb, după plac. Așadar, cine v-a învățat să conduceți mașina? cine v-a învățat să gândiți critic? cine v-a învățat să cântați la flaut? cine v-a învățat să scrieți? cine v-a învățat să distingeți între adevăr și minciună?...

Dacă tragem linie sub variantele fără număr, la capăt de tot e, de fiecare dată, întâlnirea cu un profesor. O profesie crucială, din moment ce ne însoțește vârstele, creșterea fizică, intelectuală și emoțională și, de cele mai multe ori, evoluția profesională, dincolo de familie și în spațiul public.

Profesorii sunt veriga esențială. Cei care îndură reformele ministerului de resort și cei care le pot salva, *in actu*, la clasă. Mai există profesori de vocație? Cum arată ei? Cum au arătat altădată? Ce îi motivează pe profesori să fie profesori? Ce îi descurajează? Cum se schimbă meseria în funcție de provocările și evoluția societății sau în cadrul unor tipuri diferite de societate/de țări? Dacă ne uităm în parcursul propriu, fiecare dintre noi poate identifica un chip sau o personalitate – *Profesorul meu* – care ne-a marcat, într-un fel sau în altul. Cum, prin ce anume?

Nuanțat prin mărturii, problematizări și evocări, dosarul revistei *Scriptor* ia forma unor exerciții de *luciditate* și a unor exerciții de *admirație*. Iar între ele e viața de profesor, concretă, palpabilă, teribilă.

*

Luciditatea începe cu starea de fapt. Ce macină, din interior, azi, această profesie atât de iubită și atât de blamată în același timp? „Profesorul român este însuși statul român, pus la colț, cu privirile în pereți și cu genunchii pe coji de nucă”, vituperază Ioan Răducea, după ce trece în revistă *Zece plăgi* actuale. I se alătură, cu priviri autoreflexive, profesori – la liceu și la universitate –, din România și din afara României. Astfel, în grupajul *De la catedră*, Adriana Bozdro, Emil Munteanu, Luminița Corneanu, Laura T. Ilea și Crina Bud dau sens, nuanțând confesiv și expresiv o sintagmă ideală și idealizatoare – profesorul de vocație.

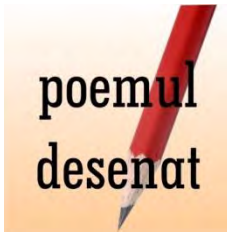
Admirația e sinonimă cu a tinde către excelență. Oricât timp ar trece, niște profesori rămân jalonul. Lecțiile erau

adevărate „spații de descătușare a minții”, își amintește Otilia Bălinișteanu. În grupajul omagial *Profesorul meu*, foști discipoli, azi profesioniști desăvârșiți, Raluca Nagy, Ana-Maria Minuț, Gabriela Baiardi, Iolanda Vasiliu și Ioan Bița, Otilia Bălinișteanu evocă și prind într-un panteon exemplar chipurile magiștrilor lor. Dacă n-ați avut norocul să-i aveți profesori, îi veți invidia pe cei care au primit note de la Vintilă Mihăilescu, Dumitru Irimia, Vanda Condurache, Inocențiu Măcăreanu, Ioan Aniței.

Poftiți *În clasă*. Într-una din școlile acelea și în comunități în care unii profesori n-ar rezista nici câteva luni. În afară de *Doamna. De 7 ani la Gârcini*, adică învățătoarea Florentina Tituleac, de o încăpățănare luminoasă și de un pragmatism desăvârșit: „Am în continuare la școală un dulap cu haine și încălțăminte, astfel încât să nu mai aud scuza *nu a venit că nu are papuci*”. Și luați loc, mai întâi în autobuz, lângă atât de solara Ana-Maria Murariu, care știe cum e să te simți învingător doar pentru că ai reușit „să ajuti un copil să învețe să recunoască cinci litere”. Iar asta nu e decât *O zi obișnuită. Naveta unui profesor tânăr și nclinistit*. Cu detalii tulburătoare, fără niciun fard, cele două reportaje-jurnal, alături de toate textele din dosar, stârnesc fiori de admirație și de frustrare. Așezat lângă *profesor, vocație* e un cuvânt prea slab.

*

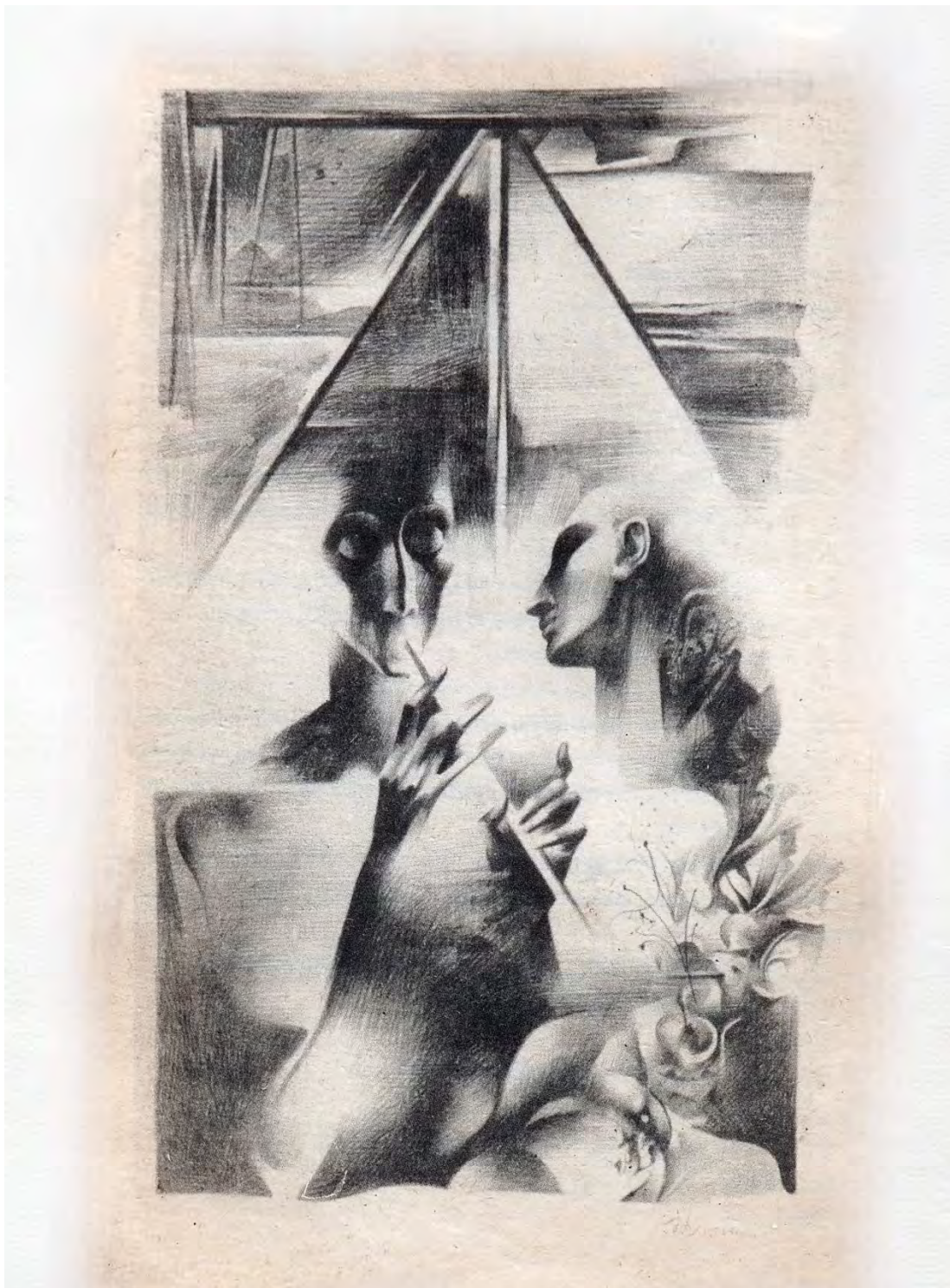
Gratitudine față de numele pe care l-ați rostit răspunzând la întrebarea de început. *Scriptor* vă oferă și în acest număr 144 de pagini dense - lecturi critice, poezie, proză, eseuri, traduceri inedite și semnături artistice. Dacă ne sunteți cititori fideli e și pentru că ați avut, cu siguranță, câțiva profesori de vocație.

**Ana
BLANDIANA**

Țin minte că m-am întrebat o dată
Dacă noi avem doi îngeri păzitori,
Pentru că, fiind mereu împreună,
Ar fi fost o risipă.
Unul singur ne-ar fi fost de ajuns.
Nu-mi trecuse prin minte
Că am putea să ne despărțim
Și-atunci îngerul
Să fie obligat să opteze
Sau poate unul dintre noi să renunțe.
Spune drept,
Nu-ți pare rău că mi l-ai lăsat
Numai mie?

(din volumul *Variațiuni pe o temă dată*, 2018)

Dragoș PĂTRAȘCU: Poemul desenat

© Roman Rybaleov

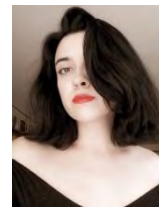
Sorina RÎNDAȘU

Interviu cu poeta

**Alina
PURCARU**

om de cuvânt

„Spun că, indiferent ce am scris, am scris mereu scrisori de dragoste”

Sorina
RÎNDAȘU

Alina PURCARU (n. 1982) este autoarea a patru volume de poezie, *rezistență* (Cartea Românească, 2016), *Indigo* (București, Tracus Arte, 2018), *Tot mai multă splendoare* (Cartier, 2022) și *Clivaj. Fidelitate* (Cartier, 2025). Este coautoare a romanului colectiv *Rubik* (Polirom, 2008) și coordonatoare a mai multor volume colective: *Povești cu scriitoare și copii* (Polirom, 2014), *10.000 de semne/ Otros 10.000 caracteres* (antologie bilingvă de proză românească, în ediție româno-spaniolă, apărută la Editura ICR în 2017) și, împreună cu Paula Erizanu, a antologiilor *Un secol de poezie română scrisă de femei* (Cartier, 2019, 2020, 2021). A scris și două cărți pentru copii, *Catrina și marele Domn Somn* și *Un unicorn în muzeul de oase* (ambele cu ilustrații de Mihaela Paraschivu, publicate la Cartier, 2017). Poemele și eseurile ei au apărut în mai multe volume colective. A primit premiile „Gheorghe Iova” pentru *Indigo* și pentru *Tot mai multă splendoare*. De asemenea, a primit premiul „Cartea de poezie a anului 2022”, în cadrul Galei Tinerilor scriitori și premiul „Observator Universitas”.

S.R.: *Alina Purcaru, ești o scriitoare vizibilă, energetică și, poetic vorbind, scrii mult în ultima vreme. De unde îțiiei energia pentru a scrie aceste poeme care, la rândul lor, au capacitatea de a electriza și de a le impune cititorilor regulile tale?*

A.P.: Este foarte flatantă descrierea ta, dar eu mă simt total pe dos: parcă nu am energie pentru mare lucru, simt că nu se vede nimic din ce fac, că nu fac, de fapt, nimic, că nu termin nimic. Când totuși simt nevoia să accelerez lucrurile, legat de scris, fie o fac pentru că oameni, cărți sau contexte mă inspiră și mă motivează într-un mod cu totul neașteptat, fie pentru că simt că, dacă nu o fac, m-aș scufunda, iar instinctul meu de supraviețuire încă face performanță. ☺ Așadar îmi iau energie fie din nouitate și prospețime, pe care le pot găsi peste tot, de la întâlniri, conversații, la o postare pe social media sau un incident petrecut pe stradă, fie din disperare și lipsă cruntă de aderență la o formă de prezent care mă conține atunci. Nu funcționez creativ pe frecvențe căldicele.

Scrisul poeziei e pentru tine o supapă existențială sau mai degrabă o activitate clar premeditată pe care o desfășori după un anumit program (literar) personal?

Nu mi-am putut niciodată crea o rutină pentru scrisul de poezie. Pentru celelalte forme de scris, da, însă legat de poezie ce pot să fac în mod constant e să adun idei, fragmente, imagini și să le strâng într-un fel de dosar cu care, în felul meu, lucrez mereu, dar construcția propriu zisă o fac în salturi, în niște stări

de flux destul de imprevizibile. Ce e important mereu pentru mine e o direcție de căutare, un soi de obsesie curentă pe care o urmez constant și pe care o alimentez/ documentez din mers. La fel de important este să mă împac cu ideea că uneori nu scriu, că uneori trebuie să aștept și să fac alte lucruri creative: să tricotez, să gătesc ceva nou sau pur și simplu să mă uit pe pereți, vorba Simonei Popescu, „cât sunt ei de drepti”.

Cum s-a metamorfozat traseul tău literar și personal de la Indigo la Clivaj. Fidelitate?

Aș începe chiar de la primul meu volum, *rezistență*, care a apărut la Cartea Românească în 2016, o carte la țin enorm, pentru că ea a deschis drumul pentru mine. Cred că în primele două cărți, *rezistență* și *Indigo* am căutat să conceptualizez și să abstractizez mai mult, să găsec niște expresii care mai mult să medieze niște stări, idei și preocupări. Aveam nevoie de mai multe paravane, de mai multe ecrane, vocea mea dezgolită, dincolo de toate artificiile pe care le puteam găsi, mi se părea prea riscantă. Era o vulnerabilitate pe care nu o puteam dezgoli, nu o puteam traduce direct la nivelul expresiei. Mă ascundeam destul de mult, chiar dacă nu îmi dădeam atunci seama că asta făceam. Apoi, odată cu *Tot mai multă splendoare* (Cartier) nu mi-a mai păsat. Am ajuns la o poezie mult mai directă, adresativă, care afirmă deschis niște urgențe și descrie precis contexte vătămate. E o carte mult mai explicit politică decât celelalte, o carte feministă, care

a încorporat doze egale de seninătate și deznădejde. *Clivaj. Fidelitate* continuă unele fire de acolo, dar e mult mai ancorată în biografic, mult mai obsesivă, mai riscantă, mai destructurantă, mai neagră, dacă vrei, pentru că e o carte a rupturilor, a doliului, a trecerilor de tot felul și, aș zice eu, a unei inadecvări fundamentale din care țâșnește un scris mai greu de strunit, de îmblânzit.

Sunt scriitoare și scriitori care scriu și rescriu la nesfârșit aceeași carte, după cum sunt scriitoare și scriitori ce încearcă să se reinventeze cu fiecare volum în parte. Tu în ce categorie crezi că te situezi și cum vezi posibilă transformarea asta? Este ea oare posibilă?

Dacă nu aș crede că transformarea e posibilă, nu aș mai scrie. Sigur că unele structuri, unele matrice rămân în noi, dar radiază cumva, cred eu, nu ne închid într-un cadru de nezdruccinat. Din punctul ăsta de vedere, al unor obsesii, căutări, există o continuitate, dar pentru mine e important să găsec moduri noi de a privi scrisul și unghiuri noi de a privi lumea, viața. Am nevoie de o prospețime și de schimbare ca să pot să scriu. Când simt că alunec prea departe cu aceeași formulă, încerc să mă trag un pic de mâneacă. Nu să nu mai scriu așa, e important să iasă la suprafață un tip de conținut care nu s-a epuizat într-o carte, dar să văd ce e cu el și cum îl pot apuca altfel, în modul în care să-și găsească, de fapt, un răspuns, o rezolvare, pe scurt, expresia care să-l conțină cât mai exact.

Cred că nu greșesc dacă afirm că cea mai recentă carte a ta e și cea mai bună.

E ceva din scrisul tău anterior care acum a ajuns la paroxysm. Cum vezi evoluând formula ta poetică și cum te raportezi tu acum la această carte?

Mulțumesc pentru că spui asta. Nu m-am așteptat ca această carte să placă, sincer, dar pentru mine a fost vital s-o scriu și apoi să-i las libertatea, să-mi las și mie libertatea de a nu mai controla atât de mult propria poezie. E foarte aproape de mine cartea asta, poate că nu o văd limpede în toate cotloanele ei, dar simt că e o carte cu o greutate aparte, cu o urgență imposibil de negat, o carte riscantă, nocturnă, obsesivă și imperfectă, cam ca un animal sălbatic care și-a jumuit blana în niște încheștări pe viață și pe moarte, care știe foarte bine prin ce locuri a umblat, are în sânge harta propriilor deplasări. Nu știu cum o să mai scriu după ea, nu am știut nici după *Tot mai multă splendoare*. Atunci am simțit nevoia unor poeme în proză, solide, aluvionare. Acum, după tot ce a răscolit *Clivajul*, poate că urmează o tranziție mai potolită, poate că urmează niște desene cu linii clare, mici dansuri pe suprafețe modeste, dar cine știe dacă o să fiu în stare și cine știe unde o să ducă.

Ești și un jurnalist cultural vizibil. Ai scris ani de zile la Observator cultural, iar acum colaborezi cu Scena9. Cât de importantă e această activitate pentru tine? Simți în vreun fel că te controlează sau că îți ia din timp și din energie sau, dimpotrivă, e un plus pe toate planurile?

Am făcut și fac aceste lucruri pentru că sunt curioasă și îmi face plăcere să scriu despre cărți, să stau de vorbă cu autori. E o bază de susținere a muncii mele literare, care nu se petrece niciodată în vid. Eu am și o minte neliniștită, am nevoie de stimuli din multe direcții, mă interesează ce se petrece în teritoriul pe care și eu mă joc, scriindu-mi cărțile, așa că pot să spun că îmi iau energie pentru propriul scris din contactul cu zumzetul ăsta, dar e drept, dacă am grijă la dozaj. Prea multă deschidere către exterior, pentru prea mult timp, mă secătuiește. Pe de altă parte, nici nu știu să fac altceva, profesional vorbind, nu știu să câștig bani din altceva, ceea ce mă neliniștește cumplit, uneori.

Vorbește-mi, te rog, despre antologia pe care ai realizat-o împreună cu Paula Erizanu, Un secol de poezie română scrisă de femei. Cum a apărut ideea și cum a fost dusă concret la îndeplinire?

Această antologie e o poveste în care amândouă am pus multă, multă dăruire, muncă și încredere, de-a lungul câtorva ani. Dincolo de dorința noastră de a face asta, am știut că e un proiect urgent și necesar. Ne-a venit ideea stând de vorbă în bucătărie, cum fac prietenele. Era în preajma anului centenar, apăruseră cărți legate de asta în nenumărate domenii și i-am spus Paulei că mă gândisem la o astfel de antologie, dar că propunerea mea fusese privită cu ironie și condescendență de un editor poet. Și atunci Paula a zis: hai s-o facem! Și asta am făcut: ne-am pus pe o direcție, am crezut la fel de mult în miza și frumusețea unei astfel de cărți, în urgența de a recupera vocile unor autoare care ajunseseră invizibile și în alonja feministă a unui astfel de demers. Am crezut asta chiar dacă ni s-a tot spus, în faze incipiente ale lucrului, că nu o să găsim poete de inclus în antologie, că nu există, n-avem cu ce s-o facem. În fine, noi ne-am ținut de planul nostru, convinse că există, desigur. Am lucrat cu deadline-uri strânse, la fiecare volum, și e foarte adevărat că ne-a fost foarte greu să găsim cărți și informații despre

autoare, mai ales în perioada pandemiei, când bibliotecile erau fie închise, fie totuși riscante. Dar am găsit soluții, am creat circuite paralele, cumva ne-am descurcat. Găsești mereu soluții dacă vrei, dacă te încapățânezi. Și noi ne-am încapățânat împreună, a contat enorm că am fost pe aceeași frecvență și că ne-am folosit energia pentru ce aveam de făcut, nu pentru a ne convinge una pe alta că merită să facem asta. Între timp volumele au ajuns la câteva ediții fiecare, sunt folosite în universități și speranța noastră a fost și rămâne să deschidă, de fapt, un drum mai larg către recuperarea și analiza temeinică a operelor acestor scriitoare.

Cum scrii? La modul concret, ai un spațiu al tău unde te poți concentra mai bine sau preferi schimbările de decor?

© Roman Rybalcov

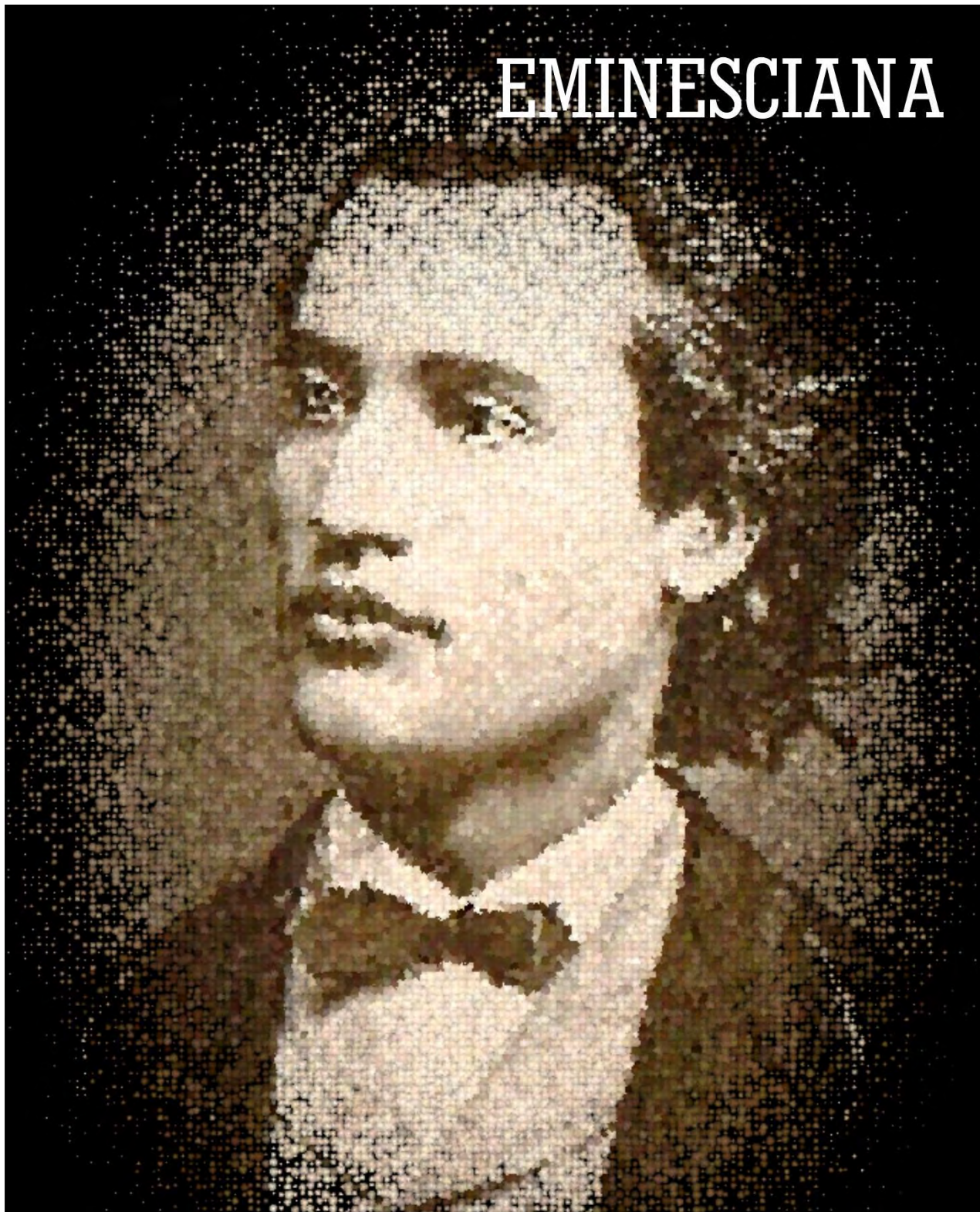
Am ajuns la o poezie mult mai directă, adresativă, care afirmă deschis niște urgențe și descrie precis contexte vătămătoare.

Am un spațiu al meu. Lucrez de acasă din 2009, iar în ultimii ani chiar am un spațiu al meu în care nu mă bruiază nimeni și nimic, măcar pentru câteva ore. Nu spațiul e neapărat problema, cât lipsa resurselor, ca pentru atâția dintre noi, munca pe care trebuie să o faci și să o cauți ca să te poți ține pe linia de plutire, faptul că munca asta e atât de prost plătită și, în ultimul timp, inclusiv greu de găsit. E o muncă în sine să îți găsești de muncă, ceva exasperant, cronofag, energofag. Revenind la spațiu, e important pentru mine să-mi delimitez colțurile care simt că mă conțin cu toate preferințele și tabieturile mele. Nu pot să scriu ficțiune la birou. Stau pe canapea cu laptopul în brațe, cu cele trei pisici dând târcoale și uneori insistând să le dau lor atenție, cu câștile mele pe care le rotesc după un sistem personal, cu cărțile de tarot, cu cărțile pe care le citesc atunci, cu caiete diverse, cu micile mele ancore care trebuie să stea unde le pun eu și să-mi stabilizeze iluziile. Am nevoie de ordine și de prezențe materiale în jur, de semnele cu care îmi delimitez zona de scris de restul spațiului. Cam ca un cerc magic, dar cu conturul mai relaxat. Chiar dacă nu scriu zilnic, am nevoie ca spațiul ăsta să fie așa mereu, să mă aștepte acolo ca o posibilitate reală, concretă.

Ce e, dincolo de strălucire, Alina Purcaru? Cum ești tu de fapt, dincolo de poezie, dincolo de orice?

Sunt un om foarte singur, e în mine o singurătate fundamentală care cred că mi-a condus și viața, și scrisul. Cu singurătatea mea am încercat mereu să mă împrietenesc, să trăiesc, orice am făcut și orice am ales. Spun mereu că, indiferent ce am scris, am scris scrisori de dragoste. E adevărat. Mi-am dorit apropiere și apoi mi-am dorit să nu mă mai pierd pe mine. Acum sunt o femeie care își iubește viața, fiica, scrisul, libertatea, prietenii și familia și care nu mai vrea să pună în pericol nimic din tot ce iubește, din niciun motiv. Tot singurătatea mea m-a învățat asta și mă învață în continuare. ■

EMINESCIANA

Recitind scrisorile lui Gheorghe Eminovici

Despre Eminescu, cei care l-au cunoscut spuneau că era foarte discret în privința vieții sale private. De aici cunoașterea superficială a vieții sale intime. Nici Gheorghe Eminovici – și poate că de la el moștenise modul discret de a fi Eminescu – nu oferea mai multă deschidere spre viața sa personală, familia mare fiind, probabil, suficientă pentru consumul acesteia. Dovadă sunt scrisorile sale care abundă în date privind munca sa la Dumbrăveni – adevărate rapoarte despre starea moșiei și lucrările executate. Scrisorile la care ne referim sunt cele 41 pe care G. Călinescu le avea de la Al. Calligari-Dumbrăveni și din care publicase: trei în *Viața Românească*, nr. 11 din 1933 (pp. 6-9) și patru în nr. 12 din 1937 (pp. 73-75), după ce, anterior, în 1931, tipărise, în aceeași revistă, studiul „Gheorghe Eminovici, tatăl lui Eminescu” (nr. 9-10, pp. 258-266), pentru care folosiseră scrisorile și care avea să devină parte a cunoscutei monografii *Viața lui Mihai Eminescu*. Celelalte 34 de scrisori, scrise în germană, au fost publicate de Ovidiu Papadima în 1964 (Papadima 1964: 455-486).

În pofida stilului concis și a prezențelor la obiect, frământările legate de poziția sa la moșie, de viitoarea căsătorie, pentru care îi cere permisiunea lui Costache Balș, de starea sănătății transpar, iar referirea, în context, la unele nume, permit (și impun) clarificarea

unor aspecte din viața sa interpretate ambiguu.

În două dintre aceste scrisori, Gheorghe Eminovici face referire la baronul von Cârste, care își exprimase dorința de a cumpăra vin de la boierul Costache Balș. Nu atât subiectul scrisorii interesează însă, cât referința în sine. În prima scrisoare, datată 1 septembrie 1839, Eminovici scrie: „Domnul baron Jenakaki von Kîrsty, care se prezintă înălțimii tale, vă roagă să-i dăm un butoi de vin roșu”.

Din a doua, datată 24 octombrie 1839, un detaliu permite corectarea unei informații cu privire la viața viitorului căminar – Gheorghe Eminovici îl numește pe Jenakaki von Kîrsty *fostul meu stăpân*: „Fostul meu stăpân D. Domnul baron Enachi să ro[a]gă dumișale C.C. Costache pentru un vas de vin roș pe care va plăti prețul convenit”. Or „fostul stăpân”, care l-a adus pe Gheorghe Eminovici la Dumbrăveni, se considera că ar fi fost baronul Jean Mustață, după cum rețin notele biografice. Sursa acestei informații era Matei Eminovici, care îi scria, în una din scrisori, lui Corneliu Botez: „Baronul Jean Mustață din Bucovina, luând cu arendă de la boierul velit Balș moșia Dumbrăveni, aduce pe Gheorghe Eminovici ca scriitor. Baronul n-a ținut multă vreme moșia, căci, fie termenul arendei a expirat fără reînnoire, fie s-au ivit neînțelegeri între el și

**Ala
SAINENCO**

proprietar, s-a dus de s-a stabilit la Botoșani, unde a murit, îngropat fiind în biserica Vovidenia, de dânsul zidită”. Informația a fost preluată de G. Călinescu și a intrat, prin *Viața lui Mihai Eminescu* în circuitul public.

Primul lucru care se infirmă cu dovezi scrise ține de biserica Vovidenia din Botoșani. În pronaosul bisericii s-a păstrat pisană, lizibilă și azi, descifrată cândva de Nicolae Iorga: „Grigore Varlaam, drept fecior marelui stolnic și spătar Manole Varlaam, ci au fost fecior lui Manole Varlaam, ci din vechime au făcut în acest țințirim, aici, biserică de lemn, cu hramul tot «Intrarea în Biserica», și fiind învechită după trecere de atâția ani, a început a zidi din temelie cu toată cheltuiala dumisale baronul Crâstea și a clironomilor părintelui lor, fraților mei, marelui spătar Gheorghe, Smaranda, Manole cămenar, Constantin, Anastasia, Grigore, Elena, Ioan și sora noastră Profira, soția

Pisania din pronaosul Bisericii Vovidenia din Botoșani

marelui agă Grigore Cananău. Deci începându-se a se zidi din temelie acest sfânt și Dumnezeuiesc lăcaș unde se prăznuiește «Intrarea în Biserică a prea Sfintei de Dumnezeu Născătoare», spre pomenirea repositajilor părinților și strămoșilor noștri, cât și a fiilor și urmașilor și a tot neamul nostru, precum și a fraților poporânilor orașeni, locuitori în acest oraș al Botoșanilor. De aceea, rugăm pe toți creștinii care vor ceti și vor intra în biserica aceasta să roage pe atotputernicul Dumnezeu pentru pomenirea pomeniților și să ierte pe toți și pe mai marile nostru frate repositat, marele spătar Vasile Varlaam. S-au zidit această biserică în domnia prea Înălțatului domn al Moldovei, Mihail Grigore Sturdza Voievod, în anul întâi al Domniei Sale, de la zidirea lumii 7342, iar de la Hristos 1834 iunie. Grigore Varlaam, ctitor ostenitor, cu sârguință a se aduce întru plinirea desăvârșirii, spre pomenirea mea în veci” (Iorga 1908: 224).

Numele Mustățâ nu figurează printre ctitori, cum ar fi fost dacă acesta ar fi

ctitorit – conform spuselor lui Matei Eminescu – biserica.

Și totuși e firesc să ne întrebăm care sunt sursele acestor confuzii și mai întâi a confuziei legate de biserica Vovidenia, dar și de prenumele baronului? Să fi consultat G. Călinescu Arhivele din Botoșani? La fila 1, Mitrici, 10/1835, este consemnat decesul baronului Teodor Mustățâ în 1835, la vârsta de 81 de ani și înmormântarea lui la biserica Uspenia din Botoșani (citată după Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*, București, Minerva, 1977, p. 11). E vorba însă de baronul Teodor Mustățâ, de biserica Uspenia, și nicicum de Jean (Ioan) Mustățâ și biserica Vovidenia. Jean Mustățâ – tot el Ioan Mustățâ – a fost al treilea copil al lui Teodor Mustățâ, căruia baronul îi lasă prin testament „Sadagura cu părțile din Rohozna și cu migieșita moșie Zadubriuca cu tot hotarul lor, ear din moșiile emfitefticești (...) moșiea Draceni cu a patra parte din Costești, moșiea Toporăuți și Tresliciana, toate în

K.K. Bucovina, asemenea și casă (...) de veci cu locul din târgul Cernăuțului supt No. 558, ori ce roduri, viti, acareturi sau ori ce altă mișcătoare avere s-ar află asupra moșiilor numite și locului de târg” (Balan 1929: 95). Nu este amintită moșia Dumbrăveni nici în testament, ca posesie a familiei, dar nici în vreunul dintre actele legate de Teodor sau Ioan Mustățâ.

La Dumbrăveni însă îl găsim pe boierul Ioan Ienacaki Crîstea, care semnează jalobe cu titulatura „Baron Ioan Crîste, posesor satilor Dumbrăvenii”. Un document din august 1833 publicat de Gh. Ungureanu ne dă următoarele date: „Dumnealui baronul Crîste, de națiune creștin, sudit austriecesc, este posesorul moșiilor acestora: Dumbrăvenii cu cotunurile, Siminicea, Vlădenii și Sarafineștii, în ținutul Sucevei, ocolul Siretului de Sus; moșia Măndreștii, Brehueștii și Bursucenii de la ținutul Botoșani” (Ungureanu 1977: 39). Iar jalba, concluzionează Gh. Ungureanu, „pare compusă și scrisă de

Gheorghe Eminovici, grafia fiind asemănătoare altora scrise de el mai târziu” (Ungureanu 1977: 34).

Și totuși e firesc să ne întrebăm care sunt sursele acestor confuzii și mai întâi a confuziei legate de biserica Vovidenia, dar și de prenumele baronului? Să fi consultat G. Călinescu Arhivele din Botoșani?

Intersectarea parcursurilor baronului Ioan Cîrste cu Eminovicii pare firească, căci baronul deținea o parte din Călineștii, împărțiți în trei: Călineștii-lui-Cuparencu, Călineștii-lui-Ienachi și Călineștii-lui-Vasilache. În Călineștii-lui-Cuparencu își așezase familia Vasile Eminovici. Iar biserica din Călineștii-lui-Cuparencu, unde era dascăl, după moartea lui Mihalachi Cuparencu survenită pe 30 ianuarie 1800, a fost patronată și de „proprietariul mare Enacache de Cîrstea și fiul său Nicolai”, după cum e consemnat în Condica cronică a parohiei Călinești. Aceasta probabil și pentru că locuitorii Călineștilor-lui-Ienachi, neavând biserică proprie (aceasta va fi zidită abia în 1884-1887), erau enoriașii aceleiași biserici din Călineștii-lui-Cuparencu. V. Gherasim aflase pe la 1923 de la un locuitor al Călineștilor că boierul Cîrste, tatăl lui Ienachi Cîrste l-ar fi împrumutat pe Vasile Eminovici cu patru fâlci de pământ.

Acest baron, Ioan Cîrste, și nu Teodor Mustață, trebuia să-l fi adus pe Gheorghe Eminovici mai întâi la Costâna, apoi la Dumbrăveni, pe moșia pe care o avea în posesie.

Referințe bibliografice:

Balan 1929 = T. Balan, *Refugiații moldoveni în Bucovina*, București, Cartea Românească.

Iorga 1908 = N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, adunate, adnotate și publicate de N. Iorga, București, Institutul de Arte Grafice și Editură Minerva: Atelierele Grafice Socec & Co, vol. 1.

Papadima 1964 = O. Papadima, „Din corespondența lui Gheorghe Eminovici”, în RITL, tom 13, nr. 2, pp. 455-486.

Ungureanu 1977 = Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*, București, Minerva.

Aripă, 120 x 100 cm, ulei pe pânză, 2017

Viața lui Eminescu. Biografi și biografii

**Nae
GEORGESCU**

Pentru Titu Maiorescu, primul editor și autorul primei „notițe bibliografice”, viața lui Eminescu se putea cuprinde într-o singură frază, pe care merită s-o recitim: „Născut la 15 ianuarie 1850 la Botoșani, primind prima învățătură la gimnaziul din Cernăuți, părăsind în 1874 școala pentru a se lua după trupa de teatru a dnei Fani Tardini prin România și prin Transilvania, părăsind și această trupă pentru a se arunca cu cea mai mare încordare în studii felurite la Viena, susținut acolo și la Berlin în mare parte prin contribuțiile unor amici literari, numit între 1874 și 1876 revizor școlar și bibliotecar la Iași, destituit și dat în judecată de guvernul următor, însărcinat apoi cu redacția ziarului *Timpul*, încălzit din vreme, dar numai sporadic, de farmecul unor femei de la care au rămas în poeziile lui câteva urme de păr bălai, ochi întunecați, de mâne reci, de nu știu ce și nu știu cum, lovit în iunie 1883 de izbucnirea nebuniei, al cărei germene era din naștere, îndreptat întrucâtva la începutul anului 1884, dar degenerat în forma lui etică și intelectuală, apucat din nou de nemiloasa fatalitate ereditară, Eminescu moare la 15 iunie 1889, în institutul de alienați din București”.

Iată, așadar, 11 sau 12 momente importante din viața poetului, prinse oarecum din zbor și fixate în această „notiță” pentru ca, împreună cu fotografia din perioada *Timpului* și, desigur,

alături de poeziile din ediția princeps, să contribuie la construirea unei imagini, cerută insistent de public, necesară istoriei literaturii înseși, imagine pe care Titu Maiorescu o însoțește cu teoria romantică despre geniu. Desigur, dintre aceste momente ale vieții lui Eminescu asupra cărora s-a oprit criticul mai niciunul nu a rămas nemișcat: pe măsură ce a coborât din amintirile prietenilor și cunoscuților și s-a adâncit în istoria literară, biografia lui Eminescu s-a complicat enorm. Putem spune, azi, că toate aceste fragmente de viață sunt „puțin altfel” decât le vedem înfățișate mai sus. Eminescu s-a născut la 20 decembrie 1849: aceasta este data însemnată de el însuși în registrul Junimii, așadar data pe care și-o cunoștea, la care și-a sărbătorit, ca tot omul, ziua de naștere, cum se spune. Cealaltă dată, 15 ianuarie 1850, este înscrisă în actul de botez găsit la câțiva ani de la moartea poetului. Ce e important, în fond, ca voință a individului: ziua pe care o cunoștea și și-o serba el însuși cât timp a trăit – ori clipa astrală, atestată prin dovezi materiale, prin acte și înscrisuri semnate de mai multe mâini? Ce serbăm noi după el – nu prelungim petrecerile lui din timpul vieții lui?

Se pare, însă, că Eminescu însuși își știa aceste două date ale nașterii. Actul său de botez are semnături grele, a unui preot și, mai ales, a bunicului matern al poetului, stolnicul Jurașcu, precum și a

tatălui său, Gheorghe Eminovici. Nu se poate să nu-l fi știut, să nu fi avut copia lui pentru a o prezenta la atâtea școli și universități prin care a trecut. Avem însă, în favoarea lui 15 ianuarie 1850, o mărturie cel puțin la fel de grea: cea a Mitei Kremnitz, doamna de onoare a reginei Elisabeta. Ea scrie în prefața la *Rumänische Dichtungen*, antologia de poezie românească tradusă în limba germană (cu ajutorul direct al lui Eminescu), apărută în 1881, că poetul s-a născut în 1850. Nu putea să aibă această informație decât de la el însuși – același care scrisese cu doi ani înainte, în registrul Junimii, că s-a născut la 20 decembrie 1849. În registrul acela al membrilor, unde fiecare scria ce voia despre sine, poetul notează informația știută și păstrată din familie – dar într-o carte destinată cititorului de limbă germană trebuia să fie riguros exact, oficial...

Și ar mai fi de adus în discuție, aici, un argument de ordin literar: schița „La

aniversară”, publicată de Eminescu în *Curierul de Iași*, 1875. Personajul de acolo se numește *Ermil*, iar peisajul este iernatic. În calendarul ortodox, sfântul Ermil se celebrează pe 13 ianuarie. Și numele ales de Eminescu este paronimic la numele său (Ermil – Emin), și data este foarte apropiată de 15 ianuarie.

Eminescologia tradițională s-a oprit la data de 15 ianuarie pentru celebrarea nașterii poetului. N-ar trebui să uităm că secolul XX, în care s-au fixat canonic viața și opera lui Eminescu, a fost prin excelență un secol pozitivist, actele scrise fiind mai puternice decât orice (prin acest orice putem înțelege mentalități, imagini intuitive, sentimente, chiar un Eminescu argumentativ care abia în ultimul timp se conturează).

Nici data morții lui Eminescu nu este 15 iunie, de vreme ce evenimentul s-ar fi petrecut după miezul nopții; mulți biografi ai poetului înclină să depășească simetria aceasta a cifrelor – care înseamnă jumătatea lunii, a anului, a vieții, a operei etc. – și să pună 16 iunie alături de cinstitul 20 decembrie. Fiind, însă, vorba și de un simbol – tot ce se potrivește face bine la întreținerea lui.

Cu „nebulia” lui Eminescu, însă, nu mai sunt de acord biograful săi; cele mai multe studii de patologie acreditează ideea unui stres imens. De altfel, după 1884 Eminescu și-a revenit, a creat, a funcționat iarăși ca bibliotecar, iarăși ca ziarist, a publicat ori a permis să i se publice poezii noi. Argumentul că aceste noi poezii sunt, de fapt, preluate din propriile manuscrise (din memorie) este insidios. Eminescu a publicat

(tipărit) în timpul vieții vreo 80 de poezii – iar actualmente, de pildă, editorii au identificat în manuscrisele sale peste 450 de titluri. El avea, așadar, de gândit/reflectat pe când era despărțit de manuscrisele sale (între anii 1884-1889) la vreo 350 de titluri/ teme. De ce să nu definitiveze și să nu publice vreunul dintre acestea, care-i umblau atât de viu prin minte, și să fi căutat teme noi ca să nu mai cârtească unul sau altul dintre biografii săi că i-a secăt vâna creației ca unui paralizic general? Ultima sa poezie, „Stelele-n cer”, găsită în halatul de spital (împreună cu „Viața”) când l-au pregătit pentru prohodire, cum se zice, are ciorne manuscrise (strofe încheigate, adică) pe zeci de pagini, din care a ales în finalul finalului său cinci strofe.

Să ne înțelegem: epoca, nu oamenii, era aceea care nu putea să cuprindă, să înțeleagă suferința geniului. După căderea din 28 iunie 1883, când s-a scris public, în presă, că este vorba de nebunie – boală de care lumea se ferea și, mai ales, considera că instituțiile publice, cum era și ziarul *Timpul*, trebuie protejate de purtătorii ei –, poetul și-a revenit, dar n-a mai putut să convingă pe nimeni că este sănătos, că e cel de dinaintea căderii. Cele mai multe gesturi publice pe care le face el acum sunt dovezi manifeste, afișate, de sănătate mintală. Iată, de pildă, unul dintre ele: era la ștrandul Repedea, lângă Iași, în vara lui 1886, și ar fi vrut să facă o baie și să stea la soare, la aer. Medicul stațiunii i-a interzis intrarea, pe motiv, probabil, că tulbură ordinea publică, fiind de notorietate că a suferit atacul „nebuliei”. Eminescu insistă, urmează un dialog cu „cerberul”

ordinii publice (care pe atunci era un cadru medical), cu o replică a acestuia din urmă cam astfel: „D-le Eminescu, dacă d-ta pretinzi că ești în deplinătatea facultăților mintale, iată aici o foaie de hârtie și un creion, fă-ne dovada, scrie-ne ceva”. Ne imaginăm această replică după mărturiile celor care povestesc întâmplarea. Poetul s-a supus probei, s-a așezat la masă și a scris, fără ezitare, în fața medicului și a martorilor săi, poezia „La steaua...”, care a plăcut atât de mult încât a făcut înconjurul stațiunii și a ajuns, nu se știe cum, la revista *Convorbiri literare*, unde a fost publicată de Jacob Negruzzi la 1 decembrie 1886 (împreună cu două poezii de Veronica Micle: ea a mijlocit, probabil, publicarea).

Printre cei aflați atunci la Repedea era și poeta Riria, viitoarea soție a lui A.D. Xenopol, care l-a rugat pe Eminescu să-i transcrie această poezie în jurnalul ei – un caiet care în zilele noastre, prin anii '70 ai secolului trecut, s-a găsit și se află la o bibliotecă publică. Ei bine, abia găsirea acestui caiet cu scrisul olograf al lui Eminescu readuce în discuție momentul Repedea, fără această probă materială întreaga întâmplare cu medicul stațiunii fusese considerată de biografii poetului dacă nu chiar o fantezie, în orice caz un moment neclar al biografiei, un punct obscur etc. Pentru că, într-adevăr, asemenea probe de vitalitate nu se potrivesc cu imaginea fixată de primii biografi ai poetului, aceea a unui bolnav psihic incurabil, „degenerat”, chiar „paralizic general” etc. Abia adunarea la un loc și cântărirea cu atenție a tuturor dovezilor acestea de

Vitalitate respinse de biografia poziti-viști readuc lumini cu adevărat noi în ceea ce numim biografia lui Eminescu. Tudor Arghezi spunea că a vorbi despre poet este ca și când ai striga într-o peșteră largă: fiecare colț de piatră îți răspunde, fiecare pliu al vieții sale spune ceva.

Modelul călinescian

În aceste condiții nu există o biografie a lui Eminescu, una singură și aceeași peste tot, ci avem un complex al vieții poetului, un Eminescu argumentativ, adică un dialog continuu al nostru (cei de azi ori cei de mâine, ori poimâine) cu el și lumea lui. Biografiile lui Eminescu sunt, și ei, lumea lui, și cu ei dialogăm. Aceștia sunt, după deja amintitul Titu Maiorescu, mai întâi Nicolae Petrescu, apoi Gala Galaction, Nicolae Zaharia, aceștia dezvoltând cu lux de amănunte portretul maioreșcian. Ioan Scurtu a scris o viață a lui Eminescu în limba germană, pentru publicul de la începutul secolului XX, unde se abate întrucâtva de la canonul abia stabilit.

Prefețele multor ediții – cum ar fi cele ale lui Gh. Adamescu, Al. Colorian, Gr. Scorpan etc. – sunt de cele mai multe ori viziuni personale, asumate, ale fiecărui editor despre viața poetului, editorii fiind cei mai apropiați, cel mai bine integrați în complexul eminescian. În perioada interbelică, însă, G. Călinescu este acela care va fixa pentru o lungă posteritate viața lui Eminescu în lucrarea eponimă scoasă în 1932. Această carte are nevoie ea însăși de o ediție critică, pentru că cele cinci sau șase reeditări ale ei de către autor diferă

mult între ele: G. Călinescu revine, elimină unele pasaje, reface altele – iar ultima sa ediție, cea din anii comuniști, scoate „chirurgical” toate referirile la Moldova din stânga Prutului ori la ziaristica mai dură eminesciană: această ediție a sa circulă, din 1964 până azi având vreo 18 reeditări, fiind cea mai retipărită carte, probabil, din cultura română. Modelul călinescian s-a impus pentru că se adresează în special tinerelor generații, propunându-le un Eminescu tânăr, energic, creator, responsabil (și reprezentativ) pentru nația sa, ca un voievod, supus aceluia tragic al destinului care a făcut din Ahile marele personaj mitologic.

**Eminescu a publicat (tipărit)
în timpul vieții vreo
80 de poezii –
iar actualmente, de pildă,
editorii au identificat
în manuscrisele sale peste
450 de titluri.**

Modelul călinescian nu a secat, însă, tema – ci doar a pus-o într-o competiție înaltă din care într-adevăr marele public nu a putut câștiga, pentru că „dezbaterile” s-au purtat în amfiteatre restrânse, în cărți mai greu accesibile, dar care, ca temă, a ținut atenția trează. O biografie a lui Eminescu are și D. Murărașu, foarte puțin potrivită cu cea a lui Călinescu. Petru Rezuș are, de asemenea, viziunea sa. Profesorul George Munteanu este acela care mută din loc ideea, cum se zice, extrăgând tot ce este fertil din călinescianism, dar pro-

punând o biografie interioară a lui Eminescu, adică un drum al devenirii.

Într-adevăr, și opera lui Eminescu are viața ei, despre mai fiecare poezie a sa existând o mică legendă a scrierii, a publicării, a receptării/ dedicării etc. De asemenea, despre conferințele poetului, despre textele sale ziaristice mai importante, despre traduceri chiar. Într-un fel, se poate spune că Eminescu a creat în văzul lumii, în public. Și atunci de ce să căutăm viața lui intimă, ascunsă, secretă – și să nu căutăm această a doua viață, publică, a sa împreună cu opera și cu epoca sa. Boli, bube? G. Bogdan-Duică spunea că a te preocupa de asemenea lucruri este ca și cum ai căuta în excrementele unui sfânt...

Opera lui Eminescu însumează, azi, datorită eforturilor de peste un secol al editorilor săi, peste 10.000 de pagini tipărite. Ca să ne referim numai la poezie, care este mai bine cunoscută decât celelalte domenii ale acestei opere atât de vaste, putem spune că s-au recuperat din manuscrisele poetului un număr de peste 450 de titluri de poezii. Să ne amintim că ediția princeps scoasă de Maiorescu în 1883 conținea doar 64 de poezii. Rezultatele sunt într-adevăr spectaculoase. Ca și în cadrul vieții lui Eminescu, unde primul său biograf strângea într-o singură frază atâtea arderi interioare, și în zona aceasta a operei s-a pornit de la extrem de puțin și s-a ajuns la cantități impresionante.

Dar Eminescu este și ziaristul, iar cele cinci tomuri dedicate în ediția academică acestei secțiuni a operei sale însumează, iarăși, mii și mii de pagini, sute și sute de titluri.

DOSAR

De la catedră (opinii)

Ioan RĂDUCEA

Zece. Zece plăgi

Adriana BOZDORO

Mărturisiri din spatele catedrei

Emil MUNTEANU

„23, ieși la tablă.”

Luminița CORNEANU

Educație, pasiune, vocație

Laura T. ILEA

Profesori și elite

Crina BUD

*Cu solidaritate,
fără profeții*

Profesorul meu (portrete, evocări)

Raluca NAGY

Nobody's perfect

(Vintilă Mihăilescu)

Ana-Maria MINUȚ

Mărcile stilului D. Irimia

(Dumitru Irimia)

Iolanda VASILIU, Ion BIȚA

Il faut avoir l'honneur de son art.

Discipolii despre Magistrul lor

(Inocențiu Măcăreanu)

Otilia BĂLINIȘTEANU

Profesorii și răcăcirile noastre

(Ioan Aniței)

Gabriela BAIARDI

Ce-aș fi fost fără doamna Vanda?

(Vanda Condurache)

În clasă (reportaj)

Florentina TITULEAC

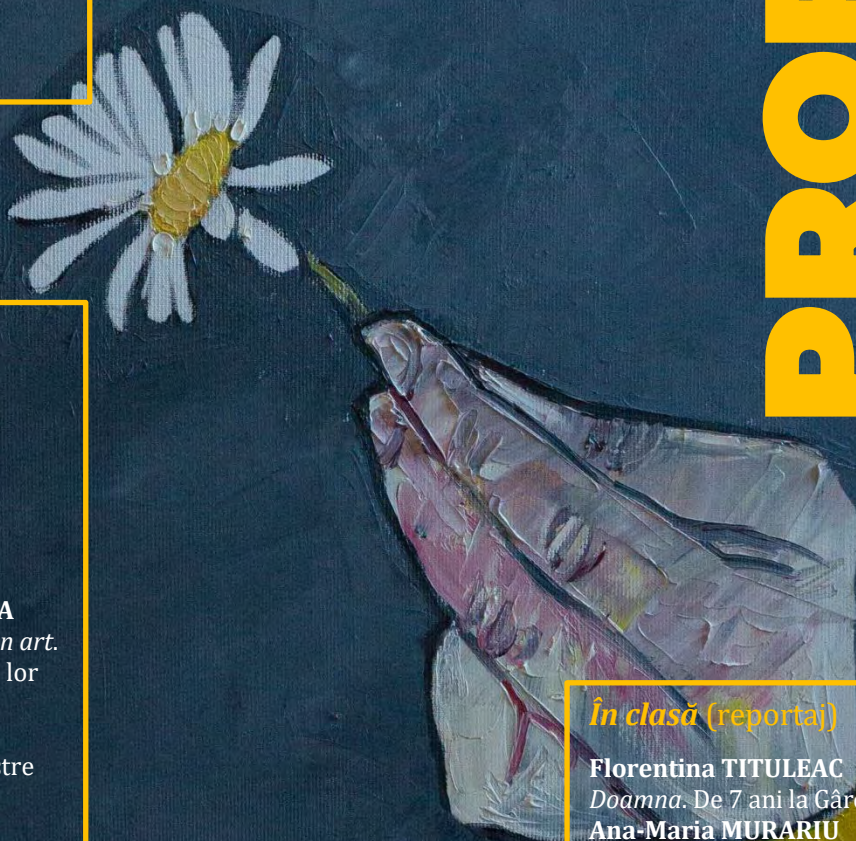
Doamna. De 7 ani la Gârcini

Ana-Maria MURARIU

*O zi obișnuită. Naveta unui
profesor tânăr și neliniștit*

Dosar coordonat de
Cristina HERMEZIU

PROFESORI

Zece. Zece plăgi

Așa cum dovedește și presa din perioada respectivă, puțini au vrut să înțeleagă sensul de bază al grevei generale a profesorilor din anul 2023. Au fost scoase în evidență revendicările salariale, prilej de a pune în conflict profesori-mea cu alte categorii socioprofesionale. De fapt, era vorba și de semnalarea unei schimbări de paradigmă: profesorii protestau și pentru că nu mai sunt (lăsați să fie) profesori, „avec un grand P”, cum spune francezul. Acumularea de capital simbolic, în privința lor, este sublimă, dar lipsește cu desăvârșire, de decenii întregi – și să ne gândim cine vor mai fi fiind acum beneficiarii redistribuirii de capital simbolic, în orice caz nu minerii (aneantizați), muncitorii și inginerii (împuținați și ei) ori fermierii (clătinați de concurența neloială și de lobby-ul scandaloaselor importuri agricole, într-o țară care ar putea hrăni, ea singură, toate țările din jur).

Așadar, ceea ce îi revoltă pe dascăli la modul profund este diminuarea, până la cote nebănuite atunci când au intrat în sistem (mulți, acum 30, 35, chiar 40 de ani, căci e vorba și de un sistem îmbătrânit), a statutului lor, bine consolidat de înaintași în perioadele de avânt ale statalității românești (vestitul triumfi armată – școală – biserică) și din care se mai păstrase, chiar și după comunism, câte ceva. Pentru că, prin specificul muncii lor, ei au avut prin excelență puterea de a valida capacitatea intelectuală, inserția socială și cariera chiar și a (odraslelor) celor din clasa privilegiată.

În postbelic însă lucrurile au ajuns, mai întâi prin materialism științific, apoi prin consumerism, reificarea relațiilor interumane etc., atât de jos încât nu s-a mai căutat în primul rând validarea de capacități intelectuale (și caractere), ci de inginerii sociale (supuse dictaturii partidului unic) apoi de capitaluri și averi (supuse așa-zisei logici a economiei de piață). De aici, poziții dominante și chiar de castă pe care și le-au câștigat categoriile de resort, precum politicienii postdecembriști (categorisiri precum oligarhie ori, mai grav, cleptocrație), magistrații (stat în stat, cf. extraordinarele dificultăți legate de controlul retribuției și pensionării lor) și reprezentanții altor subsisteme (unele, ilicite) care acreditează și promovează social în mai mare măsură decât învățământul. În aceste condiții, plăgile de care suferă profesori-mea (și, prin ea, procesul educativ) se înmulțesc, încât merită amintite zece dintre ele, precum plăgile trimise, înainte de Ieșire, asupra Egiptului, cel din Vechiul Testament.

(1)

Principii docimologice încălcate. În România post-„bine educată” valoarea notei și a evaluărilor este (deosebit de) relativă, în condițiile în care, să zicem, în preuniversitar, lucrările scrise periodice („tezele”) de la obiectele considerate principale s-au suprimat, fiind înlocuite de „simulări” centralizate – însă prin evaluarea lor se obțin note care pot fi trecute în catalog numai la

De la catedră
(opinie)

**Ioan
RĂDUCEA**

dorința elevului. În aceeași ordine de idei, avem funcțională, de ani și ani, o invenție românească, una căreia i se face prea puțină reclamă: examenul la care nu se poate pica. Dai, de exemplu, bacalaureatul și el începe cu o probă orală la română. Există doar trei rubrici de completat de către examinatori: „mediu” (aceasta e cea mai puțin glorioasă, dar cunoștințele se declară de nivel mediu!), „avansat” și „experimentat”. Rubrica „respins” nu există și singura condiție ca să treci acest examen este să te prezinți, chiar dacă nu scoți un cuvânt (la fel se întâmplă și la cea de a doua probă, cea la o limbă străină, engleza de regulă, uneori franceza etc. Un elev de al nostru, simpatic, din Bârlad, ne-a spus că el nu are timp de orale, trebuie să se pregătească pentru Conservator, așa că va spune comisiei doar „my name is...”, îl vor lăsa în pace și așa s-a și întâmplat). În aceste condiții, îndeosebi la liceele ori la clasele considerate de elită, mai toți candidații primesc „experimentat”, s-ar considera o jignire notația „avansat” sau, ferească Sfântul,

vreun „mediu”: se ivește aici, ca și în nenumărate alte situații, not(ați)a de complezență, fantoma care bănuie docimologia autohtonă.

S-a renunțat, tot în preuniversitar, la cultivarea unui cadru etapizat de promovare a anului școlar, asigurat, prin bună tradiție, de existența mediilor (trimestriale, semestriale) care trebuiau încheiate, apoi de existența, la română și la alte 1-2 obiecte de studiu, în funcție de profil, a amintitelor lucrări scrise de sinteză, pe fiecare interval, care dau prilejul sistematizării cunoștințelor (mulți ani 50%, apoi 33% din greutatea mediilor intermediare) și fără de care, foarte important, nu putea fi dedusă nota anuală, adică „încheiată media finală”. Divizarea anului școlar pe module ar fi putut să rămână fără mari consecințe, în această privință, dacă nu ar fi adus cu ea renunțarea la tot acest sistem etapizat: media finală, acum fără teze și unica de încheiat, indiferent de materie, a rămas singura care interesează efectiv pe cei implicați (afară de acei buni părinți care se interesează peste an și se neliniștesc la fiecare notă proastă apărută în catalog). În consecință, ea a devenit un vector principal în procesul de scădere a calității învățământului și chiar un factor antieducațional, prin împrejurarea că mulți elevi își obțin, învățând mai bine în primele luni, note suficiente ca să promoveze, urmând apoi să lipsească, mai ales dacă sunt anunțate teste de sfârșit de capitol, de sinteză etc. Acestea, cândva reprezentative, nu își mai împlinesc menirea decât în rarele cazuri de elevi conștiincioși (motivarea facilă și incontrollabilă a

absențelor este și ea o calamitate a procesului de învățământ, în principiu unul cu prezență obligatorie).

(2)

Deprofesionalizare prin favorizarea contraperformanței școlare. Vorbim mai întâi, ca să continuăm perspectiva docimologică, de simplificarea, până aproape de ridicol, a subiectelor de rezolvat (la examinări oficiale, nu și în

Profesorul român
este însuși statul român,
pus la colț, cu privirile
în pereți și cu genunchii
pe coji de nucă.

manuale), dublată de o înfricoșătoare șablonizare și previzibilitate, cu prețiozități de jargon didactic, în fapt un nou limbaj de lemn continuând, insidios, pe cel al dogmatismului totalitar. Așadar, oricare subiect de bacalaureat la română, proba scrisă, solicită în deschiderea identificarea a două sinonime pe un text la prima vedere (nu polisemantice, nu antonime, nu omonime, nu paronime etc.: totdeauna sinonime); la istorie, totdeauna, transcrierea termenilor unei relații cauză-efect; la geografie (subiecte de geografie a continentului european, respectiv geografie națională, aici amestecul de planuri se evită, spre deosebire de obiectul istorie) a fost suprimată partea economică (chiar nu trebuie știut nimic de lucrătorii noștri, unde se face grâul, unde vinul, unde cimentul, unde locomotiva?). La interpretarea

unui grafic, a unui tabel (subiectul al treilea) nu se mai solicită operațiile înmulțire și împărțire – de radicali, procente și regula de trei simplă nu mai vorbim – ci doar adunare și scădere. Vrei să știi, fie și în cifre rotunde, cât la sută din populația țării locuiește în Iași, dacă județul numără 900.000 de locuitori și România 19.000.000? Nu îi întreba pe bacalaureați. Nici măcar tabla înmulțirii, chestiune de clasă primară, nu se mai cere unor tineri de 18-19 ani, care peste două luni obțin calitatea de studenți.

(3)

Învățământ centrat nu pe elev, nici pe profesor, ori pe cercetare, spiritualitate etc., ci pe sistem. Acest sistem caută nu atât să protejeze și să optimizeze procesul educativ cât să se mențină, eventual să promoveze o agendă (bună sau nu, interferată de politic, de ONG, de factori externi etc. ori neinterferată), în orice caz să integreze, pe cât posibil, pe toți actanții, de unde dificultățile sale de tratare a oricăror inițiative, bune ori rele, din partea oricărui – inclusiv a diriguitorilor. Învățământul public rămâne, firește, o cale privilegiată prin care se articulează o autoritate asupra societății, în primul rând asupra noilor intrați în sistem, însă loviturile pe care le-a tot primit instituția statală românească fac din acesta unul care aduce servicii întregului numai în măsura în care se asigură, în orice situație, de continuitatea propriilor valori. El este păstrat nu prin performanță, adică prin serviciile specifice aduse întregului, ci printr-o organizare ierarhică, cu

specific biro-aristocratic – situație tipică pentru oricare componentă statală. Nu e de mirare că, într-un sistem care nu se afirmă prin și întru componentele sale, ci pe baza (deturnării scopului) lor, funcționalitatea este atinsă prin menținerea mediocrității obediente, a unui orizont axiologic neclar, a unor reglementări multiple și interpretabile întâi de toate în folosul inerției sale.

(4)

Minarea autorității profesionale și a statutului dascălului în societate. Perceput, pe vremuri, ca model existențial și parte a marelui proiect național, profesorul este împins către situația de prestator anonim de servicii educaționale, o mărime interschimbabilă, a cărei artă trebuie diminuată, negată ori cel puțin ascunsă, la fel ca și arta tuturor celorlalți actanți din sistem (*cf.* supra), mai ales într-o societate supusă logicii vulnerării, și nu celei a performanței. Această poziționare față de cel care asigură „dirijarea învățării” compromite actul educațional, dacă ținem cont de adevărul psihologic că, indiferent de vârstă, învățarea, ca să nu mai spunem formarea ca om, trece prin afecte și incumbă o atitudine față de cele învățate, de procesul învățării precum și de cel care te învață. Diminuarea prestației se face în paralel cu reducerea pârghiilor sale de control asupra celor educați și intervalul rezervat unei ore de curs se poate preface în oră de stres, din moment ce dascălul va fi, poate, injuriat (chiar și așa, nu e voie să scoți elevul afară din clasă în anii de

învățământ obligatoriu, adică până în clasa a X-a inclusiv), în orice caz va fi oricând fotografiat/ înregistrat audio și video, pe lângă camera video ce funcționează permanent, în toate spațiile.

(5)

Reducerea și fragmentarea perioadei educaționale. De-a lungul deceniilor de profesorat, ni s-a întâmplat să replicăm de multe ori „beneficiarilor educației”, care ne îndemnau să nu ținem ora de curs (suntem prea puțini,

Avem funcțională,
de ani și ani, o invenție
românească, una căreia
i se face prea puțină
reclamă: examenul
la care nu se poate pica.

suntem obosiți, e ora 17/ 18/ 19, nu e materie de bac, vine Crăciunul, vine Paștele, este sfârșit/ început/ mijloc de an școlar etc.), că statul ne plătește să facem ora, nu să nu o facem. O spunem și acum, dar fără convingere: statul plătește în primul rând ca să menții sistemul (*cf.* supra), bun-rău cum este el. În privința timpului alocat educării, te lămurești curând, în fiecare an, că nu vei putea ține, în nici un caz, toate orele prevăzute, chiar dacă te ține Dumnezeu sănătos, fără necazuri, fără trimiteri în comisii, delegații, olimpiade, cerc pedagogic etc. Mai întâi, există simulările naționale (două-trei pe an, trei zile/ săptămână la liceu, două zile/

săptămână la gimnaziu), cu perturbarea inevitabilă a întregului program, nu doar a claselor vizate. Apar apoi „punțile” date de guvern, încuind școlile în ziua de lucru dintre două sărbători. Ziua Copilului, Ziua Educatorului, la fel, zile libere de la o vreme, într-o țară care are printre cei mai scurți ani școlari din lume. Săptămâni întregi dedicate odată parcurgerii programei sunt acum în programul „Săptămâna verde” ori „Săptămâna altfel”, la care se adaugă „zilele școlii” respective, toate minate de un radical absentism (realiste, conducerile școlilor le plasează totdeauna în preajma vacanțelor). Profesorii cu o singură oră la clasă pe săptămână sunt în mod particular defavorizați și trebuie să facă minuni ca să predea toată materia – nici vorbă de recapitulări – și să obțină numărul de evaluări necesare de la fiecare elev (se recurge de regulă la teste scrise ori la portofolii, metodă cu evidente dezavantaje, mai ales dacă este absolutizată).

(6), (7), (8), (9), (10)

S-a cam împlinit numărul de semne, am ajuns abia la jumătate și ar mai fi fost de detaliat și despre *compromiterea actului învățării prin abuz de tehnologie (informatică, îndeosebi)* (6), *accesul dificil (și viciat) în sistemul de învățământ* (7), *indiferentism și absentism necontrolat* (nu doar din partea educabililor) (8), *ideologizarea învățământului* (9) ori *subestimarea și negarea tradiției educaționale autohtone* (10), cea a părinților ei întemeietori din epoca modernă, a unor Asachi, Maiorescu ori Spiru Haret.

În orice caz, se poate spune că învățământul românesc funcționează, cât mai funcționează, nu atât *grace à cât malgré soi*, adică în ciuda tuturor tarelor indivizilor, instituțiilor, sistemului ori statului care îl articulează – probabil, în mare parte, datorită solidelor baze puse acum două veacuri. În ciuda măsurilor luate, cu sau fără bună-știință, pentru compromiterea sa, unii profesori se încapățânează să predea (și chiar să educe) iar unii elevi/ studenți se încapățânează să învețe (și chiar să se

dedice societății românești). Totuși, îngrijorează faptul că moștenirea culturală, națională și universală, este, în condițiile date, doar în mică măsură transmisă, și numai către puțini – ceea ce scade șansele românității în lume și diminuează caracterul național al statului. (De altminteri, cetățenii români, minoritarii inclusiv, nu se regăsesc prea mult în valorile vehiculate de acesta, ci mai degrabă în cele promovate de biserică – suntem, voia Domnului, cel mai credincios popor de pe continent, așa

arată statisticile.) De fapt, refuzul statului român de a promova pe deplin respectabilitatea profesorului (ca și al altor actanți emblematici ai săi) ține de refuzul/ incapacitatea sa de a mai oferi modele existențiale: profesorul român este însuși statul român, pus la colț, cu privirile în pereți și cu genunchii pe coji de nucă. Și e păcat, într-o vreme de război pe care urmașii o vor socoti, poate, mai ales aceea în care România se pregătea să fie iarăși de la Tisa până la Nistru – chiar și trăind un veac sinistru. Chemăm în ajutor, de acolo, de sus, pe părintele Mina Dobzeu și amintim vorbele lui: „uită răul, rabdă mult, iartă totul” – așa să te întemeiezi ca profesor de vocație în România. **S**

Libertatea măștii,
ulei pe pânză,
100 x 120 cm, 2018

semn de carte

Viorica BĂLTEANU

**Prier cu funigei /
Aprile dai fili vaganti di ragno**

2026 • 14,5 x 16 cm • 180 pagini

Poezia originală a doamnei Viorica Bălțeanu se întemeiază, în egală măsură, la nivel profund, pe două strategii ale imaginărilor: strategiile puterii și strategiile dorinței. Se constituie, astfel, o poezie energică, salubă, clară, sensibilă, dar nu sentimentală, fermă în atitudine, cu un atașament de sine echilibrat și cu o afecțiune lucidă pentru alteritate. (Eugen Dorcescu)

Mărturisiri din spatele catedrei

Profesor azi. Agitație, stres, multe ore (s-a considerat că muncim cam puțin și s-a hotărât în toamnă mărirea normei didactice la 20 de ore), multe alte ore alocate pregătirii lecțiilor, teste, bareme de corectare, simulări, olimpiade, activități extrașcolare, cursuri de formare, webinare, îngrijorare privind viitorul, frustrare, oboseală, dezamăgiri... O tablă cu mesaje frumoase, scrise cu inocența copiilor de clasa a VI-a... și zâmbetul îmi re apare pe chip. Îmi amintesc că de asta am rămas profesor în vremuri tulburi, pentru copii și pentru legătura minunată care se poate stabili între mine, cea de la catedră, și elevi. Momente ca acestea fac ca totul să merite. Să merite să o iei de la capăt, în fiecare zi, să cauți cele mai bune soluții, cele mai interesante strategii, ca elevii tăi să înțeleagă ce vrei să le transmiți și să participe activ la orele tale. Să simți că ai realizat ceva. Că ai ajuns, cumva, la sufletele lor.

Aș fi ipocrită să nu recunosc că am fost norocoasă, destinul făcând să ajung profesoară la unul dintre cele mai bune licee din Iași. Elevii cărora le

predau sunt testați atât la admiterea în gimnaziu, cât și la cea în liceu, intră cu medii foarte mari, și atunci cărcotașii ar putea spune că mi-e mai ușor. Nu cred că e deloc așa. Tocmai pentru că sunt foarte inteligenți, au așteptări foarte mari de la profesorii lor, de la mine. Și ei, și părinții lor.

Sincer, nu m-am gândit în adolescență că voi deveni profesoară. Aveam alte visuri. E bine că nu s-au împlinit. Îmi place ceea ce fac, îmi sunt dragi copiii și cred că fac tot ce pot să îi apropiez de literatură. Nu e ușor. Trăim într-o lume în care poți afla orice informație, în câteva secunde, la un clic distanță, o lume în care oricine (mai ales un tânăr) poate fi tentat să caute scurtături. Invitația la lectură adresată adolescenților din ziua de azi devine o provocare. Și profesorul de română nu poate renunța. Trebuie să lupte cu inerția, cu revolta că poate lumea prezentată în romanul dat spre lectură nu are (cred ei) legătură cu lumea lor. E o provocare și, recunosc, nu e ușor să îi convingi că e foarte important să citească. Apelând la exemple personale de bună practică,

E chiar așa de ușor să fii profesor? E ușor să fii moderator, să-i ajuți pe copii să fie antrenați în propria pregătire? Să citești cât de mult poți din tot ce apare nou, să participi la cursuri de formare, să creezi mereu o atmosferă plăcută, pozitivă învățării, chiar dacă nu te simți bine sau ai probleme în familie? Să fii ferm, clar, dar în același timp, înțelegător? Să fii atent și la cel care „se împiedică”, și la cel care excelează? Să ai grijă și de tine, ca om?

De la catedră
(opinii)

**Adriana
BOZDORO**

Adriana BOZDORO este profesoară de limba și literatură română la Colegiul Național „Costache Negruzzi” din Iași, cu o experiență de predare de 22 ani.

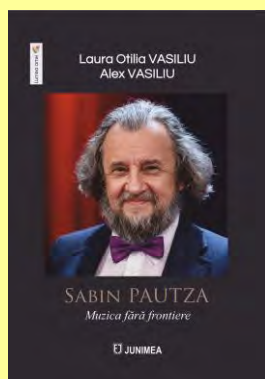
pot spune că la clasele de gimnaziu, orele destinate lecturii și discutării operelor citite se bucură, cred, de un real succes.

E drept că la început a fost dificil ca unii copii care nu citeau în mod frecvent să renunțe la activitățile cu care își petreceau timpul liber sau să poată termina în timp util cartea recomandată. Ulterior însă, aceste ore au devenit foarte antrenante și plăcute de toți elevii, operele alese fiind atât din literatura română, cât și din cea universală, atât opere clasice, cât și apariții recente.

Este important de precizat că și eu trebuie să am proaspătă lectura cărții respective la momentul discutării ei la clasă și, de aceea, poate fi o activitate care cere efort și timp de pregătire pentru toți cei implicați, inclusiv pentru profesor. Aceste ore presupun o pregătire

suplimentară, care poate părea cronofagă, căutarea și alegerea celor mai bune metode și strategii necesită oarecare efort, dar am ajuns la concluzia că, datorită acestor ore, elevii nu mai prezintă un element de referință pasiv, un simplu beneficiar al ofertei de informație estetică, ci devin adevărați parteneri de dialog, în discutarea și interpretarea textelor propuse și atunci orice efort merită, iar satisfacția devine cu atât mai mare atunci când observ că elevii mei își doresc și cer mai multe ore de lectură în program.

semn de carte

Laura Otilia VASILIU
Alex VASILIU

Sabin Pautza.
Muzica fără frontiere

2026 • 17 x 24 cm • 244 pagini

Sabin Pautza este un nume prestigios al muzicii românești, receptat dincolo de granițele țării, dincolo de limitele breslei. A cucerit o treaptă înaltă în ierarhia recunoașterii, explicabilă prin cariera îndelungată de compozitor și dirijor, prin caracterul multilateral și adresabilitatea stratificată a artei sale. Iașul muzical îi datorează enorm.

La liceu, te întâlnești ca profesor de literatură cu reticența adolescenților în fața autorilor canonici, respingerea automată a textelor care nu au legătură cu experiența lor de viață sau care li se par depășite și lipsite de farmec. Strategia la care am apelat pentru a-i atrage în actul lecturii a implicat dezbaterăa unor aspecte din lecturile obligatorii, realizarea unor paralele cu situații actuale, trimiteri și la opere din literatura contemporană română, dar și universală sau propunerea unor proiecte.

De pildă, în prima parte a anului școlar, propun eu o listă cu lecturi pentru proiectele ce vor fi realizate în grupă, iar în partea a doua a anului, fiecare grupă propune o carte preferată/ aleasă de ei. Ce este foarte important la aceste proiecte este faptul că, așa cum le prezint de la început, el trebuie să fie prezentat într-o manieră cât mai originală, astfel încât să capteze atenția colegilor, să fie interactiv și să-i convingă să citească respectiva carte. De multe ori, prezentările devin și o oarecare formă de competiție, pentru că fiecare grupă vrea să iasă în evidență prin originalitate, creativitate, iar orele destinate prezentărilor de carte sunt foarte așteptate și apreciate. Trebuie să recunosc că aceste proiecte au devenit o sursă de inspirație și pentru mine, unele grupe folosind într-un mod creativ resurse tehnice și virtuale, care implică metode interesante și interactive, jocuri, concursuri la care poate nu m-aș fi gândit și pe care îmi propun să le folosesc în viitor. Dacă partea frumoasă, strălucitoare, este în timpul prezentării, partea serioasă și puțin chinuitoare pentru

(unii) elevi rămâne redactarea unei recenzii pe care trebuie să o predea la sfârșitul activității.

În plus, pentru elevii de liceu, organizez din 2014, lunar, întâlniri în cadrul clubului de lectură *Bookiseala*, întâlniri în care se analizează cărți propuse de membrii clubului, coordonatorii sunt tot elevi din clase mai mari, eu având doar rol de moderator și poate, uneori, de cenzor, când cartea propusă nu respectă niciun criteriu estetic important. Dacă proiectele de la clasă sunt recompensate prin note, la club vin copiii pasionați de lectură, care sunt dornici să discute cu alți colegi din liceu problematica unui roman, aspectele controversate descoperite în timpul lecturii, comportamentul unui personaj etc. De multe ori, am observat la întâlniri cititori cu un dezvoltat simț estetic, pentru care arta de a citi este arta de a gândi și chiar mai mult: de a provoca realitatea pentru ca aceasta să-și dezvăluie esențele.

Esențiale sunt, din punctul meu de vedere, și întâlnirile cu scriitorii și am fost și suntem norocoși că la Colegiul „Costache Negruzzi” am avut mereu plăcerea și onoarea de a avea invitați scriitori, mai ales în cadrul FILIT, cu care elevii noștri au intrat în dialog, cu care au putut dezbate detalii privind laboratorul de creație al unui text literar.

Întorcându-mă în timp, îmi amințesc că în facultate am învățat că atât bucuriile, cât și pericolele profesiei noastre derivă din trăsăturile generale ale personalității dascălului, dar și din cele particulare, pe care trebuie să le dobândească. Printre aceste trăsături,

Robert Dottrens menționa echilibrul intelectual, spiritul și gustul observației, simțul critic, curiozitatea intelectuală, luciditatea față de sine, adaptabilitatea la cerințele elevilor, tinerețea spiritului, amabilitatea, înțelegerea, autoritatea pedagogică. Să nu uităm, însă, de intuiție, de claritate, modestie, umor, de afecțiunea pentru copii, de tactul pedagogic sau de creativitate. E chiar așa de ușor să fii profesor? E ușor să fii moderator, să-i ajuți pe copii să fie antrenați în propria pregătire? Să citești cât de mult poți din tot ce apare nou, să participi la cursuri de formare, să crezi mereu o atmosferă plăcută, pozitivă învățării, chiar dacă nu te simți bine sau ai probleme în familie? Să fii ferm, clar, dar în același timp, înțelegător? Să fii atent și la cel care „se împiedică”, și la cel care excelează? Să ai grijă și de tine, ca om? De familia ta, de sănătatea ta... Nu vreau să par patetică, dar acestea sunt câteva dintre întrebările pe care le-aș pune celor care, în umbra anonimatului sau fățiș, blamează de luni de zile profesorii pe rețelele sociale. Știu însă că nu are rost.

Deși apar din ce în ce mai multe provocări în ultimul timp, nu cred că profesorii ar trebui să se schimbe radical. Evident, trebuie să ne adaptăm, să găsim, poate, alte pârghii prin care să ajungem la elevii noștri, dar esența ar trebui să rămână aceeași: să fim bine pregătiți, să nu uităm să fim empatici și atenți la nevoile copiilor și la menirea noastră. Îmi amintesc cu mare drag de profesorii mei din liceu, care, la sfârșitul anilor '90, într-un alt moment de cotitură, s-au adaptat și au încercat să

fie cea mai bună variantă a lor, au echilibrat metodele tradiționale cu cele moderne, pentru binele nostru, în primul rând. După aproape 22 de ani la catedră, cred și eu în echilibru. Folosesc, de multe ori, la ore, metode tradiționale, care și-au dovedit în timp eficiența și nu aș renunța definitiv la ele, chiar dacă aș putea părea desuetă. Nu contest, evident, faptul că metodele moderne sunt foarte interesante și iubite de elevi, că dezvoltă gândirea critică, atât de nece-

sară în zilele noastre, dar nu aș folosi la orele mele doar astfel de metode. Repet, cred în echilibru.

Sunt conștientă că nu sunt un profesor perfect. Sincer, nici nu mi-aș dori asta. Unele lecții ies de la sine, altele sunt departe de ce mi-aș fi dorit și planificat. Încă învăț din greșeli, caut soluții, încerc să fiu o variantă mai bună. Pentru mine, pentru elevii mei. Voi reuși oare? Timpul o va spune...

*Autoportret cu mască,
80 x 60 cm, ulei pe
pânză, 2018*

„23, ieși la tablă”

Vocea profesorului nu era nici aspră, nici blândă. Era neutră, funcțională, ca un mecanism bine reglat. „17, continuă.” „5, notează.” Niciun nume, nicio ezitare, nicio fisură în eficiența acestei ordini impecabile. În aparență, nimic reproabil: ora curgea, răspunsurile veneau, prezența era consemnată în catalog. Totuși, ceva esențial lipsea. Nu doar numele elevilor, ci chiar posibilitatea lor de a fi mai mult decât niște poziții într-o listă. Această scenă spune mai mult despre școala de azi decât o mie de rapoarte. Pentru că acolo unde dispăre numele, dispăre și povestea; iar acolo unde dispăre povestea, educația devine un exercițiu de administrare a unor unități abstracte. Uneori, eficient; alteori, nu.

Or, tocmai aici ar trebui să intervină profesorul de literatură. Dacă există încă o șansă de a salva ideea de formare într-o lume dominată de viteză, cuantificare și spectacol, ea trece prin această disciplină aparent fragilă, dar în realitate decisivă: literatura. Nu ca „materie”, nu ca anexă ornamentală a culturii generale, ci ca mod de a restitui omului complexitatea pierdută. Pentru că literatura nu vorbește despre texte, ci despre acel conglomerat neliniștitor de emoții, sentimente, trăiri pe care, dacă nu le numim, riscăm să le trăim haotic, fără să le înțelegem.

Adevărata autoritate nu se afirmă prin prezență excesivă, ci prin capacitatea de a face loc celuilalt.

A-l învăța pe elev să spună „asta este frică”, „asta este gelozie”, „asta este vinovăție” – iată o formă de rigoare mai profundă decât orice analiză de figuri de stil. În absența acestei alfabetizări afective, rămânem vulnerabili nu doar intelectual, ci și existențial. Îmi revine în minte, inevitabil, figura doamnei profesoare Elvira Sorohan, pentru care cultura nu era niciodată decorativă, iar exigența nu se negocia. La cursurile ei nu învățai „despre” literatură, ci erai obligat să te poziționezi în raport cu ea, să te lași interogat de text, să-ți asumi un răspuns. Profesorul nu era un operator de conținuturi, ci un model uman și intelectual, iar miza nu era performanța punctuală, ci formarea pe termen lung.

Astăzi acest tip de autoritate a fost erodat din toate direcțiile: de reforme succesive și incoerente, de presiunea rezultatelor imediate, de competiția inegală cu rețelele sociale, care oferă nu doar informație, ci și gratificare instantanee. În acest context, profesorul oscilează între două tentații la fel de problematice: aceea de a deveni *entertainer*, sacrificând profunzimea pentru captarea atenției, și aceea de a se refugia într-o pedagogie a performanței măsurabile, în care totul se reduce la rezultate, clasamente, statistici.

Poate cea mai subtilă deformare este însă alta, mai greu de observat și, tocmai de aceea, mai periculoasă: transformarea culturii într-un instrument de epatare. În multe școli considerate „de elită”, performanța a ajuns să fie asociată cu o formă de cultură decorativă,

De la catedră
(opinii)

**Emil
MUNTEANU**

Emil MUNTEANU este profesor Merito la Colegiul Național Iași și coordonator Alecart, cu o experiență de 27 de ani în învățământ.

ostentativă, în care elevul este învățat să producă asocieri spectaculoase, dar adesea forțate. Orice text trebuie „îmbogățit” cu trimeri la pictură, filosofie, muzică, nu pentru că acestea ar decurge organic din lectura lui, ci pentru că dau impresia de erudiție. Se caută simboluri, corespondențe, rețele de sens care, în loc să lumineze textul, îl acoperă. Sub acest strat de referințe, tensiunea autentică a operei – fluxul ei emoțional, vibrația ei interioară – se pierde. Elevul format astfel ajunge să știe „despre” multe lucruri, dar să nu mai fie atins de nimic. El nu mai întâlnește literatura; o instrumentalizează.

Există, în acest sens, și cazuri-limită, care ar trebui să ne pună pe gânduri. Elevi, premiați la nivel național, ajung să folosească, pentru aproape orice temă, aceleași romane – același text, „stors” metodic, adaptat, reconfigurat,

Dacă există încă o șansă de a salva ideea de formare într-o lume dominată de viteză, cuantificare și spectacol, ea trece prin această disciplină aparent fragilă, dar în realitate decisivă: literatura.

până când devine un fel de cheie universală. Nu, nu mai este vremea citatelor, a noțiunilor de teorie literară care să „impresioneze”, e ceva mai subtil: identificarea unor cărți care să permită asocieri cât mai diverse, adaptabile la orice cerință. Exemplificări forțate? Scoaterea din contextul epocii? Îndepărtarea de tema ei fundamentală? Toate acestea devin irelevante atâta timp cât spectacolul e asigurat și impresia asupra evaluatorului puternică. Nu o acumulare pe verticală, ci una pe orizontală: odată identificate cărțile-spectacol, ele devin singura sursă de modelare. Rezultatele vin, premiile se adună, validarea este incontestabilă. Și totuși... Elevul rămâne cu iluzia că, apelând la nesfârșit la aceleași texte – uneori mari, esențiale, e adevărat –, ajunge să locuiască lumea culturală. În realitate, este închis într-un perimetru îngust, confortabil, dar steril.

Aici intervine, din nou, responsabilitatea profesorului. Pentru că el este cel care decide dacă ora de literatură devine un spațiu al verificării sau unul al descoperirii. Dacă elevul este antrenat să reproducă sau încurajat să caute. Dacă textul este tratat ca pretext pentru performanță sau ca prilej de întâlnire. Profesorul de literatură autentic nu este cel care știe mai mult, ci cel care știe să spună o poveste și, mai ales, să-l conducă pe elev spre propria poveste. El nu transmite sensuri gata făcute, ci creează

condițiile în care acestea poate apărea. Misiunea lui este mai apropiată de aceea a unui inițiator decât de cea a unui evaluator. Nu întâmplător, ideea că „numai ceea ce poate fi povestit există cu adevărat”, parafrazând-o pe Ana Blandiana, devine aici un principiu pedagogic. A-l învăța pe elev să povestească înseamnă a-l învăța să ordoneze lumea, să-i dea formă, să o facă inteligibilă. Dar, pentru ca acest lucru să fie posibil, profesorul trebuie să renunțe la o tentație veche: orgoliul. În spațiul literaturii nu există o luptă pentru autoritate, ci un fel de „banchet al interpretărilor”, în care fiecare voce contează. Profesorul care domină, care impune, care transformă ora într-o demonstrație de forță intelectuală, ratează tocmai esențialul: dialogul. Poate că modelul cel mai potrivit rămâne unul paradoxal, de tipul celui întruchipat de Ioan Botezătorul: „trebuie ca eu să scad, pentru ca el să crească”. Adevărata autoritate nu se afirmă prin prezență excesivă, ci prin capacitatea de a face loc celuilalt.

La fel de importantă este onestitatea intelectuală. Într-o epocă în care accesul la informație este nelimitat, tentația de a prelua, de a reutiliza, de a adapta fără a indica sursa devine aproape normă. Dar tocmai aici se trasează linia fină dintre formare și impostură. Nu poți construi autenticitate pe o fundație de împrumuturi nedeclarate. Oricât de sofisticat

ar fi produsul final, copia rămâne copie și, mai devreme sau mai târziu, discreditează.

Profesorul nu mai este astăzi garantul instituțional al valorii. Sistemul nu îi mai oferă această poziție. Dar poate rămâne un garant personal al sensului – prin coerență, prin onestitate, prin refuzul compromisului facil. Și poate, înainte de toate, printr-un gest simplu, dar esențial: acela de a-și striga elevii pe nume. Pentru că, uneori, educația începe exact de aici.

semn de carte

Liliana ARDELEAN

Conclavul fantasmelor

2026 • 14,5 x 20,5 cm • 394 pagini

Ce legătură există între condotierul Robert Guiscard de Hauteville, țandără desprinsă din Tancred, coborât direct din neam de vikingi pursânge, conte de Apulia, duce de Calabria și senior al Siciliei, soț al Sichelgaitiei, prințesă de Salerno, preafecicții părinți ai Mafaldei de Hauteville-Salerno, căsătorită cu contele Ramon Berenguer al II-lea de Barcelona, iar apoi cu viconte Aimeric I de Narbonne și nefericitul principe valah Constantin Brâncoveanu, domn al Țării Românești, voievodul cu cea mai lungă domnie din istoria Principatelor? Aparent, niciuna... (Marian Odangiu)

Educație, pasiune, vocație

Am făcut liceul într-o vreme când profesorii de vocație erau la catedră. E drept, comunismul nu le lăsase opțiuni, iar începutul tranziției era prea tulbure ca un profesor de generală sau de liceu să pornească, așa cum se spune acum, „pe cont propriu”. Pentru cei mai tineri dintre cititori, poate e nevoie să explicăm. Începuturile capitalismului românesc au fost marcate de „butic”, adică micul magazin cu de toate, mai ales cele care ne lipsiseră cumplit în anii 1980-1989: haine, dulciuri, mâncare de orice fel, electrice și electronice, deși acestea din urmă au trebuit să aștepte cu adevărat mijlocul anilor '90 și un pic de dezvoltare economică pentru a putea exista pentru ele o piață.

Așa că oare ce puteau face oamenii care citiseră cărți și educaseră minți toată viața lor decât să continue să facă același lucru?

Am avut imensul noroc să am în liceu profesori exemplari, care erau pasionați de disciplinele lor și de educație în sine. Ceea ce se străduiau să facă în fiecare oră era în primul rând să ne facă oameni, să ne provoace să gândim, să ne ajute să înțelegem, să ne punem probleme, să exprimăm opinii. Și asta nu se făcea cu emfază, ci într-un mod foarte natural. Cu textul în față, citit în clasă și cu întrebarea: „Tu ce părere ai?”.

Așa am aflat eu că literatura e frumoasă și că pot să am păreri despre ea și chiar trebuie să le am. La română, franceză, germană, latină, literatură

universală, filosofie, singurul mod de predare la Colegiul „Elena Cuza” din Craiova, în anii 1991-1995, era discuția pe text.

Diriginta noastră, doamna Gabriela Nițu, profesoară de română, nu doar discuta cu noi despre literatură, ne aducea în fiecare săptămână în clasă *Academia Cațavencu* și ne-o lăsa în timpul recreației. Nu cred că o învățase nimeni să ne facă „educație media”. Făcea doar parte din felul în care educi un tânăr, dacă știi cu ce „se mânăncă” educația. Mai exact, într-un peisaj media emergent, după controlul paranoic al cuvântului scris în perioada comunistă, doamna dirigintă a ales un produs umoristic, pamfletar, cu ilustrații, prin care să ne atragă atenția asupra realității din jurul nostru.

Credeți că un profesor care dictează 50 de minute, oră de oră, poate fi văzut drept model de cineva?

Cât timp am predat limba română am făcut-o exact cum făcea doamna dirigintă: cu textul în față, citit, apoi întrebarea: „Cum vi s-a părut?”. Și, de fapt, nici nu mi-am pus problema că așa putea face altfel: pentru mine, literatura așa se preda, așa se predă. În dialog cu textul și cu elevul sau studentul.

Doamna profesoară de franceză Carmen Crețu pur și simplu nu accepta că nu „putem” să pronunțăm corect.

De la catedră
(opinii)

Luminița
CORNEANU

Luminița CORNEANU este critic literar și autoare de literatură pentru copii. A predat limba și literatura română între anii 2000 și 2009 și limba franceză în 2023. Cea mai recentă carte publicată: *Cameleonul Cami la cofetărie*, Editura Vlad și Cartea cu Genius, 2025.

În trimestrul I din clasa a noua a stat lângă fiecare dintre noi până am învățat să pronunțăm cum trebuie fiecare sunet și în special cuvântul „coeur”, pe care noi desigur că-l pronunțam „chior”. Foarte mulți ani mai târziu, când am fost extrem de pasager profa de franceză a unor copii de gimnaziu cu Instagramul în buzunar, ca să le mențin atenția la ceea ce făceam și să-i fac să se îndrăgostească măcar puțin de franceză am aplicat metoda doamnei Crețu: cu cântece. Știu și acum exact toate versurile cântecului *Voyage, Voyage*, învățate în clasa a noua, și sper ca măcar doi-trei dintre elevii mei despre care vorbesc să zâmbească peste ani când vor auzi *Alors on danse* al lui Stromae, pe care l-au tradus în gimnaziu la ora de franceză. Tot

doamna Crețu ne-a cerut imperativ să citim bibliografia școlară în franceză și așa ne-a făcut, pe mai mulți dintre noi, să ne îndrăgostim iremediabil de câțiva autori francezi descoperiți pe la 15-16 ani.

Doamna Florentina Popescu, care ne predă literatură universală în clasa a XI-a, a prins câteva direcții de interes particulare ale unora dintre noi și așa am primit eu împrumut, cu titlu de recomandare, *Dincolo de bine și de rău*, descoperindu-l pe Nietzsche.

Știți la ce nu cred că se gândeau profesorii mei din liceu? Dacă e treaba lor să ne lase reviste în clasă, dacă e treaba lor să facă club de franceză sâmbăta, zi liberă, sau să ne predea a treia oară, într-un mod complet diferit de primele două, *si conditionnel*, ca să se asigure că am înțeles. Dacă e treaba lor să recomande lecturi din afara ariei lor precise. Dacă e treaba lor să afle care e părerea noastră despre orice: despre Creangă, Rebreanu, despre definiția fericirii după John Stuart Mill sau despre soluția mamei din *Mutter Courage*.

Ce pot să vă spun cu siguranță este că pasiunea pentru disciplina pe care o predai o poți transmite cu o singură condiție: să ai tu însuși acea pasiune.

Am auzit adesea în jurul meu, de la copii, tineri și chiar de la oameni de vârsta mea, că lor li s-a dictat tot timpul la clasă, la română. Că ei au trebuit să învețe pe din afară comentarii și să le reproducă întocmai.

Ce pasiune poate genera o astfel de „metodă”? Au trecut anii, s-au

schimbat programele, se cer metode activizante chiar în textul curriculumului național, ei bine, nu: dictatul nu moare, nu se predă.

Credeți că un profesor care dictează 50 de minute, oră de oră, poate fi văzut drept model de cineva?

Credeți că acest profesor, chiar dacă elevii lui sunt roboți disciplinați, tocesc și iau examenele, a format cu adevărat vreo competență dintre toate pe care ar fi trebuit să le formeze?

Credeți că un copil care are o problemă poate veni cu inima deschisă să i-o prezinte unui profesor care dictează tot timpul?

Nu aș vrea să virăm însă spre înnoșirea profesorilor.

În piața liberă și țara liberă pe care ne-am dorit să o construim, profesorii pasionați, plini de viziune și energie, ar veni în educație dacă salariile ar fi motivante. Nu sunt – iar multă vreme au fost lamentabile –, deci nu vin sau vin foarte puțini, insuficienți pentru nevoile învățământului românesc.

Profesorii cu vocație există – și i-am întâlnit la FILIT, la numeroasele întâlniri din licee și la mai multe ediții ale clubului ALECART coordonat de Nicoleta și Emil Munteanu; i-am întâlnit în proiectele Asociației De Basm, a cărei membră sunt, unde i-am întâlnit și pe elevii lor: scriitori, curajoși, plini de idei și de imaginație, cu multe lecturi, cu lumină în ochi. Doamnele Mihaela Nicolae și Irina Neacșu, profesoare de limba și literatura română la școli din Buzău, respectiv Tulcea, mi-au rămas ca modele contemporane

de profesori după interacțiunea cu elevii dumnealor.

I-am întâlnit, sau poate mai bine și mai cinstit ar fi să zic „le-am întâlnit” la Botoșani, unde am inițiat, împreună cu Dan Lungu, Festivalul de Literatură pentru Copii și Adolescenți Apolodor, iar scriitorii invitați au fost și oaspeții cenaclurilor literare coordonate de profesoarele Loredana Carcea (pentru elevii de gimnaziu) și Daniela Orășanu (pentru clasele primare).

Care pare să fie elementul comun? Același: pasiunea personală, capacitatea profesorului de a oferi din timpul lui personal, de a le deschide copiilor orizontul spre lecturi, autori, experiențe noi.

Grozav ar fi dacă profesorii pasionați ar fi peste tot susținuți de bibliotecile școlare dotate cu cărți noi, potrivite copiilor și adolescenților contemporani, de bibliotecile publice (județene, municipale, orășenești și chiar comunale) care să invite din când în când câte un scriitor în fața copiilor, și dacă ar fi scutiți de birocrația care nu are legătură cu actul didactic.

Până atunci, ne rămâne să-i admirăm pe acești profesori așa, izolați cum sunt, pe ici, pe colo, să citim despre ei în câte o revistă sau să-i aplaudăm la vreo gală pentru educație.

Copiii României însă ar merita ca poveștile profesorilor pasionați și carismatici să fie promovate, multiplicare, date și luate drept exemplu, astfel încât, la finalul anilor de școală, fiecare fost elev să poată spune măcar despre un profesor: „A fost modelul meu!” 📖

Profesori și elite. Putem să ne dezbărăm de „lipsa de productivitate” a științelor umaniste?

În contextul crizei educației din România, al dezbaterilor în jurul programelor de liceu, al comasărilor, al găsirii responsabililor pentru degradarea sistemului public de educație din ultimii douăzeci de ani, suntem tentați să cădem în antielitism ideologic și să ne întrebăm tranșant: sunt științele umaniste doar expresia unui elitism perdant? Cunoscând istoria, literaturile din diverse părți ale lumii, discutând natura anumitor concepte speculative ține doar de un moft cultural, de un apendice care poate fi amputat, de o zonă perturbatoare care se manifestă mereu în răspăr cu puterea? Putem pur și simplu să ne dezbărăm de această componentă culturală cu care nu știm prea bine ce să facem și care e mereu amendată pentru lipsa de productivitate?

Știm foarte bine că educația umanistă formează gândirea critică; știm

Frica de inadecvare și impostură este cea care, infuzată, susține atitudinile exagerat academice, jargonul perpetuat și ruptura intergenerațională.

că ea ne face să trăim mai multe vieți, că trezește în noi forme de curaj care ne conduc la schimbări de regim (în momentul de față în Statele Unite sunt interzise peste 6.000 de cărți, printre care și *The Handmaid's Tale* a lui Margaret Atwood, iar „spiritul critic” e cel care, *in extremis*, s-ar putea opune unei asemenea amputări). Știm că o astfel de educație reclamă vigilența pentru că ea s-a mai întâlnit de nenumărate ori cu o anumită situație, întrucât istoria reia mereu și mereu spirala violenței și a deznodământului previzibil al acesteia.

Aș vorbi așadar despre educația umanistă și despre cei care și-o asumă ca despre o funcție-cheie în transmiterea cunoștințelor fundamentale, dar și a modului în care acestea își creează orizontul de așteptare. E în primul rând un mod de a contracara puterea insidiosă a ideologiilor, care decupează fragmente de realitate și le prezintă ca fiind adevăruri absolute, renegând spații extinse ale epocii. E în al doilea rând un mod de a depăși golul intergenerațional – fiecare generație o dislocă cu furie pe cea care o precedă, acuzând-o grav de inadecvare, dar căzând ulterior în aceeași capcană. Și e în al treilea rând un

De la catedră
(opinii)

Laura
T. ILEA

Laura T. ILEA este conf. dr. la Catedra de Literatură comparată a Facultății de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”. Ultima carte publicată: *Nu am chef să mor*, roman (Cartier, 2025).

mod de a integra eșecul în ecuația formativă. În loc de a deveni acel stigmat care blochează relaționarea umană și transmiterea, integrarea eșecului e una din practicile cele mai necesare, în orice societate. Învățarea failibilității e la fel de importantă în științele medicale, în științele vieții și în domeniul culturii – faptul că practica înseamnă tocmai această expunere la terifiantul spectru al eșecului.

Dacă informația e prima treaptă a transformării, care, filtrată, produce cunoaștere, care, sedimentată, produce civilizația, iar aceasta, la rândul ei, testată, produce o formă superioară de transmitere, care se numește poate înțelepciune, atunci ceea ce ne blochează din această transmitere e uneori incapacitatea de a ne expune, de a experimenta, pe viu, cunoașterea.

În documentarul *Le chant des forêts*, prezentat în martie în cadrul *Festivalului filmului francez* și câștigător al premiului César (categoria cel mai bun film documentar și cel mai bun sunet), e vorba despre trei generații: bunicul, care cutreieră împreună cu fiul (care filmează) și cu nepotul munții Vosgi de la granița Franței cu Germania, pe care-i cunoaște ca în palmă. Bunicului i se pare de neacceptat ca în timpul vieții lui o specie rară, cocoșul de munte, care existase acolo dintotdeauna, să dispară. E un lucru tragic, pe care contemporanii lui nu îl înțeleg. Ce înseamnă dispariția cocoșului de munte la scară planetară? Aproape nimic. El este însă totemul bătrânului, deși nepotul își îndreaptă atenția înspre o altă vietate, egreta, echivalentă pentru el cu continuitatea vieții.

Înflorit, 50 x 70 cm,
ulei pe pânză, 2025

Lucruri, așadar, care par capitale unei anumite generații sunt insignifiante pentru alta. Dacă acum douăzeci de ani IT-ul părea central, de neocolit, locul acestuia este luat în întregime de inteligența artificială, care la rândul ei, cel mai probabil, va fi dislocuită de o altă paradigmă accelerată a devenirii tehnologice.

Și, cu toate acestea, inadecvările noastre civilizaționale, perimarea rapidă a ceea ce pare central, dar nu este, atitudinile noastre ideologice – toate acestea sunt imagini mișcătoare ale unei forțe caleidoscopice care arată cam în felul următor: celui care „deține” cunoașterea (profesorului, în speță) nu trebuie să-i fie frică să se expună, să creeze diverse forme de etos comune în loc de influențe autoritative, să fie creativ în cercetare pentru că jargonul se perpetuează cel mai rapid și e cel mai viral, însă se perimează cu aceeași viteză. Atunci când jargonul sau ideologia preiau gândirea și curiozitatea, observ cum acestea se insinuează creând sentimentul imposturii și al inadecvării. Frica de inadecvare și impostură este cea care, infuzată, susține atitudinile exagerat academice, jargonul perpetuat și ruptura intergenerațională. Frica în general. Mă gândesc mereu la o formă de raport între profesori și generațiile pe care aceștia le formează în care deschiderea inițială să nu fie acoperită ulterior de epuizare, de stigmatizare ideologică, de teama de elitism, de senzația că a munci la mintea ta înseamnă un lux, iar gândirea critică e o cale sigură înspre nefericire. Se știe că societățile care investesc în educație sunt cele care investesc în viitor. Iar cele care nu își încovoie profesorii cu eficiența forțată sunt cele care pot crea „goluri” prin care să se manifeste inovația.

Este și diferența pe care aș face-o între producție și gândire. Gândirea transformă societatea, producția o hrănește. Ambele sunt esențiale. Însă crearea spațiului pentru regenerare e crearea spațiului pentru creativitate, pentru gândire, pentru „golul” de timp care lasă noul să apară. ■

Este și diferența pe care aș face-o între producție și gândire. Gândirea transformă societatea, producția o hrănește. Ambele sunt esențiale. Însă crearea spațiului pentru regenerare e crearea spațiului pentru creativitate, pentru gândire, pentru „golul” de timp care lasă noul să apară. ■

Cu solidaritate, fără profeții

De ce faci o meserie aproape timp de treizeci de ani, în trei țări și trei limbi diferite și încă nu aștepți – cel puțin nu cu disperare ☺ – pensia?

Bine plătită nu e, deci e vocațională? Ori dă dependență? Ori, din contră, dă libertate? Că vine cu responsabilitate e de la sine înțeles, dar ce te face să o asumi? Oarece urme de vocație, măcar precum posibilitatea urmelor de lapte în produsele vegane, tot trebuie să fie. Pur și simplu pentru că a fi profesor presupune o prezență publică, o intrare în comunicare, în fața elevilor ori a studenților, mai mult sau mai puțin conștient, ești în reprezentare și foarte adesea sub presiune. Provocările sunt constante, iar soluțiile nu sunt întotdeauna evidente.

În meseria aceasta lucrezi
cu materialul clientului,
nu e niciodată pe alese!

Sistemele politice și crizele economice ale multor țări se poticnesc adesea în educație pe care de o manieră și obsesivă și compulsivă vor a o reforma, deforma, spre a o eficientiza. În niciuna din cele trei țări în care am predat (România, Canada, Franța) deciziile economice nu sunt favorabile învățământului. În Canada, posturile permanente în universități au devenit tot mai rare și mai greu de obținut, aruncând nenumărate cariere în provizoriul epuizant al contractelor pe un an, doi, trei,

apoi provincia Ontario a redus bursele pentru studenți, tot ea a decis să reducă drastic numărul studenților internaționali, ținând isonul Quebecului care a săltat spectaculos taxele de școlarizare pentru cei care ar vrea să studieze în engleză etc.

În Franța, prea multele guverne ale ultimilor ani nu ezită să crească taxele pentru studenții internaționali ori să reducă finanțarea învățământului. Spasmele eternelor tranziții românești le cunoaștem cu toții. Dacă este ceva care dă mai multă speranță pentru această meserie în Canada și în Franța decât în România, acel ceva este solidaritatea. În primul rând, sindicatele sunt puternice și extrem de active și reactive. Mare mi-a fost mirarea în 2018 când colegii contractuali de la Universitatea York au intrat în grevă, iar colegii care au posturi permanente, reprezentați de un sindicat distinct, deși nimic nu-i obliga, i-au susținut complet inclusiv prin prezența pe liniile de pichetare, pe durata a nu mai puțin de 143 de zile! La Paris primele mirări au venit în fața porților blocate ale universității cu ocazia unor manifestații ale unor organizații studențești care luau atitudine față de actualitatea socială sau politică. În multe cazuri, profesorii sunt solidari cu studenții, universitatea nu e o fortăreață, ci un loc de dezbatere, ea nu se definește (doar) printr-un cuvânt găunos ca excelența, ci cultivă exigența; cea academică, dar și cea socială. Poate sunt doar norocoasă, dar la

De la catedră
(opinii)

**Crina
BUD**

Crina BUD a predat timp de cincisprezece ani literatură română la Centrul Universitar Nord al Universității Tehnice din Cluj Napoca, nouă ani a predat limbă și cultură română la Universitatea York din Toronto, Canada, iar din 2023 predă studii românești la Sorbonne Nouvelle Paris.

Sorbonne Nouvelle există o colegialitate, o susținere reciprocă pentru mici și mari proiecte pe care nu am cunoscut-o în altă parte și pentru care nu pot fi decât recunoscătoare. Solidaritatea despre care vorbesc aici vine dintr-o conștiință a importanței profesiei de profesor, dintr-un efort de a promova valori comune percepute ca mult mai importante decât ego-urile cutărui/ cutărei cercetător/ cercetătoare.

Ce pot să fac
pentru a avea conștiința
împăcată că munca mea
are un rost?

Senzația mea este că trăim vremuri în care solidar în numele unor principii poate fi salvator pentru societățile în care trăim. Disprețul anumitor politicieni pentru învățământ n-ar trebui să ne mire foarte tare, ci doar să ne țină într-o stare de vigilență. Ceea ce e cu adevărat îngrijorător e aversiunea pe care unii din concetățenii noștri, tineri sau părinți de tineri, o au față de școală. Personal, eu nu m-am vindecat încă de trauma alegerilor celor mai recente din istoria României. La un birou de vot din diaspora, un domn, din start agresiv, m-a întrebat ce meserie am și am dat singurul răspuns posibil: profesoară. Urmarea a fost că, sub privirile admira-tive ale prietenilor lui înfășurați în tri-color, și-a apropiat bicepsii de bărbia mea și mi-a spus cu un imens dispreț: „Eu îmi câștig pâinea cu brațele, nu ca voi!”. De atunci, cu o gravitate întru nimic jucată tot încerc să-mi dau argu-mente pentru utilitatea acestei meserii în care cred!

Ce pot să fac pentru a avea conștiin-ța împăcată că munca mea are un rost?

Încerc să fiu eu primul meu critic, să mă gândesc cu distanță la ce am a vrut și cum am putut sau nu să transmit după fiecare curs sau interacțiune cu studenții. Și încerc să învăț la rândul-mi ceva nou, ca să nu mi se epuizeze stocul nici de informație, nici de curiozitate. În română verbele a învăța (pe cineva ceva), a preda (cuiva ceva) au etimologii alunecoase, deci nu te ajută foarte mult în a defini precis ce ai de făcut. Dacă în-vățarea vine de la inițiere *in vitum*, în vi-

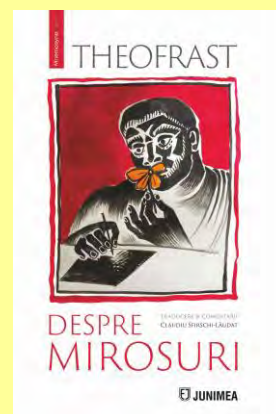
ciu adică, și dacă ea poate fi interpretată și ca inițiere în plăceri intelectuale, mie îmi convine. Văd însă munca unui pro-fesor mai aproape de nuanțele verbului a preda, căci el presupune, cel puțin în ideal, a restitui cuiva ceva ce îi aparține, a media un fel întregire a spiritului cui-va. E deci vorba despre adăugare, nu despre tăiere. Despre eliberare, nu des-prec coerțite.

Ceea ce ca profesor încerc să trans-mit cu siguranță nu îmi aparține, căci e de dat, și prin urmare meseria asta nu-mi conferă autoritate sau control asupra învățăcelilor, ea îmi asigură con-textul care permite transferul și șansa de a învăța și eu din fiecare schimb. Nu în-vățătura de minte, nu dezvățarea sunt obiectivele, ci modelarea, discernămân-tul, încrederea. În meseria aceasta lu-crezi cu materialul clientului, nu e niciodată pe alese! De aceea denunțam mai sus cuvântul excelență; dacă e folo-sit cu autenticitate, atunci el e pentru cei foarte puțini, dar educația nu are voie să fie gândită doar în funcție de ei. Și atunci, pentru a asigura o tratare co-rectă a oricărui subiect susceptibil de educare, poate că n-ar strica un echiva-lent profesoral al cadrului moral medi-cal reprezentat de fraza atribuită lui Hipocrate despre angajamentul de a nu face rău sau nedreptate unui pacient, oricare ar fi el. Așa cum jurământul lui Hipocrate în întregul lui aparține unui moment istoric și unei culturi, și prin urmare anumite aspecte nu-și mai gă-sesc adevărate în lumea contemporană, orice proces de educație este cultural,

dar fără pivotul moral, fără respectul față de cei cu care lucrezi, pagubele pot fi enorme.

Și, pentru a nu cădea în păcatul de a da altora lecții, închei prin a mai numi un singur lucru pe care mi-l impun: să nu fiu profesoară în afara școlii! În fa-milie, printre prieteni, în interacțiunile de zi cu zi, n-am nimic nici de profesat, nici de profețit. ☞

semn de carte

THEOFRAST

Despre mirosuri

Editor științific:
Claudiu SFIRȘCHI-LĂUDAT

2026 • 17 x 24 cm • 450 pagini

Evanescente, mirosurile nu lasă urme. Oricine va dori să descopere miresmele trecutului va fi nevoit să recurgă la măturile scrise. Poate că nu vom ști niciodată cum miroseau parfumurile Greciei antice. Sau poate doar vom intui în urma lecturii acestei scurte scrieri alcătuite din note pentru cursurile ținute de Theofrast în cadrul Liceului.

Doamna. De 7 ani la Gârcini

În 2018, în dimineața când era ziua mea de naștere, primul lucru pe care l-am făcut a fost să deschid laptopul și să mă înscriu în programul Teach for Romania. L-am considerat un cadou pentru mine, fără să știu că aproape opt ani mai târziu voi fi tot învățătoare la Gârcini, una dintre cele mai mari comunități compacte cu origini române din Europa. Lucrez aici din primul meu an de program, între timp m-am titularizat, am absolvit examenul de definitivat și pe cel de grad didactic II. Sunt tot ceea ce au nevoie oamenii din comunitate: sprijin, om de încredere, furnizor de haine și hrană, ajutor la citit factura la curent, mediator, om de fundraising, organizator de tabere și excursii, doamna Florentina pentru elevii mei.

**Florentina
TITULEAC**

Florentina TITULEAC are 29 de ani și este învățătoare Merito la Școala Gimnazială nr. 5 Săcele. În 2021 a primit distincția Meritul pentru Învățământ, în Grad de Cavalier.

Copii pe care i-am pierdut

Pe R. l-am readus la școală greu, după vreo doi ani de absentism, deși nu era în clasă la mine. Era într-o clasă paralelă, dar venea în perioada de online la școală cu fișele fratelui său, C. Am convins-o pe mama să îl transfere la începutul celui de-al doilea semestru al anului trecut școlar.

C. este un elev de mediu spre jos. Bănuiesc că e dislexic, deși nimeni de specialitate nu i-a pus diagnosticul. A făcut progrese foarte mari, cunoaște mai bine de jumătate din litere, poate segmenta fonemic (adică poate împărți un cuvânt rostit în sunetele pe care le aude). Eu sunt tare mândră de el.

Am lucrat anul trecut în remedial cu el (lucru suplimentar cu elevii, după terminarea orelor) și a făcut progrese foarte mari. Și cu R. am lucrat în remedial. Progresele au fost mult mai mici, dar era cumva de așteptat. Avea 12 ani și era încă în clasa a doua. M-a ajutat mult relația pe care o aveam cu mama lor. Discutam periodic cu ea și îi aducea pe copiii la școală. Era genul de părinte pe care mă puteam baza oricând, deși era o femeie simplă și nu știa să își scrie nici măcar numele.

În timpul școlii de vară, mă cheamă portarul la poartă că mă caută cineva. Era tatăl celor doi, pe care l-am mai văzut o singură dată. Mi-a spus că mama a plecat cu altul și am tăcut. Nu am știut

ce să zic pentru că nu înțelegeam de ce îmi spune mie asta. Când mi-am revenit, i-am spus: „Okay, înțeleg situația, dar cu ce vă pot eu ajuta?”. Mi-a spus să nu îi las pe copii să plece singuri acasă, deși făceau mereu asta. Îi era frică să nu vină soția „să îi ia cu o mașină”.

La începutul anului le-am luat copiilor haine și încălțăminte din cap până în picioare. C. încă mai vine la școală, dar pe R. l-am pierdut. Nu au telefon, se mută de la mamă la tată, de la o bunică la o mătușă. Niciodată nu știu unde au dormit sau cu cine ar trebui să vorbesc de acasă. Tatăl (care nici măcar nu e trecut în certificat) a venit să vorbească cu mine de câte ori l-am chemat.

Pe mamă am mai văzut-o de vreo câteva ori în curtea școlii, dar nu am avut un dialog. Nu am judecat-o niciodată, ci am încercat să o înțeleg și să caut soluții. O tot căuta pe învățătoarea celui de-al treilea copil minor pe care-l avea pentru a-i reînnoi dosarul CES (pentru fiecare copil cu cerințe educaționale speciale părinții primesc o bursă). Nu știu ce s-a întâmplat, dar de Crăciun tot eu i-am dăruit ghetuțe și celui de-al treilea frate.

C. e integrat în grupul clasei, e atașat de mine și de colegi și va trece clasa, chiar dacă a început să lipsească destul de mult. Pe R. l-am văzut o singură dată

semestrul acesta la școală și încă o dată în timp ce plimba, cu vreo trei băietani de vârsta lui, o căruța plină cu câini prin comunitate.

Am știut de la început că îl voi pierde cândva pe R., dar nu mi-am imaginat că-l voi pierde și pe C. Niciunul nu s-a mai întors la școală, dar mie îmi place să cred în continuare că tot ce am sădit în ei se va vedea în timp.

Când îți găsești altă școală?

Încă mai primesc întrebări de ce nu îmi găsesc altă școală. Las acum în scris că pot să îmi găsesc oricând, dar nu îmi doresc. Uneori folosesc scuza că sunt aproape de casă. Dar adevărul e că am o altă școală chiar în fața blocului în care locuiesc. Îmi place la Gârcini, m-am obișnuit, îi cunosc pe copii și le cunosc părinții. Văd cum crește comunitatea sub ochii mei.

Acum șapte ani nu aveam grup de WhatsApp. Dacă trebuia să aduc părinții sau copiii la școală, trebuia să merg prin comunitate sau să discut cu mediatorul. Părinții își schimbau numerele de telefon în fiecare lună – cei care aveau telefon – și funcționau tare bine biletele trimise către părinți prin copii. De foarte multe ori am luat bilete la film, la teatru, dar au rămas nefolosite pentru că elevii nu au ajuns la școală în dimineața

respectivă. Unii părinți lucrau, dar cei mai mulți nu cu forme legale.

Anul acesta, în Școala Altfel, am avut prima activitate facilitată de un părinte din clasă. Am mers la el la muncă, la fabrica unde lucrează și am văzut cum se reciclează plasticul, sticla, aluminiul. Și-a reprogramat tura de muncă în ziua respectivă pentru a ne putea face chiar el turul fabricii și a ne arăta „baloții ăia mari”, despre care fiul său mi-a povestit în fiecare zi timp de două săptămâni.

În ianuarie 2022, am fost cu prima mea generație de elevi la teatru, iar doamna de franceză care ne-a însoțit mi-a spus: „Copiii tăi sunt destul de bine îmbrăcați. Cum de ai nimerit o așa clasă?”. Când m-am uitat la ei, cam 70% din ce purtau erau lucruri ajunse la ei prin mine: gecii, ghetuțe, căciuli, fulare, ghiozdane. Majoritatea prin pachetele de Crăciun pe care le strâng pentru copii, dar nu numai. Am în continuare la școală un dulap cu haine

și încălțăminte, astfel încât să nu mai aud scuza „nu a venit că nu are papuci”.

Anul acesta, după ce profesorul de sport mi-a spus că un copil a venit fără șosete și data viitoare să nu se mai întâmple, am avut câteva zile la rând un copil lipsă din clasă și o scutire medicală. După vreo 2-3 zile, când mama a venit și mi-a spus că a trimis-o copilul să vadă dacă a rezolvat cu absențele și că mai durează până se face bine, mi-am dat seama care era problema. Am cumpărat șosete, am căutat ghetuțe potrivite în dulap și le-am trimis acasă prin sora lui de la clasa a IV-a. În următoarea zi, copilul a venit la școală.

Momente în care mi-a fost frică

Despre Gârcini se aud multe povești. Când vin oameni în vizită la noi, mereu mă întrebă dacă vor fi în siguranță. Sunt surprinși să vadă că suntem o școală normală, cu o curte de-a dreptul frumoasă, cu mulți copaci și băncuțe pentru recreere. Gârcini este un cartier la marginea municipiului Săcele, din județul Brașov. În acte, suntem oraș în toată regula. În realitate, străzile nu sunt asfaltate, nu există rețea de apă sau de canalizare. Excepție face, începând de anul trecut, strada principală.

Mie nu mi-a fost frică să merg singură prin Gârcini. La început a fost inconștientă. Apoi i-am

cunoscut pe oameni, pe elevi, pe familiile lor și am încredere în ei. O singură dată mi-a fost cu adevărat frică.

Eram cu elevii de clasa a IV-a, în mijlocul unei ore de matematică. Eram în fața clasei și explicam lecția. Nu am reușit să îmi amintesc despre ce era. Mi-a deschis ușa clasei tatăl unui elev care abia ieșise din închisoare. Mai fusese o dată, dar acum stătuse doar câteva luni. A spus, dintr-odată, că vrea să vorbească cu mine și i-am transmis în ce interval mă găsește în următoarea zi. El a insistat că vrea să discutăm de bursă, dar eu am rămas fermă: sunt în timpul orei, discutăm mâine.

Apoi au urmat o serie de cuvinte urlate către mine, acuze de tot felul, jigniri cărora le-am pierdut șirul. După câteva zeci de secunde, a trântit ușa clasei și a plecat. Când să continui lecția, băieții mei – unii aveau și 13 ani – mi-au spus: „Doamna, dacă sărea, săream și noi!”. Abia atunci am înțeles

intensitatea agresivității. Și mi-a fost frică, cu adevărat, pentru prima dată. Nu știu cum i-aș fi putut proteja pe copii.

Încredere și speranță

Viața la Gârcini poate fi frumoasă, inspirațională, plină de frică, dar niciodată ușoară. Am acceptat că nu există o rețetă minune pe care să o aplic și brusc să vină toți copiii la școală, ci trebuie să fii aproape de fiecare copil și fiecare familie în funcție de cum au ei nevoie.

Acum trei ani, am înscris școala noastră în Boardul Elevilor Teach for Romania. Pentru prima dată, copiii au scris singuri un proiect pe care l-au și implementat. Au primit foarte mult ajutor din partea mea, sugestii, mi se părea că nu au viziune, nu pot să își imagineze lucruri. Și chiar așa era! Mă uitam la cum vorbesc alți elevi din țară și îmi doream să ajungă și elevii noștri să vorbească liber despre proiectul lor.

Trei ani mai târziu, avem un proiect scris aproape integral de elevii de gimnaziu de la noi de la școală. Au căpătat viziune, înțeleg relația cauză-efect și sunt dornici de activități extrașcolare. Și sunt responsabili. Vin la școală de câte ori avem întâlniri, se pregătesc pentru acestea, iar eu am lacrimi în ochi aproape de fiecare dată, pentru că știu de unde am plecat. La prima tabără, una dintre eleve

trebuia să citească un discurs scris de ea în fața colegilor. Îi tremura vocea atât de tare, încât mă rugam să ajungă la final, să nu înceapă să plângă.

Îmi amintesc și acum cum spuneau profesorii despre ea că este „slăbuță la învățătură”. Era un copil cuminte, liniștit, un copil care se pierde adesea printre cei problematici. Doamna ei dirigintă a crezut în ea, a recomandat-o în proiect, iar ea s-a implicat în tot ce a însemnat Boardul Elevilor Teach for Romania. Scoteam foarte greu răspunsuri de la ea, adesea erau monosilabice. A crescut în doi ani cât alții în zece, merge în continuare la liceu și vine în continuare la noi la școală, să îi inspire pe copii și să le dea încredere în ei. Mă mai vizitează uneori să îmi ceară planșe sau să îi mai prinzte diverse foi, pentru proiectele de la școală. Cum aș putea vreodată să nu îmi fac timp pentru Elena mea? În statistici, ea este un număr. Pentru mine, este un copil care a înflorit pentru că am crezut în ea!

Am crescut

Aveam 21 de ani când m-am mutat la Săcele și am devenit învățătoare la Gârcini. Nu aveam televizor acasă și nu eram măritată. Nu mi s-a reproșat niciodată direct asta, dar am înțeles din privirile părinților că anii mei de școală nu sunt așa de importanți fără un soț, un copil și televizor acasă. Mama unei eleve era chiar mai mică decât mine. Alți părinți erau doar puțin mai în vârstă.

Am crescut odată cu prima mea generație de copii și cresc în continuare alături de comunitate. Unii oameni abia așteaptă să vadă cât mai pot, cât mai

durează până plec, cât mai am energie. Dar adevărul e că eu iubesc ceea ce fac! Iubesc să fiu învățătoare, să îi ghidez pe copii, să îi ascult, să proiectez activități pentru ei, chiar dacă uneori nu e ușor.

Eu pot să mă uit în ochii copiilor și să le explic de multe ori, cu răbdare, ceea ce nu au înțeles. Pot să șterg, temporar, toate greșelile lor, dacă trebuie să ne focusăm pe învățare, pot să uit că m-au terfelit părinții, dacă un copil are nevoie de ajutorul meu. În ultima excursie, la fabrica unde lucrează tatăl lui M., doamna care ne-a primit mi-a spus: „Să știți că la noi au venit multe grupuri de elevi, dar nu am văzut pe nimeni să aibă atâta grijă de copii, cum aveți dumneavoastră”. Mi-au dat lacri-

mile... Mi-am revenit repede, căci, odată ajunsă acasă, am făcut turul medicilor de familie din Săcele, să vad de ce nu au putut obține elevii de gimnaziu care vor merge în tabără adevărurile medicale.

Probabil cel mai greu îmi este să îmi păstrez echilibrul. Să fiu tot ce trebuie pentru copii precum C. și R., dar și pentru copii precum Elena, pentru copiii de clasa pregătitoare, dar și pentru copiii de gimnaziu și, acum, liceu. Uneori știu că nu sunt suficient de pregătită pentru unii sau pentru alții și știu că ar fi trebuit să fac lucrurile mai bine. Dar sunt pregătită să învăț să fiu tot ce au nevoie elevii mei, pentru că, adesea îmi place să spun, după 7 ani la Gârcini, pot să fac orice. ☑

O zi obișnuită.

Naveta unui profesor tânăr și neliniștit

E o zi obișnuită.

Ora 4:50. Vibrațiile telefonului îți aduc aminte că trebuie să o iei de la capăt indiferent de câtă durere vibrează în trupul tău. E un concurs absurd între vibrațiile alarmei și furnicăturile de pe șira spinării. Nu câștigă nimeni.

5:25. Cobori scările și te îndrepti spre stația de tramvai. Asculți trilul unei păsări și aștepti să se trezească soarele. Nuanțe de roșu colorează întunericul nopții târzii, dându-ți impresia că va fi o zi bună. Apoi îți amintești că, uneori, la școală e ca într-un război: tu împotriva indiferenței, tu împotriva sistemului, tu împotriva ta... Pentru că, oricât ne-ar plăcea să ne mințim, la școală nu e întotdeauna roz. De cele mai multe ori e un gri spalăcit, care te face să te îndoiești de propria persoană, de propriile capacități, de propria bunătate.

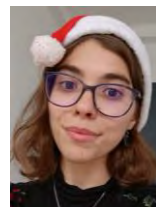
Sunt zile luminoase în care te simți învingător pentru că ai reușit să ajuți un copil să învețe să recunoască cinci litere (deși copilul e la gimnaziu); în care te simți util pentru că ai reușit să convingi o clasă că notele nu contează atât de mult (da, este o reușită!); în care plângi de emoție pentru că acel copil cu probleme de comportament (cu care te chinui de un an și jumătate) îți aduce o ciocolată amară, cu aromă de portocale, doar ca să nu uiți că ai fost copil. Sunt zile ca acestea, care te fac să uiți de grijile lumești și care îți dau putere să mergi mai departe.

Și sunt zile reci, dureroase, care te fac să te simți prizonierul propriei empatii. Zile în care indiferența unor elevi este atât de nocivă încât uiți că nu e de datoria ta să-i salvezi pe cei care nu vor să fie salvați. Această indiferență e ca un cancer – te omoară încet. Provoacă furie față de propria persoană – dacă nu faci destul pentru copii? Dacă vei eșua din nou? Dacă și dacă și dacă... Atâtea întrebări inutile care distrug lumina interioară și care sălășluiesc în suflet ca niște viermi. Te macină pe interior, deși n-ar trebui să simți astfel de lucruri. Deși ar trebui să nu te plângi și să faci tot posibilul să îi ajuți pe copii – cu riscul de a pierde anumite bătălii.

Există clase de elevi,
din mediul rural,
care se chinuie să învețe.
Există elevi de la care înveți
să fii puternic.

6:20. Urmează un drum de aproape o oră până în orașelul Târgu Frumos, apoi încă 10-15 minute până în satul Cristești, un locșor ferit de aglomerația urbană, unde mirosul de fum te cuprinde de la primele ore ale dimineții. Te-ai obișnuit cu naveta, dar nu și cu majorările constante ale biletelor de autobuz. Înțelegi că prețurile cresc peste tot, dar un pui de revoltă tot se naște în adâncul creierului tău. Faci iar calcule

În clasă
(reportaj)

Ana-Maria MURARIU

Ana-Maria MURARIU are 23 de ani și este profesoară de limba și literatura română la gimnaziu, având o experiență în învățământ de 3 ani în mediul rural.

matematice ca să afli cât mai adaugi, lunar, la suma de aproape 1.000 de lei ce „migreză” pe banii de bilete.

Îți aduci aminte de cât de des și s-a spus să te transferi mai aproape de casă (dar unde e, de fapt, acest acasă când sufletul ți-e împărțit în atâtea bucăți?), că naveta e o pierdere de timp și că te irosești. Mereu ai fost indignată de aceste aluzii, întrucât n-ai simțit niciodată că te ofilești printre copii. Dimpotrivă, unii copii au atât de multă lumină încât începi să înflorești. Și dacă te usuci de la atâta oboseală, vine un copil de clasa a treia, te strânge în brațe și petalele revin la viață.

Da, naveta devine motiv de oboseală, de frică, de stres, dar niciodată pierdere de vreme. Pentru că timpul este tot al tău. Trebuie doar să-l ții bine în pumni și să nu lași piticul timpului să te

păcălescă așa cum a păcălit boierii (aluzie la un basm de-al lui Vladimir Colin, *Povestea ceasului fără inimă*).

Poți alege să te plângi că ți se fură minute prețioase din viață sau poți alege să te bucuri de răsăritul soarelui, de cântecul păsărilor, de valsul ramurilor în bătaia vântului, de ploaia răcoroasă sau de gerul năprasnic care aduce aminte de iernile copilăriei. Poți alege să urmărești fuga razelor de soare după autobuz sau să ascuți muzica veche de la radio. Sunt o infinitate de posibilități ce nu implică dispozitive electronice, acești balauri moderni care par a fi mai periculoși decât zmeii cu care s-a luptat Greuceanu. Alegerea îți aparține – prizonierul tehnologiei sau hoinarul unei vieți haotice?

În plus, a fi pasager oferă și privilegiul de a lectura. În ultimele luni, singurele momente când ai avut răgaz de a citi o carte (pentru copii, bineînțeles – riscul meseriei), au fost cele 50-60 de minute petrecute pe scaunul unui autobuz bătrân. Pentru tine, aceste minute reprezintă o oportunitate de a evada. De a te refugia în lumi imaginare, unde nu te întreabă nimeni dacă mai poți, dacă ai terminat raportul X sau dacă ai terminat temele de la cursurile de formare. Ai descoperit autori noi și lumi ingenioase pe care acum le poți împărtăși cu copiii – pentru că, da, se mai citește. Încă mai există copii

dornici să devoreze cărți. Trebuie doar să știi cum să-i atragi în mrejele cuvintelor. Să-i ademenești cu o carte magică, iar apoi vor continua singuri aventurile pe tărâmurile nemărginite din spatele copertelor.

Bineînțeles, să crezi o bibliotecă la școală nu este ușor, dar nici imposibil. Există bibliotecă comunală, dar majoritatea elevilor nu pot ajunge acolo din cauza distanței. O mare parte din copii vin dintr-un sătuc unde nu există mijloc de transport în comun, ajungând la școală cu microbuzul școlar – o întregă aventură!

Revenind la biblioteca din cadrul școlii, eforturile de a o întemeia au dat roade chiar în decembrie 2025. Nu e o bibliotecă în adevăratul sens al cuvântului, dar există câte o mini-bibliotecă în fiecare sală de clasă, ceea ce este mai mult decât suficient în acest moment. Te-ai străduit să câștigi o sumă de bani pentru a achiziționa cărți, și, spre mirarea ta, ai

reușit! Ai reușit să oferi școlii ceea ce nu ai avut în copilărie: rafturi cu cărți ale căror coperti par a fi umplutura unui tort imens cu glazură de creativitate. Păstrezi acea zi cu sfințenie în borcănășul cu amintiri, ca să nu uiți că ai lăsat o urmă în școală și că, dacă vei fi nevoită să pleci, vor rămâne cărțile ca mărturie că ai fost acolo, că ai încercat să faci o schimbare.

7:15. Alergi după autobuzul care te duce în sat și râzi în sinea ta că iar ești silită să faci sport – e greu să alergi șchiopătând, dar nu vede nimeni. Același șofer răbdător, care te așteaptă trei-cinci minute cu toate că ar putea avea întârziere. Te respectă și începe să povestească amintiri din tinerețe. Lângă tine stă o colegă educatoare, care îți zâmbește atât de senin încât uiți că urmează o zi lungă de luptat împotriva indiferenței și a deznădejdiei. Cele 15 minute de călătorie până în sat sunt ca o cană de ceai de mentă băută seara – oferă liniște și îți dau putere să zâmbești când lumea din interior se prăbușește.

7:30. Te lovește aerul proaspăt de țară. Un buchet de raze de soare îți mângâie părul. Un cățel jucăuș se gudură pe lângă picioarele tale și așteaptă afecțiune. Mâncare nu ai – în geantă stau două mere și două banane pentru doi copii care, uneori, nu au posibilitatea să vină cu pachetul de acasă. E tot ce poți face pentru ei – fără să știe, că așa e mai bine.

Școala e primitoare, călduroasă, spațioasă. Un dar neprețuit pentru copiii. Din fericire, corpul nou de școală a fost deschis la începutul lunii octombrie 2025, iar copiii au parte de condiții mai bune. Anul școlar trecut a fost diferit, poate chiar mai provocator din punctul de vedere al navei. Două clase din Cristești făceau naveta spre structura-mamă, de la Brăești, din cauza lipsei de spațiu din școala cea veche. La Brăești iernile sunt grele, friguroase și îți testează rezistența. Dacă ai o greutate sub 45 de kilograme, frigul te înghețe și te mestecă în dinți – dar să nu ne plângem, că nu despre asta e vorba. A fost un an de „du-te-vino” – în fiecare zi coborai de la Brăești la Cristești pentru a-ți ține orele de limba și literatura română – uneori pe jos, alteori cu mașina. Îți plăceau zilele când mergeai pe jos (nu cred că sunt mai mult de doi kilometri), întrucât puteai admira transformările naturii de-a lungul celor patru anotimpuri. Ții minte o zi de iarnă geroasă, când câmpul era acoperit de o mantie albă de gheață ce se completa cu albul cerului. Era o complementaritate unică între cer și pământ – o pace și o liniște atât de adâncă încât te-ai simțit singurul om de pe pământ.

Acum nu mai faci acest drum pe jos și îți pare rău că pierzi spectacolul naturii, dar te bucuri că elevii au căldură și, cel mai important, au băi în interior! E mai mult spațiu, dar și mai multă responsabilitate. E tehnologie, dar prea puțină conștientizare că instrumentele digitale pot fi o piedică în ceea ce privește dezvoltarea cognitivă a unui copil. Copilul are deja formată, în cele mai

multe cazuri, o dependență față de telefon care te îngrozește și care te face să te întrebi dacă poți lupta contra acestei forțe invizibile.

7:45. Mergi la copii. Ți-a fost dor de ei. Aceștia îți povestesc tot soiul de năzbâtii din copilărie sau din trecutul apropiat. Îți arată ce mâncare și-au pregătit acasă și râd. Te întreabă dacă ești bine – nu le răspunzi niciodată. Același elev de clasa a cincea scoate o carte din ghiozdan și citește – e primul volum din Harry Potter. I-ai cumpărat-o cu mare drag – acum aștepti să ajungă și volumul al doilea. Când i-ai spus că i l-ai comandat, s-a luminat la față și ți-a mulțumit – e tot ce ai nevoie ca să ai o zi bună, nu-i așa?

La fel cum și tu ești un profesor neînțeles. Pentru că nu-ți pasă de note, ci de viața copilului.

8:00. Clasa a VIII-a. Un război obositor cu indiferența și cu dezinteresul față de propriul viitor. Tu știi că acești copii pot mai mult decât oferă deja, dar nu știi de ce refuză să vadă și ei asta. Tu știi că ai avut ore fructuoase de literatură. Că le place teatrul. Că înțeleg poezia dacă își folosesc inima, nu creierul – da, uneori e nevoie de inimă ca să simți poezia. Tu știi că în mintea lor înmuguresc idei foarte bune, dar nu le poți face să înflorească. Tu știi că orice elev ar trebui să aibă o șansă la o viață mai bună, dar ei nu vor să accepte această șansă. Tu crezi în fiecare elev, dar, din păcate, ei nu cred în tine – sau e doar o impresie. Te-ai luptat pentru ei. Te-ai revoltat

în sinea ta pentru ei. Ai încercat să le oferi încredere, dar s-a transformat în scrum. Te doare indiferența lor – și nu există antibiotic care să anihileze această durere. Astfel de generații sunt greu de format, greu de convins că viața nu înseamnă doar mașini, bani și TikTok. Dar nu renunți. Nu renunți cu toate că inima schiopătează din ce în ce mai tare. Spui că nu îți mai pasă, dar tot te gândești la soluții care să-i scoată din groapă. Clasa a VIII-a – o clasă care ar putea străluci, dar care refuză să iasă din întuneric. Sunt câteva stelute ce se chinuie să sclipească – acest lucru te bucură, te motivează să nu renunți. Dar cu „regii Crypto” ce faci? Cum îi vei vindeca de nepăsare?

E un război cu propria persoană – să renunți sau să nu renunți? Nici nu vrei să știi răspunsul la întrebare. Rămâi acolo, explici de nenumărate ori diferența dintre „valorificare” și „ilustrare” și sperii că la sfârșitul anului nu vei fi iarăși ferfenițată de părinți că spui adevărul – pentru că se întâmplă și asta. Adevărul doare, iar adulții nu știu să-l accepte. E mai ușor să dai vina pe profesor decât să ajuți copilul să fie bine. Nu negi, e și vina profesorului. Poate nu știe să fie cel mai bun profesor, dar măcar încearcă să fie corect. Pentru că, indiferent de cât de rea spun unii că ești, măcar ai rămas corectă până la capăt.

Clasa a VIII-a. O clasă pe care o iubești în felul tău, dar care, probabil, te urăște la fel de mult pentru că vrei mai mult decât note. Pentru că vrei să fie oameni. Pentru că vrei să aibă un viitor în care sărăcia să nu colcăie prin buzunare.

Te întreabă dacă ești bine – nu le răspunzi niciodată.

9:00. Clasa a V-a. Fantasticii, cum îi numește doamna – fiecare clasă are o „etichetă” (nu găsesc alt cuvânt!) reprezentativă. A VIII-a sunt campionii – le place să joace fotbal și chiar se pricepe! A VII-a sunt șturlubaticii – știm noi de ce, știe și măgărușul de pe afișul ușii. Iar a VI-a sunt eroii creativității – pentru că imaginația lor e atât de bogată încât ar putea hrăni un sat întreg de oameni cu mintea golită.

Clasa a V-a. Prima generație de copii pe care doamna trebuie să-i formeze în calitate de profesor diriginte. Primul an în care ai realizat că erai un soi de diriginte sub acoperire și anul trecut – dar nu este relevant. Copiii aceștia fantastici au atât de multe povești adunate în buzunarul de la inimă și abia așteaptă să le împărtășească cu tine. Tu îi ascuți, zâmbești, râzi și te gândești ce bine era pe vremea când erai copil. Aici e mai bine. Indiferența nu și-a făcut încă apariția. Există dorința de a cunoaște cât mai multe lucruri, de a descoperi noi lumi și de a demonstra că a învăța nu înseamnă a memora, ci a utiliza noțiunile teoretice în practică, în viața de zi cu zi. Întrebări referitoare la rostul gramaticii și al semanticii auzi încontinuu când ești profesor. De aceea, trebuie să răspunzi cu măiestrie, să fii

convingător. Să dai exemple de situații concrete când acordul gramatical a ajutat pe cineva. Cu toate acestea, cel mai bun răspuns este dobândirea răbdării, o virtute pe care o pierdem din vedere de prea multe ori (copiii deja repetă spusele doamnei: „Răbdarea este o virtute”). Dacă un copil are răbdare să învețe la școală felurite noțiuni, va avea răbdare și în viață. Dacă se va ridica cu toate că s-a împiedicat de nenumărate ori, va învăța că succesul necesită multe eșecuri. Dacă un copil conștientizează că notele nu reprezintă valoarea unui elev, va reuși să-și depășească limitele și să prospere.

Și aici se ajunge la chestiunea notelor din catalog, care nu ajută toți copiii să evolueze. Frica de a primi o notă mică devine blocaj emoțional. Frica constantă că nu ești perfect te transformă într-un elev care uită să fie copil. Notele sunt, uneori, un stres prea mare pentru elevi, iar alții devin o armă împotriva obrăzniciei sau a impertinenței. Notele nu ar trebui să fie atât de nocive, ci ar trebui să fie constructive.

Vezi elevi inteligenți, foarte inteligenți care clachează din cauza unei note proaste la o materie. Se comportă de parcă s-a sfârșit universul și nu înțelegi de ce s-a ajuns aici. Le explici de nenumărate ori că notele nu contează cu adevărat. Că inteligența nu constă în 10 pe linie. Că a fi neatent nu e o tragedie, ci o normalitate. Că a

8:50. Prima pauză a unei zile din săptămână. De cele mai multe ori pauza devine timp de corectat teme sau de dat indicații. Apoi, ca de obicei, „patrulezi” pe holuri ca să te asiguri că nu se vor întâmpla incidente neplăcute. Ți se spune „Gardianul holurilor”, așa mărturisește un proaspăt elev de clasa a V-a pe care, aparent, l-ai speriat, deoarece voiai (și vrei) să fie ordine și disciplină pe hol – fără îmbrânceli (care pentru copii sunt o joacă, din păcate), fără jigniri, fără alergat pe scări și lista continuă. De asemenea, ți se spune că ești rea. Accepti acest apelativ fără să te afecteze prea mult. Nu ești rea, ci doar foarte severă, dar asta nu înseamnă că nu iubești copiii. Există mai multe moduri de a-ți arăta afecțiunea. Chiar dacă asta implică și duritate. „Vine doamna!”, exclamă copiii pe holuri și fug în clasă, în bănci. Este frică? Este respect? Încă nu ai aflat și nici nu cred că vrei să afli.

pune întrebări nu este greșit, ci firesc. Repeți la nesfârșit aceste lucruri, însă nu este de ajuns.

Vezi copiii cărora le este frică de ce vor spune părinții acasă când vor vedea notele și te întrebi dacă este sănătos sau nu. Până la urmă, sistemul promovează această concepție: note mari = performanță, note mici = analfabetism funcțional. Termeni pompoși, dar nu coboară niciunul cu picioarele pe pământ ca să observe hăul dintre școlile urbane și școlile rurale, unde încă există copii săraci, abandonați sau nevoiți să muncească din copilărie pentru a se întreține. Se fac statistici după simulări, după examene și se evidențiază părțile proaste din educație, dar nu vrea nimeni să accentueze faptul că o educație de calitate are nevoie de mai multe „sfori” decât un profesor. Insistăm pe faptul că rata de analfabetism funcțional crește, dar nu facem nimic pentru a o diminua, ceea ce ridică multe semne de întrebare.

Și, cu toate aceste părți „întunecate” din sistem, există clase de elevi, din mediul rural, care se

chinuie să învețe. Care se luptă pentru un viitor mai bun. Care se sprijină unul pe celălalt pentru a nu rămâne în urmă. Există elevi de la care înveți să fii puternic. Elevi de la care – și pentru care – nu renunți. Pentru că au nevoie de tine. De încrederea ta. De cuvintele tale. Nu renunți pentru că, în fond, și tu ai nevoie de ei.

Ai nevoie de lumina lor. De sinceritatea și gingășia lor. Ai nevoie să îi vezi stând concentrați cu nasul într-o carte. Ai nevoie de elevii tăi fantastici ca de oxigen.

Mâncare nu ai –
în geantă stau două mere
și două banane pentru
doi copii (...). E tot ce
poți face pentru ei –
fără să știe, că așa
e mai bine.

10:00. Urmează două ore cu clasa a VII-a. Apoi încă două ore de remediale de la 14 la 16. Patru ore în care încerci să nu devii plictisitoare și în care te străduiești să-i implici pe toți, indiferent de nivelul de învățare. Uneori îți iese, alteori nu. Important este că se văd și progrese. Cu timpul ai reușit să-ți câștigi respectul și ai diminuat tensiunea din clasă. Îți place să crezi că vei reuși să-i salvezi pe toți, dar în sinea ta știi că e o minciună. La un moment dat, ei trebuie să aleagă drumul pe care vor merge, nu tu. Până atunci, faci eforturi să-i atragi în mrejele literaturii.

Gramatica e prea monstruoasă pentru unii, dar literatura e ca o înghețată pe băț – cui nu-i place?

Când ați studiat împreună *Povestea lui Harap-Alb*, te-ai simțit un adevărat erou. De ce? Pentru că ai reușit să convingi niște elevi aproape indiferenți să citească un text care, să fim sinceri, e destul de bătrân. Misiune îndepărtată, dacă am fi într-un basm. Mai mult, acești elevi erau fascinați de cei cinci ciudați creați de Creangă și au început să coreleze viața reală cu viața de basm a lui Harap-Alb. Astfel, examenul ce bate la ușă a devenit Spânul ce trebuie învins, iar prietenii au devenit familia, prietenii, profesorii, dar și încrederea în propriile forțe. Le repeți mereu că Harap-Alb este un reper, un model. Așa naiv și fricos, tot a reușit să ajungă împărat, pentru că nu a renunțat – și tu, în sinea ta, speri să nu renunțe nici ei.

Știi că până și elevii cu rezultate mai puțin bune au calități și talente. Ai văzut aceste lucruri la activitățile extrașcolare și extracurriculare. Ai văzut un băiat aproape corigent cum s-a rupt de realitate pentru a da viață unei poezii folosind tehnica Blackout poetry. Ai văzut un elev care ți-a spus că nu va mai citi nicio carte, acum vine la tine și îți cere o recomandare. Același elev are mai puține probleme la citire – este un progres! Ai văzut o fetiță cu probleme mari de citire și scriere cum se luptă să iasă din buruieni pentru a

ajunge pe câmpie. A muncit, a cerut ajutor și a învățat să învețe pentru ea, nu pentru altcineva. Ai văzut binele din acești copii, pentru că refuzi să vezi răul.

12:00. Clasa a VI-a. O oază de creativitate în deșertul Internetului. Oboseala nu are sorți de izbândă când vine vorba de a gândi o activitate literară. Când lași un copil să-și folosească imaginația, rezultă momente memorabile pe care ai vrea să le retrăiești la nesfârșit. E greu de comprimat un episod din viața unui profesor, mai ales când năvălesc peste tine amintiri peste amintiri. Acum îți vine în minte ziua când elevii clasei a VI-a s-au transformat în Eminescu și Creangă. Te-au rugat să îi filmezi ca să aibă amintire și ai urmărit fascinat reprezentațiile acestora – majoritatea fiind improvizatii! Te-ai teleportat într-o lume îndepărtată de ură, de moarte și de nedreptate. Ai pășit, alături de copii, pe covorul inocenței și ai rămas acolo timp de o oră. Mai mult decât atât, la final elevii te-au rugat să devii Creangă. S-au așezat în băncuțe, se prefăceau că lucrează ceva și ai început să le cânti. Era o liniște ca în Rai. O liniște pură care te mângâie și acum. Apoi ai ieșit afară și te-ai transformat în domnul învățător. Se abțineau să nu râdă de tine. Tu te abțineai să nu râzi de caraghioslăcurile tale. Era bucurie. Și cea mai mare bucurie era că până și acel elev răzvrătit a participat la activitate, vrând să fie apreciat ca toți ceilalți. Acest elev te „provoacă” de foarte multe ori. Te face să plângi, să râzi, să devii mânioasă pe propria persoană și tot nu renunți la el. Pentru că dedesubtul carapacei de oțel și de indiferență se ascunde un copil neînțeles.

La fel cum și tu ești un profesor neînțeles. Pentru că nu-ți pasă de note, ci de viața copilului. Pentru că nu renunți la cei care renunță. Pentru că ești tu. Iar tu ești Ana. Un om mic, care primește cuvinte prea mari de la elevi.

E ora 18:00 când ajungi acasă și te așezi pe scaun, la bucătărie, ca să iei „prânzul”. Te gândești la ziua care a trecut și speră că ai făcut ceva folositor pentru cineva. Te așteaptă teme de corectat și fișe de întocmit. Rapoartele pot să mai aștepte.

Și apoi te gândești că elevii sunt o parte din sufletul tău. Și nu vrei să-i pierzi. Drept pentru care nu te-ai gândit niciodată să renunți la a fi profesoară. Chiar dacă postul tău începe să devină instabil, rămâi optimistă și speră că nu te va lua nimeni de lângă copii. Speră că vei reuși să nu-i dezamăgești. Încerci să nu te lași descurajată de scăderea numărului de copii din școli, de reputația proastă pe care ne-o creează publicul, de așteptările absurde ale părinților. Încerci să fii om înainte de a fi profesor și luptă pentru copil, nu pentru cifrele din salariu. Chiar dacă naveta e costisitoare, chiar dacă durerile devin din ce în ce mai insuportabile, rămâi acolo. Pentru ei.

Pentru că dacă n-ai reușit să devii pompier pentru a salva vieți, măcar poți stinge indiferența copiilor cu puțină încredere și să le deschizi o ușă spre un viitor mai bun. **S**

Vintilă Mihăilescu. *Nobody's perfect*

Profesorul meu
(portrete, evocări)

**Raluca
NAGY**

Raluca Nagy este scriitoare și antropologă. Ultima carte publicată: *Despre memoriile femeii și alți dragoni* (n'autor, Nemira, 2023).

Să-l descriu pe Vintilă îmi este aproape imposibil, mai ales cum l-am perceput la început, genul de om pe care îl adori din prima și vrei să scoți ce e mai bun din tine numai de dragul lui. Voi descrie, de fapt, întâlnirea și relația mea cu profesorul și omul Vintilă Mihăilescu, încercând să selectez niște momente, poate nu cele mai bune, nici cele mai importante, câte or încăpea în câteva pagini. Am să-l citez sau măcar parafrazez acolo unde mi-o permite sau cere textul, pentru că era și este inimitabil, atât în vorbit, cât și în scris. Exact câte cuvinte trebuie, acelea care trebuie, atunci când trebuie.

Am auzit pentru prima dată de antropologie pe la treisprezece ani, în Belgia, de la o prietenă de familie. Se reapucase de facultate și avusese, printre altele, un curs de antropologie culturală, pe care mi l-a descris ca fiind cea mai interesantă chestie pe care o studiasse vreodată. În eseu final, care ținea loc de examen, scria despre ce observase uitându-se cu orele la ușa rotativă de la intrarea în clădirea universității, la oamenii care intrau și ieșeau. Îmi amintesc că mi s-a părut senzațională această antropologie.

În toamna lui 2001, după licența la ASE, mi-a căzut în mână o broșură albastră, deschisă la pagina „Master de antropologie și dezvoltare comunitară”. Nici nu-mi imaginam că ar putea exista antropologie în România. M-am în-

scris la admiterea de la SNSPA, care a constat într-un interviu. Unul dintre cei trei membri ai juriului, iritat de *background*-ul meu economic, a ieșit din sală – ulterior, nu mi-a dat nici măcar o notă de trecere. Tot el mi-a spus atunci, în timpul interviului, ceva ce mi-a repetat de câte ori mi se reamintea, la începuturile mele de antropolog, de ștampila de economist: *Nobody's perfect*.

Domnul Profesor Vintilă Mihăilescu a crezut în mine și m-a susținut necondiționat din primul minut, lucru pentru care nu am cum să-i mulțumesc destul vreodată; deși am încercat să o fac, ori de câte ori am avut ocazia, în ciuda autocenzurii induse sistematic de oroarea de patetism. N-au trecut decât aproape douăzeci și cinci de ani de atunci, dar scena asta de la interviu mi se pare de acum douăzeci și cinci de vieți. Aterizată de pe Lună cum eram, nici n-am știut cine mă susținea, cine era acest Vintilă Mihăilescu, pentru care veniseră toți ceilalți candidați la Master. Nu citeam nici măcar *Dilema*, deși o văzusem săptămânal în casa de arhitecți a unei bune prietene din București.

Și când spun „susținut necondiționat”, imaginați-vă că, în naivitatea mea, am zis la interviul respectiv, repet, pentru un master de antropologie, ceva foarte Miss Cluj, de genul *mi-aș dori să am de-a face cu cât mai multe și diverse*

culturi, să le întâlnesc, dacă se poate, și să le înțeleg; pe toate. S-a răs în sală, în afară de Vintilă, care mi-a răspuns senin: *Dacă asta vrei, asta îți dorim să poți!*

Scria el undeva despre mine că mi-am „început parcursul de antropologă narând experiențele întâlnirii cu Marocul” și avea, evident, dreptate. Dar poate tocmai datorită acestor experiențe, primul an de Master a fost complicat. Urgența să înțeleg era atât de mare, încât nimic nu mă putea alina, iar la antropologie îți trebuie foarte multă răbdare. Vintilă era mai mult decât omul potrivit la locul potrivit să mă ajute și pentru *background*-ul lui de psiholog. A fost răbdător cu șocul meu cultural, însă asta nu înseamnă că nu m-a corectat, chiar de la unul dintre primele seminarii, când am adus în discuție Marocul – am ieșit de-acolo țândări. În

urma afirmațiilor mele, Vintilă mi-a spus, în fața clasei, *Te-ai dus degeaba, n-ai înțeles nimic.*

Așa că m-am pus cu burta serios pe înțeles. Cred că nu mai muncisem, citisem și scrisesem în toată viața mea la un loc atât de mult, cu atâta pasiune ca pentru masterul ăla. La unul dintre primele eseuri, Vintilă mi-a justificat nota – pentru care mă amărasem atât de tare, încât îi scrisesem un mail – într-un răspuns care suna așa:

Draga Raluca,

Sunt multe „nespuse” în spusele tale. Stau de o jumătate de oră și mă gândesc cum să-ți răspund, dar am ajuns la concluzia că cel mai bine ar fi să stăm de vorbă.

Lucrarea ta mi-a plăcut de-a dreptul mult. Este vie... chiar dacă nu este cea mai „bună” după criterii strict academice, adică ușor pedante. Aluzia la „rigurozitate” este o mică malițiozitate pe care trebuie să-ți-o explic pe îndelete și care se referă, în esență, la acest raport între „viu” și „bun”, care a fost și rămâne pentru mine marea problemă. Dar despre toate astea și multe altele la o bere...

Vintilă

Mergeam la bere aproape după fiecare curs sau seminar cu dânsul (bine, se bea și se fuma și în timpul cursului, ceea ce mi se părea atât de *cool*); discutam absolut orice, era clar că ne susține și încurajează nu numai în deambulările din jurul acestei discipline (mă refer aici inclusiv la un soi de disciplină fizică și mentală) care este antropologia, ci în absolut orice, libertatea era totală, cum poate n-o avusesem niciodată, cu niciun „adult”; cu toate astea aveam foarte multe rețineri. Și senzația aia continuă că, orice spun, îl dezamăgesc, că mi-a dat credit degeaba.

Pe la sfârșitul primului semestru am avut chiar un moment în care am vrut să renunț la master. Un alt mentor căruia nu-i voi putea mulțumi destul, Liviu Chelcea, cu care tocmai începeam un curs, m-a convins să rămân, dar asta e o altă poveste. Abia în timpul terenului din vară, de la Rovinari, după un an universitar de dat cu capul de toți pereții, am înțeles.

© Teodora Maftai – *Viața te obligă*, Pandora M/Trei, 2016

repetiție pentru serbare

Am regăsit în atâtea texte ale actualilor sau foștilor studenți ce a însemnat primul teren cu Vintilă, încât am ezitat o vreme până să decid să mai vorbesc și eu despre asta. Pe scurt, senzația a fost că până atunci făcusem un fel de repetiție pentru serbare, abia pe teren am trecut printr-un fel de botezul focului, *ça passe ou ça casse*. După Rovinari, doar vreo câțiva am și terminat Masterul ăla cu acte în regulă.

Am fost pe atâtea terenuri antropologice de atunci încoace, în România și în alte țări, cu alți profesori, cu diferiți colegi, singură sau în calitate de coordonatoare la rândul meu, dar niciodată nu cred c-am mai trecut prin starea aia aproape de nebunie trăită la și după Rovinari. Țin minte că la întoarcerea în București m-am certat cu fratele meu și prietena lui, am plecat pur și simplu de-acasă trântind ușa, mi-au spus că mă sălbătisem dracu' la minerii ăia; probabil își imaginau un Germinal varianta mileniul III, asta și pentru că nu știam să explic nici ce mi se întâmplase, nici ce simțeam, știam doar că fusese epifania de care avusesem nevoie, înțelegerea după care tânjeam. *Da, fix asta e treaba mea pe lume.* Cât de puțini oameni au șansa asta.

Este foarte greu, mai ales pentru un introvertit, să se bage în seamă așa, aleatoriu, cu oamenii, să-i câștige de partea lui din prima, să-i facă să se destindă și să-și livreze viețile. Dar văzându-l pe Vintilă, senzația era de *wow, deci așa se face!* Avea o răbdare uriașă, cu mine, cu noi toți. Nu m-a repezit niciodată, deși de fiecare dată când a fost cazul m-a taxat la discuțiile de după; avea un stil usurator de a o face, tocmai pentru că era lipsit de răutate și cumva de seriozitate/duritate, nu-i făcea plăcere să facă treaba asta, dar era în fișa postului de mentor.

Din anul II de master am plecat la Bruxelles, apoi tot mai departe; dar lucrul ăsta, în loc să ne îndepărteze, parcă ne-a apropiat și mai mult. Odată m-am dus să-l văd la Paris, am luat autobuzul, am vorbit cu el vreo două ore și seara eram înapoi la Bruxelles. Nu știu să fi fost revenire în România fără întâlnire cu Vintilă, și asta nu doar cât mi-a fost co-coordonator al tezei de doctorat. Apropo, la susținerea tezei de la Bruxelles parcă el a apărât-o mai aprig ca mine sau m-a apărât pe mine de un rit de trecere poate mai puțin cunoscut – susținerea privată, doar tu cu juriul, în care se cam șterge cu tine pe jos; abia la cea publică primești și laude (dacă e cazul).

Între dățile când ne vedeam, vorbeam la telefon sau pe mail, mailuri pe care le-am luat la rând pe 24 martie 2020, la priveghiul lui, organizat online din cauza lockdownului pandemic, după fix unsprezece ani, aproape la minut, de la susținerea tezei mele de doctorat. Am ales atunci să le fac publice pe câteva dintre cele telegrafice pe care le trimitea uneori:

„Sună și voi răspunde!
V.”

„Păi asta a fost cadou de ziua ta, nu ți-ai dat seama? Iar cadourile nu se refuză niciodată!
V.”

„Imaginea citind comentariile a fost următoarea: doi zoologi de provincie care dau peste un gândac care nu se potrivește cu nicio rubrică din clasorul lor, drept care decid că nu există...
Be happy,
V.”

„Ce înțeleg eu e că dacă nu mai e la modă să fii la modă, eu, care nu am fost niciodată la modă, am devenit la modă! E corect?
V.”

„Generation envy? Am trăit să o aud și pe asta...
V.”

„Pot să-ți spun de pe acum că nu mai e nimic de modificat, căci altfel scrii altă carte!
V.”

„M-am mai gândit: o altă versiune a întrebării ar fi aceasta
DE UNDE **PLECĂM** NOI,
DOMNULE?...
V.”

De când l-am cunoscut și până a plecat a fost alături de mine, mereu de partea mea, mereu disponibil, indiferent unde m-am fluturat prin lume, la ce oră din zi sau din noapte l-am sunat sau i-am scris. M-a încurajat, împreună cu Ana, la dășii acasă, înainte de a pleca la

Tokio, probabil cea mai mare încercare din viața mea de antropolog de până atunci. Dar ceea ce este mai important e, poate, cum m-a înțeles când m-am întors de-acolo.

Eram la București pentru o conferință, la nici două luni după primul an petrecut în Japonia. Seara ne-am adunat mai mulți la Clubul Țăranului. Am ieșit singură pe terasă și nici nu știu când s-a apropiat Vintilă și mi-a zis *ce faci tu acolo, joci table pe telefon?* Se pare că asta făceam, nici nu-mi dădusem seama, întreaga perioadă e învăluită în ceață; dar țin minte că mi s-a părut atât de ciclic cum stăteam acolo, cu el, mai bine de un deceniu de la primul meu mare șoc cultural de anvergură, încercând să-l procesez pe altul, de pe alt continent. Și i-am zis *Dom' Profesor, tot degeaba m-am dus, tot nimic n-am înțeles.*

Mi-a răspuns, cu cea mai mare delicatețe și blândețe din lume, că încă nu mi s-a întors sufletul înapoi. După care mi-a zis *te duci frumos și te culci, dar te culci, nu-mi faci vreo tâmpenie.* De unde mi-am dat seama că, în câteva minute, înțelesese perfect gravitatea situației. *Și mâine dimineață vii la micul dejun.*

Ha. Vintilă *didn't do* mic-dejun. Vintilă *did* bere. Dar era atât de îngrijorat pentru mine, încât m-a chemat la prima oră. Ne-a prins ora berii oricum, pentru că i-am povestit de-a fir a păr tot. Și mi-a zis *Păi, cum n-ai înțeles? Uite, ai înțeles, că tocmai mi-ai explicat, așa și scrii, exact așa cum mi-ai povestit mie.* Păi da, Dom' Profesor, da' aia nu e carte de antropologie..., am zis eu amărâtă, iar el a zâmbit ca atunci la interviu: *Nobody's perfect.* ☐

Mărcile stilului Dumitru IRIMIA

Motto: *Stilul este omul însuși.* (G.L. Buffon)

Ținând cont de formația mea și de faptul că am avut privilegiul să colaborez îndeaproape cu domnul profesor Dumitru Irimia în perioada în care am ținut seminarul la cursul său de sintaxă a limbii române, mi-ar fi mult mai ușor să scriu un articol în care să prezint câteva dintre contribuțiile profesorului nostru la cunoașterea gramaticii românești (de exemplu, argumentele sale cu privire la existența relației sintactice de apozitie, cu două variante – absolută și relativă –, doar ultima generatoare a funcției sintactice de apozitie, ideea că relația sintactică de dublă dependență generează nu una, ci două funcții sintactice – complementul predicativ și atributul circumstanțial –, teoria despre semiauxiliarele de modalitate, de aspect și de temporalitate sau viziunea sa integratoare asupra sintaxei verbului a fi). Mi-ar fi mult mai la îndemână, de asemenea, să scriu despre felul în care ultima ediție a *Gramaticii limbii române* apărute sub auspiciile Academiei (coordonator: Valeria Guțu Romalo, București, 2005) ține cont de sintaxa funcțională a profesorului ieșean.

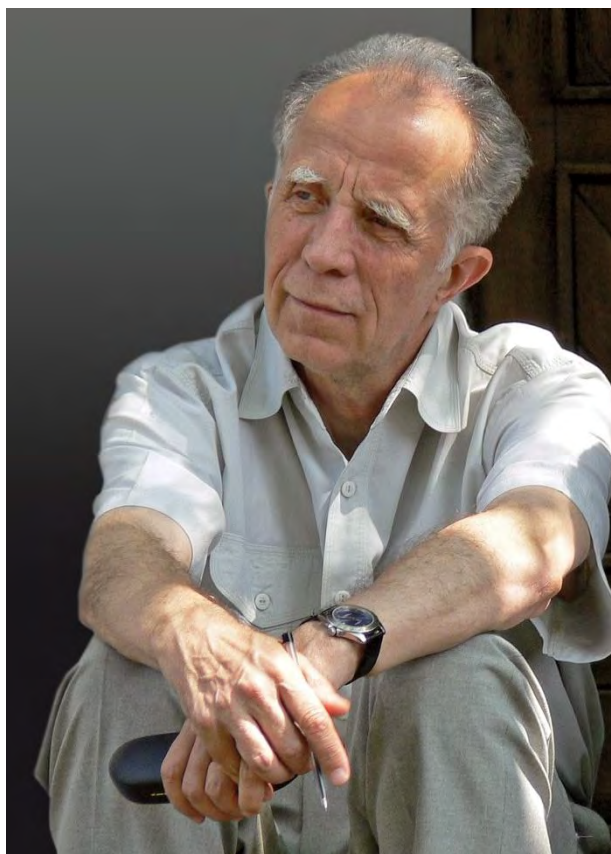
În acest articol prefer, însă, să am în vedere altceva: felul în care, studenți fiind, profesorul D. Irimia ne-a deprins să ne apropiem de poezie, în general, și de poezia lui Mihai Eminescu, în mod special. De la domnul profesor D. Irimia am învățat că pentru a putea descifra un text poetic trebuie să-ți asumi condiția celui care scrie, accesul la cartea poetului fiind condiționat de existența dimensiunii poetice în ființa umană a cititorului. Poezia are specificitatea de a transmite exact aceeași stare cu care poetul a receptat lumea, în timp ce alte tipuri de texte interpretează lumea, nu intră în comunicare cu ea. Susținând ideea că actul poetic e condiționat de suprapunerea dintre receptare și emiter, domnul profesor invoca un fragment din dialogul lui Menon cu Socrate (din Platon). Menon: „Îmi pare că semeni leit cu peștele ce se cheamă torpilă. Căci și el amortește pe oricine se apropie de el”. Socrate: „Dacă peștele-torpilă amortește el însuși când îi amortește pe ceilalți, atunci semăn cu el, dacă nu, nu!”

Profesorul meu
(portrete, evocări)

**Ana-Maria
MINUȚ**

Ana-Maria MINUȚ este conferențiar dr. la Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Tot de la domnul profesor Irimia am aflat că inocența este fundamentală în actul de lectură și inițiere și că educarea pentru lectura poeziei presupune capacitatea de a distinge între ceva încărcat de poeticitate și altceva încărcat de retoricitate. Nu metaforele prezente într-un text fac din el poezie, căci sensul poetic se poate construi și în afara unei figuri de stil. De la domnul profesor D. Irimia am învățat, de asemenea, că primul contact cu poezia (orală prin excelență, inclusiv în concepția lui Eminescu) este esențial: după cum „sună” un text suntem pregătiți sau nu a avea acces la semantică, pentru că stratul sonor pregătește accesul la text. Unul din principiile întemeierii textului eminescian fiind principiul muzical, am putut înțelege că *Odă în metru antic* e o poezie fundamental întemeiată pe ritm sau că în versul „Eu n-o voi mai privi-o” există două vârfuri muzicale la aceeași înălțime și în niciun caz o tautologie. Rolul decisiv în a atribui unui text statutul de poem autentic îl are universul semantic: cu cât e mai mică distanța dintre timpul și spațiul nostru și timpul și spațiul în care ne introduce poezia, cu atât acel text e mai apropiat de poeticitate.

Subtile analize ne-au arătat, printre altele, că articolul hotărât poate fi semnul transformării unei realități curente într-un

Dumitru Irimia – Ca d'Oro

Dumitru Irimia – ore la Bălți

semn mitic, prin funcția sa de a absolutiza (prin „mistrețul cu colți de argint” intrăm în fabulos, iar prin „un mistreț cu colți ca argintul” trecem în real), că, în cazul în care se iese din timpul profan și se intră în timpul sacru, funcționează nearticolul („Peste vârfuri trece lună”), că dativul are rolul de a sublinia lăuntricitatea („Stelele-n cer/ deasupra mărilor/ ard depărtărilor până ce pier; ce diferență față de ard în depărtări!), că în *Mai am un singur dor* cele patru anotimpuri își pierd succesivitatea și devin simultane din perspectiva timpului sacru sau că semnificația unui poem rezultă din semnificația tuturor variantelor.

În afara exemplarei componente științifice, între mărcile „stilului D. Irimia” se numără demnitatea, onestitatea, exigența (în primul rând față de sine și abia apoi față de ceilalți), respectul, prietenia, tenacitatea, entuziasmul, puterea de muncă, simțul umorului, intransigența față de minciună și impostură. Cei care au avut șansa de a-i fi colaboratori i-au simțit sprijinul necondiționat, generozitatea și solidaritatea. Nu pot fi uitate, desigur, nici preocuparea constantă și dragostea profesorului nostru pentru românii și limba română din Basarabia și Ucraina, ca și relația cu totul specială cu Italia și cultura italiană.

Profesorul D. Irimia, care ne-a învățat să facem distincția, din perspectiva fenomenal/ esențial/ originar, între vreme, timp și eternitate, rămâne, prin tot ce ne-a dăruit, printre noi și în noi.

(Din volumul *Profesorul nostru, D. Irimia*, coordonat de Cristina Irimia și Dinu Moscal)

Inocențiu Măcăreanu: *Il faut avoir l'honneur de son art*

Discipolii despre Magistrul lor, pe WhatsApp

Iolanda VASILIU: *Bonsoir, Jeannot!* Acum, după ce am revăzut filmulețul și aproape tremur de emoție¹, mă gândesc că știu cum să începem dialogul. Neuitatul nostru profesor de franceză de la finele anilor '80, Inocențiu Măcăreanu, ne reamintea adesea în clasă fraza lui Anatole France: *Il faut avoir l'honneur de son art*. Este, poate, sensul deplin al felului în care, în vremuri tulburi, și-a făcut meseria.

Ioan BIȚA: Exact la asta m-am gândit și eu. Îl vedeam ca pe un motto ce poate cuprinde totul. Mai ales că, de fiecare dată, ni-l reamintea și tot reamintea! Cred că e un spirit care ne-a făcut să ne gândim amândoi concomitent la același lucru!

Iolanda VASILIU: Dacă ar fi să te întreb repede ce cuvânt îți vine minte când te gândești la domnul profesor, care ar fi acela?

¹ Filmul făcut de TVR Iași, reporter Cristina Hermeziu, în anii '90, la sărbătorirea celor 70 de ani ai profesorului de limba franceză Inocențiu Măcăreanu, de la Liceul „M. Eminescu” din Iași.

*Profesorul meu
(portrete, evocări)*

**Iolanda
VASILIU**

**Ioan
BIȚA**

Iolanda VASILIU a lucrat la Institutul Francez din Iași timp de 30 de ani, ca director de cursuri, și a primit distincția *Les Palmes Académiques* pentru întreaga activitate.

Ioan BIȚA a fost profesor de limba franceză la Colegiul „Mihai Eminescu” din Iași timp de 35 de ani.

Ioan BIȚA: Repede... Bunătate și smerenie... Ceva nepământeț și totuși atât de uman! Ție?

Iolanda VASILIU: Eleganță și rafinament. Zici bine „nepământeț”, simțeam că era, parcă, dintr-o lume de o noblețe care îl ridica mult deasupra noastră...

Ioan BIȚA: *A propos*, eleganța și rafinamentul parfului de lavandă și de liliac... ca imagine olfactivă. Șarmant *aussi*...

Iolanda VASILIU: Și a maletelor albe, și a șosetelor de mătase, în vremuri cenușii. Și a frazelor declamate ușor teatral, a gesturilor mâinilor, însoțind vorbele, întrupându-le... Încercăm să-l dezvăluim, să ridicăm, adică, vâlul uitării de pe amintirea lui, a orelor de franceză în care ne apropiam de lumea liberă, inaccesibilă unor adolescenți din anii cenușii și apăsători ai finalului de comunism. Limba și cultura franceză erau cheia ce ne deschidea miraculos calea.

Iolanda VASILIU: *Bonjour!* Legăm firul de aseară de cel de azi?

Eu aș porni de la ceea ce îl particulariza pe domnul profesor, ceea ce îl făcea unic, în vremuri în care uniformizarea era regula. Sistemul încuraja conformismul și nu lăsa profesorilor

marjă de manevră. Dar domnul profesor Măcăreanu nu se mulțumea cu ce propuneau programa și manualul. Abordarea unui text literar din manual era precedată de o prezentare a contextului istoric și cultural, prilej cu care ne aducea albume de artă, de exemplu, pentru a înțelege lucrurile mai bine. Abia la final, după un survol panoramic, venea rândul, să zicem, al unui text de Balzac sau Roger Martin du Gard. Îți amintești de felul în care ne „desfăcea” textele narative la clasă?

Ioan BIȚA: În vremuri când o societate întreagă se prefăcea că predă/învăța franceza, acest profesor era mereu, parcă, într-o competiție cu sine însuși, spre a face lucrurile altfel,

Scrisul domnului profesor pe caietele sale era miraculos pentru noi, foarte îngrijit, drept, curat și puțin înghesuit.

Cunosc discipoli care l-au imitat cu mult succes, identificându-se întru totul cu magistrul...

modern, profesionist. Nu încuraja deloc conformismul și era mereu creativ în tot ce făcea, cum nu prea se vedea în acele vremuri. Programa era desființată de uriașa muncă făcută în amonte, de auxiliarele folosite și pentru cel mai mărunț fragment. Textele deveneau o bucurie a descoperirii, începând cu „puricarea” textului propus, continuând cu o încadrare a lui în curent și perioadă și sfârșind cu una din analizele pe care le propunea, diegetică, ori

actanțială, în cazul textelor narative, de exemplu. Hai să mă laud și eu puțin în acest context: într-o zi, m-a bătut ușor pe umăr, spunându-mi: „Ionuț dragă, hai să încercăm noi o «actanțială» de-a noastră pe textul pe care îl studiem!”. Era vorba de *Les Corbeaux* de Henri Becque. Și da, am încercat „actanțiala”, am participat la Sesiunea Națională de Comunicări Științifice, am prezentat-o și am obținut locul I.

Nu ne plictiseam niciodată

Iolanda VASILIU: Mă gândeam că, deși azi nu sunt deloc de acord cu sistemul de învățământ competițional, specific comunismului, pentru noi a fost o oază de infinită lumină să ne pregătim pentru olimpiadele de franceză cu domnul profesor Măcăreanu. O săliță care servea și de fumoar ne primea de fiecare dată, pe noi și caietele noastre în care făceam traduceri, teme și versiuni. Ne simțeam privilegiați, aleși fiind să trudim sub îndrumarea lui pe texte literare în care identificam expresii noi, pe care urma să le ținem minte și să le folosim la rândul-ne. Scrisul domnului profesor pe caietele sale era miraculos pentru noi, foarte îngrijit, drept, curat și puțin înghesuit. Cunosc discipoli care l-au imitat cu mult succes, identificându-se întru totul cu

magistrul... Iar alții, „nu spun tzine”, profitând de mirosul puternic de fum de țigară, trăgeau și ei cu sete dintr-una înainte de ora de pregătire, sperând că profesorul nu-și va da seama. Nu numai că-și dădea, dar scotea, pișicher, un pachet de țigări, servindu-l pe împetricinat.

Ioan BIȚA: Da, Iolanda, dar nu erau numai pregătirile pentru olimpiadă, ci toate orele petrecute în „săliță” în vederea examenului de admitere. Doar acolo le-am făcut, când ceilalți aveau practică profesională, ori când dumnealui avea festre. Cred că l-am secat de tot timpul liber pe care îl avea la dispoziție să se odihnească. ☺ De aici se subînțelege dăruirea cu care lucra! Și ce ore de pregătire! ce texte propuse! ce dicționari! Nu ne plictiseam niciodată, voiam să fim tot mai buni! Și totul într-o modestă „săliță”. Ce lecție de smerenie, când lucrurile astea unice și neverosimile se petreceau într-un spațiu strâmt, la o măsuță, înconjurați de tot felul de materiale didactice pentru alte discipline... *A bon entendeur, salut!* Când nu avea nimic altceva decât culegerile Elenei Gorunescu! Cele patru. Și, firește, caietele Maestrului! Dumnealui ne-a ales în final pe noi trei, cei care am dus până la capăt această misiune. Tu, Christian Tămaș și eu. Mai ții minte? Ne numea „specialiștii”. Da, acolo la măsuță! Că tot vorbeam de smerenie, am să-ți povestesc ceva ce mie mi s-a părut emblematic: într-o zi, tatăl meu a vrut să-l răsplătească într-un fel, însă, foarte politicos, domnul Măcăreanu a declinat totul, spunându-ne că nu, nu poate primi, însă că îmi cere, mie de astă dată, ceva mult mai greu de respectat: să fac și eu cu alții tot așa, când urma să devin profesor. Ce lecție de bunătate și de smerenie!!! Scrisul dumnealui îl visam și noaptea, până am ajuns să-l imit de-a binelea! L-ai descris foarte bine, este foarte vizibil în pozele paginilor scrise în caietele lui, pe care mi le-a lăsat mie!

Iolanda VASILIU: Mai erau caietele unde copiam acasă câte o pagină în franceză, în fiecare zi.

Ioan BIȚA: Daaa, paginile de copieri! Acum îmi dau seama că integrau întregi asimilări și fixări! El spunea: „Copiați câte o pagină pe zi, dar nu mecanic, ci înțelegând tot ce scrieți, și vocabularul, și ortografia, totul”. Mi-aduc aminte că eram la plajă, la mare, și, până nu îmi făceam copierile, o oră și ceva, nu ieșeam pe nisip!

Roger Martin du Gard : *Les Thibault*

R. M. du Gard a fost unul din cei mai celebri romancieri pe care i-a lăsat posterității, prima jumătate a secolului XX-lea. gloria pe care i-a adus-o romanul său *Les Thibault* este, încontestabilă. Romanul a vrut ca acest roman să fie o operă autentică, un roman de atmosferă, de analize psihologice, de psihetă. Cei trei membri ai familiei Thibault se caracterizează prin egoism, ambiție și energie, oricât de diferiți sunt în realitate. Oskar Thibault - tatăl a înțeles să treacă să aplice aceste trăsături la viața familială, Jacques, fiul cel mic, la viața revoluționară, și Antoine, fiul cel mai mare, la profesiune. Antoine este un medic celebru, care și-a practicat meseria cu pariu și abnegație. El vede în ea înțelegerea rațiunii a existenței sale: este sincer, pozitivist, nici o religie nu îl atinge. Oricât de lemur era în rimele lui de inutilitatea și goșenie războiului, el a acceptat, până la urmă, să meargă pe front, răspunzând astfel sentimentelor sale de bun cetățean.

Arde, a fost gazdă și, grav bolnav, el a fost îngrijit într-un spital din cadrul Franței. Revenit la el acasă, la Paris, are ideea să-l consulte pe fostul său profesor, Philip, cu privire la boala de care suferă. După ce a fost consultat, și părăsind casa profesorului, Antoine a înțeles că e pierdut. Miha pe care o citea în ochii profesorului i-o dovedise. Ca medic, și înțelegerea f. bună situația, că ea nu există.

Iolanda VASILIU: Și toate astea au funcționat miraculos, am învățat o minunată limbă franceză, care a și devenit destinul nostru, al amândurora. Cu un profesor care făcea magie dintr-o programă croită în comunism și cu mijloace extrem de limitate, dacă le comparăm cu cele de azi. E drept că, nefiind acces atunci la Franța contemporană, la limba vorbită, când am mers la Paris prima dată, primii francezi cu care eu am vorbit mi-au spus uimiți: „Minunată franceză vorbiți! Parcă e din Balzac”. Așa a fost o vreme, într-adevăr, dar „limba din Balzac” venise spre noi odată cu istorie, cultură, curiozitate intelectuală. Când porțile lumii libere s-au deschis, am fost pregătiți să nuanțăm cunoașterea limbii, adăugând-o pe cea vorbită.

Și nu am uitat niciodată degetul de lumină ridicat în aer, pe când ne spunea: *Il faut avoir l'honneur de son art!* 📖

Ioan Aniței.

Profesorii și rătăcirile noastre

Profesorul meu
(portrete, evocări)

Otilia
BĂLINIȘTEANU

Mă întrebam, zilele trecute, ce ar fi făcut, în plină epocă AI, în iureșul atâtor controversate, atâtor frici, în fața acestei apăsătoare impredictibilități ce planează asupra educației, profesorul meu de limba română din liceu. I-am fost elevă, la mijlocul anilor '90, în liceul pedagogic de la Botoșani. Mai avea doar câțiva ani până să iasă la pensie, dar era cel mai vivace spirit din întreaga comunitate de profesori. Urmam un liceu vocațional, de cinci ani, marcat de rigiditatea de dinainte de 1989, cu mulți dascăli încă tributari timpului în care se formaseră. Orele profesorului Ioan Aniței nu semănau cu nicio altă oră, lecțiile sale de literatură se reconfigurau în adevărate spații de descătușare a minții. Nimic șablonard, nimic care să ne alinieze modelului de învățare, pe care, cu o anumită docilitate, îl urmam la celelalte discipline. Lucrările de control, pe care le uram subversiv numai și pentru că le asociam cu încă o formă de autoritarism, nu contau prea mult în metodologia profesorului Aniței. Punea preț pe eseu, pe exprimarea originală. Prospețimea limbajului, ineditul frazării, situarea în afara tuturor dogmelor de care ne era plină până la refuz mintea, acel *captatio benevolentiae* cu care ne câștiga la fiecare lecție și de care tot de la el am aflat pentru prima oară îl făceau un personaj extravagant. Ne arăta că se poate învăța și altfel.

Îl văd și acum în fața ochilor, zâmbind ironic, lansând, cu o dicție perfectă, apăsând pe câte un „r”, cuvinte de care poate foarte rar auzisem sau pe care nici nu le știam și de la care pornea într-o incursiune prin universuri amețitoare, traversându-le cu precizie de ghid – etimologie, istorie, memorialistică, beletristică, experiențe personale și câte o recomandare de lectură care aparent nu te obliga la nimic. „N-ar strica să citești cartea asta.” Atât era de ajuns și citeam, fără excepție. Degajarea lui ne elibera de angoase, ne încuraja să fim critici, să reflectăm. Ba chiar el însuși ne provoca să-i adresăm întrebări, să-l punem în încercătură. Și cu câtă plăcere făceam cu toții asta! Parcurgeam cu voluptate volumele indicate căutând să-l biruim. Profesorul râdea pe sub mustăți, în vreme ce, ca pe niște sălbăticiuni eliberate din cușcă, ne împrietenea cu propriile minți și cu marea literatură.

Odată am vrut să-i facem o farsă, la schimb pentru ironia mușcătoare cu care ne șfichiuia zilnic. Ne-am hotărât să rămânem pe hol, ca și cum am fi chiulit în grup, întreaga clasă. Ne gândeam că, văzând sala goală, va pleca amărât. Iar în momentul acela urma să apărăm. Erau prea frumoase orele de literatură ca să chiulim de-adevăratelea. L-am urmărit intrând, apoi am așteptat vreo 20 de minute. Cum n-a ieșit,

ne-am întors spășiți în clasă. Ne aștepta în picioare, lângă catedră, râzând copios: „Mânjilor, v-ați rătăcit?”

„Avea darul rar de a deschide ferestre. Doar le deschidea și le lăsa deschise pentru noi. Fără să ne îndemne, fără a ne ține de mână, fără a-și asuma rolul de călăuză. Și-apoi urmarea, cu zâmbetul acela ironic aciuat în colțul gurii, care dintre noi va ieși la fereastră să înghită lacom orizonturile. Mulți dintre noi, elevii lui, am făcut întocmai; mulți ne-am lăsat atinși de felul lui de a privi și de a sonda lumea. Și, când am înțeles cum vine asta, am început a gusta din limba română ca dintr-o bucățică de anafură”, scriam în septembrie 2021, când s-a prăpădit.

A murit la 86 de ani, dar până la plecarea din lumea aceasta a fost conectat la spațiul public al comunicării, învățând să stăpânească „internetul năruș”, cum îl numea cu haz. A avut cont pe Facebook, a întreținut corespondență electronică, și-a deschis un blog, postând cu regularitate, cu aceeași prospețime în frazare, cu același parfum unic al

vocabulelor vechi. Și a scris cele mai prețioase recenzii ale cărților mele.

Cum s-ar fi poziționat profesorul Aniței în deruta epocii AI? Scriu și râd de una singură imaginându-mi că în primul rând ar fi purtat niște dialoguri necruțătoare cu chatbotul, folosindu-și din plin resursele de umor și ironie. Probabil că, din când în când, l-ar fi apostrofat cu satisfacție: „Mânzule, te cam rătăcești!”. Apoi ar fi încercat să îi înțeleagă utilitatea ca instrument în învățare. Și, în cele din urmă, ar fi fost același ghid care, cu finețe, aproape imperceptibil, ar fi reușit să-i determine pe elevii de azi să se uite spre AI ca spre o fereastră deschisă spre știința de carte a lumii. Însă o fereastră deschisă nu ca ei să se arunce în gol. Discernământul ar fi fost ținta pedagogiei lui.

*

Ritmul sofisticatei revoluții tehnologice la care asistăm în acești ultimi ani, care nu lasă loc unor timpi de metabolizare a schimbărilor, pune presiune pe osatura societăților. Școala, ca sistem care a structurat, de secole, felul de a gândi și de a accede la cunoaștere, validând educația individului, se află acum într-o situație derutantă. Pe de o parte, sistemul tradițional de învățare pare, în eferescența expansiunii AI, să nu mai aibă

sens. Pe de altă parte, transformarea chatbotului în furnizor personalizat de cunoștințe pune profesorul în ipostaza unei redimensionări strategice a propriului rol, care să țină pasul cu viteza rafinării instrumentelor AI. Ce va face diferența în această competiție om-mașină? Acel ceva, dincolo de clișeu, care a făcut ca, de când există școală, să existe și amintirea unor profesori care au dibuit, la momentul potrivit, în fiecare dintre noi ceea ce nici nu știam că există. Acel ceva despre care specialiștii în psihologia educației spun că însumează dragostea de a învăța pe cineva și conștiința responsabilității față de cel pe care îl înveți. Altfel spus, acel ceva atât de profund uman care intervine în relația profesor – elev/ student și care, cel puțin

deocamdată, nu poate fi transpus în liniile de cod ale unui chatbot. Un concept abuzat de limba de lemn a perioadei comuniste, dar a cărui însemnătate nu s-a diluat: vocația pedagogică.

Ioan Aniței a fost un profesor de vocație. Unul dintre foarte mulții pe care, dintotdeauna, școala românească i-a primit ca pe un dar aproape miraculos. În perioadele cele mai pline de confuzie și de turbulențe, ei pur și simplu au fost acolo, nuca tare din care a ricoșat rezistența unui sistem de multe ori obtuz, inflexibil, alteori inert, marcat de impostură și de inadecvare. Vibrația lor a făcut meseria aceasta cea mai omenească din câte sunt posibile.

Cum se va regăsi școala în lumea care se prefigurează – a indivizilor educați în bula propriului *feed*? Cum vor fi cârpite găurile care se tot lătesc în spațiul altădată comun dintre profesori și elevi/ studenți?

Astăzi, poate mai mult ca oricând, avem nevoie de acești profesori care să încurajeze pași, zi după zi, pe drumul între generații. Ei vor ști să-și adapteze rolul și să țină vie școala, ca sistem formativ, și în evul nou al inteligenței artificiale generative. Ca de atâtea alte ori în istoria educației, profesorii vor reuși să reînnoade firul, să evite deriva. Pentru că tocmai vocația le va arăta cum. ■

Ce-aș fi fost fără doamna Vanda?

Motto:

One by one

Only the good die young

They're only flyin' too close to the sun

We'll remember. Forever...

Pe Vanda Condurache am avut privilegiul să o întâlnesc în 1997, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, unde susținea cursul de televiziune. În perioada studenției a fost unul dintre puținii prieteni ai generației mele. Avea mereu timp să discute cu noi, știa să asculte, să încurajeze, să laude, să dojenească, să iubească, să păstreze secrete... Știa aproape totul despre studenții ei, începând cu zodia în care s-au născut și terminând cu jobul care li s-ar potrivi.

În cazul meu, din fericire, de la sugestii la fapte a fost doar un pas. M-a convins să renunț la radio și să vin la televiziune. Mi-a deschis ușa la care nici nu visam să bat, dar nu s-a oprit aici. M-a ținut sub aripa ei până când a fost convinsă că pot să zbor singură, apoi locul rămas gol a fost ocupat de altcineva. Povestea s-a repetat cu aproape fiecare nou membru al echipei. Într-un mediu în care toți vor să stea în primul rând, să fie cât mai vizibili pe ecran, doamna Vanda a avut generozitatea să

*Profesorul meu
(portrete, evocări)*

**Gabriela
BAIARDI**

Gabriela BAIARDI este
jurnalistă la TVR Iași.

investească în oameni, dar și modestia să rămână în umbră și să se bucure în tăcere de succesele lor.

Sunt unul dintre oamenii în care doamna Vanda a crezut și pe care i-a ajutat să-și croiască un drum în viață. Ea mi-a făcut botezul la știri. S-a întâmplat în primăvara anului 2001. M-a chemat la studio sub pretextul unor probe de lumini, dar în realitate urma să prezint știrile... Am întârziat din cauza tezei de licență, m-a certat pentru asta (pot număra pe degetele unei singure mâini momentele de acest gen; atunci le găseam dureroase, azi mi-e dor de ele!!!), apoi m-a aranjat pentru emisie. Cu tot tracul debutului, nu i-am uitat profeția: „o să-ți meargă bine pentru că ți-am pus eu mâna în păr”. Și a avut dreptate. Cât timp i-am fost în preajmă nu am avut a mă plânge.

În vara anului 2004 am fost la Cardiff cu o bursă pe care i-o datorez pe jumătate. (Iată de ce spun asta: în 2003

m-a trimis la un curs Circom în Italia, unde l-am cunoscut pe Ian Masters de la Thomson Foundation, „the teacher” – cel care a considerat că merit o bursa de 3 luni la Cardiff, m-a chemat la școală și a devenit al doilea mentor al meu). Același traseu îl străbătuse și doamna Vanda în 1993. Știa orașul, universitatea și profesorii, așa că m-a ghidat permanent prin e-mail. În acea perioadă mi-a atribuit și un nume de alint, de care am fost și sunt foarte mândră: *Găbiss*. În cele 3 luni cât am fost departe una de cealaltă am purtat o frumoasă corespondență pe care o prețuiesc enorm și pe care o recitesc de fiecare dată când mi-e dor. Dezvăluie câteva pasaje care demonstrează că, pentru mine, doamna Vanda a fost ca un părinte.

August 2004

Dragă Găbiss,

Trag ăștia de mine în toate direcțiile, trebuie să-mi fac bagajele (pentru două săptămâni, ție-ți vine să râzi, da' eu de mult n-am mai fost plecată „în țări” pentru atâta vreme), toți vor să cred că-și vor „pierde pampersii” fără mine, ceea ce știu că nu-i așa, da' mă fac, un pic, nu mult, că mă simt vinovată. Am deschis ieri calculatorul de trei ori să-ți scriu și de fiecare dată a intervenit celebrul „Doamna Vandaaa!”. Măine îmi iau zborul, sunt un pic emoționată, o altă plecare în necunoscut, o las pe Irina (n.r. – Irina Păcurariu) pe post de soră de acasă cu care te rog să-ți scrii și să știi că este aici pentru tine. Dacă am la Lille acces la internet, te caut eu. Caută-mă, te rog, și tu! (...) Am vorbit cu Gareth (n.r. – Gareth Price, directorul Thomson Foundation), mi-a spus că ești „a star” și i-am explicat că diferența dintre venirile noastre acasă ar fi că măcar tu mă vei găsi pe mine. Ceea ce se va și întâmpla! Sunt foarte mândră de tine și bucuroasă că cineva drag mie trăiește o experiență pe care o știu și care îți marchează, realmente, existența. Oricum, îți spun cu certitudinea celor 11 ani care au trecut că ce ai primit acum, acolo, nimeni, niciodată nu-ți va putea lua. (...) Se apropie toamna, a început să fie rece dimineața, obișnuirea cu clima nu va fi chiar grea, cu celelalte nu uita că „ești cu mine!” Scrie-mi să-ți scriu! Te pup cu drag, Vanda.”

„mama de împrumut a cuzaneților”

Din 2004, după „episodul” Cardiff, i-am fost alături și la facultate și am constatat că doamna Vanda nu mai era doar prietenul de încredere al studenților. Devenise „Mama de împrumut a cuzaneților”. Este cel mai mare compliment pe care-l poate primi un profesor. Sutele de tineri care umpleau amfiteatrele o încercau cu energie și constatam, de la an la an, că întinerește.

Vanda Condurache a fost mentorul meu, dar și omul care mă ajuta să rezolv ecuațiile cu multe necunoscute de la serviciu ori din viața personală. Puteam să apelez la ea oricând, pentru orice problemă. Nu numai că ușa era mereu

deschisă, dar aveam și garanția că primesc un sfat avizat. O singură dată n-a știut încotro să mă îndrume: atunci când primisem oferta de la Antena 3 și trebuia să iau o decizie. Ezitarea ei m-a determinat să rămân acasă.

Au pățit-o destui studenți care nu știau unde-i Cernăuțitul, cine e Emil Brumaru ori a cui e statuia din Piața Unirii. Cei care nu luau examenul din cauzele amintite părăseau sala cu ochii în lacrimi. Nu plângeau pentru că au picat, ci pentru că au dezamăgit-o.

Nu știu ce i-a dat Dumnezeu doamnei Vanda când a venit pe lume, dar era absolut fermecătoare, era ca un diamant care sclipește oricum l-ai întoarce și pe care-l râvnesc toți. Era unică, avea ceva special în ochi, în atitudine, în voce, în râsul ei vesel. Era grațioasă, pășea elegant, un mers inconfundabil, ținuta era mereu impecabilă. Era imposibil să nu te cucerească, să nu vrei să-i intri în grații, să nu vrei să copiezi ceva din felul ei de a fi. Avea ochi pentru toți, vorbe bune pentru toată lumea și nu o dată m-a încercat sentimentul de gelozie când mi se părea că acordă cuiva mai multă atenție decât mie. Avea loc în inima ei pentru toți, eu însă aș fi vrut să nu o împart cu nimeni. Și poate că nu sunt singura care a gândit așa.

Împrumutam de la ea eșarfa, fularul sau chiar haina, atunci când aveam mai

multe duplexuri zilnic. Iarna nu puteam să îmbrac de 2-3 ori pe zi aceeași ținută la duplexurile de pe TVR 1 ori TVR 2, dar salvarea mea venea de la ea. Îmi spunea: „Găbiss, ia haina mea, ia fularul meu”. Unde mai pui că mă și aranja, la oglinda mare din secretariat. Ce vremuri... Dacă mă plângeam că mă doare ceva, imediat scotea trusa de medicamente și mă trata. Îmi garanta că durerea trece imediat. Și așa era. Nu știu de unde atâta putere de a împărtăși cu alții, de a dăruii. E singurul om care mi-a dovedit că n-are înclinații egoiste. Se îngrijea de noi ca și cum eram copiii ei. Dar oare... meritam noi toate astea? Oare i-am răspuns întotdeauna la fel? Nu cumva am fost și obraznici, așa cum sunt copiii din ziua de azi, impertinenți și nerecunoscători cu cei care i-au crescut? Dau timpul înapoi și găsesc o grămadă de situații pe care mi le reproșez.

Ea m-a iertat, sunt sigură, eu însă am remușcări pentru fiecare pas strâmb pe care l-am făcut. Îmi pare rău că n-am lăsat-o să schimbe ceva în felul meu de-a fi: rigiditatea pe care o am atunci când îmi susțin principiile. Ar fi vrut să nu mai văd totul în alb și negru, îmi spunea că uneori sunt situații când trebuie să fiu maleabilă, când trebuie să mai las de la mine. Eu – „Capricorn încăpățânat” – nu și nu.

Cum să n-o iubești pe doamna Vanda când își strângea pumnii ei mici așa... parcă pentru a implora divinitatea să te ocrotească? În 2006, înainte să plec spre București la festivitatea de decernare a Premiilor Clubului Român de Presă (eram și eu nominalizată la categoria reportaj) a coborât în redacție (eram numai noi două), m-a îmbrățișat, mi-a urat succes, apoi a început să caute prin buzunare ca să-mi dea un soi

de... talisman, ceva care să mă ocrotească și să-mi poarte noroc. A găsit un pachetel cu șervețele umede pentru ochelari, mi l-a dat și a spus: „să-l iei cu tine, vreau să porți ceva de la mine cât ești la București”. De câte ori era în regie la jurnal și aveam de depășit situații critice (eu fiind *on-air*), îmi spunea în casca: „Bravo, Găbiss. Esti un *jeniu*”. Tot aștept replica asta, dar nu mai vine.

N-am să uit niciodată serile acelea din sesiune, când de la televiziune mergeam direct la ea acasă pentru a stabili ultimele detalii în legătură cu examenul de a doua zi. Mâncam ceva și apoi începeam să facem ultima verificare a studenților cu lucrări restante ori absențe. Examenul era oral și dura două zile: sâmbăta și duminica, iar noi stăteam la școală de dimineața până seara. Eu aduceam apă și fructe, ea venea cu ciocolată. Întotdeauna însă mă ducea cu taxiul până acasă. Mi-a fost și mie profesoară înainte ca eu să-i fiu mâna dreaptă la facultate. Nu era deloc plăcut să greșești pentru că tonul vocii ei – blând, dar hotărât – durea mai mult decât o bătaie zdravănă. Puteai să fii de nota 10, dar, dacă nu știai noțiuni elementare, te invita să susții examenul în sesiunea de restanțe. Au pățit-o destui studenți care nu știau unde-i Cernăuțiul, cine e Emil Brumaru ori a cui e statuia din Piața Unirii. Cei care nu luau examenul din cauzele amintite părăseau sala cu ochii în lacrimi. Nu plângeau pentru că au picat, ci pentru că au dezamăgit-o. Abia acum realizez ce noroc pe mine să fi trăit toate aceste momente alături de ea...

La TVR Iași

N-am întrebat-o niciodată pe doamna Vanda de ce m-a „adoptat”, am crezut că vom avea timp să vorbim despre asta – și despre multe altele – când va fi la pensie. Din același motiv nu i-am spus niciodată, explicit, cât de mult o iubesc... Sunt convinsă că m-a citit, dar regret că nu i-am mărturisit eu, cu vorbele mele, când mă puteam bucura de ea, ce mult o prețuiesc... Oriunde aș fi plecat, orice misiune aș fi avut de îndeplinit, telefonul ei mă însoțea peste tot. Tehnica m-a ajutat să-mi personalizez celularul, iar ei îi alocasem celebrul hit Queen *We are the champions*. Noi două trecusem pe la școala din Cardiff și experiența The Thomson Foundation ne-a unit și mai mult. S-a împlinit deja un an de când nu am mai auzit aceasta sonerie, deși numărul ei de telefon este intact în agendă.

Obișnuia să-mi spună uneori „Ce m-aș face fără tine?”. Replica mea era: „Dar eu fără dumneavoastră?”. Și tot așa... Atunci luam schimbul acesta de cuvinte ca pe o glumă, o despărțire era de neimaginat. Pe 9 mai 2007 am realizat că distanța dintre paradis și infern poate fi parcursă într-o fracțiune de secundă¹. Ce-aș fi fost azi dacă destinul nu mi-ar fi scos-o în cale? Ce-aș fi fost fără doamna Vanda? Mi-au rămas zeci de întrebări fără răspuns.

¹ Vanda Condurache (1955-2007), redactor-șef Programe la TVR Iași și profesor universitar asociat la Departamentul de Jurnalism și Științele Comunicării, s-a stins din viață pe 9 mai 2007, în urma unui tragic accident, la Iași. Textul de evocare semnat de Gabriela Gugeanu a fost scris pe 11 mai 2008, fiind inclus în volumul omagial *scriitori către Vanda*.

Se spune că tot ce e frumos ține puțin și iată-mă în situația de a trăi din amintiri. Dar, spre deosebire de alții, eu am avut totuși un pic de noroc: am multe amintiri cu domnia sa, mă număr printre oamenii pe care i-a iubit, i-am fost alături în multe situații, am avut micile noastre secrete, am avut privilegiul să cunosc o persoană generoasă pe care haina *diplomației* venea impecabil.

Pentru că mi-a schimbat destinul, pentru că m-a ocrotit, pentru că m-a

ajutat să-mi croiesc drumul meu în această lume, pentru că mi-a oferit șansa să învăț cea mai frumoasă meserie de la cei mai buni profesori din presă, pentru că m-a iubit, pentru că mi-a purtat grijă, pentru cuvintele și gândurile frumoase, pentru tot ce mi-a dat doamna Vanda în cei 10 ani cât am avut privilegiul să trăiesc alături de ea, în „universul ei”, pentru toate acestea și pentru multe altele sunt *condamnată* să împiedic timpul să-i șteargă numele, urmele. ■

Trei chipuri, 120 x 150 cm,
ulei pe pânză, 2023

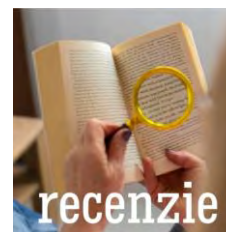
EȘAFODAJ critic

recenzii • eseuri • studii culturale

Pluralitatea privirii

Oxana Gherman, *Ființă plurală*, Junimea, 2025

**Mircea V.
CIOBANU**

În pofida unei „tradiții”, Oxana Gherman debuta editorial cu o carte de critică (*Tentația identității*, Prut, 2020), cea de poezie venind mai târziu (*Efect întârziat*, Tracus Arte, 2021). Exegetica autohtonă achiziționează un autor doct, cu opinie proprie, exprimată tranșant și firesc, cu o „pluralitate” a privirii/ a panoramei surprinse, cu interesul pentru mai multe genuri. Emilian Galaicu-Păun îi face, pe coperta a IV-a a cărții recente, un portret exegetic-poetic: „O *ființă plurală*, dacă nu cumva ridicată la putere prin propria voință, este chiar Oxana Gherman – critic de întâmpinare, dar și cap teoretic cu patalama (din 2016, doctor în filologie), iar înainte de toate poetă de rafinament –, autoarea acestor reflecții critice grupate sub un titlu pe măsură, *Ființa plurală*, și care acoperă cele trei mari arii de creativitate: poezia, proza, critica & istoria literară”. Iar Nina Corcinschi, prefațatoarea cărții, decretează: „Oricare ar fi textul

despre care scrie, autoarea convinge prin discursul calm, echilibrat, cu un bine controlat simț al măsurii critice, al proprietății termenilor și instrumentarului de analiză”.

Remarc dezinvoltura și siguranța cu care îi tratează Oxana Gherman pe scriitorii consacrați, alături de cei mai tineri. Sigur că și aici există un potențial pe care autoarea ezită să-l exploreze: spiritul critic tranșant, există lacunele – unele dintre ele, iminente sau previzibile – care trebuie semnalate, fără menajamente, ca semn suprem de respect pentru autorul recenzat. Nu se poate să tolerăm doar o „critică pozitivă” (un oximoron prea evident) sau, cum le place să se justifice exegeților blânzi și pașnici, o *critică prin omisiune* („nu comentăm cărțile proaste”, atât). Nu insist pe căutarea nodului în papură, dar o privire de redactor sever (dacă nu de critic) ar fi în folosul autorului recenzat și al întregii literaturi autohtone.

I-am citit cu interes cronicile, le-am aplaudat și eu, testându-mi propriile opinii despre cărțile recenzate sau informându-mă asupra celor încă necunoscute. În ultimul caz, le-am luat ca îndemn la lectură, una din rațiunile criticii de întâmpinare. Dar nu aș fi fost eu dacă nu remarcam și câteva lacune. De exemplu, dacă poetul de azi poate să scrie (ori să se prefacă...) fără să fi citit vreo carte (unii insistă să afișeze indiferența față de lecturi, etalând o comunicare „directă”, ne-mediată de cuvânt, cu propriile simțuri), altceva se întâmplă cu criticul.

E bine să ai în vizor (nu neapărat să citezi, nu neapărat să fii de acord) și alte perspective asupra cărții recenzate. Despre romanul lui Em. Galaicu-Păun s-au scris cărți întregi, iar exegeta nu consideră necesar să invoce alte opinii. Comentând poezia lui Ion Mureșan nu e deloc rău să îți în vizor și exegetica existentă la moment (de la Radu G. Țeposu la Al. Cistelean). Iar când scrii despre Nicolae Popa chiar e păcat să nu te referi la comentariile lui Eugen Lungu (de exemplu). O excepție e cartea despre criticul (și unul dintre mentorii ei) Alexandru Burlacu, dar aici criticii citați vin să înlocuiască atitudinea autoarei față de protagonistul cronicii.

Scriitorii generației sale

Oxana Gherman are o calitate care merită apreciată în mod deosebit. Ea scrie (inclusiv) despre scriitorii generației sale. Din acest motiv, aș vrea să plasez câteva aprecieri ale unor autori despre

care ar fi meritat să scrie subsemnatul (care, însă, nu le reușește pe toate). Iată aceste aprecieri și aceste cărți, recomandate de criticul Oxana Gherman: „Romanul Paulei Erizanu *Ard pădurile* (Cartier, 2021) menține – între istorie, politică, fapt biografic și feminitate, sensibilitate, confesiune intimă – un echilibru nesperat”. Sau: „Spre deosebire de primul roman (*Montana* – n.m., *Mvc*), *Adâncuri incolore* are în subtext mai multă critică, mai multă încrâncenare în abordarea problemelor identitare. La fel ca regiunea transnistreană numită «baza» în primul roman, de care protagonistul a încercat să se debaraseze pentru a-și vindeca complexul de frustrări, suferințe și traume, Moldova este un loc ar răului, un loc căruia personajele vor să-i dea foc (ca și propriul trecut) pentru a renaște phoenixian. Cele două romane semnate de Alexandru Popescu îmi reconfirmă convingerea că o carte bună își conține cititorul”.

Sau iată o recenzie la un roman mai puțin obișnuit precum *Dezrădăcinare* de Sașa Zare, dar cu o deschidere spre un compartiment special al prozei (feminine) autohtone: „Protagonista romanului (fetița cu nume rusesc, de gen neutru – Sașa) este un copil cu un psihic fragil, care trăiește intens realul, amintind ca tip de sensibilitate de personajele Tatianeii Țibuleac, Emanuelei Iurkin, Lorinei Bălțeanu ș.a. Sașa crește într-un sat basarabean postsovietic, într-o familie obișnuită: mama (Sveta) este casnică, dedicată totalmente copiilor săi, și tatăl – un bărbat care, după ce își pierde funcția de conducere deținută până la destrămarea URSS, nu mai iese din sta-

rea de dezolare, apatie, este absent și imposibil de problemele familiei... [...] Totul e analizat, disecat, procesat, experiențele sunt retrăite în scris de nenumărate ori. Textul se autointerpretează”.

Oxana Gherman are o calitate care merită apreciată în mod deosebit. Ea scrie (inclusiv) despre scriitorii generației sale.

Mă bucură interesul ei pentru poezie, văzută de pe olimpul imparțial al criticii (deși autoarea e și poetă). Deschiderea spre noua poezie autohtonă ne este utilă și nouă, celor răsfățați cu poezia consacrată și care abia de reușim să-i resimțim pulsul (deși sunt și ei, tinerii, pe lista noastră de lecturi). „Poezia lui Victor Fală ba își reține, ba își eliberează (ca pe o herghelie) cadențele. În prima parte a cărții, succesiunile ritmice ascendente, exploatând în egală măsură asonanțele și disonanțele, reflectă cursul impetuos al pasiunilor erotice, dezlănțuite în interogații, exclamații, suspensii, paranteze, apocope și alte expresii fonetice ale extazului... ZVĂCnetul poetic al lui Victor Fală (e vorba de volumul *Zvâc* – n.m., *Mvc*) transmite tumultul și ritmicitățile interioare ale unei lumi vii, care nu permit cititorului stări de apatie sau insensibilitate, în mijlocul căreia e imposibil să vegezezi, să te complaci în monotonie, lăncezeală, somnolență. E un zvâcnet care te trezește.”

Și cam tot pe aici: „Cu o sintaxă ce pretinde o lectură de largă & profundă respirație, poezia Lenei Chilari poate fi citită interiorizând timbrul vocal al au-

semn de carte

George VIGDOR

Încerc să mă așez în pagină

2025 • 14,5 x 16 cm • 110 pagini

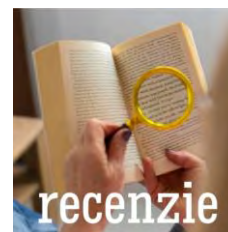
Între blestem și lumină, între neant și paradis, între „golul interior” și „vidul exterior”, între binecuvântarea „de a fi țărân” și „absurdul virtual”, poezia lui George Vidor vibrează ca o rană care scrie pe „câmpul infinit al paradisului terestru”. (Diana Vrabie)

toarei, dar și – fără vreo pierdere – cu oricare alte tonalități. Poate fi strigată, șoptită sau tăcută și gândită. Exact ca autoarea, poezia trăiește din (vorba lui Baudelaire) plăcerea aristocratică de a dispăcea, are curajul să deranjeze preconcepții și false pudori, să provoace indignări și să se expună criticii. Este, pe alocuri, iritată, revoltată și pare că vrea să-ți pună creierii la loc. Și e atât de sinceră, firească, admirabilă prin felul în care își trăiește viața – ca pe un *performance*”.

Aria de preocupări ale exegetei se întinde de la scriitorii consacrați până la tinerii poeți cvasinecunoscuți. Iar asta înseamnă că nișa criticii de întâmpinare e atât de necesară nu doar domeniului exegetic, ci și unei literaturi încă în căutarea identității. **S**

Modelul 3PT&I despre relaționarea elev, profesor și mediu

Laurențiu Șoitu, Mara Sînziana Pascu,
Relaționarea profesor – elev – mediu, un prezent continuu,
București, Editura Didactică și Pedagogică, 2025

**Nicu
GAVRILUȚĂ**

O contribuție originală și semnificativă pentru timpurile pe care le trăim ține (și) de propunerea culturală oferită nouă, tuturor, de Laurențiu Șoitu și Mara Sînziana Pascu. Este vorba de un model 3PT&I privind subtilitățile relațiilor dintre profesor, elev și mediu. El încheie și împlinește un proiect doctoral susținut în decembrie 2024 de doamna Mara Sînziana Pascu, sub coordonarea profesorului Laurențiu Șoitu. Personajul principal al acestei teze de doctorat – astăzi devenită lucrare de specialitate – este *relaționarea* umană. Aflăm multe și relevante înțelesuri ale relaționării profesor – elev, cu trimiteri ample și competent argumentate la jocurile de rol ca metodă de asumare a relaționării sau la condițiile și

competențele relaționării. Toate acestea sunt oferite pe baza unei temeinice cunoașteri a literaturii de specialitate și a unei relevante cercetări empirice.

Problema lumii de azi, cea pe care o sesizează cu multă abilitate și competență autorii cărții de față, constă în fetișizarea noilor tehnologii folosite în actul didactic. Fără a le contesta sau minimaliza importanța, autorii subliniază nevoia instituirii a ceea ce ei numesc a fi „relația intrinsecă și permanentă cu spiritualitatea ființei umane...” (p. 257) și „conținutul informațional pedagogic al tehnologiei” (p. 261). Tehnologia folosită astăzi în actul didactic tinde să fie fetișizată și să anuleze funcțiile esențiale ale școlii, mizând doar pe puterea și snobismul prezente în relația noastră cu un nou produs. „Contează mai mult ce cumpăr decât nevoia de el” (p. 258), adică de produsul tehnologic. Noua tehnologie îți oferă totul de-a gata. Totul este disponibil „la un clic distanță”. În joc este acea „găsire fără căutare” (Andrei Pleșu).

În trecut căutarea unei informații în cărți, articole și dicționare te îmbogățește cultural, îți disciplina mintea și înnobila sufletul. Acest miracol pare să fi dispărut acum, în condițiile în care „mijlocul este și resursă” (p. 258). Mai exact, IA nu este doar un mijloc

tehnologic care mediază actul învățării, ci o nouă resursă de informații și servicii. În universul magic al telefonului mobil ai totul. Cel stăpânit de asemenea fantasmă ratează cu voioșie „emoția întâlnirilor directe cu alte persoane” (p. 259). La limită, el consideră tehnologia și mijlocele didactice ca fiind mai importante decât profesorii și elevii.

*Atenția se cere
concentrată pe
conținutul informațional
pedagogic*

Or, tocmai aici intervin original și percutant autorii, propunând modelul pedagogic 3PT&I. El se cere a fi înțeles și aprofundat pe fondul trecerii de la necesara *instruire* la promițătoarea *învățare*, cea care se împlinește doar sub semnul unei veritabile *educații*. Cei doi autori invocă absolut motivat

absența unei autentice *motivații* a învățării, ignorarea *relațiilor interumane* în școală, reducerea *mediului* la un simplu ansamblu de obiecte. Acest nou model pedagogic se întemeiază pe proiectul Reggio Emilia, pe modelul TPACK, versiunea 2006 și, nu în ultimul rând, pe semnificația dată de profesorul Laurențiu Șoitu sintagmei *împreuna creștere*.

Noutatea modelului 3PT&I este adusă de sublinierea faptului că tehnologia a fost și rămâne mereu importantă nu prin stadiul evoluției sale, ci prin *conținutul ei informațional pedagogic* (TPACK). Aceasta este „revoluția” prin care se reconfigurează semnificativ importanța digitalizării în școală. Nu instrumentele, care nu fac decât să înlocuiască pe acelea vechi și să țină locul celor ce vor veni sunt importante. Atenția se cere concentrată pe *conținutul informațional pedagogic al acestora*, pentru că el modifică atitudini, comportamente, îndepărtează sau apropie persoana de esența sa umană. Așa cum menționează autorii, specificul modelului nu este dat de elementele care-l alcătuiesc, ci de rezultatele (finale) ale *intersecției* acestor elemente (pedagogice, tehnologice, cunoștințe ale conținuturilor pedagogice etc.) exprimate în înțelesuri.

Cei trei P (profesorul, elevul și mediul) evoluează printr-o dinamică specifică, uneori surprinzătoare, a celor trei platouri (desenate în reprezentarea oferită), care trec printr-un „tunel al timpului”, pe o suprafață imaginară, urcând (obligatoriu) cu dor de desăvârșire orientată spre ideal (I). Actorii și

elementele participante se întâlnesc, se despart, cresc împreună, dar și singure. Au destine proprii, dar și conținuturi comune. Tind către *idealul educațional* (I), cel al omului proiectat exemplar, menit „să reziste în eternitate” (p. 269), însoțit de interesele personale (i) și sociale specifice unui anumit moment istoric. Împreuna lor lucrare este codificată de autori prin alăturarea a două cifre: (Ii).

Cartea este un „omagiul părinților și profesorilor noștri”

Destinele lor sunt însă diferite. Interesele trec, idealul rămâne. El se instituie „ca garanție a transcendenței...” (p. 272), în măsură să cuprindă „întregul necuprins” (p. 273). Idealul (I) este „piatra din capul unghiului”, cea pe care arhitectii templului și maeștrii spiritali ai construcției interioare o așază la temelie și în vârful lucrării. În termeni teologici, piatra din capul unghiului este însuși Iisus Hristos, idealul suprem fiindcă este *Calea, Adevărul și Viața* arătate oricui, oriunde și oricând. *Ii* din formulă exprimă finalitatea evoluției specifice a celor 3P, dar și nevoia armonioasei lor îmbinări.

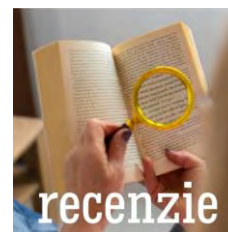
Modelul 3PT&I oferit de Laurențiu Șoitu și Mara Sînziana Pascu este important pentru că ne oferă „o imagine dinamică a tuturor elementelor constitutive mediului de învățare și de dezvoltare a persoanei, comunităților și societăților” (p. 275). În condițiile

asaltului noilor tehnologii, care rămân instrumente, și a mult mediatizatei digitalizări a școlii este vitală, reconfortantă și benefică această propunere a celor doi autori de a defini relaționarea (și nu doar comunicarea!) profesor – elev – mediu sub forma unui *prezent continuu* – capabil să dăinuie dincolo de prezența în timp și spațiu a actorilor relației anterior menționate.

Cartea este un „omagiul părinților și profesorilor noștri” – consemnat în pagina de gardă – și o sinteză a sintagmelor ce definesc gândirea profesorului Laurențiu Șoitu despre rostul inconfundabil al educației. Fiind singurul volum scos de profesor cu un elev al său, în cel de-al 80-lea an al vieții sale, deslușim și un mesaj aparte cu valoare interogativă și argumentativă: cartea este doada împreunei contribuții! Laurențiu Șoitu susține teza că o „pedagogie a comunicării” este importantă dacă devine una a comuniunii, cu scopul „împreunei creșteri” (bune) a celor 3P. Această creștere este subordonată idealului transcendent și transgenerațional (I), ideal prezent în interesele (i) nuanțat reflectate la nivelul persoanei și epocilor. Totul trece prin continua prezență a timpului (T). În felul acesta avem doada demonstrației că nimeni nu crește singur. Regăsim ideea și în titlurile unor lucrări definitorii ale profesorului Laurențiu Șoitu: *Pedagogia comunicării; Restul comunicării (lor) sunt eu; Împreuna creștere*. Suntem cu adevărat bogăți dacă știm să valorificăm ceea ce avem și ceea ce ni se arată permanent, cu o tainică și nedisimulată generozitate. ■

Et in Arcadia ego! Cu Horia Bădescu

Horia Bădescu, *La răsărit de Paradis. Cronică unui deceniu*,
Școala Ardeleană, 2026

**Ioan-Aurel
POP**

Horia Bădescu s-a mișcat în elita europeană a poeziei, a gândirii poetice, a eseului; „comesenii” lui știau că „poezia este religia originară a omenirii” (cum zisese Novalis); și mai știau că poezia nu a schimbat lumea, dar ne-a făcut și ne face să visăm... Și ce poate să fie mai frumos decât visarea? Ea poate naște și paradisuri, față de care noi am putea fi la Răsărit, dar nu mai contează, fiindcă Răsăritul și Paradisul sunt totuna.

Horia Bădescu scrie despre identitatea europeană în deplină cunoștință de cauză, fiindcă el este un european. Cât de necăjit era când se uza și abuza de sintagma „intrarea noastră în Europa” și cât de mult se străduia în Europa, mai ales în spațiul cultural francofon și neolatin, să inducă ideea cunoașterii românilor și a României! Pe câți încredzători și neîncredzători i-a adus la Cluj, în Transilvania și Maramureș, el argeșeanul! Dar un argeșean naturalizat perfect, descins din spița domnească

din Curtea de la Argeș. Acolo, „datina străbună era mai mult decât o lege”.

Știe despre cele trei ramuri ale creștinismului, dar ale unui creștinism care pune iubirea de la temelia universului și în fruntea societății actuale. O elogiază pe o Doamnă a culturii românești, Rodica Pop, punte de legătură cu Belgia, face traduceri din poezia medievală, franceză și belgiană, se întrece cu Romulus Vulpescu, cel care-și scoate pălăria în fața unui Villon, răsădit cel mai bine în românește de Horia. Îl laudă și preamărește mereu pe Gérard Bayo, cu drumurile lui în Maramureș, întâlnit pe-acolo cu Gheorghe Pârja din Desești. Dar drumurile sale sunt, de la un timp – de când se înnoiește timpul – europene, cu Bienala de poezie Liège, cu evocarea surorii Monseniorului Ghyka, cu străzile din Namur. El a dus mereu cu sine mesajul poporului român, „nici mai bun, nici mai rău” ca alte popoare, cum ține să precizeze adesea. Se mișca în lumi multe, pe o paletă largă, de la Arthur Rimbaud și Roger Martin du Gard până la Martin Opitz și la Gérard Bayo, „bolnav de România”, locuitor în Montmartre, unde „Parisul a rămas Paris”.

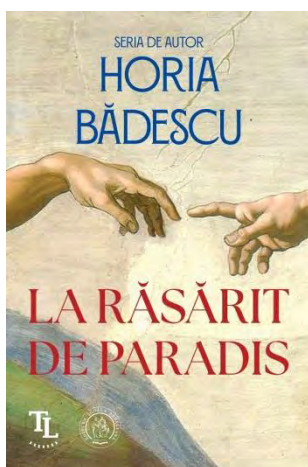
Ne plimbă prin Chartres, cu vitraliile sale salvate, cu sfinții cu nasurile retezate la Marea Revoluție și se întoarce la Festivalul internațional de poezie Lucian Blaga, alături de Liviu Petrescu, Tudor Cățeanu, Doina Cetea, Rodica Pop, Tudor D. Savu și are

nostalgii, bune pentru setea de poezie, cu evocarea lui Topîrceanu: „Unde este vremea-aceea de altădată/ Când Mihai Viteazul știa să se bată?”

Are revelații când vizitează Muzeul Evului Mediu de la Cluny, unde descifrează „Preistoria Evului Mediu” și unde îi revine pofta pentru Villon. Se bucură ca un copil de moștenirea Occidentului, dar remarcă, alături de oaspeții săi occidentali, că „originalitatea cuvintelor este mult mai mare în Est”. Iar Clujul, cu „toamna lui nebun de frumoasă”, înseamnă, de fapt, viața era „nebun de frumoasă” și fiindcă poezia era la ea acasă.

Regretă, alături de unul dintre interlocutorii săi, că Eminescu nu a fost tradus integral în franceză și reproduce avertismentul „Feriți-vă să băgați economia de piață în cultură!”, al aceluiași Gérard Bayo, care spunea despre maramureșeni că sunt „neam de regi”.

Discută problema Europei și o înțoarce pe toate părțile, ca filosofii de

tală lui George Uscătescu, premiat al festivalului Blaga în 1994. Revine mereu la matcă, deoarece nu vrea să se risipească: „Ca să nu te risipești, întotdeauna trebuie să-ți cauți originile!”. Se întreabă dacă istoria are logică și ajunge la concluzia că istoria e ca viața.

Cum se „româniza”

Parisul

Are și episoade *sui generis*, cu Adrian Marino criticându-l dur pe Charles Carrère. Evocă scene multe de la Ministerul de Externe, de la Centrul Cultural Român și de la Ambasada din Paris, cu Adrian Dohotaru, Virgil Tănase, rezident și el pe Rue de l'Exposition și la Hôtel de Béhague. Vedem cum au făcut istorie Colocviile Blaga de la Paris și cum se „româniza” Parisul câteodată, prin români și francezi deopotrivă, precum Georges Castellan, Jean Nouzille, Jean-Paul Bled, Jean-Noël Grandhomme, Virgil Cândea, Cristian Popișteanu, Viorica Moisuc, Paul Dimitriu, Dorin Matei, Traian Sandu sau Matei Cazacu.

Ca diplomat, Horia Bădescu a susținut mereu, a animat de-a dreptul francofonia, Uniunea Latină, imnul nostru între latinitate, cu oameni ca: Răzvan Theodorescu, Eugen Simion, Basarab Nicolescu, Ana Blandiana, Dan Hăulică, Laurențiu Ulici. Are și acum nostalgia Parisului, cu Sena, cu podurile Senei, cu Notre-Dame, cu Montmartre și Montparnasse, cu librăriile FNAC, cu saloanele de carte. Îi evocă, făcându-le câteodată adevărate portrete, pe George Astaloș, Caius

Traian Dragomir, Sabin Pop, Thierry de Montbrial, Maurice Druon, Sanda Stolojan. Cu unii am avut și eu norocul să mă împărtășesc, sorbindu-le amintirile, cuvintele înțelepte, erudiția și cultura. Maurice Druon, secretar perpetuu al Academiei Franceze și membru de onoare al Academiei Române, scria: „De la Paris, și nu din altă parte, s-a făcut auzită în Europa vocea fondatorilor independenței românești [...], de la locul pe care limba franceză l-a avut, de aproape două secole, în publicarea lucrărilor literare, istorice, științifice, diplomatice ale inteligenței românești, [...] de la poezii, dramaturgii, filosofii, tragediile români care, de la contesa de Noailles, născută Brâncoveanu, până la Cioran și Eugène Ionesco, au ales limba franceză ca vector al gândirii și talentelor lor creatoare [...], de la lista foarte bogată a autorilor și savanților cărora Academia Română le-a oferit un fotoliu de asociat”. Scriitorul punea, de asemenea, în discuție unul dintre cele două elemente esențiale pe care se putea edifica structura biologică a unei unități politice: cultura. Cultura ca bogăție a diversității, ca răspuns la uniformizarea lumii. „Or, uniformizarea este calea sterilității. Schimburile constituie hrana creației, când nu mai există diferențe, nu mai există schimburi. Uniformizarea este o situație specifică entropiei.”

Îl evocă și pe Jean-Yves Conrad, cel care a scris *Paris, capitala... României. Ghid al plimbărilor insolite pe urmele românilor celebri din Paris* și care fusese în Bucovina, la Suceava și Fălticeni mai intens decât aproape toți românii. Tot el ne-a lăsat o emoționantă

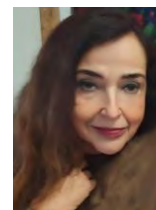
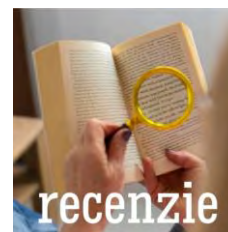
dedicație: „Româncelor și românilor, vii sau morți, fie ei veniți din România actuală, din Basarabia, sau din Bucovina, din Serbia sau Ungaria, din munții Pindului, care au imprimat și cu spiritul lor imprimă încă viața capitalei noastre. Iubitorilor de cultură română din patria mea natală, pentru a-i ajuta să descopere scriitorii, actorii, cântăreții, muzicienii, pictorii, oamenii de știință și oamenii politici ai patriei inimii mele”.

Poetul Horia Bădescu observă că a venit și toamna periplurilor sale, însoțită de marea bogăție, de poama generoasă lăsată în urmă. Dar și de balast, de răutate, de prefăcătorie: „Nu spun că făcătornicia s-a născut odată cu lumea modernă, dar parcă niciodată n-a fost atât de insinuantă, de prezentă, clipă de clipă, de înveșmântată în sublimitatea vorbelor mari. O găunoșenie generalizată pune în cumpănă și aruncă în derizoriu aproape tot ce a dat sens, valoare, putere de a exista și a rezista a acestei lumi” (p. 321).

Vine toamna și zilele fug odată cu viața noastră – zice Horia Bădescu –, dar toamna aceasta nu rămâne goală și stearpă, ci se umple de ceea ce mințile noastre au produs și urmează să încante și să descante în lumea aceasta prin miracolul poeziei, al literaturii. Horia Bădescu este un astfel de „rege al poeziei”, atins de o aripă de înger, iscoditor și descoperitor de lumi, care, iată, după atâtea cărți de poezie și de proză, ne lasă și amintiri. Îi mulțumesc că ne-a făcut părtași la deceniul lui de lume trăită intens și că ne determină să spunem și noi, împreună cu el: *Et in Arcadia ego!* ☞

„Cineva spune corect orele”

Cassian Maria Spiridon, *Cu o bufniță pe umăr*, Junimea, 2025

**Cristina
CHIPRIAN**

După multe cărți publicate și multe împlânziri de cuvânt, poetul Cassian Maria Spiridon s-a dedicat modelării timpului și spațiului, în ipostazele lor de flux și cuantă, adică de manifestare totală. Remarcăm preocuparea constantă pentru a redefini starea de a fi, virtualitatea de a deveni. Noul volum clădește treptele înălțării din sine, către Sine. Cărțile volumului conturează viziuni prinse între abstract și concret, acesta din urmă fiind, în fapt, o opțiune: „Stau orizontal cu planeta”, „Haina primită de la zei”, „Cu întreită dragoste”, „Pe nisipul bățăliilor”, „Cu o bufniță pe umăr”. Universul liric se abstrage din celest, divin, eroic și accede spre recuperarea Ideii, atât cât poate spera la aceasta un simplu om purtând ca semn de recunoaștere înțelepciunea. Există acel „cineva care spune corect orele”. Dorim oare să înțelegem mesajul său?

Pătrundem în universul marcat de semne, menajând misterul și plăcerea eternității. Suntem urmăriți de umbra care se proiectează asupra noastră și de

umbra care pornește din corpurile noastre. Ea stă orizontal cu planeta și se strecoară în orice fantă, împotrindu-se singurătății. Este umbra de contur, „cu acuratețea lui Magritte”, umbra care dă suflet. Astfel se deschide universul poetic al volumului. Diverse ipostaze se succed apoi, arătând că lumea poate fi privită și altfel. „În sânge vremea-i tânără/ gata să sfâșie.” Sufletul se pregătește să experimenteze „cercurile dantești”. Jocul vârstelor conferă măreție: „e un pumnal imaginar”, primit în vremea când barba abia începea să se arate. Este un joc de-a tinerețea care știe că suferința cea veche nu va lăsa bătrânețea să se apropie. Cu foarte multă determinare, instanța lirică rătăcește pe toate rutele terestre, apoi celeste, printre morminte, căutând un loc. Probabil că trebuie să mai aștepte, până când „nu vor mai exista închipuie urgențe”. Din perspectiva aceasta, soluția apropierei de strămoși pare inoperantă. Proiecții ale spațiului vast și pur se confruntă cu proiecțiile limitei și întinării. Și „întreaga planetă se învârte în sfera de cristal a veșniciei”.

Inima rămâne fără trup

O evadare în imponderabil reunește frânturile de materie care pot să planeze și zborul eşuat: „lopătăm cărări necesare/ până pașii noștri calcă împreună (...)/ aurora coboară în risipă/ pe cerul nopților albe”. Impulsul de zbor revine mereu, împreună cu simboluri ale

nelineității (cresc vulturi; licurici bezmetici). Se iscă „o albăstrime” care absoarbe, inima rămâne fără trup, totul se strecoară prin „sita nopții”. Evadarea în iubire este glorioasă, fenomenală („spre lumina increată”). Ipostaza divină a umanului se desăvârșește în primăvara iubirii (precum un zeu străpuns de fulger). Omul simplu evoluează în slavă, într-un scenariu al Cinei celei de taină reiterat într-o Italie modernă: „am prânzit împreună/ într-un bistrou (...)/ plăcinta/ era bună la gust/ precum viața”.

Asociindu-și constant divinul și cosmicul, instanța lirică acceptă moartea ca pe un destin glorios, într-o confruntare perpetuă: „mai sunt speranțe/ vine un alt anotimp (...)/ rămân/ sub stele ce palpită/ fie ele perseide (...)/că ne mișcăm/ la fel de vii/ precum un steag/ când vântul nu se mai oprește”. În atmosfera înaltă a victoriei se conturează cavalerul „hotărât să înfrunte/ nebănuitele fiare și mori părăsite”. Și

totul se întâmplă ca o adulmecare, ca o căutare subcerească a planetei. Imaginile luptei conotează bucuria de a trăi și iubirea: „e de ajuns iubire/ să-mi însoțească drumul de gloanțe pregătite”. Pentru că există o motivare a luptei. Atins de „săgețile luminii”, de „săgețile

ierbii”, de trasoare și drone, poetul își așteaptă gloria. Spațiul său este vast, „în bătaia vânturilor cosmice”, „una cu cerul și pământul cel viu”. Pasărea cuprinsă de foc nu renunță la zbor, „ca în copilărie/ când își aștepta hrana/ iar haina ei e tot mai fierbinte”.

Ca o închidere a volumului, textul construit pe motivul bunei alcătuirii a lumii readuce în atenție perfecțiunea cu care trebuie să acceptăm să trăim: „tot ce se vede/ stă-n soare și plânge (...)/ în cer sunt abacuri/ ce știu socoti fără greș (...)/ chiar și când sufletul tău/ un pribeag/ își caută trup/ e bine...”.

Suntem convinși, în final, că poezia este leacul tuturor relelor din lume, că moartea este răsplata pentru gloria de a fi trăit, că în preajma noastră răsună versuri tămăduitoare pentru durerea de a fi și pentru neastâmpărul eternei tinereți – versuri pe care le scrie, cu pana păsării ce arde, poetul Cassian Maria Spiridon.

Autoportret, 60 x 40 cm,
ulei pe pânză, 2024

semn de carte

Ioana DIACONESCU

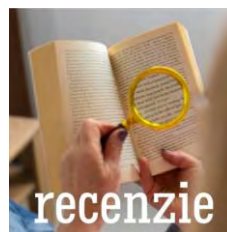
Serafim la vedere

2024 • 11,5 x 20 cm • 136 pagini

Poezia își urmează traseul ei, un traseu iscoditor, pentru Ioana Diaconescu, mizând pe notația exploratorie și pe sinceritatea crepusculară. Luciul ei este dat de arta aluziei, condusă cu măiestrie – e vorba despre balansul între profanitate și starea serafică ce se ocultează în fibra mirajului ontic. (Cristian Livescu)

Trei bărbați, trei destine, o răstignire perpetuă

Moni Stănilă, *Colonia fabricii*, Casa de editură Max Blecher, 2025

**Romeo
Aurelian ILIE**

Moni Stănilă (născută în 1978, în Tomești, Timiș, a.k.a. Colonia fabricii) a studiat teologie ortodoxă la Timișoara și la Sibiu. Este poetă și prozatoare. A publicat șase cărți de poezie, două romane, două cărți pentru copii și o biografie romanțată dedicată lui Constantin Brâncuși. Cea mai recentă carte a sa este volumul de poeme *Colonia fabricii – ediție definitivă*, apărut în anul 2025 la Casa de Editură Max Blecher.

Colonia fabricii este, la o primă lectură, o tradițională saga de familie, pe linie masculină, formată din însemnările a trei dintre bărbații de seamă ai familiei sale: Alexandru (1900-1984), Ion (1908-1981) și Dan (1946-2064), concepută sub forma a trei poeme în proză (structura trimite la genealogia lui Iisus

Hristos, prezentată de evanghelistul Matei, în care sunt numiți în proporție covârșitoare doar bărbații din arborele genealogic).

Însă, la o lectură ceva mai angajată, se poate spune că cele trei secvențe sunt de fapt trei jurnale de război. Și acestea din două puncte de vedere: mai întâi, fiecare dintre ei relatează întâmplări de pe un câmp de luptă istorică, fie că este vorba despre cele două războaie mondiale, fie că este vorba despre lupta cu sistemul comunist. Apoi, fiecare dintre ei își trăiește propriul război interior, generat atât de problemele familiale, cât și de căutările lor cu privire la sensurile ascunse ale vieții și ale morții.

Ceea ce dă forță și savoare textului lui Moni Stănilă este, după părerea mea, varietatea tonurilor aduse de cele trei personaje-narator, în funcție de relatarea pe care acestea o fac, dar și de profilul interior al fiecăruia: fie melancolic-tânguitor ca un perpetuu prohod, fie așezat-resemnat ca în poveștile de la gura sobei, fie aspru-tăios, ca un veritabil strigăt de luptă.

Dar, dincolo de diversitatea tonurilor, firească prin faptul că avem de a face cu trei bărbați cu personalități diferite, cele trei voci sunt unite atât prin faptul că fiecare dintre ele transmite un fior al suferinței, cât și prin faptul că niciuna dintre ele nu uită să se

raporteze la dimensiunea religioasă, duhovnicească a vieții, și, în mod concret, la modelul suprem – Iisus Hristos: „În Evanghelii ni se spun multe lucruri frumoase, pilde și învățături. Iisus ne-a vorbit. Se dau multe detalii, sunt epitețe, comparații, parabole, pericope. Doar răstignirea se tace. Se tace și se face. Sunt câteva verbe, parcă 8: L-au luat, L-au bătut, L-au batjocorit, L-au dezbrăcat, L-au răstignit, L-au străpuns, L-au coborât, L-au îngropat. Ne-au luat, ne-au dus, ne-au pus să tragem, au tras în noi, ne-au înfometat și ne-au abandonat. În Alpi”.

Nu întâmplător acest fragment este dispus la începutul volumului. Întreaga sașă a familiei pare să stea, astfel, sub semnul unei răstigniri perpetue, dar și sub promisiunea Învierii, manifestată la timpul prezent continuu. **S**

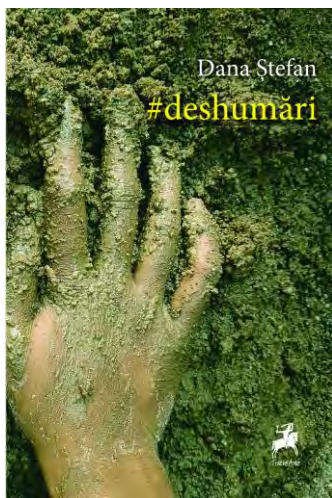

#deshumări, între copilărie și cutremur

Dana Ștefan, #deshumări, Tracus Arte, 2025

Dana Ștefan (n. 1980) este absolventă a Facultății de Filosofie, actualmente profesoară de limba și literatura română. După ce a debutat în 2019, sub pseudonim, a publicat în 2025, la Editura Tracus Arte, volumul #deshumări. Titlul (un hashtag – care marchează actualitatea digitală – urmat de un termen din jargonul funerar) poate induce în eroare. Nu este vorba doar despre dezgroparea morților, ci și de o dezvelire a straturilor memoriei, a doliului personal și a traumei colective.

Cartea este un hibrid de proză poetică, jurnal fragmentar și mărturie terapeutică, unde granițele dintre genuri se dizolvă. Este o *aletheia*, o încercare de dezvăluire a ceea ce se ascunde în spatele uitării. Textul nu se oferă cititorului ca narațiune închisă, nici ca discurs confesiv stabil, ci mai degrabă ca succesiune de fragmente în care sensul apare, se deplasează și se retrage, lăsând în urmă o traseologie a memoriei.

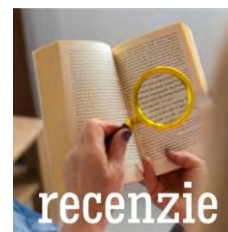

Textele Danei Ștefan funcționează ca o poetică a instabilității sensului. Nimic nu este fixat definitiv, iar imaginile se reorganizează constant. Ele par să provină dintr-o memorie fragmentată, uneori onirică, alteori brutal concretă. De exemplu, secvența copilăriei în care apare bebelușul introduce simultan tandrețe și neliniște: „mama mi-a spus că e cutremur să nu mă sperii/ am sărit din pat am înșfăcat bebelușul și-am început/ nani-nani.” Această scenă aparent domestică este în același timp destabilizată de un eveniment exterior, cutremurul: spațiul intim al familiei nu este niciodată complet protejat de lumea de afară. Realitatea intră în text ca o vibrație, ca o zdruncinare literală.

Autoarea nu ne oferă
consolări, ci unelte.

Poemele, evident autobiografice, nu cad în sentimentalism excesiv. Dimpotrivă, există adesea o ușoară ironie implicită, o conștiință a faptului că memoria deformează realitatea. Această distanță se simte mai ales în modul în care sunt redată episoadele familiale. Ele sunt încărcate de emoție, dar păstrează în același timp o neutralitate a observației.

Cartea se structurează organic în jurul a două axe majore: doliul (care domină prima jumătate) și iubirea, ca formă de supraviețuire (în cea de-a doua). Între ele pulsează istoria colectivă – Revoluția din 1989 și războiul din Ucraina – ca fundal care transformă

**Paul
MIHALACHE**

experiența personală în simptom al unei întregi generații. Nu este exhumat doar trupul tatălui, ci și trupul social al României postdecembriste, cu rănille sale încă supurânde. Dana Ștefan nu scrie doar despre moartea clinică; ea deshumează memoria ca pe un cadavru, o spală, o privește în ochi (adesea cu ochii unui chirurg) și o readuce la suprafață pentru a o înțelege: „21-22 prin gând mai pătrund din când în când cioburi de sticlă”. Copilul de cinci ani vede totul „în direct”: „În direct am văzut gloanțele trase la televiziune./ care brăzdau cerul ca niște comete prevestitoare/ [...] Tot în direct am văzut și morții întinși unul lângă altul pe asfaltul rece pe care sângele închegat se amesteca cu stele”.

Revoluția este deopotrivă un eveniment istoric și un spectacol domestic. Televizorul stricat devine metaforă a unei generații care a privit istoria în reluare, iar urmele de gloanțe pe fațade

sunt cicatrici colective pe care tatăl le arată fiicei „ca singura lecție de istorie pe care/ n-o s-o uit niciodată”. Contrastele dintre „alimentarele goale” și „vitrinele decorate cu globuri mari și beteală” dezvăluie absurdul unei sărbători de Crăciun pe un câmp de luptă – temă reluată mai târziu în raport cu războiul din Ucraina.

Realitatea intră în text
ca o vibrație,
ca o zdruncinare literală.

Prima secțiune a volumului este dominată de figura tatălui, mort în pandemie, și de ritualurile doliului. Poemul „Sifoane. Sicrie” se deschide cu o confesiune șocantă, care anticipează întregul demers al cărții: „Eu l-am omorât pe tata./ Se făcea că înfîgeam un cuțit mare de măcelărie în coșciugul lui/ Cuțitul trecea de florile albe de crin, le reteza mirosul și-l transforma în roșu”. Acest vis recurent nu este doar o imagine menită să frapeze; el funcționează ca simbol al vinovăției supraviețuitorului, dar și ca ritual de exorcizare. Cuțitul devine instrument de autopsie a memoriei: coșciugul este *tăiat* pentru a scoate la lumină ceea ce a rămas nespus. Tatăl nu moare o singură dată; moare de fiecare dată când fiica îl exhumează în vis, în amintire, în scris. Același motiv re apare în „Centura poate salva vieți”: „Erai prea mândru să-i lași să-ți pună pampers/ Ai ales să mori demn, nu înainte de a le cere să-ți pună proteza./ Morga e lângă maternitate”. Juxtapunerea morgă-maternitate nu este accidentală. Ea revelează hermeneutica circulară a vieții

și a morții, privite ca fețe ale aceleiași monede. Tatăl se agață de ultimele resorturi ale unei demnități precare, iar fiica, prin refuzul de a-l privi în sicriu, își asumă propria orbire protectoare.

O sincopă a ritmului

Partea a doua a volumului schimbă registrul, dar nu și intensitatea. Iubirea devine o altă formă de exhumare (înțelegând aici nu doar ca *ex humus* – scoatere din pământ – ci ca scoatere în lumină). În loc să dezgroape morții, ea revalorizează corpul.

Televizorul stricat devine
metaforă a unei generații
care a privit istoria
în reluare.

Secțiunea *#romantice* introduce un al doilea corp – privit din perspectivă erotică – care devine oglindă și contrapunct al corpului absent al tatălui. „Pentru mine ochii tăi sunt verzi/ așa cum nu i-a mai văzut nimeni”. Verdele ochilor tatălui („ochii mai verzi ca niciodată”) reapare în ochii trupului gol, privit în oglindă, însă transfigurat: nu mai este verdele morții, ci verdele vieții care refuză să moară. Dacă ar fi de semnalat o mică rezervă în privința construcției poetice, aici ar fi locul: unele pasaje erotice, deși bine conturate, riscă să dilueze tensiunea hauntologică. Metafore ca „Între noi/ un câmp de lălele cu miros de spumă de lapte”, pot lăsa impresia unui supliment ornamental care nu reușește întotdeauna să se integreze organic în economia doliului.

Nu este o slăbiciune majoră, ci mai degrabă o sincopă a ritmului – ca și cum autoarea ar fi vrut, pentru o clipă, să protejeze iubirea de spectrul morții.

Apropierea de frontiera ucraineană transformă erotismul în act de rezistență. „Alege tu să frământă în mâini trupul femeii/ ce va fi și ea, foarte curând, pământ”. Corpul iubit devine „câmp de luptă demn de a fi cucerit”, iar florile care „răsar din buric, dintre sâni, de sub pleoape” pot fi interpretate în cheie biblică: iubirea ca înviere înainte de moarte. Dana Ștefan inversează sensul exhumării: dinspre trecut spre prezent, dinspre doliu spre eros.

Un alt fir roșu este copilăria marcată de sărăcie, însă care, cel puțin în memorie, nu și-a pierdut magia. Din „Copilării” și „Amintiri din copilărie”, aflăm despre cei opt frați care mergeau cu rîndul la școală cu o singură pereche de cizme, în timp ce mama tricota „doi pe față, doi pe dos”. Aceste amintiri nu sunt în primul rând nostalgice, cât materiale de construcție pentru identitatea adultă. „Pantalonii din pătură putredă” care se rup „în fund la prima mișcare mai iute” rămân emblemă a unei sărăcii care marchează ireversibil, dar și a unei rezistențe prin umor, care permite supraviețuirea.

Volumul culminează cu o conștientizare dureroasă: exumația nu vindecă, ci doar luminează rana. În poemul care dă și titlul volumului, „Deshumări”, Dana Ștefan scrie: „Scormonesc în trecut/ printre zile și ore putrede/ Singura speranță sunt pantalonii tăi,/ lăsați în poziție de rugăciune pe marginea patului”. Pantalonii goi sunt relicvă

sacră, ultimul obiect care încă „se roagă” pentru cel plecat. Cartea întregă pare să lase un spațiu liber, asemenea unei haine fără purtător, astfel ca cititorul să o poată umple cu propria memorie afectivă.

Autoarea nu ne oferă consolări, ci unelte. Ne învață că singura modalitate de a trăi cu morții este să-i scoatem periodic la lumină, să-i spălăm, să le primim rănilor, apoi să-i punem înapoi în pământ. Volumul este, în ultimă

instanță, un act de iubire radicală: iubirea care refuză să lase morții să moară a doua oară, în uitare.

Este, în sens riguros, o meditație asupra doliului, o tentativă de *work of mourning* care sfârșește, în mod natural și uman (spre deosebire de teoria freudiană) în *impossible mourning*, într-o imposibilitate asumată de a reprima legăturile emoționale cu cei morți, de a pune definitiv capăt doliului. Prezența lor rămâne permanent o absență care

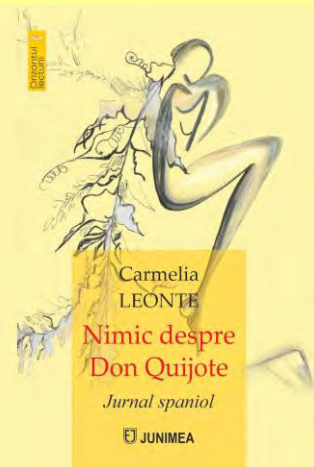
bântuie. „Nu pot să vin, aici sunt viu”, îi spune tatăl din camera luminoasă, dar zăbrelită – ca într-o mostră de hauntologie. Mortul este mai viu decât vii, pentru că el nu mai are de ce să moară.

Deși refuză ipoteza unui *catharsis* (care n-ar fi fost altceva decât o excrescență în corpul afectiv al volumului), Dana Ștefan reușește să transforme durerea cea mai intimă într-o experiență universală. #*desbumări* nu este doar o carte despre moarte, ci una despre modul în care poți să rămâi viu după ce ai murit odată împreună cu cei dragi. Cartea nu vindecă. Bântuie. Și tocmai de aceea rămâne vie.

Portret cu pasăre,
120 x 150 cm,
ulei pe pânză, 2025

semn de carte

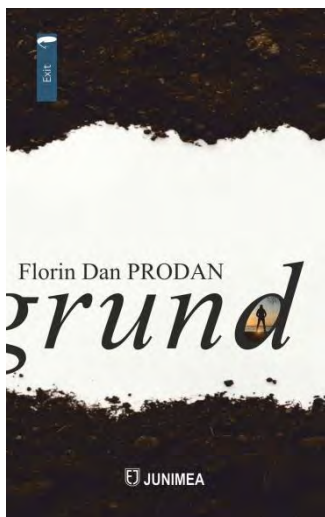
Carmelia LEONTE

Nimic despre Don Quijote.
Jurnal spaniol

2026 • 14,5 x 20,5 cm • 148 pagini

Cu o pană de poet și de fin eseist, cu un umor deseori înflorat de o undă de tristețe, dar și cu subțire ironie, Carmelia Leonte se scrie de fapt pe sine *sur le vif*. (Constantin Coroiu)

Cărțile „Zidului de hârtie”

Gestica *Untergrund*

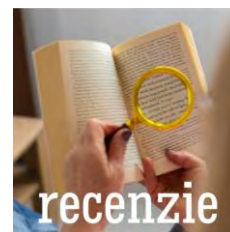
**Florin Dan PRODAN,
Untergrund, Junimea, 2023**

Florin Dan Prodan reușește în *Untergrund* să descrie o realitate înregistrată de la un anumit nivel primar al percepției. E o poezie a unor gesturi ce nu vor să însemne altceva decât abandon în numele fidelității față de sine. E poezia celui care nu mai speră ca ceva semnificativ să-i rețină atenția. Lumea lui Florin Dan Prodan conține toposuri exotice diverse. Poetul pare angajat într-un proces de cunoaștere nemijlocită a unor spații pe care alții le ating doar prin imaginație. Nevoia lui compulsivă de a călători nu se soldează cu realități înregistrate fidel. El nu profită de situația lui de permanent globe-trotter, în sensul că nu produce fișe de călătorie, poetizate sau nu, ci înregistrează marginal unele aspecte. Nimic nu mai are puterea de a-l lua prin surprindere pe cel care și-a aflat identitatea *inside zone*.

Florin Dan Prodan e cel care explorează periferia, dar nu într-un mod manifest. Referințele sale sunt din literatură și cinematografie, dar fără ca acestea să apară direct, ci doar reprezentate prin unele detalii ce riscă să rămână insesizabile la lectură: „Aici se adună numele: aici uiți cum te cheamă/ și cum îi cheamă pe ceilalți; bei o apă care te duce/ cu ea;/ dungă roșie, covor lung, cu colți de șenilă/ și șolduri de pești, de păstrăvi de/ taie cu aripi: coada lui strălucește ca/ ochii tăi, apoi e un ochi de-al tău” („Nostalgia”). Există și trimiteri directe. Ele au rolul de a trasa unele identificări asumate: „ce/ legătură poate fi/ între icoana făcătoare de minuni/ și lupul de stepă –/ asta mă întreb și eu –/ dacă biografia mea/ poate accepta”.

Poezia lui Florin Dan Prodan propune o asumare a subteranei ca model existențial.

Cartea lui Florin Dan Prodan e alcătuită din patru cicluri: *Zone*, *Agentul haosului*, *Orașul interzis* și *Whats-up*. Aceste secțiuni se disting nu doar tematic, ci și prin geometria versurilor. Poeziile din cel de-al doilea ciclu sunt scurte, percutante, scrise parcă într-o stare de pierdere a vitalității. E punctată astfel o letargie a lirismului ce plusează semantic în favoarea unui alt model identitar: „câte speranțe/ tot atâtea/ adevăruri inutile/ câte mașini/ tot atâtea versuri/ rapide/ vrafuri de cărți/ și

**Șerban
AXINTE**

de joburi/ all meaningless/ fuckinshit” („Câte”). Nu avem de-a face cu o retorică a prăbușirii. Căderea nu are nimic emfatic. Nu se pune deloc accentul pe dramele interioare ale individului, nu se face caz de situația existențială precară. Totul e resimțit ca tautologie. Nici măcar suferința nu mai poate însemna ceva doar prin ea însăși. Gestica *untergrund* exclude orice formă de patetism, gestica *untergrund* elimină din ecuație utilitatea lumii.

Poezia lui Florin Dan Prodan capătă forță prin acumulare. Unele texte par în primul moment simple flash-uri ca și cum scriitorul și-ar pierde interesul pentru acel mic fragment din realitatea sa pe care îl scoate inițial în evidență: „fluturi cirotici la ferestre de spital/ tineri în discotecă la mare/ poezia e dintr-o altă viață” („Mda”).

Fragilitatea de esență a lumii lui Florin Dan Prodan e dată de neîncrederea pe care poetul o manifestă față de valorile mainstream. Textele din

Untergrund promit o explozie, o dinamizare a perspectivelor care însă nu se mai produce. Tot ce se articulează se dezarticulează până la urmă. Periferia rămâne singura formă coerentă de realitate pentru că aceasta nu emite pretenții: „e o camera, e întuneric, o fereastră/ cu gratii, o ușă neînchisă/ să mai scriem sau nu viața curge așa simplu/ și mai sunt câteva continente până la moarte/ și o scrumieră plină cu organisme modificate/ genetic/ și atâtea sms-uri pierdute-n spiralele and/ nu mai ajung prin cătunul ceții la nici un drum/ drept și sincer/ nu mai ajung la izvorul hârtiei/ tristețea frige inimi de celuloză/ unde s-a dus și noaptea asta?” („Tigri”). Poezia lui Florin Dan Prodan propune o asumare a subteranei ca model existențial. Prin acest filtru poate fi citită întreaga carte.

Există și unele poeme aluvionare, nu ca dimensiune, ci ca mod de organizare internă a textelor. Acestea denotă o bună stăpânire a unor tehnici de construcție. Mă refer în principal la acele texte delirant-imaginative, populate cu tot felul de eroi harmsieni aflați în derivă de la natură. În unele situații nu e vorba despre lipsa logicii, ci despre logică declișezată la care ajungi doar când migrezi spre margine. Dintr-un punct foarte jos poetul transcrie prezentul încercând să deceleze din el o lume dispărută: „Toți poeții din Rainbow is cam morți, cam plecați [...] Scaunele goale și tocite te îndeamnă să te ridici. Tu crapi sticla și/ scrii. Scormonești prin fum. Poate mai găsești un/ cuvânt acolo. Alt rând, vă rog. Pentru toată lumea/ de altădată”.

Mantra ca reverb metatextual

**Dan Cristian IORDACHE,
Om Flip, Junimea, 2023**

Dan Cristian Iordache a publicat până în prezent mai multe volume, toate de bună calitate, dar la deplina maturitate artistică (dacă așa ceva există cu adevărat) a ajuns prin *Scrisori pentru Saraswati* (2021), o carte care m-a impresionat mult prin substratul ei orientat și prin expresia rafinată și memorabilă. Din unele puncte de vedere, *Om Flip* e o continuare și o amplificare a cărții menționate, cu toate că titlul ne trimite cu gândul spre altă arie tematică.

Cartea își conține și își impune propria poetică și, totodată, propriul model de funcționare. *Sundaranana* (arta de a trăi) nu e un simplu refren, ci o adevărată mantră ce aduce sacralizare actului scrierii aflat în coabitare cu cel al ființării. Dan Cristian Iordache scrie o poezie ce necesită o complinire muzicală, nu pentru că textul nu ar fi suficient

pentru comunicarea acestui tip de emoție, ci pentru că actul sincretic ar conferi întregului o spațialitate, un reverb metatextual. În plin postumanism, autorul propune o carte centrată pe om ca parte a lui *Om maṇi padme būm* – fraza esențială a culturii tibetane ce sintetizează toate învățăturile lui Buddha. De asemenea, mantra *om* sau *aum* este mantra mantrelor, cea mai veche și mai cunoscută din lume, fiind simbolul primar al lui Dumnezeu. Pe de o parte, avem de-a face cu omul în continuă rotire, pendulare, rostogolire, pe de altă parte, există și această tendință a ființei de a se îndrepta spre cunoașterea luminată. Dar aceste două ipostaze nu se exclud reciproc. De fapt, se presupun una pe cealaltă.

Lumea e guvernată de o entitate ce se auto-luminează, dar care își reprimă însușirile evidente. Cine luminează de fapt lumea? În poezie, întrebările par a fi adevăratele răspunsuri: „pentru ce să ridic brațele să-ți mulțumesc?/ nu este nici o persoană care să accepte gestul/ când totul e înlemnit sub cerul albastru./ nici frig, nici cald, doar un cetățean depășit istoric/ înaintează cu spatule, ținând de coadă un șarpe./ el are ochii și mâinile tale, părul sau alte instrumente care știau,/ în felul lor, să vorbească cum vorbesc amprentele./ toate, toate, ca un pescăruș grațios și precis,/ un tablou conștient care așteaptă iarna”. Interogațiile mai mult sau mai puțin retorice continuă, reapar în mai multe puncte strategice ale cărții. Întrebarea articulează o voce, iar suma lor conferă contur uneia singulară și multifățetate, mărturisind ceva despre unitatea pierdută a lumii, rezultat al unui

sine contradictoriu. La unitate se poate ajunge însă chiar prin explorarea acestui sine contradictoriu cu tot ce aduce el lumii.

Dimensiunea spirituală a discursului lui Dan Cristian Iordache nu provine doar din rezonanțele sanscrite ale textului și din muzicalitatea dictată de unele inserții proprii arealului amintit, ci și din idealul atingerii unei anumite stări de contemplație. În carte există referințe la mai multe texte sacre, cu toate că nu se insistă prea mult asupra lor. Poemul *Om Flip* nu e supraîncărcat din punct de vedere semantic. Micile narațiuni din care e compus aproximează natura tematică a interogațiilor auctoriale. Curge și se dezvoltă natural, adună în sine o memorie reziduală în care sunt dizolvate fragmente din realitatea de zi cu zi, dar și din cea onirică. Nimic nu este livrat în mod direct, ci pieziș. Poetul vorbește despre sine prin raportare la unele figuri emblematiche ale spiritualității trans-religioase: „nimic nu poate să mă determine/ să nu-mi măsoare pașii, la urma urmei, o privire la locul ei/ e cheia care deschide tot universul, mișcarea cetaceelor în ocean./ am fost și eu nebun, dar nu stricat. nu am bătut cu pumnul în masă./ uneori îmi atârnă capul. cum o fi fost Iisus la sfârșit,/ pe crucea Lui legendară, pentru că indirect sau pe bune/ și eu am fost bătut. nu fac minuni, nu vindec, nu învăț pe nimeni,/ doar înviez într-o tăcere ca o pajște verde, fără linie la orizont”.

Cel care scrie încearcă să ajungă la autenticitatea unor acte. Din acest motiv își pune și întrebări de natură morală, fără a ajunge însă la un anumit

ethos ce ar fi putut disipa emoția auto-scopiei. Dar ceea ce impresionează în cel mai înalt grad în poezia lui Dan Cristian Iordache este modul aproape impersonal în care vorbește despre sine și despre avatarurile sale. Registrul înalt și cel minimalist reușesc să coabiteze în poezia sa tocmai din acest motiv. Temele covârșitoare sunt tratate fără o implicare pătimașă, poetul încercând să funcționeze ca un filtru curat pentru o realitate fatalmente impură. Această carte-poem este o construcție solidă și cursivă. Ea mărturisește ceva despre *om*, în încercarea acestuia de a-și depăși condiția și de a deveni un *aum*, dar, la baza oricărei construcții, a oricărei temelii se află de fapt „om flip”.

Banalizarea absurdului

Călin DĂNILĂ,
Orchestra π, Junimea, 2023

A privi lumea în ansamblul ei este o utopie. Asta în condițiile în care vederea este din punct de vedere cognitiv

fragmentară. Focalizarea pe un obiect anume reprezintă de fapt limitarea vederii. Pentru că, nu-i așa, „punctul de vedere e punctul de orbire”, dacă ar fi să-i dăm dreptate lui Elias Canetti. Refacerea întregului e posibilă totuși prin intermediul ficțiunii. Pentru că ce altceva poate fi encatenarea subiectivă a unor fragmente de realitate/ de vedere decât ficțiune. Călin Dănilă aderă prin *Orchestra π* la o anumită poetică a fragmentarului tocmai într-o perioadă în care mulți dintre scriitorii au revenit la acea narațiune cursivă, care implică ideea de construcție, de arhitectonică. La alibiul postmodernismului, foarte mulți autori au început să scrie fragmentar, incoerent și nestructurat, pretinzând că prin asta pot surprinde cel mai bine incoerența lumii înseși. Unii, foarte puțini, au reușit să scrie texte de mare valoare. Cei mai mulți însă nu au făcut altceva decât să-și mascheze lipsa abilităților creatoare.

Am scris cele de mai sus din dorința de a afirma cu toată responsabilitatea că autorul *Orchestrai π*, Călin Dănilă, a reușit să evite de la bun început pericolul falsificării de sine, în condițiile în care cartea e greu de încadrat într-un gen anume. E proză scurtă, roman fragmentar sau poem? În cazul lui Călin Dănilă, fragmentele de realitate înregistrate printr-un anumit „joc al privirii” suferă o permanentă transformare. Din ființe din carne și oase rămân doar niște gesturi. Vocile protagoniștilor sunt de fapt vocile naratorului.

Nu e puțin lucru să scrii o carte-poem în care există tot felul de personaje și de întâmplări ce nu au relevanță

decât dacă sunt puse în relație de autor. Biografie ridicată la puterea ficțiunii. Autorul își creează un narator care ia lumea și pe el însuși în balon. Banalitatea fiecărei zile e minată de tot felul de apariții pitorești și, în același timp, absurde. „Orașul” ține în primă instanță de un simplu artificiu narativ. Dar, se va vedea pe parcursul lecturii, acesta are un rol mult mai important în economia cărții.

Iată incipitul *Orchestrai*, din care citez *in extenso*: „De pe banca pe care a dormit, Ștuț vede cum prima rază de lumină exersează o lovitură precisă în turla catedralei, apoi se desfășoară ca un covor rulat invadând toate încheieturile orașului. Ca în fiecare dimineață, își târâie picioarele până în fața cofetăriei Liliacul, se oglindește în vitrină și rostește: inexplicabil! Cu sau fără liberul arbitru. Dacă ai curajul să ieși pe porțiță, neputința te zdrobește și te orientează ireversibil către o viață fără sens. Dar tot neputința l-a învățat că orașul este o secreție a nevoilor omului de a pune în ordine materia la îndemână. Un pas mai încolo și ești înghițit în desimea umbrelor, așa încât fumul unui chiștoc de țigară este o existență de granit, iar liberul arbitru o tencuială pe fața unei conversații pe care a avut-o noaptea cu ea însăși. Forța necunoscutului nu trece de umbra noastră. Orice strădanie de a depăși această limită este o ejaculare prematură. Când spun asta vreau să fiu atât de silențios încât liniștea să se împiedice de ficatul meu. Plouă. Orașul are nouă ani. Clovnul

Matei e fugărit în arenă de un rățoi”. În acest fragment putem găsi aproape toate tehnicile utilizate de autor în întreaga carte. Cititorul ar fi îndreptățit să se întrebe *cine povestește?* Naratorul e unul dintre personaje sau este o instanță neutură și omniscientă pentru că are în posesie întregul ansamblu.

Autorul Călin Dănilă
își creează un narator
care ia lumea și pe el însuși
în balon.

Intrăm în miezul cărții și găsim un răspuns. În secolul XXI nu mai putem utiliza anumite concepte ale secolului al XIX-lea în *stricto sensu*. Omnisciența implică acum un anumit psihologism. Așadar naratorul își cunoaște bine personajele, dar nu pentru că ar putea vedea prin zidurile caselor acestora, ci pentru că există un spațiu psihic comun tuturor. Naratorul își cunoaște protagoniștii în aceeași măsură în care se cunoaște pe sine. Diversele situații descrise în carte, pseudo-cugetările despre sensul vieții sau natura umană, cărora li se adaugă un întreg registru onomastic (Ștuț, Șurubel de la etajul 1, Fuli, Pachiu, Nelucu-făr-de-pereche) par a impune o lectură de tip ludic. Gestică personajelor tinde spre un anumit absurd condus spre ultimele lui consecințe.

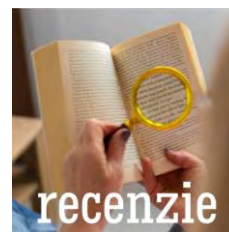
Cu alte cuvinte, gestică absurdă se banalizează și devine adevărata normalitate. Cartea este un poem pentru că între secvențele narative (prozastice)

există un liant poetic. Înțelegerea lumii se face prin ricoșeu, prin tot felul de attribute care ies din sfera liniarității lumii. Naratorul iese în stradă și vede tot felul de oameni care și-au ieșit din limitele firești. Nu există însă nicio intenție satirică, cum nu există nicio bravură etică. Anormalul este privit cu o oarece empatie. De ce? Pentru că acești „deviați” sunt firi contemplative obișnuite să trăiască mai mult în propriile transe decât în concretul aspru al fiecărei zile. Incertitudinile lui Constantin, de pildă, îl transformă pe acesta într-un personaj ce-și contemplă propriul gol interior. Ce iese din această ducere la extrem a unui gând? Iese identitatea fiecăruia în raport cu cât poate suporta. Cartea e construită conform unei arhitecturi a golului. Totul e gol sau se manifestă prin diferite alte forme de punere în evidență a vidului.

Orchestra π e recuperarea unui univers interior și a unei vieți resimțite ca irațională. Este marele alibi pe care autorul ei îl are ca să nu participe la o viață comună și aridă, ca să trăiască așa cum o face personajul din cartea sa, un protagonist sinteză a multor altora. Călin Dănilă știe că realitatea e cu totul altceva decât ceea ce ni se înfățișează privirii. Din acest motiv e nevoie de o contraprivire, de una piezișă. Vocile din carte, sunetele „orchestrei” par atonale. Dar dodecafonia nu e un scop în sine. Este, poate, o cale neconvențională și derutantă de impunere a unei idei de o gravitate de-a dreptul tulburătoare: comedia – ultimul stadiu al tragediei. ■

Influența discretă: anatomia modernizării în Dobrogea

Cătălin Turliuc, Mircea Munteanu, *Istoria ilustrată a Francmasoneriei din Dobrogea*, Junimea, 2024

**Radu
CUCUTEANU**

Există două tentații când scrii despre masonerie: să o trivializezi sau să o mistifici. Volumul semnat de Cătălin Turliuc și Mircea Munteanu evită, în bună măsură, ambele capcane, alegând o a treia cale, mai dificilă: aceea a reconstituirii istorice prin acumulare de document, contextualizare și o discretă interpretare. *Istoria ilustrată a francmasoneriei din Dobrogea* face parte dintr-un proiect mult mai larg, care urmărește să acopere istoria masoneriei în toate zonele României. Nu este doar o carte despre loji, ritualuri și nume uitate; este, de fapt, o radiografie a unei regiuni care a funcționat, mai mult decât oricare alta din spațiul românesc, ca o frontieră între lumi.

Dobrogea apare nu ca decor, ci ca subiect implicit. Încă din paginile

introdutive, autorii insistă asupra caracterului său multiethnic, asupra acelei densități de populații – români, greci, turci, tătari, armeni, evrei, germani – care transformă regiunea într-un laborator social de o complexitate rară. Această diversitate nu este tratată ornamental, ci ca infrastructură istorică: masoneria nu apare în Dobrogea întâmplător, ci acolo unde circulația ideilor, a capitalului și a oamenilor creează condițiile pentru o sociabilitate discretă, dar influentă.

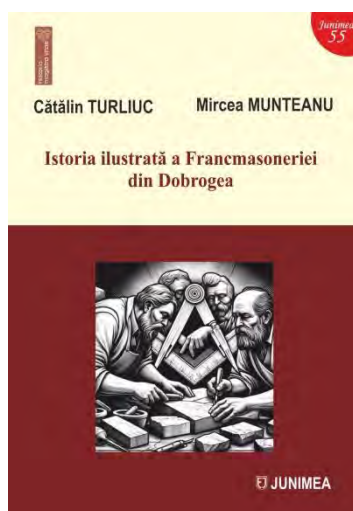
În acest sens, cartea funcționează excelent ca un studiu despre modernizare. Autorii plasează francmasoneria în siajul marilor procese ale secolului al XIX-lea – iluminism, secularizare, industrializare, birocratizare – și sugerează, fără ostentație, că lojele au fost o rețea prin care aceste transformări s-au infiltrat în societatea locală. Este, poate, unul dintre cele mai solide puncte ale volumului: refuzul de a trata masoneria ca o anomalie sau ca un complot și integrarea ei într-o logică mai largă a modernității europene.

Un spațiu de negociere între Orient și Occident

Dobrogea însăși, așa cum reiese din capitolele dedicate orașelor precum Tulcea sau Constanța, este un spațiu de tranziție permanentă. Sub stăpânire

otomană timp de secole, apoi integrată în statul român modern după 1878, regiunea funcționează ca un spațiu de negociere între Orient și Occident. Descrierea evoluției Tulcei – de la cetate antică la port otoman și apoi nod comercial european – nu este doar un excurs istoric, ci o demonstrație implicită: masoneria apare acolo unde structurile tradiționale încep să fie tensionate de modernitate.

Aici intervine una dintre ideile centrale ale cărții: masoneria ca rețea de influență. Nu în sensul vulgar al conspirației, ci ca formă de sociabilitate a elitei. Autorii insistă asupra faptului că membrii lojilor erau, în mare parte, comercianți, funcționari, profesori, ofițeri – categorii care articula modernizarea unei societăți. În Dobrogea, unde statul român își consolida prezența, aceste rețele aveau o funcție dublă: integrarea locală și conectarea la un orizont occidental.

Enumerarea de loji – de la *Progresul Dobrogei* din Tulcea la *Steaua Dobrogei* din Constanța sau *Steaua Sudului* din Mangalia – conturează o hartă invizibilă: o rețea de puncte prin care circulau idei, valori și influență. Cartea sugerează, fără a forța concluzia, că această infrastructură discretă a contribuit la sincronizarea Dobrogei cu dinamica europeană.

Descrierile orașelor, inserțiile despre viața cotidiană, detaliile despre comerțul din portul Tulcea sau despre

structura etnică a Constanței dau volumului o densitate aproape literară. Se simte aici o plăcere a documentului care depășește simpla inventariere. Rezultatul este un text care oferă material brut de reflecție, dar nu îl organizează într-o teză clară. Cititorul este invitat să tragă singur concluziile.

Vizibil și invizibil în istorie

Francmasoneria este prezentată, în repetate rânduri, ca un vector al

progresului, al „meliorismului social” și al cunoașterii raționale. Istoria masoneriei în Dobrogea nu este un subiect care să fi beneficiat de o atenție sistematică, iar autorii reușesc să adune și să organizeze un material impresionant, provenit din arhive, presă și lucrări anterioare.

Poate cea mai interesantă dimensiune a cărții rămâne cea implicită: relația dintre vizibil și invizibil în istorie. Masoneria, prin natura ei, operează în zona discretului. Tocmai această discreție o face revelatoare pentru mecanismele profunde ale societății. În Dobrogea, unde identitățile erau fluide și frontierele permeabile, aceste mecanisme devin și mai vizibile – paradoxal – prin ceea ce nu se vede.

Pentru mine, volumul este mai puțin despre masonerie și mai mult despre o lume în transformare. O lume în care porturile devin noduri de schimb, în care elitele se organizează în rețele transnaționale, în care modernitatea vine ca o infiltrație lentă. Masoneria este, în acest context, un simptom – dar și un instrument.

Rămâne, desigur, întrebarea: cât din această influență poate fi măsurată și cât rămâne în zona sugestiei? Cartea nu oferă un răspuns definitiv, dar nici nu promite unul. Și poate că tocmai aici stă onestitatea ei: în refuzul de a transforma istoria într-o narațiune simplificatoare.

În final, *Istoria ilustrată a francmasoneriei din Dobrogea* este o carte care merită citită nu pentru revelații spectaculoase, ci pentru densitatea ei intelectuală și pentru capacitatea de a deschide perspective. Nu este un text comod, dar este unul fertil.

Chip, 120 x 150 cm,
ulei pe pânză, 2024

Leonardo da Vinci: peisajul ca poveste a vieții

eseu

Portretul *Giocondei* aduce în pictură o formulă originală: cadrul apropiat, larg și amplu, impresia de mișcare a bustului, privirii într-o spirală ascendentă. Efectul „secțiunii de aur” este fabulos: frumusețea ființei se află în proporții, personajul pare real, desenul este elaborat, geometric, precis în construcția sa. Gioconda apare într-o *loggia* deschisă spre un peisaj alpestru, asimetric și discontinuu. Portrețiștii contemporani lui Leonardo foloseau o astfel de formulă (de exemplu Hans Memling în portretele familiei Portinari – 1487, Galeria Uffizi; Albrecht Dürer etc.), dar echilibrul, coerența spațială, rezonanța dintre planul apropiat și cel îndepărtat sunt fără egal și vor fi preluate de Rafael, de Andrea Solario și alți pictori florentini sau lombarzi.

O enigmă persistă totuși: de ce planul îndepărtat este fragmentat, ce semnificație au secvențele luate în parte sau împreună?

Un portret este o biografie, artiștii se inspiră din viața personajelor și, de cele mai multe ori, din propria viață. Astfel, un peisaj poate reda momente povestite, trăite sau visate. Un drum, un pod, senzația de zbor, norii au în psihanaliză interpretări precise. De ce oare Leonardo nu-și semna tablourile? De ce nu a lăsat niciun autoportret? Poate tocmai lipsa acestor elemente evocă și aduc în prim plan existența lor ascunsă, intenția de a le face prezente prin absență, așa cum tăcerea este adeseori cel mai cuprinzător răspuns.

Să privim cu atenție peisajele din planul secund al portretului Monei Lisa: începând din dreapta, vedem un fluviu traversat de un pod în arcade masive. Majoritatea exegeților au recunoscut fluviul Arno și podul Buriano, construit în 1277, lângă Arezzo. Să ne imaginăm că Leonardo voia să spună: „tânăr fiind, am lucrat ca inginer la regularizarea fluviului ce traversează Florența, în proiecte de navigație sau pentru prevenirea inundațiilor”.

Partea centrală aduce împreună două compoziții asimetrice, vapoaze, onirice, pânze acvatice albastre sau verzi și

nori în *sfumato* sau delimitați de *silver lines*, ca în pictura flamană. În confesiunile sale, Leonardo nota: „Am văzut în nori forme care m-au ajutat să inventez subiecte diverse” (Manuscris A, Institut de France, 102 a). Este credo-ul lui, expresia imaginației creatoare depline, a maturității artistice.

**Victor
ȘONEA**

În stânga, sub imaginea norilor, este plasat un straniu desen: munți semeți și o linie șerpuită, luminoasă, bine conturată. Criticii de artă l-au interpretat a fi un drum sau albia unui râu.

Considerăm că acesta este elementul-cheie al enigmei *Giocondei*: linia sinuoasă curgând dinspre un masiv muntos identic cu Les Grandes Jorasses (4208 m.), vecin cu Mont Blanc (4.806 m.), este Marea de Gheață (La Mer de Glace), fenomen geologic situat lângă Chamonix, descoperit de turismul montan abia în sec. al XIX-lea, dar despre care Leonardo nota la timpul său: „Și acesta poate fi văzut, așa cum am văzut și eu, de către oricine urcă în sus pe Monbroso, un vârf al Alpilor care desparte Franța de Italia... niciun munte nu își are baza la o înălțime atât de mare, se ridică deasupra tuturor norilor...o masă enormă de gheață... în mijlocul lui iulie...” (a vedea Jean-Paul Richter, *Jurnalul lui Leonardo da Vinci*, Ed. Aldo Press, 2013, pag. 437).

Venirea lui Leonardo în Franța la invitația regelui François I va avea loc în 1516, la zece ani după ce pictase

Gioconda. În schița lăsată de Rafael, după ce văzuse portretul Giocondei, detaliul acesta nu există. Se poate presupune că Leonardo, în vârstă de 64 de ani pe atunci, ar fi adăugat portretului detaliul Mării de Gheață după venirea în Franța.

Proiecția pe care o dă cascadei înghețate este extrem de precisă... doar dacă este privită de sus, *en vol d’oiseau*. Văzut de la înălțimea loggiei Monei Lisa sau din postura călătorului pedestru, enormul ghețar oferă un desen oarecum diferit.

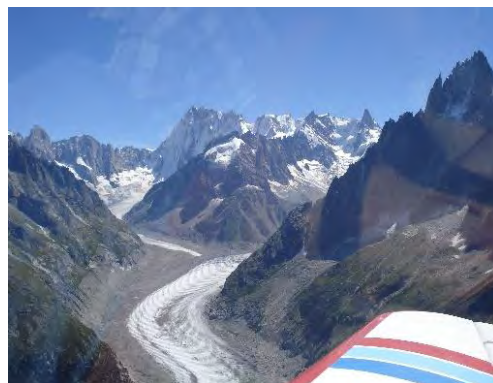
Este notorie pasiunea pe care Leonardo o manifestă în manuscrite pentru studiul apei.

Văzută însă din avion (cât timp încă fenomenul geologic mai există), La Mer de Glace seamănă până la identitate cu peisajul din partea stângă a tabloului. Să ne amintim că Leonardo avea darul de a transpune în plan vertical o imagine orizontală (proiecția imaginativă), că realiza hărți militare și civile.

Este timpul să accedem la un nivel superior al interpretării *Giocondei*: vom avea în vedere hotărârea lui de a-și părăsi pentru totdeauna locurile natale, de a lua cu sine discipoli, tablouri, manuscrite. Leonardo părăsește Italia în condiții tensionate, urmare a unor lungi demersuri diplomatice purtate de Charles d’Amboise, guvernatorul francez al ducatului milanez. Libertatea lui Leonardo este serios îngrădită în Italia, i se aduc reproșuri nemeritate, se simte prizonier de conștiință în propria țară, este acuzat că nu finalizează contractele asumate. Creativitatea sa, invențiile, operele, manuscritele nu sunt apreciate la justa valoare, este catalogat drept „întârziat” în onorarea obligațiilor. Culpă de *inachèvement*, pe care rivalii i-o repetă obsesiv, va persista decenii și secole la rând. Giorgio Vasari, deși corect în aprecierea valorii lui Leonardo, începe chiar cu acest aspect dureros biografia pe care o face artistului. Leonardo simte nevoia să se destăinuie, să-și apere ideile, să facă bilanțul vieții lui astfel: tânăr fiind, ca unele zglopii ale fluviului Arno...; la maturitate, „ca nori lungi pe șesuri”, cum spune Eminescu; senectutea,

Marea de Gheață (La Mer de Glace), sursa imaginii – Internet

La Mer de Glace (sursa imaginii: V. Șonea)

implacabilă, rece, în drum spre o altă patrie adoptivă, mai înțeleghătoare...

Considerăm deci că *Gioconda* este mult mai mult decât un portret al unei tinere florentine, este de fapt un poem inspirat de vârstele și experiențele maestrului. *Gioconda* este – avem toată convingerea – un Elogiu adus Vieții, concret și simbolic totodată. În aceeași perioadă, Erasm din Rotterdam publica la Paris *Elogiul nebuniei* (1511), iar Thomas Morus scria *Utopia* (1515).

Portretul este de fapt dedicat celei care i-a dat viață, mamei lui Catarina și în același timp ofrandă adusă Fecioarei Maria – Sancta Madonna (Monna) –, iar elementul de legătură, de sacralitate, de purificare, prezent și în alte lucrări precum *Sfânta Fecioară cu stânci* sau *Sfânta Fecioară cu pruncul și Sfânta Ana* (1503-1519) este *apa*, feminină, miraculoasă, vie, capabilă a se adapta tuturor stărilor de agregare cunoscute pe atunci. Nu se poate imagina un alt element mai evocator, mai sugestiv, pentru a personifica viața. Este notorie pasiunea pe care Leonardo o manifestă în manuscrise pentru studiul apei. El face frecvent corelația dintre aer și apă: „Mișcarea apei în apă se petrece aidoma mișcării aerului în aer... apa este prin greutatea ei al doilea dintre elementele ce înconjoară pământul... ea se înalță cu ușurință sub formă de vapori și ceață și, devenind nori, cade din nou sub formă de ploaie... curenții de aer îi dau un elan neîncetat... toate mișcările vântului seamănă cu cele ale apei” (*Carnets*, vol. 2, cap. XXI „De la nature de l’eau” (pp. 7-136)¹.

Apa este destinată să facă pământul arid să rodească: „ea este cauza care pune în mișcare această plasmă vitală prin toate venele sale... și la fel acționează în toate speciile însuflețite. Ea, apa, spre uimirea spectatorilor, se înalță dinspre cele mai mari adâncimi spre cele mai înalte culmi și trecând prin venele deschise, se reîntoarce în adâncul mărilor, de unde urcă iarăși din nou pentru a coborî așa cum am mai spus. Astfel, în sisteme interne sau externe, ea circulă de jos în sus, uneori înălțându-se întâmplător și coborând impetuos după cum îi este cursul...” (*Carnets*, vol. 2, p. 121).

De ce oare Leonardo
nu-și semna tablourile?
De ce nu a lăsat
niciun autoportret?

Pentru ducatul milanez, apa era considerată element strategic. Mari lucrări de asanare, de canalizare au fost începute de Leonardo sub conducerea lui Ludovico Sforza. Apei îi revine un rol important în proiectarea cetății ideale. Sunt cunoscute proiectele realizate de Leonardo în domeniul sistemelor hidraulice și în cel al ecluzelor. La finele sec. al XVI-lea, Ambrogio Mazenta, nobil milanez ce posedă 13 manuscrise ale lui Leonardo, califică drept „invenții admirabile” studiile dedicate apei.

Proiectele de amenajări ale fluviului Arno, canalul de la Romorantin, grandiosul plan de fertilizare a văii Loarei, studiile hidrografice, cercetările în hidrodinamică sunt proiecte uimitoare

și pentru zilele noastre. La Milano, Leonardo desenase proiectul unui canal ce lega cetatea de lacul Como, inventând o ecluză înaltă de 30 m. La Florența concepute un proiect ce făcea navigabil fluviul Arno până la vărsarea în mare, conturnând Pisa, cetate rivală. Proiectul avea scopuri militare, asigurând protecție față de invadatori, dar și politice (împiedicarea Pisei de a pune în umbră Florența, prin accesul la mare). Lucrările amintite au fost începute efectiv în 1504, cu sprijinul lui Machiavelli. În scopul realizării proiectelor sale, Leonardo imaginează un enorm excavator și prevede construirea de nave-dra-gor pentru întreținerea canalelor.

În Toscana, Leonardo gândește un proiect pe care Alessandro Vezzosi îl califică drept un veritabil Land Art. Era proiectul unui sistem hidraulic ce deservea toate centrele vitale ale Toscanei, asigurând regularizarea apei, irigări, fertilizarea terenurilor agricole și dezvoltarea activităților productive, a transporturilor și comerțului. Aceste preocupări îi aduc în mare măsură prețuire din partea lui François I, care îl invită în Franța, îl găzduiește la Amboise, în conacul Clos Lucé și îi oferă funcția de „prim pictor, arhitect și inginer al regelui”. Pentru Leonardo, Terra este în totalitatea ei „o mare ființă vie”, iar apa este condiția primordială a vieții.

Iată de ce considerăm că, pictând *Gioconda*, Leonardo realizează un Elogiu adus Vieții. Această temă centrală ordonează toate celelalte motive după principiul armoniei, tot așa cum Dumnezeu a ordonat apa și toate elementele cosmice și telurice, pentru apariția vieții. 📖

¹ Citatele din manuscrisele lui Leonardo sunt extrase din *Les Carnets de Léonard de*

Vinci, Éditions Gallimard, 1942, 2 volume, reeditate în 2012.

Sărutul mâinii

eseu

De la gest ritualic la formă verbalizată de salut

Sărutul mâinii este, poate, una dintre cele mai rafinate metamorfoze simbolice din istoria gesturilor sociale. Puține acte corporale au parcurs un traseu atât de complex: de la gest ritualic al supunerii și loialității, la expresie a cavaleriesului amoroș, apoi la marcă a poliției aristocratice și, în cele din urmă, la o formulă verbală aproape vidată de corporalitate – *sărut mâna*. În această evoluție se concentrează o istorie a puterii, a erosului, a diferenței de gen și a civilizației manierelor. Departe de a fi un simplu gest de galanterie sau o convenție minoră a etichetei, sărutul mâinii concentrează în sine straturi succesive de semnificație: juridice, religioase, politice,

erotice și, în cele din urmă, lingvistice. Transformarea lui din act fizic în formulă verbală nu reprezintă însă o degradare simbolică, ci, dimpotrivă, o sofisticare culturală, o dovadă a felului în care civilizațiile gestionează relația dintre corp și dimensiunea etică a gesturilor.

În forma sa originală, sărutul mâinii aparține unei economii rituale a supunerii. În societățile medievale, gestul de a săruta mâna sau inelul unui suveran, episcop sau senior feudal era un act de recunoaștere a autorității și de acceptare a unei ordini ierarhice percepute ca fiind deopotrivă politică și sacră¹. Mâna, ca extensie simbolică a voinței și a puterii, devenea obiectul privilegiat al acestui ritual. A săruta mâna însemna a intra într-un raport de dependență asumată, a consfinți o legătură care depășea individul și se înscria într-un sistem de obligații reciproce². Insist în a spune că dimensiunea ritualică este esențială pentru a înțelege de ce sărutul mâinii va rămâne, chiar și în etapele sale ulterioare, un gest fundamental non-erotic în sens strict. Chiar și atunci când va fi recuperat de

**Cosmin
NEIDONI**

imaginarul amoroș, el va păstra ceva din solemnitatea inițială.

Spre deosebire de sărutul buzelor, care implică o reciprocitate explicită chiar și la nivelul simetriei corporale, sărutul mâinii instituie, remarcăți vă rog, o asimetrie: unul se apleacă, celălalt oferă; unul atinge, celălalt primește. Această structură îl face compatibil atât cu supunerea politică, cât și cu devoțiunea erotică sublimată. Urmând traiectoria istorică a sărutului mâinii, Georges Duby, unul dintre cei mai redutabili medievaliști francezi, ne ajută să înțelegem că, odată cu apariția codului cavaleresc și a literaturii curteneste, gestul este deturnat din sfera strict juridico-politică și reinvestit simbolic în economia iubirii idealizate³. Cavalerul – spune Duby – nu își mai sărută seniorul, ci doamna, dar transferul nu este unul trivial, dimpotrivă, el presupune o redefinire a erosului

¹ Norbert Elias, *Über den Prozeß der Zivilisation 2: Wandlungen der Gesellschaft. Entwurf zu einer Theorie der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, Shurkamp Verlag, 2010.

² *Ibidem*.

³ Georges Duby, *The Knight, the Lady and the Priest: the making of modern marriage in mediæval France*, Allen Lane, 1984.

ca formă de loialitate și de sacrificiu. A săruta mâna doamnei devine echivalentul unui jurământ tăcut, o promisiune de fidelitate și protecție, lipsită de orice pretenție posesivă. În acest context, sărutul mâinii funcționează ca un meca-nism de control al dorinței. El permite exprimarea admirației și a devoțiunii fără a veni în contradicție cu normele morale și sociale ale epocii.

Literatura trubadurilor¹, romanele arturiene² și tratatele de amor curtenesc³ descriu adesea acest gest ca pe un moment de intensitate maximă. De ce? Tocmai pentru că el marchează limita, punctul dincolo de care dorința nu are voie să treacă⁴. Mâna devine un fel de teritoriu liminal, suficient de intim pentru a produce emoție și, în același

timp, suficient de distant pentru a evita scandalul. Gestul sărutării mâinii doamnei capătă, în cultura medievală curtenescă, o densitate simbolică excepțională tocmai pentru că se situează la intersecția dintre dorință, lege și reprezentare socială. În pofida oricăror aparențe, el nu este un simplu reflex de politețe, ci un act ritualizat, încărcat de semnificații etice, erotice și politice. Într-o societate în care jurământul este fundamentul relațiilor feudale, sărutarea mâinii reproduce, într-o formă miniaturală și sublimată, actul omagiului vasalic.

Știți ce mi se pare interesant? Faptul că jurământul cavaleresc nu este rostit verbal, ci transmis prin intermediul unor gesturi corporale atent orchestrate: plecarea capului, îngenuncherea, atingerea extrem de subtilă a buzelor și însoțirea gestului de privire, una care, simbolic, transmite actul de supunere. Toate acestea configurează un angajament de fidelitate lipsit de orice revendicare. Doamna nu este posedată, ci slujită. Dorința se exprimă sub forma devoțiunii și devine valoroasă doar în măsura în care este controlată, disciplinată și transformată în virtute. Gestul cavaleresc al sărutului mâinii marchează, am putea spune, triumful formei asupra impulsului. Ar merita, desigur, o analiză comparativă între sărutul mâinii și alte gesturi rituale medievale, cum ar fi, de pildă, oferirea de obiecte simbolice⁵, atingerea mânăci sau a marginii mantiei ori sărutul veșmântului sau al poalei rochiei, însă nu vreau să mă abat de la tema expozeului.

Această funcție a *erotismului temperat* va fi teoretizată, mult mai târziu, de istoricii culturii și sociologii manierelor. Norbert Elias, spre exemplu, în celebrul său studiu despre procesul de civilizare⁶, arată cum gesturile corporale sunt progresiv supuse unui control tot mai strict, iar expresiile directe ale instinctului sunt înlocuite de forme simbolice și mediate. Sărutul mâinii se înscrie perfect în această logică: el este un *compromis* între impuls și regulă. Sociologul german merită o atenție deosebită întrucât, vorbind despre *procesul civilizării*, nu se limitează la o istorie a bunelor maniere, ci propune o genealogie profundă a autocontrolului occidental, arătând cum societățile europene au transformat treptat raportul individului cu propriul corp, cu dorința și cu afectele sale. Analiza sa este esențială pentru a înțelege de ce un gest precum sărutul mâinii poate concentra o asemenea încărcătură simbolică.

Renașterea și epoca modernă timpurie vor aduce o nouă etapă în istoria gestului, și anume codificarea lui ca normă de etichetă aristocratică. În acest moment, sărutul mâinii își pierde o mare parte din încărcătura sa afectivă și devine un semn al apartenenței la o anumită clasă socială. Manualele de bune maniere descriu cu minuțiozitate modul corect de executare a gestului: unghiul aplecării, durata contactului, poziția

¹ Literatura trubadurilor apare în sudul Franței (Occitania) și este o lirică în limba vernaculară, destinată cântării. Ea inaugurează o poetică a iubirii rafinate, cunoscută sub numele de *fin'amor* (iubire curtenescă).

² Romanele arturiene apar mai ales în nordul Franței și Anglia și sunt narațiuni ample în versuri sau proză, centrate pe legenda regelui Arthur și a Cavalerilor Mesei Rotunde. Idealul cavaleresc în textele arturiene este definit prin curaj, loialitate, onoare și fidelitate față de rege și doamnă.

³ Tratatele de amor curtenesc sunt texte teoretice și normative, redactate în Evul Mediu (secolele XII-XIII), care încearcă să definească, codifice și reglementeze iubirea curtenescă (*fin'amor*). Ele nu sunt opere literare în sens strict estetic, ci scrieri doctrinare, aflate la granița dintre literatură, morală și filosofie socială. Cel mai cunoscut tratat de amor curtenesc – *De Amore* – îi aparține lui Andreas Capellanus și a fost scris în secolul al XII-lea.

⁴ Andreas Capellanus, *The Art of Courtly Love*, Columbia University Press, 1964.

⁵ Obiectele simbolice la care fac referire sunt: inelul, panglica, eșarfa sau mănăușă.

⁶ Norbert Elias, *Über den Prozeß der Zivilisation 2: Wandlungen der Gesellschaft. Entwurf zu einer Theorie der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen*, Shurkamp Verlag, 2010, pp. 80-124.

mâinii femeii¹. Corpul este disciplinat până în cele mai mici detalii. Paradoxal, această formalizare extremă duce la o diminuare a contactului fizic propriu-zis. În multe cazuri, buzele nu mai ating efectiv mâna, ci se opresc la câțiva milimetri distanță. Sărutul devine un simulacru, o reprezentare a unui gest mai degrabă decât gestul însuși. Această *dematernalizare progresivă* anunță deja viitoarea sa transformare în formulă verbală.

Secolele al XIX-lea și XX marchează începutul declinului gestului fizic. Democratizarea relațiilor sociale, emanciparea femeii și suspiciunea modernă față de ritualurile percepute ca fiind artificiale sau ipocrite contribuie la marginalizarea sărutului mâinii. În anumite contexte, el începe să fie interpretat ca un gest servil, teatral sau chiar emfatic. Contactul corporal, odinioară strict reglementat, devine problematic într-o societate care negociază constant granițele intimității². Schimbarea statutului femeii în societate modifică profund sensul gestului. Doamna inaccesibilă – *femina intangibilis* – a imaginarului medieval este înlocuită de partenerul social și intelectual. Sărutul mâinii riscă astfel să fixeze femeia într-un rol simbolic și decorativ, devenind, în anumite contexte, paternalist dacă nu de-a dreptul ofensator. Modernitatea, cu etica ei a autenticității și a exprimării directe,

privește cu suspiciune ritualurile elaborate, considerându-le simple gesturi mecanice golite de conținut. Cu toate acestea, gestul nu dispare. El supraviețuiește sub forma limbajului. Expresia *sărut mâna* – prezentă în diverse limbi și culturi, cu nuanțe diferite – devine o formulă de salut, de mulțumire sau de încheiere a unei conversații. Această verbalizare este însă extrem de semnificativă. De ce? Pentru că ea păstrează memoria gestului, eliberându-l de constrângerile corporalității funcționând, de asemenea, ca un indicator al politeții și al respectului, fără a mai implica asimetriile problematice ale gestului original. Ea permite menținerea unei distanțe civilizate într-o lume care a devenit din ce în ce mai reticentă față de atingere.

A săruta mâna doamnei devine echivalentul unui jurământ tăcut, o promisiune de fidelitate și protecție, lipsită de orice pretenție posesivă.

Epidemiile care s-au succedat în secolul XX și, mai ales, recenta pandemie de COVID-19, cu toate normele distanțării sociale, au contribuit decisiv la accelerarea dispariției gestului fizic. Dacă, până nu demult, retragerea corporalității putea fi interpretată ca o alegere culturală sau morală, criza sanitară a transformat-o aproape într-o necesitate. Corpul celui alt, cel puțin în perioada pandemiei, a fost resemnificat. Din purtător de prezență și politețe a devenit potențial vector de risc. Dispariția gestului de a săruta mâna nu este,

spuneam, nici pe departe totală. Există, fără îndoială, domni care aleg să-și exprime politețea și afecțiunea prin sărutul fizic al mâinii, asumându-și deliberat caracterul său anacronic. În spații restrânse, în saloanele aristocratice, în anumite cercuri mondene sau în contexte ceremoniale atent codificate, gestul a supraviețuit ca marcă a continuității culturale³. El nu mai este un reflex social generalizat, ci un act conștient menit să invoce o anumită idee de eleganță, de rafinament și de memorie simbolică. El devine, în acest fel, un semn identitar care spune mai puțin despre relația dintre cei doi și mai mult despre apartenența la un univers axiologic care privilegiază forma, ritualul și distincția.

Iată, așadar, cum lenta erodare morală, emanciparea feminină și diversele prejudecăți sanitare, au preschimbat un gest corporal într-o formulă verbalizată de salut. Ceea ce odinioară, adică în Evul Mediu, presupunea apropiere, atingere și codificare simbolică este transpus acum într-un act pur discursiv, dar încă purtător de ecouri ale vechii galanterii. Salutul verbal devine suficient tocmai pentru că societatea postmodernă preferă semnele clare, neechivoce, în detrimentul gesturilor supradimensionate din punct de vedere simbolic. În locul ritualului codificat se pare că noi, cei de azi, alegem eficiența comunicării. Limbajul devine, așadar, depozitarul unei corporalități istorice, iar cuvintele funcționează ca urme ale gestului și modalitate de arhivare culturală. ■

¹ Antoine De Courtin, *The Rules of Civility, Or, Certain Ways of Deportment Observed in France...*, translated out of French, (1671), Paperback, 2011.

² J.L. Austin, *How to Do Things with Words*, Paperback, 2018.

³ Alexander Von Schönburg, *Cartea virtuților*, ediția a 2-a, Baroque Books & Arts, 2023.

Camil Petrescu despre Ion Pillat și Mircea Streinul

Am relatat în paginile revistei noastre despre colaborarea, probabil unică în literatura română, dintre Ion Pillat și Mircea Streinul, în urma căreia au apărut acele catrene rezultate prin adăugarea unor terține de către scriitorul bucovinean, versurilor unice ale cunoscutelor poeme într-un vers pillatiene¹. Cu acel prilej am atras atenția și asupra unei coincidențe extrem de nefericite pentru literatura noastră: moartea celor doi mari scriitori la aceeași dată, 17 aprilie 1945. Din cauza vremurilor tulburi în care s-a produs acest trist eveniment, el a stărnit puține ecouri în presa timpului. Un semnal comemorativ care merită consemnat este cel al lui Camil Petrescu, care a publicat în *Revista Fundațiilor Regale*, unul după altul, pe două pagini succesive ale publicației, necrologurile celor doi scriitori². Reproducem integral cele două „schite necrologice”, așa cum sunt ele denumite de însuși autorul lor:

ION PILLAT

Acum douăzeci și patru de ani locuiam pe strada Regală, la etajul doi al unui hotel cu aspect provincial.

Am fost vizitat într-o dimineață de un domn mijlociu, cu fața îngustă și o mică mustață aproape neagră sub nasul accentuat. O voce târăgănat muzicală, de tenor paradoxal timid. Numele, Ion Pillat, m-a tulburat pentru vremea aceea. Știa toată lumea că e nepotul lui Ionel Brătianu, era deci nepot de prim ministru atotputernic, care scrie versuri. „Mi s-a spus, domnule Camil Petrescu, de către un prieten comun, că îți plac versurile mele și am venit să-mi cunosc pe singurul om căruia îi plac versurile mele”. Știam însă că încă delă primul volum are mulți admiratori și cum pe vremea aceea luam cuvintele naiv după sensul lor literal, m-am tot întrebat cum poate să creadă Pillat că sunt singurul care îl prețuiește. Deși era cunoscut dinainte de război, am aflat că abia are câțiva ani mai mult decât mine...

A trecut un sfert de veac, poetul cu aer diletant de atunci s-a ridicat tot mai mult spre zenitul vieții literare, devenind unul dintre aștrii poeziei românești. Cu un zel înverșunat s-a ferit de tot ceea ce nu era poezie... Proza pe care a publicat-o, erau de fapt niște conferințe și ele tot despre poezi... Cu un orgoliu nemăsurat n-a vrut să fie nimic altceva decât poet, chiar când era

parlamentar. Acum îi scriu notița aceasta necrologică în graba dezolantei știri. Văslim tot mai mult spre apele întunecate ale apusului.

Camil Petrescu

MIRCEA STREINUL

Dacă autorul Bisericei de altă dată” a căzut fulgerat din senin parcă, în aceleași zile s-a stins, topit și ars într-o lungă agonie care-l desfigurase aproape, „scriitorul bucovinean” cum se anunța ostentativ, Mircea Streinul. A fost acum vreo zece ani o apariție de un dinamism literar încă neîntâlnit până atunci. Înainte chiar de a publica cea dintâi broșură, era un șef de școală. Un adevărat șef de școală, căci a impus atenției tuturor, o pleiadă întreagă de poeți bucovineni. Nu știu dacă va rămâne ca poet, dar sunt convins că nimic nu egalează în epica telurică românească întâia jumătate a romanului „Casa Timotei”. Niciodată, și știu ce vreau să spun, satul românesc cu viața și privescările lui nu a cunoscut atâta măiestrie artistică. De câte ori îl întâlneam eram sfâșiat de regretul că se stinge pe picioare, cel care ar fi putut să fie pentru o sută de ani cel mai de seamă romancier al rusticului românesc. Opera lui publicată și cea inedită e încă haotică și s-ar putea să aducă mari surprize cercetătorului de mâine.

Camil Petrescu

Ion Pillat a avut parte de o viață plină și frumoasă, călătorind mult și bucurându-se de privilegiile statutului lui social înalt și ale familiei înstărite. Pentru meritele lui a fost ales, în anul 1936, membru corespondent al Academiei Române și în același număr al *Revistei Fundațiilor Regale* a fost publicat și discursul profesorului Dimitrie Gusti, președintele Academiei Române intitulat „La moartea lui Ion Pillat”³. Astfel încât are dreptate cercetătoarea Carmen Brăgaru atunci când, într-o lucrare dedicată poetului⁴, scrie: „oricât ar părea de paradoxal,

**Nicolae
PEIU**

destinul a fost generos cu poetul atunci când i-a curmat viața în primăvara anului 1945”. Pentru că astfel a evitat cunoașterea mizeriei, durerii și umilinței din închisorile comuniste. Pe care, din păcate, le-au cunoscut din plin o parte din membrii familiei lui. Astfel, soția poetului, pictorița Maria Pillat-Brateș, a fost arestată de către regimul comunist în anul 1949, fiind închisă mai întâi în penitenciarul din Botoșani și apoi mutată cu domiciliul forțat pentru o perioadă de cinci ani de zile la Miercurea Ciuc. Fiul poetului, scriitorul Dinu Pillat, a fost arestat în anul 1959, împreună cu un grup de mai mulți intelectuali printre care erau Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Nicolae Steinhardt și Arșavir Acterian, formând grupul „Noica-Pillat” implicat în așa-numitul „proces al intelectualilor”.

Se poate spune, din aceleași considerente, că și pentru Mircea Streinul moartea a fost izbăvitoare. Virgil Ierunca o și face în replică la citatul preluat de la Carmen Brăgaru, într-un articol⁵ dedicat romanului *Prăvălia diavolului*, publicat de scriitorul bucovinean în anul 1942: „A murit însă la timp: înainte de revărsarea, de data aceasta peste întreaga țară, și peste jumătate din Europa, a acelora pe care i-a văzut așa cum sunt, în *Prăvălia Diavolului*”. Virgil Ierunca, aflat în diaspora, arată în articol că, după ani de căutări, a reușit să descopere acest roman pierdut al lui Mircea Streinul în Biblioteca Națională din Viena. În ultima parte a romanului este descrisă ocuparea Bucovinei de către armata roșie, prezentată astfel de către Virgil Ierunca: „Paginile acestea sunt cu atât mai prețioase, cu cât sunt printre puținele care au surprins – care au putut surprinde până acum – năvala puhoiului vecin, în toată întunecata lui desfășurare. Literatura ocupației noastre de către oastea roșie e puțină și săracă... Iată de ce romanul lui Mircea Streinul e o reală împlinire, din acest punct de vedere. El se termină în clipa în care soldații români recuceresc Cernăuții. Autorul anunța și un al treilea volum – «Eroul Soarelui» – a cărui temă era războiul însuși împotriva comuniștilor. Din nefericire, Mircea Streinul n-a avut răgazul să-l termine”.

Mircea Streinul nu s-a putut consola de despărțirea de Bucovina natală, ca urmare a ocupării ei de către Armata Roșie și s-a îmbolnăvit, fiind îngrijit până în ultima clipă de mama lui care l-a însoțit permanent. A început să se stingă, după cum arată academicianul Constantin Ciopraga în prefața intitulată „Un destin tragic”, la studiul dedicat bucovineanului de către

criticul literar Mircea A. Diaconu⁶, „în mediu bucureștean, în contact cu confracții de generație finalmente declinând, asediat de nebulozități și ingenunchiat de boală”.

Mircea Streinul este însă în literatura noastră mult mai puțin cunoscut față de Ion Pillat. Pentru că nu a scăpat de detenție, opera lui a fost trecută în fondul secret al bibliotecilor publice. Așa cum arată academicianul Constantin Ciopraga în prefața menționată, asupra scrierilor lui „s-a așternut o jumătate de veac de tăcere dirijată”.

Romanul *Prăvălia Diavolului*^{7,8}, nu a fost republicat până în prezent, însă versiunea inițială este accesibilă în cadrul bibliotecii digitale a Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași. Putem să ne închipuim ce s-ar fi întâmplat cu scriitorul bucovinean dacă ar fi supraviețuit în perioada comunistă, mai ales după ce a scris acest roman. Și ne amintim cuvintele pe care, cu o intuiție premonitorie, Mircea Streinul le pune chiar în fruntea romanului: „Pe umerii mei simt toate pietrele și lanțurile lumii”.

Referințe bibliografice:

1. N. Peiu, „Un duet remarcabil: Ion Pillat și Mircea Streinul”, în *Scriptor*, Anul VIII, nr. 7-8 (91-92) iulie-august 2022, pp. 52-53.
2. *Revista Fundațiilor Regale*, An XII, mai 1945, Nr. 5, pp. 478-479.
3. *Revista Fundațiilor Regale*, An XII, mai 1945, Nr. 5, pp. 409-411.
4. C. Brăgaru, *Ion Pillat european în țara sa, român în Europa*, Muzeul Literaturii Române, București 2013, p. 286.
5. V. Ierunca, *Prăvălia Diavolului*, în *Mircea Streinul în memoria diasporei românești*, <https://dragusanul.ro/mircea-streinul-in-memoria-diasporei-romanesti/> accesat 27 decembrie 2023.
6. C. Ciopraga, *Un destin tragic*, în Mircea A. Diaconu, *Mircea Streinul viața și opera*, Editura Institutului Bucovina Basarabia, Rădăuți, 1998, p. 6.
7. vol. I, http://dspace.bcu-iasi.ro/static/web/viewer.html?file=http://dspace.bcu-iasi.ro/bitstream/handle/123456789/63002/BCUIASI_CARTE_II-7.809_%5b1942%5d%2cVol.1.pdf?sequence=2&isAllowed=y accesat 27 decembrie 2023.
8. vol. II, http://dspace.bcu-iasi.ro/static/web/viewer.html?file=http://dspace.bcu-iasi.ro/bitstream/handle/123456789/63001/BCUIASI_CARTE_II-7.809_%5b1942%5d%2cVol.2.pdf?sequence=2&isAllowed=y accesat 27 decembrie 2023. 📄

Suplinitoarea

Raluca
NAGY

Am avut ocazia să o văd pe Margaret și în rolul ăsta, de profă. Nici nu putea fi mai diferită la clasă. Zâmbea rar spre deloc. Livra informația fără emoție. Recita din memorie. Nu se uita la notițe, deși le frunzărea în timp ce vorbea, mereu în picioare. Părea plictisită și plictisitoare, lipsită de orice brumă de răbdare. Vocea ei căpătase ceva ciudat, un ritm nenatural, monoton, un discurs fără accent. Nu i-a întrebat pe elevii pe care nu-i știa cum îi cheamă. De asta nici n-ar fi avut cum să se prindă că Antrenorul de volei era tatăl unuia dintre ei.

Când se referea la vreunul, arăta înspre el cu palma întinsă în sus (măcar nu cu degetul arătător...). Li se adresa rece, inclusiv celor pe care îi știa cât de cât. Părea total lipsită de umor, însă când un băiat a citit cu voce tare ceva mai deșuchiat, Margaret a izbucnit într-un râs copilăresc, isteric. Absolut nimeni nu se aștepta la asta, poate nici măcar ea. A părut cu douăzeci de ani mai tânără, o puștoaică de liceu ea însăși, putea să se mute într-o bancă. A râs fix la gluma sexistă a zilei, cel mai antifeminist gest pe care putea să-l facă, mai ales în fața clasei. Dar de ce mă mai mir.

*

În interacțiunile mele cu ei existau buzunărașe de creativitate, de umor, chiar de maturitate surprinzătoare, aflam de la ei lucruri interesante, care mă puneau pe gânduri. Dar morga lor de la ore era cu totul alta, monosilabică, plictisită, blazată, semi-adormită. Se comportau de parcă se odihneau, se dezactivau de la ei înșiși ca să aibă energie, glumele la ei și chef de viață în altă

parte, în timpul lor liber. M-am așteptat, prin urmare, la mai mult zvac în pauze, să se ridice nivelul la decibeli, o muzică, ceva, orice, dar copiii ăștia păreau să trăiască din obișnuință.

Ce nu înțelesesem eu era în ce măsură toată drama tipic adolescentină, care fusese și a mea, a noastră, a tuturor, exista, ba chiar la puterea a cincea, doar că se întâmpla exclusiv online, acolo mergea, de fapt, toată energia. Simțeam fizic cum se mută o discuție pe Discord și sunt lăsată pe dinafară, aveam cu toții laptopurile în față și stăteam cu ochii în ecrane oricum. Aș fi putut să mă plimb printre ei să-i verific, dar îți ia o fracțiune de secundă să treci pe *screen saver* sau pe fereastra de Google Classrooms, n-aveam nicio șansă să surprind ceva.

Plus că habar n-aveam cum să se comporte cu mine la clasă. Adevărul e că nici eu cu ei. I-am rugat să-mi spună pe nume, Margaret. Aveam zero experiență de predat la liceu, dincolo de modulul pedagogic obligatoriu din facultate; încercam să improvizez o versiune adaptată, simplificată, a lectorului care fusesem cândva, care clar nu funcționa, mai ales că le livram un conținut arid, pe baza unor notițe primite pe mail de la profesorul care se îmbolnăvise și pe care îl înlocuiam temporar.

Al doilea lucru pe care l-am conștientizat, poate mai important decât absența asta a lor covârșitoare din realitatea imediată, a fost cât de mult mai rapizi ca noi erau copiii ăștia, mai ales la *multitasking*. Nu mi-aș dori vreodată să ajung dependentă de sau în competiție cu ei, nu aș avea nicio șansă. Dacă cumva aveau o tresărire și își dădeau

silința, erau imbatabili. În rarele momente în care, probabil dintr-un soi de milă față de mine, postată acolo în fața lor, chiar se activau și făceau ceva la oră, erau fantastici.

În afară că jonglau zilnic cu limba literară și dialectul lor adolescentin total indescifrabil, mai vorbeau și una sau două limbi native, ale părinților, majoritatea scrise cu alte caractere decât cele latine; plus limbajul muzical, fiindcă majoritatea făcea un instrument la nivel destul de avansat. Acești copii se mișcau continuu în 5-6 coduri/universuri de simboluri diferite, aveau o neuroplasticitate incredibilă. Dacă e să mergem pe teoriile lingviștilor, creativitatea lor trebuie să fie cel puțin explozivă, iar sinapsele *next level* față de ale noastre, ale adulților.

Probabil ne consideră o specie ciudată, un fel de piese de muzeu, niște leneși care au supraviețuit într-un mod bizar, împotriva naturii, prin încetineala care îi apropie de plante mai mult decât de animale și care i-a ferit de atac. Suntem pentru ei ceva ce se mișcă imperceptibil, inofensiv, o relicvă a altei lumi care nu îi poate ajuta în asta de acum, nici încurca, însuși faptul că existăm, că

supraviețuim, este un miracol. Singurii adulți care fac excepție sunt influențorii, imbatabilii lumii neoliberale, frații Tate și alții ca ei, pregătiți și pregătitori pentru realele *Hunger Games* care așteaptă după colț. Copiii au toată viața înaintea și, spre deosebire de noi la vârsta lor, conștiința clară că la sfârșitul ei vor muri, la câtă moarte au acces instant, peste tot. **S**

semn de carte

Ion CREANGĂ

Scrieri

2026 • 17 x 24 cm • 472 pagini

Ediția de față dorește să redea spiritul și litera manuscriselor originale ale autorului și să scoată în evidență abaterile – multe, greșelile prezente în celelalte ediții. (Constantin Parascan)

*Fuzionat, 60 x 40 cm,
ulei pe pânză, 2024*

Panait Istrati în oglinda transdisciplinarității

**Georgiana
TROIA**

Panait Istrati este unul dintre scriitorii care au generat și continuă să genereze dispute ideatice atât în ceea ce privește aspecte ale vieții, cât și ale operei, realitatea căreia i-a fost contemporan, istoria și critica literară, studiile din domeniul traductologiei evidențiind o serie de antagonisme în acest sens: scriitor francez – scriitor român, „Gorki balcanic” – scriitor exotic, învins – învingător, ateu – credincios, socialist – trădător al cauzei, comunist – fascist, filosemit – anti-semit, naționalist – antinaționalist etc.

Au existat o serie de factori care au făcut posibile astfel de percepții contradictorii, unii de natură socio-politică, alții vizând contextul istorico-literar în care au apărut textele autorului. Astfel, în 1923, la apariția în Revista *Europe a Kyrei Kyralina*, Panait Istrati era cunoscut în România prin activitatea sa jurnalistică, îndeosebi la *România muncitoare*, ca adept al mișcării socialiste, o voce puternică ce nu ezitase să înfrunte nume sonore ale vremii precum cel al lui Nicolae Iorga, pe care îl numise, fără rezervă, „om păcătos” și „demagog încăpățânat”, ca urmare a discursului acestuia împotriva „literaturii lui Frimu, Cristescu și Racovski”¹, în cadrul unei conferințe ținute pe 24 ianuarie 1910, la Brăila sau cel al lui C. Mille, proprietarul ziarului *Adevărul*. Acestuia din urmă îi refuzase colaborarea,

¹ Panait Istrati, *Demagogii contemporani. Asupra conferinței Domnului Iorga la Brăila*, în idem, *Trei decenii de publicistică, 1, Scăpare de condei, 1906-1916*, ediție îngrijită de Ion Ursulescu, București, Editura Humanitas, 2004, p. 131.

încă înainte de a lua în primire postul de corespondent al *Adevărului* la Brăila, fiindcă, în urma intervenției Episcopului Dunării de Jos, nu acceptase să se publice în paginile gazetei rezultatul unei anchete făcute de Istrati la Tulcea, în cazul unui diacon care „siluise o fetiță de 11 ani, o fată de armean ce o avea la serviciul său”².

La opt ani după plecarea sa spre Occident (în 1916, în Elveția), Istrati devine, într-un timp extrem de scurt, cunoscut în Europa și în lume, arzând etapele de la debut la celebritate, aspect care atrage o anumită animozitate din partea unora dintre literații români, cu atât mai mult cu cât, înainte de a părăsi România, el nu a încercat să publice literatură apelând la sprijinul politic sau la influența în lumea literară a cuiva. Despre acest detaliu din viața lui literară, însuși va mărturisii în 1925, în volumul *Trecut și viitor*: „Făcut-am rău că nu m-am agățat de pulpana redingotei niciunui potentat al literelor noastre și că n-am voit să mă înham la căruța literaro-politică a nimănuși? Las pe oamenii de bună credință să judece”³.

Cuvintele lui Tudor Arghezi, din 1924, confirmă existența unei ostilități

² Panait Istrati, *O amintire banală. Pentru „istoricul” Adevărului*, în *op. cit.*, p. 277.

³ Panait Istrati, *Scrisoare către J. Rosenthal*, în Panait Istrati, *Opere, I, Romanul lui Adrian Zografii*, ediție îngrijită, cronologie, note, comentarii și repere bibliografice de Zamfir Bălan, introducere de Eugen Simion, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Muzeul Național al Literaturii Române, 2019, p. 836.

manifestate de unii literați români în ceea ce îl privește pe Istrati, atitudine datorată, se pare, tocmai acestui succes neașteptat, de neimaginat de către cei care, în ciuda valorii operelor lor, nu ieșiseră din granițele spațiului național:

Panaït Istrati nu s-a ivit din cenaclu, din concubinajul Universității cu Critica, din amorul tragic al Finanței cu Editura. Niciun părinte nu i-a împrumutat sexul artistic ca să-l ouă [...]. Iritarea multora vine de acolo că domnul Panaït Istrati dovedea, în ziua înfățișării la rampa literaturii, că existase dincolo de cuiburi și în afară de Parlamentul literar. Criticii, care păzesc cu galoane și sculare în picioare porțile literaturii în București, au rămas, într-adevăr, neplăcut impresionați. Ignoranța acuză totdeauna obiectul iscat pe neașteptate de nedelicatețe¹.

Trecerea către interdisciplinaritate, pluridisciplinaritate și transdisciplinaritate, impusă ca o necesitate a unei realități tot mai complexe, oferă, în secolul XXI, noi metode de abordare a naturii umane și a lumii. Două dintre aceste metode – cea a *transdisciplinarității* lui Basarab Nicolescu și cea a *complexității* lui Edgar Morin – ne-au permis o viziune integratoare a aspectelor contradictorii semnalate de cercetătorii vieții și operii lui Panaït Istrati, încurajându-ne în demersul de a descoperi un alt Istrati.

Pornind de la premisa potrivit căreia analiza acestor aspecte din perspectiva logicii binare (*sau...*, *sau*) adâncește controversalele, generând breșe în per-

cepția întregului numit Panaït Istrati, volumul *Panaït Istrati în oglinda transdisciplinarității* propune o cercetare care valorifică metodologia transdisciplinară, aplicând *logica/ filosofia terțului inclus* (*și...*, *și*), atât aspectelor biografice, cât și hermeneuticii textelor istratiene, urmărind armonizarea contrariilor nu doar pentru a diminua asperitățile unei exegeze care nu întotdeauna i-a fost favorabilă omului și scriitorului Panaït Istrati, ci cu scopul de a releva profunda umanitate care i-a marcat existența și i-a amprentat scrierile, indiferent de natura lor (literare, publicistice, epistolare). Astfel, intenția noastră este ca, pornind de la interpretarea prin prisma logicii clasice, să transgresăm limitele, făcând pasul spre un alt grad de complexitate a interpretării, deschizând astfel noi perspective de abordare a operei istratiene.

În acest sens, obiectivele propuse în perioada stagiului de cercetare au vizat:

1. identificarea și stabilirea complementarității contrariilor în biografia și hermeneutica textelor istratiene, în vederea descoperirii terțului inclus;
2. valorificarea opiniilor critice despre viața și opera lui Panaït Istrati din perspectivă transdisciplinară;
3. interpretarea textelor istratiene prin prisma metodologiei transdisciplinare și a „gândirii dialogice”;
4. aplicarea principiilor transdisciplinarității și ale „dialogicii” în analiza complexității naturii umane, așa cum se relevă în spectacolul dramatic și în ecranizările realizate după textele istratiene.

Am fixat sub această lupă transdisciplinară opera lui Panaït Istrati și am

constatat că el plasează Subiectul în centrul cunoașterii, cu un accent deosebit pe *afectivitate* sau *zona T*, în termenii lui Lupasco, *Terț Ascuns*, în limbaj nicolescian, *regatul proiecție-identificare/ regatul afectivității*, în viziunea lui Morin. În zona de congruență, Panaït Istrati pune *umanitatea*, fapt care ne-a întemeiat perspectiva transdisciplinară a incursiunii pe care am făcut-o în opera istratiană.

Considerăm că perspectiva biografică ne conduce, nu întâmplător, la statutul de *scriitor migrant* asumat atât de Basarab Nicolescu, cât și de Istrati, care au trăit experiența unui exil a cărui motivație, deși diferită, le asigură experiența scrisului într-o limbă străină. Important este că niciunul nu renunță la a simți românește nu numai declarat, ci mai ales profund.

Răspunzând întrebării *Ce ar putea să existe dincolo de contrarii precum scriitor francez – scriitor român*, „*Gorki balcanic*” – *scriitor exotic, învins – învingător, ateu – credincios, socialist – trădător al cauzei* etc., am constatat că atât în

¹ Tudor Arghezi, *Panaït Istrati*, „*Chira Chiralina*”, în *Clipa*, 16 noiembrie 1924, p. 1.

elementul biografic analizat, cât și în ceea ce privește hermeneutica textelor istratiene sau semantica spectacolului dramatic și a ecranizărilor care le au ca pre-text, omul și artistul Istrati, dar și protagoniștii operelor sale, măști ale autorului, sunt animați de o atitudine care și-a găsit echivalentul în conceptul de *transumanism*, în accepțiunea inițială a sensului pe care i-l dă Basarab Nicolescu, atitudine care presupune interogarea sinelui, raportarea la ceilalți, dar și trecerea dincolo de uman, atingerea acelei profunzimi a ființei menite să echilibreze ternarul individ – societate – univers.

Supuse observației, aspecte precum propria formare a autodidactului Panait Istrati, diletantismul/ militantismul tânărului socialist, vagabondajul sau călătoria având drept centru Brăila, un spațiu al regăsirii sinelui, au revelat, în cazul omului Panait Istrati, un vizionar, un adevărat precursor al *praxisului* transdisciplinar. Au demonstrat-o procesul de autoformare în spiritul dorinței de a cunoaște, de a stabili punți interumane, de a se autocunoaște pentru a putea deveni, aspecte care fac astăzi obiectul educației transdisciplinare, atitudinea sa *transpolitică*, *transnațională*, *transculturală* și *transreligioasă* având

la bază crezul său dintotdeauna, „perfecționarea și umanizarea relațiilor dintre oameni”.

Cauzele declanșatoare ale atitudinii revoltate a lui Istrati au putut fi interpretate astfel prin prisma conceptelor lui Edgar Morin de devianță față de *normalizarea și imprintingul* familial și socialist, în timp ce căutarea asiduă și permanentă a prieteniei și-a putut găsi o posibilă explicație în căutarea *Maestrului interior*, concept niculescian. În plus, abordarea din perspectiva terțului inclus a dicotomiei ateu-creștin a dezvoltat un Panait Istrati apropiat de ipostaza lui *homo sui transcendentalis*, omul care, prin trezirea conștiinței, se purifică prin suferință și solitudine, fiind capabil să se nască din nou.

În ceea ce privește *ars poetica* istrati-ană, analizată prin prisma terțului inclus și raportată la conceptul de *niveluri de Realitate*, în contextul mai larg al cunoașterii ca proces deschis, gödelian, am constatat că dincolo de aparenta schimbare a concepției artistice datorate contextului social, politic, dar mai ales permanentului proces de autocunoaștere la care se supune Istrati, arta rămâne pentru el fenomenul estetic fără de care nu poate exista echilibru între realitatea individuală și realitatea socială, între nevoile materiale și ideologiile politice, el alegând, în cele din urmă, să trăiască pentru „scânteia de divinitate” din om, pentru „sublim”.

(Din volumul *Panait Istrati în oglinda transdisciplinarității*, în curs de apariție la Editura Junimea, colecția „Ananta”.)

Autoportret pe fond verde,
30 x 40 cm, ulei pe pânză, 2025

Hostel Infinito

Paul
MIHALACHE

(fragment)

– Când am văzut că-i aruncă bale-rinii ăia drept în mutră, am înlemnit, măi omule, nu alta! Am crezut că nu mai ieșim vii de-acolo.

Mi-o imaginez pe fată, înaltă și slabă, într-o bustieră roșie strălucindu-i pe pielea neagră ca o pânză de Pierre Soulages. Nu schițează niciun gest când vânzătorul, după ce-și pipăie fața și își privește degetele, vrând să vadă dacă nu cumva i-a dat borșul, înșfacă un fel de făcăleț imens și ocolește taraba fără s-o slăbească din ochi.

– Îi zâmbea zeflemitor, mă gândeam c-o să-l scuipe-n față. Cu părul scurt, athletică, sigură pe ea, dar bărbatul o matahală, să mor dacă te mint, mi se muiaseră genunchii. Nu știam ce să fac, nu puteam s-o las singură, dar nici cu huiduma n-avea rost să mă pun. Mă înghițea ca pe-o bucată de brânză.

Florin ridică o scândură, o cântărește preț de câteva clipe în mână, apoi o sprijină vertical de pervazul geamului. Se așază pe banca îngustă de pe prispă. Începe să se întunece. Ne uităm amândoi înspre lac, printre crengile atât de imobile ale nucilor, încât peisajul pare o fotografie. Dar fotografia pâlăie ușor, prinde să se miște, și parcă văd mulțimea de oameni holbându-se ca la bălci, în susurul de fluier și tobe darbuka ale cerșetorilor orbi sau ologi. FDP o apucă pe Gugu de mână și o trage după el pe gangul lung, interminabil, printre teșghelele cu struguri, curmale, nuci de cocos, banane roșii, larve de palmier, smirna, mirodenii înmiresmate, pânzeturi

multicolore, statuete întruchipând zei africani, porumbei verzi, pene și chiar un păun viu, albastru, cu un evantai imens în loc de coadă. Aleargă fără să-ntoarcă capul, dar simt amândoi că namila nu-i urmărește.

– Și de la o prostie, măi omule! I-a cerut un preț, fata a zis altul, de câteva ori mai mic, vânzătorul n-a vrut să lase, și ea, orgolioasă pân-la Dumnezeu, jap cu papucii-n cap. Avea spectacol în seara aia, urma să danseze într-un local și, cum tocmai se certase cu iubit-su, m-a-ntrebat pe mine dacă vreau să merg cu ea la bazar.

FDP se oprește, se scarpină în cap, apoi își trosnește încheieturile. Cățelușa lui, o potaie simpatică, despre care zice c-ar fi ciobănesc belgian, sare deodată de la picioarele noastre și pornește ca apucată în urmărirea unui șobolan sau hâr-ciog invizibil. Torn pentru amândoi în pahare din vinul făcut chiar de el astă toamnă. Puțin cam dulce, dar bun.

– Nu prea știam eu ce să-i răspund... Da' n-ai idee ce frumoasă era, măi omule, cum să nu te duci?!... Și, dac-ai fi văzut-o cum se unduia după ce-și pune cercurile în jurul taliei, ziceai că-i Salomea, ar fi lăsat fără cap șapte Ioani, nu unul singur... Clar, nebun să fii, n-aveai, n-aveai cum s-o refuzi!

– Era stripteuză?

– Cum să-ți zic eu?... și o sabie îi străpunge sufletul! Se mai dezbrăca puțin, acolo, pe scenă, dar parcă nu așa așa vrea să mi-o amintesc... Era cazată împreună cu prietenul ei, un neamț

blond, cam țăfnos, la pensiunea la care eram și noi, artiștii.

Cred că întrebarea mea nu i-a picat bine. Își potrivește în colțul gurii o țigară și, în lumina chibritului aprins, îi văd fruntea încrețită, ochii întredeschiși. E pierdut în visare. Totuși, după un scurt moment de tăcere, continuă să povestească.

– Am ieșit noi din bazar, dar nu ne-am întors imediat la pensiune. Am pornit așa, aiurea, prin oraș, ținându-ne de mână. Eu găfăiam de la alergat și de la spaima prin care trecusem, iar ea râdea, o amuza copios scena cu vânzătorul. „Ești eroul meu!”, „My hero!”, zicea, în engleza ei consonantică, dar mă înghiontea și zâmbea ironic.

Ironie, ironic, dar ironia asta i-a servit ca pretext să se alinte și să se gudure pe lângă FDP, fără ca atitudinea ei să pară un gest frivol, gratuit. S-au mai plimbat o vreme prin Cairo, sporovăind despre una-alta, până când Gugu, Comoara, și-a amintit, ca din întâmplare, că are o prietenă prin apropiere și c-ar putea să-i facă împreună o vizită.

– Să nu-mi zici că nu te-ai dus!

– Ba m-am dus, până la urmă, dar la început eram așa tehu de cap, că nici nu-mi dădeam seama care-i faza... „Ce prietenă? Pentru ce? Unde?”

S-a dus și nu s-a dus, pentru că Gugu voia întâi să rezolve cu balerini, n-avea în ce să danseze. Pe-ai ei îi arse cu o seară înainte, le dăduse foc când se certase cu nemțalăul. Nu-i lipsise mult să aprindă ntreaga pensiune. Au trebuit să facă un ocol de aproape o oră până când s-a hotărât și-a ales o pereche albaștri, de două ori mai scumpi decât cei pe care-i aruncase în capul huidumei.

Din casă se aud gemetele înfundate ale maică-sii. Mi se pare că-l strigă, dar Florin zice că vorbește prin somn.

– Miroși ca o orhidee. De-acum, tu vei fi orhideea mea sălbatică!

– Dulcegăria asta i-ai spus-o?

– Poate i-am spus-o, poate doar am gândit...

O strângea cu brațul de după mijloc și treceau așa, înlănțuiți, printre oameni, palmieri cu crengile joase, mașini care-i claxonau fără ca el să le audă.

– Pielea ta...

– Mai scutește-mă, Pinguinașule! Păstrează-ți siropoșeniile pentru mai târziu, când ajungem. Ador să mi se spună în pat.

– Ziceai că era cu un neamț țăfnos, dar, așa tinerică cum spui, pare-se c-avea ceva experiență.

Își înghiți cuvintele, replica ei îl cam indispușe, dar își aminti că nu mai aveau mult până la apartamentul prietenei lui Gugu, așa că îmbufnarea îi trecu rapid, ardea de nerăbdare.

– Ți se cam aprinseseră călcăiele!...

– Nu știi, măi omule!... Eram prima oară în viața mea cu o femeie din Africa, tu-ți dai seama?

La o intersecție se opri și vru s-o sărute, dar Gugu îi prinse capul în mâini, își țuguie buzele și-i tuflă o ștampilă de ruj roșu pe vârful nasului.

– Răbdare, Pinguinaș, ce grăbit mai ești!...

– Avea asta în sânge, măi omule, știa să te ațâțe, te făcea mereu să aștepți!...

– Se vede treaba c-ai învățat de la ea. În loc să-mi zici cum a fost după ce-ai ajuns, mă ții în suspans și-mi înșiri sentimentalemele tale de amarez candid.

Își răsese ea de el, pupându-l ca pe un copil pe vârful nasului, dar își strecurase o mână pe sub cămașa lui și-i înfișea unghiile-n piele de-l treceau frisoane, apoi călduri, și iar frisoane prin tot corpul. Soarele se reflecta din vitrinele magazinelor, orbindu-l, însă ar fi putut să fie și umbră, dimineață, primăvară, de trei ori să vină păsările călătoare, că el tot n-ar fi văzut pe unde mergea. Îi trecu prin minte că Gugu i-ar fi făcut vrăji.

– În felul ei, chiar era o vrăjitoare, măi omule, dar ajungem noi și acolo, nu te grăbi. Între altele, știa să vindece surzenia cu fiertură din ureche de câine, și să le redea orbilor vederea, descântând un terci făcut cu mâna ei din ochi de marabou. Putea ghici spiritul copacilor după frunze. Căci orice copac, înainte de-a fi lemn, a fost carne și sânge. Dar cei care-au suferit destul nu mai sunt osândiți să se-ntrupeze iar în om sau în fiară. În felul ăsta și-a găsit Gugu bunicul într-un ghiveci dintr-o farmacie, în Accra.

Numai pe prietena ei n-au găsit-o. Ușa era încuiată și nici la telefon nu răspundea, ia-o de unde nu-i. FDP simțea că-i pică-n cap tot cerul ăla african, cu soare cu tot.

– Ce ghinion, Pinguinaș! Dar nu-ți face sânge rău, ne descurcăm noi cumva.

– A mai durat ceva timp până să ne descurcăm... Până să avem o a doua ocazie. De ce oare nu mi-a spus?...

De ce oare nu-i spusese că a doua zi urma să plece în Etiopia și dracu' știe dacă aveau să se mai vadă vreodată?

– Cum, vrei să spui c-ai rămas așa, cu boașele cât dovleci, și că nu v-ai mai întâlnit de atunci?

– Ba da, am mai întâlnit-o. Ne-am întâlnit noi de mai multe ori după. Dar

îți povestesc mai târziu, mă duc să văd ce face mama, cred că s-a trezit.

.....

Cât ca să-i fac pe plac, cât stârnit de istorioarele lui deșucheate, îmi arunc în rucsac cele trei boarfe, pachetul de tutun, luăm la noi o sticlă de vin, și ieșim în fața porții, să așteptăm microbuzul pentru gară. S-a lăsat seara, însă becurile stâlpilor de iluminat sunt fie arse, fie lipsesc cu desăvârșire. Un șobolan zace mort pe marginea drumului lângă o sti-

clă goală de secărică, de parcă ar fi luat somn după un dezmăț pe cinste.

– Când Gugu a venit pe lume, odată cu sora ei geamănă, Aiyana, mama lor a fost nevoită să fugă, așa slăbită cum era după naștere; s-a ascuns nopți la rând în pădure, hrănindu-se cu ierburi și rădăcini, pentru că gemenii purtau semn rău. Sătenii îi duceau la marginea satului, ofrandă spiritelor flămânde și nsetate. Până seara, erau sfâșiați de pisicile-tigru, serval, și de hienele crocuta. Da, măi omule, iar dacă o fată apuca să

ajungă la pubertate, frații ei îi smulgeau himenul și-l mâncau așa, plin de sânge, asta li-i legea.

Mama fetelor le freca pe tot corpul cu frunze de tutun, ca să țină departe cobrele și celelalte târătoare înveninate. După zile multe de fugă și foame, au mâncat scorpioni, surorii lui Gugu i-au crescut solzi pe brațe și clești în locul unde avusese degete. Trei ore mai târziu a murit, dar peste ani a vizitat-o în somn. O ducea bine dincolo. Crescuse, zeii o învățaseră vechiul dialect Ahafo, chiar și ceva latină, prepara leacuri pentru morții îndurerăți și dansa ca să le-ndulcească tristețea. Lepădase solzii și cleștii, se făcuse frumoasă ca o madonă.

Autoportret cu mască,
120 x 100 cm, ulei pe pânză, 2018

semn de carte

Casian Gh. BALABASCIUC

Stranii povestiri huțule vol I+II

2025 • 14,5 x 16 cm • 110 pagini

Metaforele pline de savoare, trimiterile și descrierile locale, se îngemănează cu subiectele încărcate de ceea ce eu denumesc „horror ortodox” – spre deosebire de acela gotic, catolic, anglican sau protestant, care ne este străin, chiar dacă Bram Stoker și-a găsit celebritatea scriind despre melegurile noastre. (Lucian Merișca)

Călin CIOBOTARI

Tipografic majuscul
sau despre sensurile
de ieri și de azi ale
eroismului...

Dinu-Ioan NICULA
Festivalul Filmului Francez.
Un tur de forță pentru
Anamaria Vartolomei

Laura-Otilia VASILIU
În inima creației muzicale
moderne

Petru BEJAN
„Capriciile și deliciale”
lui Tudor Banuș

instagrAMABIL

Tipografic majuscul sau despre sensurile de ieri și de azi ale eroismului...

**Călin
CIOBOTARI**

În urmă cu mai bine de zece ani când, la Teatrul Odeon, am văzut *Tipografic majuscul*, povestea lui Mugur Călinescu, elevul botoșănean care, la începutul anilor '80, sfida comunismul scriindu-și convingerile pe ziduri, a lăsat o puternică impresie asupra mea. Recent, la Teatrul „Mihai Eminescu” Botoșani, am avut ocazia să reparcurg această frântură de istorie prin spectacolul cu același titlu al Ellei Nistor, actriță aflată pentru prima oară în postura de regizoare.

Față de prima experiență, ceva nou a intervenit acum. Spusă la ea acasă, povestea lui Mugurel și a tragicului său final, așa cum a documentat-o în 2013 Gianina Cărbunariu, capătă un aer personal, căci privește, în mod direct, nemijlocit, nu doar spectatori neutri veniți la teatru, ci comunitatea sosită în sala de spectacole pentru o rememorare sau, altfel spus, pentru a nu lăsa uitarea să șteargă contururile a ceea ce a fost.

Împreună cu echipa sa, Ella exploatează din plin această dimensiune comunitară. Spațiul de joc e plasat în mijlocul spectatorilor, actorii intră, salută și încep să depeze amintiri. Ei sunt actori, însă sunt și membri ai comunității, concitadinii de azi ai eroului elev de la

Liceul „A.T. Laurian”. Ni se adresează și își vorbesc lor înșiși despre un episod care ne privește în cel mai intim mod. Nu e doar o poveste despre un personaj adevărat, ci o imersiune în orașul de ieri în care toate acestea au fost posibile. Într-un al doilea registru, actorii își asumă personajele, reconfigurând figuri, stări, situații, dar și o atmosferă generală a cărei autenticitate îți dă fiori. Aparent un spectacol documentar, *Tipografic majuscul* are momente atât de intense, încât aerul distant, rece și obiectiv ce însoțește de regulă astfel de estetici, lasă treptat locul unei topiri empatică între public și scenă.

Discretă, scenografia semnată de aceeași Ella Nistor se rezumă la câteva obiecte cu forță evocatoare (mobiliere de altădată, un radio-casetofon, un telefon de demult, un macrame sau un clondir făcut probabil la fabrica de sticlă din Dorohoi) și costume cu o anume patină retro. Fără a crea o ruptură între trecut și prezent, decorul funcționează mai degrabă ca o punte pe care suntem invitați să circulăm între repere temporale: 1981 – anii 2000, 1981 – prezent etc.

În mod inteligent, alături de distribuția oficială, mai există un personaj invitat în scenă: istoria însăși, ilustrată

în special prin proiecții video sau prin imagini cu mării antieroi precum Antonescu, Dej, Ceaușescu. Comentariul constant al performerilor acompaniază coborârea aceasta deloc confortabilă în peisagistică umană pe care încă le simțim atât de familiare. Un anumit tip de energie se creează încă din prima jumătate de oră, o formă de stupefacție cu care publicul botoșănean asistă și își asumă întâmplările scenice. Subiectul nu pare deloc închis, unele personaje reale încă trăiesc și, probabil, știu că la teatru li s-au redeschis dosarele, la fel cum noi știm că ei știu asta.

Foarte bine condus de tânărul Ionuț Crețu, Mugur Călinescu prinde viață, devenind repede nu doar fiul Rodicăi Uncescu și al lui Mihai Călinescu, ci copilul adoptiv al întregii comunități. Faptele din trecut sunt re-luate pas cu pas, aproape în succesiuni de tip cinematografic (impresie accentuată de materialele video și de structurarea dramaturgiei pe scene anunțate în proiecție): teribila agitație din biroul

șefului Securității din Botoșani, cele aproape 80.000 de mostre de scris luate pentru a fi comparate cu lozincile de pe ziduri, apoi atmosfera din interiorul familiei Călinescu, relația lui Mugur cu prietenul său, Cornel, sugestia de otrăvire/ iradiere pe care insistă creatorii spectacolului, universul interior al mamei (atât de intens conturat de Lidia Uja). Alte scene ne vorbesc despre pierdere, deschizând spectacolul spre tragic. Moartea din 1985 a protagonistului, la doar 19 ani, încă reprezintă, oficial, o enigmă. Într-o secvență plină de ironie amară, regia construiește o întâlnire în anii 2000 între călăi și victime, primii neobosind să clameze fața umană și

bunele intenții ale demoniului, cei din urmă copleșiți de evidența unor adevăruri care nu le mai folosesc la nimic.

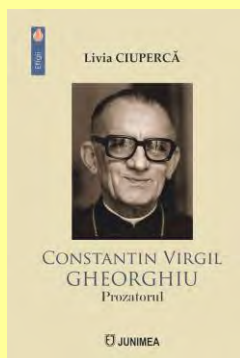
Ce mi se pare, însă, cu adevărat valoros la acest spectacol este modul în care își lasă deschise „ferestrele” de semnificație. Îl putem „citi” ca pe o tulburătoare pledoarie pentru frumusețea înaltă a purității (un copil care își spune, cu inocență și inconștientă, opinia); apoi, o reverență adusă gândirii critice într-o parabolă în care rolurile se inversează: lași, adulții preferă tăcerea, în timp ce copiii lor își asumă înfruntarea istoriei.

O altă dimensiune face trimitere la eroism, invitându-ne să reflectăm la ce mai înseamnă pentru noi, cei de azi, „eroismul” și dacă tipul acesta de sacrificiu mai are sau nu vreun sens într-o

lume în care eroismul se consumă mai degrabă pe rețele de socializare și în realități digitale unde nimeni nu riscă nimic. Finalul rămâne și el deschis, plasându-se și plasându-ne într-un orizont al ambiguității: privim împreună scene de la Revoluție, împărtășim bucuria celor pe care îi vedem serbând libertatea, apoi actorii ies la aplauze pe muzica de la Timpuri Noi, „Perfect”. Un vers ne rămâne în minte, însoțindu-ne în nopțile pe străzile Botoșaniului: „oile placide s-au așternut la iernat”...

Foarte precis în configurarea de informații și emoții, impecabil susținut actoricește, *Tipografic Majuscul* reprezintă și o inaugurare în forță a noii Săli Studio de la teatrul botoșănean, un spațiu în care sperăm să asistăm la cât mai multe producții de acest calibru.

semn de carte

Livia CIUPERCĂ

Constantin Virgil GHEORGHIU.
Prozatorul

2026 • 14,5 x 20,4 cm • 206 pagini

Cu o rară și deopotrivă delicată minuțiozitate, studiul doamnei Livia Ciupercă probează valoarea de adevăr a documentaristului care dispune de cele mai riguroase „arme” științifice. El evocă, în opinia mea, ceea ce s-ar putea numi condiția exilului ca punct de plecare al unei opere esențializante pentru această temă atât în Occident, care o validează, cât și în patria referențială a scriitorului amintit. (Livia Iacob)

Teatrul „Mihai Eminescu” Botoșani, *Tipografic Majuscul*, după un text de Gianina Cărbunariu. Regia și scenografia: Ella Nistor. Videografia: Ionuț Crețu. Coregrafia: Victoria Bucun. Cu: Ionuț Crețu, Lidia Uja, Sorin Ciofu, Silvia Răileanu, Cezar Amiroaei, Răzvan Amiroaei, Ioan Crețescu, Alexandra Acalfoae. Data vizionării: 7 februarie 2026.

Festivalul Filmului Francez

Un tur de forță pentru Anamaria Vartolomei

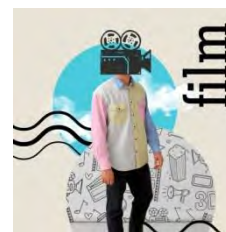
Punct principal de atracție al primăverilor cinematografice, Festivalul Filmului Francez și-a serbat în a doua jumătate a lunii martie cea de-a 30-a ediție, prin prezența în 16 orașe din țară, la loc de cinste aflându-se Bucureștiul și Iașul. Iubitorii înveterați ai laturii europene din cea de-a șaptea artă s-au putut, astfel, bucura atât de producții premiate la mari festivaluri – unele dintre aceste filme urmând să intre și în rețeaua noastră de difuzare –, cât și de realizări ale unor regizori încă neconsacrați, prilej pentru cinefili de a-și face propriile pariuri și, de a constata, în timp, potențiala lor validitate. O secțiune aparte a constituit-o „Patrimoniul: 30 de ani de cinema francez”, menită a sublinia semnificația ediției aniversare.

Străinul/ L'Étranger

La București, manifestarea s-a deschis cu opera unui romancier ilustru și a unui regizor celebru: *Străinul/ L'Étranger*, ecranizare după Albert Camus, realizată de François Ozon. Este abia a doua transpunere pentru cinema a cărții, prima datând de aproape șase decenii: *Lo straniero* (1967), de Luchino Visconti, cu Marcello Mastroianni. Adaptarea fidelă a privilegiat atunci focusul pe absurdul crimei comisă de Meursault și pe frământările

acestuia, dând ocazia unui recital actoricesc al vedetei italiene, dar nu și a celei mai bune creații din filmografia marelui regizor.

Străinul lui Ozon este turnat în alb-negru, à la 1942 (când a fost publicat romanul) și devine analiza unui caz psihologic: pe câtă senzitivitate, pe atâta lipsă de conștiință. Dualismul este credibil înrupat de Benjamin Voisin (lansat de regizor acum șase ani în *Été 85*), într-un rol complex, care oscilează între lapidaritatea replicii și diatriba anticlericală de la final. Deplângând ipotetica dezindividualizare a indigenilor algerieni, Ozon dă o conformistă notă

**Dinu-Ioan
NICULA**

anticolonială filmului (prin epilog), poate sub influența mult-discutatului roman *Meursault, contre-enquête* (2013) de Kamel Daoud. Rețeta contemporană este completată de poarta pe care regizorul afirmat gay (spre deosebire de discretul Visconti) o deschide interpretării

Benjamin Voisin în *Străinul* – © Gaumont

homoerotice a momentului crimei, ca pe o posibilă refulare a unui *coup-de-foudre* pe care ucigașul l-a trăit în raport cu arabul tolănit pe plajă, cu arma albă în mână.

Dolce far niente

De lumea marii literaturi, însă la nivel de personaje, este legat și *Dolce far niente* (1998) mai puțin cunoscutul film al lui Nae Caranfil, versiunea sa restaurată digital fiind prezentată anul trecut în cadrul Serilor Filmului Românesc de la Iași, iar acum la București în prezența regizorului, care a susținut un savuros Q&A. Ecranizare a romanului *La comédie de Terracina* (1994), de Frédéric Vitoux, *Dolce far niente* este istoria fictivă a unei călătorii pe care Stendhal o întreprinde în Italia, prilej de a se întâlni cu compozitorul Rossini și de a participa (mai mult a asista, de

fapt) la intrigile politice și frivole ale începutului de secol XIX.

Umorul suculent al lui Nae Caranfil beneficiază de doi actori de clasă, François Cluzet și Pierfrancesco Favino, promovat de regizor, deși încă nu devenise un star; nici Monica Bellucci nu era, dar acolo flerul cineaștului român n-a mai funcționat, lăsând-o în afara distribuției! După aproape trei decenii, publicul românesc va putea să vadă în sălile curente această coproducție franco-italiană și, de asemenea, să savureze muzica reputatului Nicola Piovani.

Cea mai bună speranță feminină

Dacă pentru Nae Caranfil a fost o *rara avis* filmul turnat peste hotare, actrița Anamaria Vartolomei (născută la Bacău în 1999 și stabilită la șase ani în

Franța) are deja o strălucită carieră internațională, fiind actualmente, alături de americano-constănțeanul Sebastian Stan, cel mai mediatizat nume românesc din industria cinematografică mondială. Ce-i drept, a beneficiat la 12 ani de o trambulină de notorietate prin *My Little Princess* (văzut la noi cu ocazia Festivalului Filmului Francez, ediția 2011), unde a jucat rolul Violettei Giurgiu. Personajul era inspirat de Eva Ionesco, fetița care în 1976 a apărut în Playboy, datorită pozelor făcute de mama ei, Irène Ionesco, fotografă franceză cu ascendență românească. Eva Ionesco a trecut pe fotoliul de regizor la *My Little Princess*, conducându-le pe Isabelle Huppert și Anamaria Vartolomei (tandemul mamă-fică) de-a lungul sulfuroasei povești, care în ziua de azi n-ar mai putea fi istorisită la fel. Deși cvasi-unanim apreciată pentru interpretare, actrița franco-română a purtat până la majorat amprenta acestui film contrariant, regăsind succesul abia în 2021 cu *Méduse* (regia Sophie Lévy), unde a primit rolul unei tinere care, deși grav tarată de un accident de mașină, stârnește pasiuni și gelozii.

Figura angelică a Anamariei Vartolomei, cu ochi mari și luminoși devine o *carte blanche*, recomandând-o pentru rolul principal din *L'Événement* (2021), realizat de regizoarea Audrey Diwan după romanul omonim al unei scriitoare care peste un an a primit premiul Nobel, Annie Ernaux. Plasat în epoca anilor '60, când în Franța catolică avortul era interzis, filmul devine un *must* al mișcării feministe, iar Anamaria Vartolomei o efigie a tinerelor care luptă cu acele *formae mentium* care,

Anamaria Vartolomei în *Maria* – © Haut et Court

invocând imperativul moral, restrâng libertățile.

*Amestec subtil de
inocență, libido și dorință
de parvenire*

Distinsă cu Premiul César pentru cea mai bună speranță feminină, este disputată de mai multe case de producție, așa încât la ediția 2024 a Festivalului de la Cannes intră cu două filme în program: *Contele de Monte Cristo/ Le comte de Monte Cristo* (regia Alexandre de la Patellière și Matthieu Delaporte), în rolul Haydée, și *Maria* (regia Jessica Palud).

Acest din urmă titlu, care a putut fi urmărit atât la București, cât și la Iași, resuscită la modul critic interesul pentru un film-cult al anilor '70, *Ultimul tango la Paris/ Last Tango in Paris*, centrându-se pe trauma suferită de actrița principală, Maria Schneider, în urma abuzului psihic la care s-au dat atât regizorul Bernardo Bertolucci, cât și partenerul ei de platou, Marlon Brando, într-una dintre numeroasele secvențe erotice ale filmului (renumita „scenă a untului”, scandalosă în 1972, benignă acum). Anamaria Vartolomei brodează fin pe marginea biografiei Mariei Schneider, dar produsul regizoral rămâne tendențios, atât timp cât se sugerează că sexul a fost real, când de fapt toate părțile în dispută au recunoscut simularea. Amoralismul *Ultimului tango la Paris*, excepțională operă calofilă, s-a conjugat cu al tuturor celor care au acceptat să participe, consecințele decurgând din această premisă.

Camille Cottin în *În țara lui Arto* – © PAN Distribution

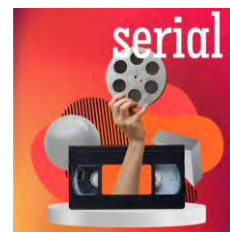
După rolul covârșitor din *Maria*, Jessica Palud a distribuit-o pe Anamaria Vartolomei și în serialul de epocă *The Seduction* (2025), după romanul *Les liaisons dangereuses* (1782) de Choderlos de Laclos, abonații streamingurilor putând-o urmări în rolul marchizei Isabelle de Merteuil, amestec subtil de inocență, libido și dorință de parvenire.

Tot relativ recent, am văzut-o pe artistă în *Jaful secolului* (2024), repovestire de către Teodora Ana Mihai (pe scenariul lui Cristian Mungiu) a devalizării muzeului de la Rotterdam în 2012. Surprinzătoarea optică a cineaștii, înclinată (în spirit progresist) să vadă în hoții români mai curând un fel de haiduci, n-a fost ușor de susținut actoricește, dar Anamaria Vartolomei a reușit și de această dată o creație care a depășit

intențiile auctoriale, punând mister și umbre acolo unde exista riscul să domine liniarul.

În țara lui Arto/ Le pays d'Arto (Tamara Stepanian, 2025) a constituit pentru festival coperta de deschidere la Iași (Institutul Francez), respectiv de închidere la București (Cinema Elvire Popesco), oferind o notă de dărzenie și dramatism, prin personajul armenice, pornită să-și caute soțul care s-a sinucis în Franța, după ce a dezertat în timpul războiului cu azerii. Odissea inversă a acestei Penelope, portretizată de către directoarea de imagine Claire Mathon, a adus fiorul sensibilității în confruntarea pe care o eroină aparent modestă, dar în realitate *bigger than life*, o poartă cu istoria, în spiritul inexpugnabil al tenacității feminine.

De ce un oligarh ca Vladimir Plahotniuc „merită” un serial despre viața lui

E 25 septembrie 2025. Jurnaliștii – fotografi, operatori cameramani, reporteri – sunt înghesuiți într-o sală largă, în renovări, a Aeroportului din Chișinău. Imediat ce autoritățile moldovene permit accesul, toți se desfășoară ca într-o formație dinainte stabilită, de-a lungul unui uriaș și murdar perete de sticlă. Peste tot e plin de praf și de moloș. Îmi iau locul în formație, îmi pregătesc aparatul de fotografiat, mă sprijin pe genunchi și aștept, căutând unghiul potrivit. Toți așteptăm cu sufletul la gură aterizarea zborului Atena-Chișinău. Dar nu aeronava grecească e ce ne interesează pe noi, ci pasagerii ei. Mai exact, un singur pasager. Vladimir Plahotniuc.

**Miruna-
Teodora
TURBATU**

În luna august a anului trecut, Republica Moldova a fost cuib pentru un adevărat fenomen cinematografic. Serialul „Plaha”, în producția regizorului Igor Cobileanski, alcătuieste într-o manieră artistică, dar și documentaristică, biografia uneia dintre cele mai controversate figuri din istoria contemporană a vecinilor noștri de peste Prut. Din tinerețea sa și până aproape de prezentul pe care îl trăim, portretul său se construiește răspunzând, în 10 episoade de câte aproximativ o oră fiecare, la întrebarea „cine a fost Vladimir Plaha?”. Un coleg turnător. Un colaborator al regimului socialist din Republica

Moldova de dinainte de 1991. Un traficant de copii și de femei. Un om de afaceri lacom, fără scrupule. Un politician care a furat, a șantajat, a spălat bani și a ucis – ce-i drept, nu cu propriile mâini.

Legăturile dintre personajul Vladimir Plaha și persoana lui Vladimir Plahotniuc sunt multe. Jurnalistul moldovean Vitalie Cojocari vorbea despre ecranizarea vieții lui Plaha cel real astfel: „[...] am recitat un articol pe care l-am scris încă pe vremea când Plahotniuc conducea Republica Moldova cu o mână de fier. Ziceam că Netflix ar trebui să-și ia notițe. Doar că filmul nu trebuie romanțat. Plahotniuc, numit Plaha la Chișinău, este un oligarh din Europa de Est, un oligarh tipic unei țări din fostul lagăr sovietic. Asta spuneam și, când colo, uite că s-a întâmplat.” Aproximarea de istoria vecinilor noștri, de fapte reale atrag și mai mult spectatorul să rămână

până la finalul poveștii. Pe de altă parte însă, l-ar putea determina să-și pună întrebarea „de ce s-ar face o producție cinematografică despre un infractor? De ce ar fi adus atât de mult în lumina reflectoarelor și a minților creative a regizorilor un om ce i-a dat istoriei moldovenilor un gust atât de amar?”. Îmi propun să răspund.

Pentru că era nevoie de un memento

Nu-mi mai simt picioarele. Mă doare capul de la agitația și gălăgia jurnaliștilor care vorbesc continuu, făcând sala în care ne aflăm să tremure de atâta ecou. Ochiu mă ustură de la praf și de la orele nedormite pe care le-am petrecut în rutiera Iași-Chișinău. Sunt în aeroport de la 4 dimineața. Zborul de la Atena, însă, aterizează la ora 9. Am intrat greu în

clădire. Pentru că alegerile parlamentare de peste câteva zile aduc risc mare de instabilitate și atentate în Moldova, a fost dată o nouă directivă de securitate: în aeroport nu mai pot intra decât pasagerii cu bilet. Porțile au fost flancate de polițiști. Am reușit, însă, să mă strecur înăuntru, camuflându-mă în mijlocul unui grup mare de evrei hasidici, veniți în pelerinaj de Anul Nou Evreiesc.

Ascult fără oprire triful de anunțuri al aeroportului. Mai sunt cinci ore până la aterizarea avionului. Intru pe internet să citesc despre Plahotniuc. Să descopăr cine e și de ce extrădarea lui a devenit o știre pe care atât moldovenii, cât și românii au citit-o cu suflul la gură. Și am aflat.

Extrădarea lui Vladimir Plahotniuc

Când oligarhul fugar Vladimir Plahotniuc a fost adus înapoi în țara sa, mulți oameni de presă veniți la aeroport se întrebau dacă nu cumva există o legătură între lansarea serialului, extrădare și alegerile care urmau să aibă loc în doar câteva zile. La vremea respectivă, *Plaha* nu era disponibil pe Netflix, ci chiar pe Youtube și pe una dintre televiziunile moldovenești. Era gratuit și foarte accesibil de urmărit. Unii reporteri se gândeau la toate aceste fapte ca la o demonstrație politică, un mesaj menit să se așeze pe niște răni vechi, cu speranța ca procesul electoral ce urma să aibă loc să nu facă trecutul să se repete.

Într-adevăr, producția reușește să reconstruiască toate straturile unui stat în care puterea se condensează în brațele unui grup restrâns de oameni, fie ei politicieni sau afaceriști. Serialul prezintă, printre altele, felul în care funcționează rețelele de influență și explică acest lucru printr-un exemplu concret din istoria recentă a Republicii Moldova. Construcția analogiei dintre serial și realitate este discretă dar totuși transparentă. Spre exemplu, e imposibil să ne scape faptul că

numele personajelor sunt suficient de sugestive încât să putem identifica omologul. Plaha? Lui Vladimir Plahotniuc i se mai spunea și Plaha. Igor Dodu? Fostul președinte al Republicii Moldova Igor Dodon. Vladimir Cioroian? În limba rusă, traducerea cuvântului „cioară” este „vorona”; deci Vladimir Voronin, un alt fost președinte comunist al Republicii Moldova. Nu doar numele personajelor au fost alese pentru a fi sugestive, ci și multe dintre afacerile controlate de oligarhul fugar. Spre exemplu, este descrisă în serial lupta lui Plaha pentru a fi numit director la „Petroil Moldova”, echivalent al „Petrom Moldova”, lanț de benzinării pe care Plahotniuc l-a condus timp de aproape 10 ani.

Cele mai puternice exprimări ale caracterului de memento al serialului sunt imaginile de arhivă de la proteste. Presărate sporadic în puncte culminante, ele conturează tabloul oligarhiei din Republica Moldova pe care regizorul se concentrează în întreaga producție. Prin intermediul lor este omagiată lupta

Protestatari care îl susțin pe Plahotniuc

cetățenilor cu un regim nedrept și în același timp, funcționează ideal pentru a reaminti publicului, dar la vremea respectivă mai ales moldovenilor, că trecutul poate fi cu ușurință repetabil și, dat fiind contextul electoral, că un rezultat prost la alegerile parlamentare îi poate întoarce în trecut. Îi poate trimite înapoi într-o lume în care sunt bătuți cu sânge rece pentru că își exercită un fundamental drept democratic, acela de a protesta.

Pentru că Plaha a fost totuși înfrânt

Din avionul de linie a ieșit un puhoi de lume. În sală s-a făcut o liniște mormântală. Nu se mai aude niciun reporter transmizând live un stand-up de la fața locului și niciun

operator cameraman înjurând că n-a prins unghiul din care să transmită perfect acțiunea. Liniștea e atât de adâncă încât poți auzi praful așezându-se pe noi, vopseaua care se usucă pe pereții sălii și inimile jurnaliștilor bătând tabocardic. Privind pasagerii cum coboară, mă întreb: oare ce au simțit moldovenii din avion știind că au împărțit un drum cu Vladimir Plahotniuc? Gândurile însă se sparg când vocea unei fotoreporterice răsună în sală „Atenție! Coboară!”. Pe ușa de la coada avionului, parcă mic, flancat de mascați, inculpatul se arată jurnaliștilor.

Personajul actorului Iulian Postelnicu, cu rol principal în serial, spune că Plaha e ca vipera de sub covor. Forța sa, cum descoperim și de-a lungul producției, nu stă doar în bani, ci în relații și în liste de datornici. Vlad Plaha e omul care are în mână sa atât puterea, cât și opoziția, acționând din umbră, uneori într-o liniște totală, alteori lăsând în urma sa zgomot de proteste, de explozii, de focuri de armă și de sânge vărsat. El devine creierul unui adevărat organism, dictând ce va zice „gura” (prin controlul presei), cum îl va susține „scheletul” (conducând politica și justiția) și pe cine vor lovi „mușchii” (aliații violenți și înarmați ai lui Plaha). „Inima” însă e cea care îl duce în prăpastie.

Cunoscând agilitatea lui Plahotniuc ca om de afaceri, primul episod al serialului surprinde prin construirea unui fir narativ în care personajul principal face una din primele sale victime dintr-un interes romantic. Acesta îl toarnă pe colegul său Petru Negrescu securității și îi înscenează o crimă pentru a-i asigura drumul spre pușcărie. Și toate acestea pentru a ajunge la iubita acestuia, Irina, studentă la Jurnalism, pe care speră să o cucerească, însă nu reușește.

Pasiunea lui Plaha pentru Irina ar putea părea pentru spectator o dovadă că acesta e capabil și de sentimente pozitive.

Jurnalista Irina și Vlad Plaha

Se dovedește rapid, însă, că un om cu o inimă putredă de-a dreptul – care ordonă uciderea unei femei pentru a nu-i deconspira operațiunea de proxenetism sau care aranjează închiderea într-un spital de psihiatrie a unei alteia, mama unui copil vândut tot de el într-o rețea de trafic de persoane – nu poate iubi. Când Plaha se arată protectiv față de tânăra reporterică Irina, amenințând că oricine „se dă la ea” va ajunge castrat, când cedează la propunerea ei de a-l însoți în America în calitate de translator, înțelegem că la mijloc nu e iubire. E slăbiciune. E kriptonita unui om care părea imposibil de doborât.

Pentru că presa e cea care l-a înfrânt pe Plaha

Ne mutăm în viteză în fața Aeroportului Chișinău. Trilurile pentru anunțuri despre zboruri cântă încă nevrotic. De-o parte și de alta a jurnaliștilor se adună protestatari. Sunt puțini. Sunt răzleți, dar rămân pe poziție chiar dacă e plin de poliție în jur. Unii țin pancarte prin care cer libertate pentru Plahotniuc. Inculpatul se lasă, însă, așteptat. Cu voci scăzute, ne spunem că probabil i se citesc acuzațiile. Cineva face o glumă. Spune că Plaha negociază acum cu jandarmii. În curând urmează să fie băgat în duba poliției și dus la penitenciar. Dar totul întârzie. Când oligarhul este adus, în sfârșit, atât de aproape de noi, un cordon de polițiști ai departamentului Fulger împing jurnaliștii cu o forță care aproape ne dărâamă. Se aud întrebări ale reporterilor care rămân fără răspuns. Și se mai aude ceva: vocea unui protestatar care strigă „Plahotniuc, nu uita, pușcăria-i casa ta!”

Cel mai important mesaj al serialului este, după părerea mea, legat de puterea jurnalismului. Personajul jurnalistei Irina, rol jucat de actrița Ada Lupu, este mult mai mult decât slăbiciunea lui Plaha. Ca într-o oglindă spartă, ea este, de fapt, „creierul” unui alt organism. Este justițiarul fără putere juridică ce îi execută, pe rând, pe toți apropiații oligarhului, ce-i drept, tot cu mâinile altora. Lupta împotriva lui Plaha este, pentru Irina cel puțin, o luptă mai degrabă personală decât profesională. Motivul? Răzbunarea lui Petru.

Deși strategia sa amplă este absolut fantastică și intrigantă, ea pune însă sub semnul întrebării până unde pot fi folosite tehnicile de investigație ale jurnalismului, astfel încât acesta să nu întrecă limita și să devină spionaj. E adevărat, și

componența echipei sale este atipică. Lupta dintre o reporteriță de televiziune, un bătrân jurnalist de investigație, un ofițer al Serviciului de Informații și Securitate și un programator împotriva unui om care controlează toate aspectele unui stat creează un fir narativ de tip David versus Goliat. Și, deși astfel de povești inspiră, în acest caz slăbesc caracterul realist al producției cinematografice.

Cu toate acestea, metodele jurnalistice „neortodoxe” ale echipei transmit două lucruri esențiale. În primul rând, creionează un manual de execuție, sugerând cum ar trebui să acționeze, de fapt, autoritățile pentru a lupta împotriva unui mare corupt. Expunând întreaga operațiune pas cu pas, aproape chirurgical, serialul amplifică ecoul pe care îl are mai ales pentru țările unde justiția se dovedește de multe ori nefuncțională (așa cum pare a fi, de exemplu, în România, acesta fiind, poate, unul din motivele pentru care serialul Plaha a rămas în topurile de la noi ale platformei Netflix un timp îndelungat). Pe de altă parte, exagerarea tehnicilor investigative folosite de echipa Irinei mistifică posibilitățile reale pe care le au jurnaliștii. Riscul e că spectatorii ar putea vedea astfel de procedee ca normale și necesare, când, în realitate, multe dintre operațiunile prin care Plaha a fost dărâmat de Irina și colegii ei țin de fapt de responsabilitatea autorităților și serviciilor unui stat.

Eforturile echipei de investigație (și reușita de care se bucură) întăresc ideea că în unele societăți, mai ales în cele oligarhice, jurnaliștii buni rămân de multe ori singurii care nu pot fi cumpărați. Ei ajung singurii care continuă până la final lupta cu sistemele corupte, cu nedreptatea și cu criminalitatea, însă nu prin puterea pumnilor și a armelor, ci prin puterea cuvântului. Prin puterea conferită de încrederea cetățenilor.

Finalul serialului e unul deosebit de puternic. Este construit din cadre de arhivă de la protestele împotriva lui Plaha și se împletește cu scena în care toate victimele acestuia – vii sau nu – iau masa în familie. Acest ultim moment contrastează cu durerea trăită de toate personajele și îl învâluie pe spectator nu doar în căldura și lumina zilei de vară în care masa se petrece, ci în senzația că binele, totuși, a câștigat. O astfel de scenă e ca un balsam care alină și oferă mult confort, atenuând din gustul amar ce se resimte în toate cele zece episoade ale serialului.

Când am fost fotoreporter corespondent în Republica Moldova la extrădarea lui Vladimir Plahotniuc, nu văzusem serialul Plaha. După ce am făcut-o, însă, am trăit un șoc.

Judecătorii pronunță sentința lui Vladimir Plahotniuc

A fost brutal pentru mine să realizez ce filă de istorie pătată de sânge se încheie odată cu capturarea oligarhului și aducerea lui în fața justiției. Ce acuzații i se aduc? Că a fost unul dintre organizatorii bine cunoscutului „furt al miliardului”, o fraudă bancară prin care aproximativ un miliard de dolari au dispărut pur și simplu din sistemul bancar moldovenesc. Că ar fi condus o rețea de crimă organizată implicată în mai multe scheme de corupție instituțională. Că a făcut abuz de putere, controlând indirect guvernarea și influențând sistemul judiciar.

Pe 22 aprilie 2026, justiția din Republica Moldova l-a condamnat pe Vladimir Plahotniuc la 19 ani de închisoare. Această sentință a primit-o doar în dosarul de fraudă bancară, acolo unde era pus sub cinci capete de acuzare. Oligarhul moldovean mai este, însă, cercetat și în alte dosare penale, atât în Republica Moldova, cât și în Grecia. Pe lângă închisoare, Vladimir Plahotniuc este obligat să plătească înapoi milioanele de euro pe care le-a sustras fraudulos din finanțele țării și îi este interzis să mai ocupe funcții publice – cel puțin pe o perioadă de cinci ani.

Serialul Plaha m-a lăsat fără cuvinte și cu respirația tăiată. Dar apoi mi-a dat curaj. Ca Plahotniuc (sau Plaha) mai sunt mulți alții, poate chiar mai răi și mai periculoși. Însă, uneori, singura formă de dreptate față de victimele lor sunt să vorbim despre ei și să-i păstrăm în amintirea noastră strâns legați de crimele pe care le-au comis. De aceea e important că un regizor a făcut biografia unui infractor. Dacă realitatea bate de multe ori ficțiunea, docu-ficțiunea înscrie cu fierul roșu realitatea dură în conștiința publicului. 📌

În inima creației muzicale moderne

Orice meloman interesat de muzica actuală observă diversitatea contradictorie, derutantă a temelor, stilurilor și tehnicilor compoziționale practicate azi. Este tolerat orice grad de complexitate, minimalismul banal sau plurivalența stufoasă, orice tip de situare în evoluția limbajului, accesibilitatea melodică și fluxul romantic sau pagina abstractă edificată prin mijloacele avangardei de ieri și de azi. Fără să mai vorbim de planul originalității: colajul de sonorități împrumutate și reformulate confirmă sau nu măiestria și cultura stilistică a compozitorului. Sunt și realizări strălucite, un exemplu fiind *D'ale carnavalului* de Dan Dediș, spectacol de stagione a Operei din București!

Căutând repere în această diversitate halucinantă, m-am reîntors la corifeii artei contemporane prin intermediul unei cărți emoționante: *Au cœur de la création musicale. Paroles de compositeurs recueillies par Myriam Tétaz – Gramigna, La Bibliothèque des Arts, Lausanne, 2018.* Îmi pare o bună cale de a ne resitua în lumea muzicii noi, a compozitorilor și ideilor care contează încă.

Volumul este unic în critica muzicală din ultimii ani. Cuprinde interviuri cu cei mai mari compozitori din a doua jumătate a secolului XX, unii afirmându-se înainte de război, câțiva trecând în noul mileniu. Sunt personalități pregnante, cu viziuni estetice

particulare, dar se raportează cu toții la fenomenul de metamorfoză a ontologiei și limbajului artei sonore, petrecut la mijlocul veacului trecut. Reflecțiile lor asupra avangardei, formulate după ostentarea avântului înnoitor, adaugă nuanțe de luat în seamă asupra evoluției curentului central al componisticii și asupra fiecărui profil artistic în parte.

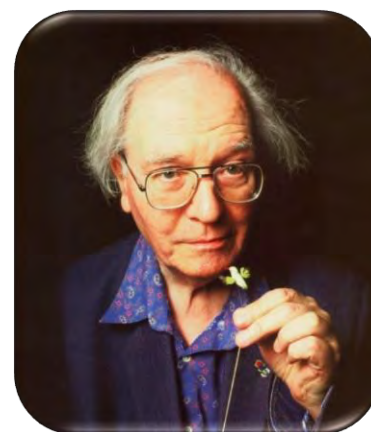
Olivier Messiaen

Contextul biografic și istoric îi poate grupa, o primă categorie fiind formată din creatori ce produc acumularea spirituală și tehnică ce se va rezolva în soluțiile radicale ale avangardei anilor '50-'60. Citim pe acest culoar evolutiv mărturiile compozitorilor Olivier

**Laura-Otilia
VASILIU**

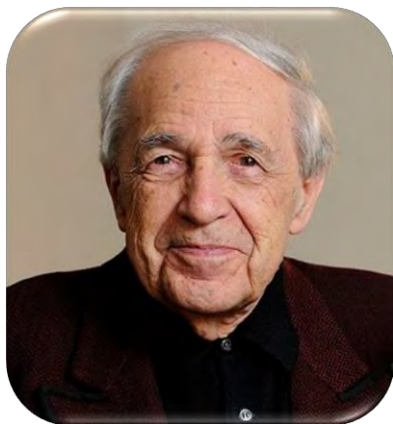
Messiaen (1908-1992), Elliot Carter (1908-2012), Gian Carlo Menotti (1911-2007), Witold Lutosławski (1913-1994), Henri Dutilleul (1916-2013). Dintre aceștia, Olivier Messiaen, muzicianul teolog și ornitolog, infrasenzorial-sinestezist, creatorul unui sistem componistic preluat de generații de creatori, dar și profesorul parizian ai primilor avangardiști își exprimă dezamăgirea produsă de schimbarea paradigmei temporale: „Drama vieții mele este că

am scris lucrări religioase ascultate de oameni care nu sunt credincioși, am notat cântul păsărilor pentru oameni care locuiesc la oraș (...) n-au văzut niciodată răsăritul soarelui și n-au ascultat păsările; am conceput un ritm pentru oameni care nu-l percep și culori pentru oameni care nu văd nimic. Am pescuit în deșert. Și totuși sunt unii care au fost impresionați de ceea ce am făcut. Chiar și cei care au fluierat: pentru că atunci au resimțit un șoc!” (p. 19). E dezolantă această mărturisire făcută de Messiaen la 80 de ani. Nu poți să nu te întrebi: este o amărăciune inevitabilă la final sau doar un moment de pesimism?

Pierre Boulez

Creatorii care au experimentat fenomenul Darmstadt (*Cursurile internaționale de vară pentru muzica nouă*) începând cu anul 1946, trăind în direct sau mediat aventura inovației radicale este reprezentată semnificativ în cartea lui *Myriam Téaz – Gramegna: John Cage (1912-1992), György Ligeti (1923-2006), Luigi Nono (1924-1990),*

Luciano Berio (1925-2003), Pierre Boulez (1925-2016), Hans Werner Henze (1926-2012), Karlheinz Stockhausen (1928-2007), Edison Denisov (1929-1996), Tōru Takemitsu (1930-1996), Krzysztof Penderecki (1933-2020). Mărturia lui Pierre Boulez exprimă cel mai bine metamorfoza muzicianului contemporan.

Compozitor și dirijor de anvergură, muzicolog vizionar, Boulez a fost o voce răsunătoare a schimbării radicale din 1950 prin opțiunea sa pentru absolutizarea rațiunii în procesul creației, abstractizarea sonorității și aspectul heteromorf al discursului muzical. În interviul din 1984 de la Basel, unde i se interpreta lucrarea *Répons* scrisă cu puțin timp înainte – partitură în stil modern evoluat, dezvoltată prin combinația unică dintre sonoritatea instrumentelor acustice și muzica electronică –, Boulez dezvăluie o poziție înrudită cu cea din tinerețe. Și în acel moment descoperirea materialului sonor, a noilor „instrumente”, problema creării limbajului muzical era crucială pentru el. Argumentează pe linia semiologiei în vogă în acei ani – „în muzică, semnificația este limbajul însuși; cele două planuri nu pot fi separate” (p. 104) –, iar spre final se definește elocvent: „Pentru mine, muzica este o aventură ce constă în sondarea posibilităților de azi de a exprima lumea contemporană și personalitatea mea.” (p. 107). Nimic despre public, nimic despre comunicare!

Hans Werner Henze

La polul opus se situează Hans Werner Henze, compozitor german ce

a trăit dramatic experiența armatei naziste, aderând ulterior, în consecință, la politica de stânga. Pentru Henze, „a te angaja în muzică înseamnă a te angaja pentru om” (p. 111). Deși a frecventat cursurile de la Darmstadt, n-a urmat direcțiile avangardei, creându-și stilul pe linia tradiției postromantice, fiind preocupat de receptarea operei sale. Referitor la ultimele sale simfonii, mărturisește credința utopică într-o lume mai bună, mai umană, mai fraternă.

Nici Boulez, nici Henze nu și-au remaniat stilul în perioada postmodernă, precum mulți colegi de generație. Primul și-a amplificat și rafinat mijloacele expresiei contemporane, al doilea a continuat inovația artistică în partituri mai moderne decât oricând (*Toccata mistica*), reprezentând două dintre multiplele direcții ale artei sonore de după 1990. Către postmodernism conduc următorii compozitori intervievați: Sofia Gubaidulina (1931-2025) și Arvo Pärt (1935), prin opțiunea lor pentru spiritualitatea creștină, exprimată în complexe sonore moderne și/ sau minimalism sacru, Alfred Schnittke (1934-1998), cel care a consfințit polistilismul contemporan ca formă culturală recuperatoare și Toshio Hosokawa (1955).

Toshio Hosokawa

Un nou vârf al compozitorilor japonezi de formație europeană – mai sus l-am amintit pe Tōru Takemitsu –, mult mai tânărul Toshio Hosokawa relatează parcursul său paradoxal, de la asimilarea tehnicilor de compoziție ale avangardei europene la descoperirea rădăcinilor culturale extrem-orientale. Întâlnirea dintre Est și Vest i-a profilat stilul și reflecția asupra sonorului: „Nu mai știm să ascultăm un sunet. Un sunet profund e de ajuns, un sunet ce este altceva decât aceste sunete convenționale care ne invadează. Doresc să găsesc armonia cu natura, cu ceilalți, cu societatea (...). Gândind la esențial, la viață, la moarte. Poate este datoria noastră de astăzi, a compozitorilor, a muzicienilor de a crea aceste sunete profunde” (p. 181). Toshio Hosokawa a formulat o adevărată axiomă: în lumea contemporană marcată de zgomot și violență, frumusețea și semnificația sunetului este un reper al calității vieții și artei muzicale.

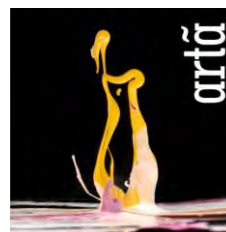
Myriam Tétaz-Gramegna, critic muzical și pianistă din Lausanne, s-a dezvăluit a fi o bună cunoscătoare a vieții muzicale contemporane din Europa și nu numai, de asemenea un rafinat jurnalist, care a știut să provoace mărturisiri esențiale, dar să stea respectuos în umbra creatorilor. Interviuurile realizate în anii '80-'90-2000 cu tehnica tradițională – înregistrare audio transcrisă – păstrează vie emoția și spontaneitatea declarațiilor, creând condițiile unei lecturi captivante.

Toshio Hosokawa a formulat o adevărată axiomă: în lumea contemporană marcată de zgomot și violență, frumusețea și semnificația sunetului este un reper al calității vieții și artei muzicale.

Chip de copil,
50 x 40 cm, ulei pe pânză

„Capriciile și deliciaile” lui Tudor Banuș

**Petru
BEJAN**

Pe final de martie, în galeria de la parterul „Palatului Braunstein” din Iași s-a inaugurat expoziția artistului Tudor BANUȘ, cu un titlu – „Capricii și deliciai” – decupat parcă din recuzita stilistică a lui Caragiale. Cine este protagonistul? Născut în București, în 1947, este unul dintre fiii poetei Mariei Banuș, cunoscută în mediul cultural autohton, înainte și după Război, laureată a Premiului Herder, traducătoare a unor scriitori importanți din literatura universală (Rainer Maria Rilke, Goethe, Sándor Petőfi, Aleksandr Pușkin, Pablo Neruda), ea însăși tradusă în multe limbi. A făcut studii de arhitectură la Universitatea „Ion Mincu” din capitală. În 1972, părăsește România și se stabilește la Paris, unde va continua să aprofundeze pictura și gravura în atelierul Wacker și Pincas.

Debutază în 1974, pentru ca ulterior să organizeze alte circa 90 de expoziții (în Franța, SUA, Germania, Elveția, Austria, Suedia, Portugalia), participând totodată la importante saloane internaționale (Figuration Critique, Salon d'Automne, Comparaisons...). A expus și în galerii românești (Constanța, Brăila, Ploiești, Timișoara, București), prezentându-se cu un proiect („Delir controlat”), reprezentativ pentru creația personală.

Versatil în privința opțiunilor artistice, Tudor Banuș și-a exersat abilitățile ca desenator, grafician, gravor, ilustrator de carte, pictor. A colaborat cu

editori prestigioși, ilustrând cărți ale unor scriitori consacrați (Frații Grimm, Jules Verne, Thomas Jefferson, Jack London, Didier Decoin, Doris Lessing). În același registru, colaborează cu autori români – Ion Barbu, Șerban Foarță. Mircea Cărtărescu. *Enciclopedia Zmeilor*, cartea acestuia din urmă, a fost premiată de Ministerul Culturii.

Tudor Banuș a făcut și grafică de jurnal, un gen deosebit de pretențios, care pretinde să fie mereu ancorat în actualitate, comentând vizual evenimentele pe măsura desfășurării lor. Între publicațiile care i-au oferit spațiu de exprimare, întâlnim nume prestigioase: *Le Figaro*, *Le Monde*, *Le Point*, *Die Zeit*, *The New York Times*, *Forbes*, *The Wall Street Journal*). De 15 ani, publică în revista *Observer Cultural*, radiografiind – critic și ironic – aspecte ale tranziției autohtone. Artistul folosește imaginile pentru a augmenta sugestiile oferite de textul gazetăresc, adăugând uneori propriile interpretări.

Ca pictor și grafician, este inspirat de tradiția marilor gravori (Hieronymus Bosch, Dürer, Peter Bruegel, Rembrandt), de figurația barocă și de cea suprarealistă, cu accente metafizice (Salvador Dalí, Giorgio de Chirico, René Magritte), de versiunea vieneză a stilului *Secession*. Are un cult nedisimulat pentru „manualitate”, înțeleasă ca pricepere sau „știință” de a face artă cu propriile mâini și cu propriile unelte, percepute ca prelungiri ale minții și

corpului. Tehnicile sale sunt adaptate genului practicat, optând uneori pentru desenul liber (când mâna funcționează aleatoriu, eliberată de „cenzura” impusă de rațiune), alteori pentru asumarea de constrângeri grafice, acceptând că mintea trebuie să „comandă” traiectoria mâinii, premeditând în detaliu strategiile de reprezentare.

Metoda de lucru este, cred, inspirată de Salvador Dalí. La artistul spaniol, imaginile erau generate prin metoda paranoico-critică, specifică stilului suprarealist, constând în generarea de reprezentări având ca suport și stimul oniricul, fantasticul, subconștientul. În modul „paranoic” de a face artă, mâna face lucrarea, nu creierul. Automatismul gestual se sustrage astfel oricărui control cerebral. În replică, Tudor Banuș propune formula euristică a „delirului controlat”. Doar că artistul nu pare a „delira” în reprezentările sale, nici măcar... controlat. Activează, în schimb, un ludic debordant sau exuberant. Autorul

lasă impresia că „se joacă” imprevizibil și spontan cu suprafețele, însă există multă premeditare și luciditate în fiecare dintre acestea, circumscrise unui fundal speculativ asumat cu discreție. La Tudor Banuș, ludicul este altoit fantasticului. Artistul mixează în formule expresive comicul și tragicul, umorul și gravitatea, realismul și dispoziția ficțională, evidente în lucrări cu tentă critică ori caricaturală.

Care sunt temele recurente în lucrările lui Tudor Banuș? Înainte de toate, lumea, omul, corpul, cartea, realitățile sociale și politice de pretutindeni. Imaginarul său reciclează atmosfere rabelaisiene, dar și caragialești. Personaje sunt surprinse într-o scenografie barocă, sugerând fie o concordie dis-armonică, fie, dimpotrivă, o discordie... armonioasă, de carnaval grotesc sau de bălci inepuizabil.

„Capriciile și deliciile” etalate la Iași sunt afine viziunii cinematografice asupra „fenomenului românesc” propuse de

Lucian Pintilie în „De ce bat clopotele, Mitică?”. „Lumea” lui T. Banuș este una profund metisată, amestecată; la fel, deprinderile și moravurile, viciul și virtutea, frumosul și urâtul, binele și răul. Lucrări precum: *În căutarea omului*, *Biblioteca din Babel*, *Sauna-biblioteca*, *Persistența memoriei*, *Mănăstirea păcătoșilor pocăiți*, *Dictatorul*, *Arborele singurătății*, *Amor ne-euclidian*, *Criza economică*, *Atelierul psihanalistului*, *Orologiul* sunt invitații de a vizita universul imaginar al artistului.

În *A fost sau nu a fost Revoluție?*, Tudor Banuș schițează cadrele unei veritabile „apocalipse” românești, o alegorie vizuală în care se înfruntă lumi situate parcă la antipozii; una revolută, epuizată, alta insurgentă, căutând să se elibereze de spaimele și fantomele trecutului. În același decor coșmarec, autorul desenează semne și simboluri ale „vechii” lumi, laolaltă cu personaje care au făcut posibilă prăbușirea acesteia. În poziție centrală este un profilat uliu, apariție monstruoasă, cu aripi amenințătoare și gheare pregătite de atac. Geometria aripilor, oarecum simetrică, se suprapune siluetei Casei Poporului, ea însăși o relicvă a arhitecturii de inspirație ceașistă. Secera și ciocanul, emblemele comunismului, sunt însemnele tutelare ale tragicului decor, în care se recunosc baricade improvizate, insurgenți alergând în dezordine, teroriști camuflați, tancuri înfricoșătoare, oameni – morți sau în agonie. Autorul descrie o lume tulburătoare, ca ne-lumea, o „lume pe dos”, care se surpă în ea însăși, dar care se agață de speranța proximei mântuirii colective.

Expoziția de la Palatul Braunstein din Iași este și expresivă, și bogată în sugestii. Tudor Banuș ne amintește cu fiecare imagine că resursele artei trebuie căutate în artistul însuși, care nu va putea fi înlocuit de vreun program digital ultraperformant sau de vreo mașină, oricât de sofisticată. Lucrările sale se pretează unor abordări hermeneutice deschise, pe măsura semnificațiilor întrezărite, în acord (sau nu) cu intențiile auctoriale. Artistul conciliază în chip fericit amplitudinea viziunii de ansamblu cu microscopia detaliului prețios. Poate de aceea, lucrările sale trebuie privite și disecate atent, cu lupa și bisturiul, pentru a sesiza tocmai esențialul. Pentru Tudor Banuș, numai acesta contează.

Emina CĂPĂLNĂȘAN

Găsește infinitivul!

Laura Carmen CUȚITARU

Semne cu sens

Cristina FLORESCU

Cuvintele din Tezaur

**foi taj
lingvistic**

Găsește infinitivul!

**Emina
CĂPĂLNĂȘAN**

Să notăm, din capul locului, câteva chestiuni relevante gramatical și cultural despre infinitiv: este considerat forma-tip a verbului, la care se raportează celelalte forme din paradigmă. Are două timpuri: *prezentul*, alcătuit din radicalul verbului urmat de sufixele modale, caracteristice fiecărei conjugări (-a, diftongul -ea, -e, -i, -î), precedat de morfemul de origine prepozițională *a* (*a cânta, a lucra, a tăcea, a face, a veni, a hotărî*) și *perfectul*, alcătuit din forma de infinitiv prezent a verbului *a fi*, auxiliar morfologic, urmat de participiul verbului (*a fi cântat, a fi lucrat, a fi tăcut, a fi făcut, a fi venit, a fi hotărât*)¹. Infinitivul este modul care arată conjugarea. Integrarea corectă într-o clasă de conjugare nu este mereu ușoară, elementele de fonetică fiind de fiecare dată importante: *a crea* (I); *a veghea* (I); *a plăcea* (II) – deci, spunem: *noi ne plăcem unul pe altul*; *a tăcea* (II); *a bate* (III). Deși nu există unanimitate de păreri, cel mai cunoscut tipar al claselor de conjugare este următorul²: I (-a), a II-a (-ea), a III-a (-e), a IV-a (-i, -î).

¹ V. Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Diționar de termeni lingvistici*, Editura Teora, 1998.

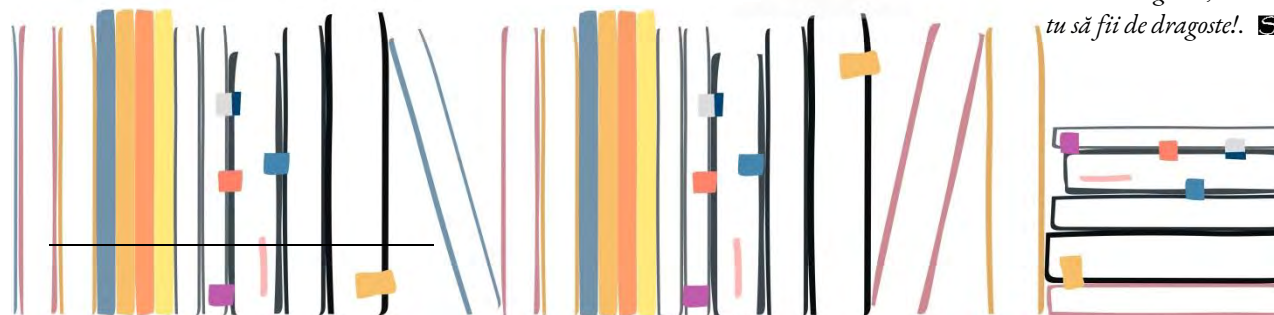
Infinitivul are două timpuri și are două forme. Vorbim, astfel, de *infinitivul scurt*: precedat de *a* sau nu (în funcție de context, de asocierea verbelor: *Dorim a învăța mai mult.*; *Putem învăța mai mult.*) și de *infinitivul lung*, folosit în limba română veche sau în limba populară cu valoare verbală și devenit, ulterior, substantiv, prin schimbarea valorii gramaticale, în limba română actuală: *învățare, mâncare* etc. Infinitivul lung se formează pornind de la forma scurtă de infinitiv și adăugând -re. În româna de astăzi apare ca atare în înjurături și blesteme (integrat în formele inversate de condițional-oprativ prezent): **Fir(e)-ar să fie de treabă!**; **Dar(e)-ar boala-n ei!**; **Dormire-ai somnul (cel) de veci!** În afara acestor contexte, în limba română actuală, infinitivele lungi au devenit în totalitate substantive, astfel că

² V., de exemplu, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2022, p. 31.

astfel de situații reprezintă o dovadă a faptului că expresiile conservă perfect limba existentă la un moment dat.

Ceea ce este cu adevărat interesant este faptul că și verbele frecvente în contexte de limbaj specializat se supun aceluiași proces, firește, ce-i drept, de substantivizare a infinitivului. Verbul *a lista*, de pildă, circulă sub diferite forme gramaticale, ceea ce poate demonstra ușurința materializării lui: „Au fost listate o serie de companii aflate în portofoliul statului român” (listarehidroelectrica.ro); „A fost un an record din punctul de vedere al listărilor la bursă” (financialintelligence.ro). Vedem cum de la infinitivul lung (*a lista + -re*) se formează substantivul, foarte ușor de pus la plural: *listări*, modificându-se astfel încadrarea morfologică.

În final, o mostră de limbaj popular și două situații cunoscute de actualizare a infinitivului lung: *Dar-ar naiba-n tine dragoste!*; *Fir-ai tu să fii de dragoste!* 📌

Cuvintele din Tezaur

**Cristina
FLORESCU**

În limba română cel mai cunoscut sinonim al lexemului *tezaur* este *comoară*. Sinonimul provine din vechea slavă, fiind în română de mult mai mult timp decât neologismul menționat în titlul eseului de astăzi. *Comoară* mai numește, în textele secolelor trecute și/ sau la nivel dialectal, o suită de referenți care conturează ideea semantică a adăpostirii în locuri ferite, ascunse ochiului curios, lacom sau lotru: „cămară”, „ascunzătoare”, „vizuină”. Printr-o extindere denominativă, ca nume propriu, *Comoara* (și în sintagmele *Comoara-lui-Iov* și *Comoara-cu-Sfredel*) corespunde, în terminologia astronomică populară românească, numelui stelei *Pollux* din constelația *Gemenii*.

Cuvântul *tezaur*, spre deosebire de numitul sinonim, conține mai puține seme ale „ascunderii”, accentul lexical fiind pus pe diferitele tipuri de depozitare. Lexemul este definit în DLR (prima ediție): „Cantitate mare de obiecte, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț strânse și păstrate într-un anumit loc” – locul căpătând identificări sintagmatice. Prin extensiune, înseamnă „avere” și „bogăție”. În structurile lexicografice ale acestui termen există și sintagma asupra căreia vor insista rândurile de față, anume: *dicționar-tezaur*, sintagma definită, în articolul DLR corespunzător, „tip de dicționar explicativ având ca principiu înregistrarea tuturor cuvintelor unei limbi (inclusiv arhaisme, neologisme, cuvinte tehnice, dialectale și argotice)”. Definiția aceasta a fost dată în anul 1982 – anul

publicării volumului literei T (prima parte) – și are ca punct de reper formularea, din anul 1958, alcătuită de unul dintre lingviștii fondatori ai seriei noi a *Dicționarului-tezaur* al limbii române (DLR), Alexandru Graur.

Această definiție stabilește diferența specifică esențială a dicționarelor-tezaur prezente în culturile națiunilor care au putut realiza asemenea lucrări vaste; însă criteriul exhaustivității („înregistrarea tuturor cuvintelor unei limbi”) este ideal exprimat pentru că, totdeauna, pe toate meridianele globului, a presupus și o prealabilă selecție lingvistică bine instrumentată care să evite blocarea prin „ambuteiaj” lexicologic a respectivelor lucrări. Decizia a fost luată după ce toate dicționarele doritoare de exhaustivitate, din multe limbi, au clacat neputându-și duce la capăt sarcina care s-a dovedit sisifică. Se petrece în mod inevitabil acest lucru fiindcă limbile sunt o magmă mereu în transformare, iar redarea întocmai a acestor transformări necesită mult timp exegetic care să încastreze aceste transformări magmatice. Faptele se derulează într-un fel de *perpetuum mobile*, pentru că timpul îndelungat al analizelor lexicografice curge simultan cu dezvoltarea și modificarea inevitabilă a limbii taxonomizate.

S-a găsit o formulă lexicologico-lexicografică adecvată acestor sistematizări extrem de dificile în cadrul cărora sedimentarea cuvintelor scrise, a termenilor diferit specializați, a vorbelor înregistrate dialectologic să fie supusă

unor sistematizări viabile, stricte și elastice în același timp (mereu timpul!) care să permită includerea în tomuri uriașe, de mii de pagini, devenite mărturie esențiale ale etapelor evoluției unui grai.

Acest tip de lucrare este *Dicționarul limbii române*, redactat și publicat (după trei încercări celebre eșuate), fasciculă de fasciculă, sub egida Academiei Române, din primul deceniu (an oficial de reper fiind 1906) al secolului XX. Spre frumoasă aducere aminte reiau aspecte mereu subliniate: realizarea lexiconului supranumit „tezaur lexical” a reprezentat unul dintre scopurile Academiei Române la înființarea acesteia; prima ediție a *Dicționarului Academic* s-a realizat în două etape numite, cea dintâi, „seria veche” – de la început de secol până în 1949 – și, cea de a doua, „seria nouă” – de la 1959 până în 2010. Desfășurată vreme de mai bine de un secol, această primă ediție, cu inegalități mai mult decât explicabile și conform a două tehnici lexicografice relativ diferite, a reprezentat elementul esențial de reper al celei de a doua ediții începute în anul 2010. Au urmat imediat cercetări axate asupra unor serii de fapte absolut necesare exegetic: actualizarea bibliografiei DLR, editarea unor

texte vechi și premoderne, realizarea unor cărți și studii despre limbajele specializate, cablarea cu noul DOOM³, cu suita de dicționare de neologisme ori ale limbajului argotic, actualizarea extrem de dificilă a normelor etc. Au intrat în funcțiune, cu autoritatea necesară, prelucrările computaționale ale tuturor materialelor lingvistice, motoarele de căutare, programele de redactare informatizată, datele limbii române înmagazinate în ediții online și în baze textuale aliniate și prelucrate informatic.

Lexicograful s-a adaptat acestei lumi informaționale, ținând, cu îndemânare crescândă, frâiele puhoiului de date care inundă lumea noastră modernizată, strunind pe cât posibil – conform unui normativ esențial – lumea actuală a cuvintelor românești.

Comunicarea vijelios rotită în contemporaneitatea noastră aduce vârtejuri de cuvinte, de utilizări noi, devianțe sau nu, numind identificator realitatea amestecată din jur. Și, da, anglicismele! Există, mai ales în secolul XXI, acest impact puternic tratat, de obicei, maniheist: este fie urât, fie preluat adorator, dar, mai totdeauna, deranjează, încurcă, sperie.

Lingvistul românist, lexicolog, gramatician sau dialectolog, nu-și permite să fie speriat de asaltul spectaculos al anglicismelor. Românistul le identifică riguros, apoi le combate, numai atunci când este cazul, prin emisiuni și lucrări de corectă popularizare.

Nu este o atitudine nouă. Mioara Avram a scris lucrări devenite literă de lege prin care susține, cu argumente

hotărâtoare, că aceste anglicisme nu prezintă un pericol care, vai!, ar putea duce la disoluția limbii române. Ele prezintă numai o modă.

Sigur, se vehiculează argumente pro și contra ca la o cursă nu de cai, ci de balauri, pentru că stratul lingvistic al existenței noastre zboară și pârjolește adesea.

Revenind la cea de a doua ediție a Dicționarului-tezaur al limbii române, atrag atenția că, după efortul impresionant de completare și actualizare exegetică, există deja, în anul 2026, patru fascicule redactate în cele trei institute academice: două (primele) fascicule cu inițiala A la Institutul „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” din București (institutul „matcă”) și câte o fasciculă la Institutul „Sextil Pușcariu” din Cluj (cea dintâi fasciculă de la litera F) și la Institutul „Alexandru Philippide” din Iași (prima fasciculă a literei C). Am formulat succint acest aspect care prezintă, de fapt, pentru lingvistica românească o adevărată victorie. Lucrurile au fost explicate pe larg în conferințe solemne, prestigioase, au fost expuse în mod amănunțit metodele de lucru, au fost prezentate echipele de autori, au fost (și urmează să fie) momente de adevărată sărbătoare la care au participat lingviști de cea mai mare autoritate.

Aceste prime mii de pagini au fost redactate, revizuite și finalizate de trei grupuri de lingviști-lexicografi, puțini ca număr, însă dăruiți cu abnegație, pricepere și tenacitate profesională. Sigur, adesea disperarea a fost copleșitoare, tensiunea și responsabilitatea care ne-au apăsat umerii a depășit puterea

și rezistența biologică a tuturor. Unii s-au îmbolnăvit, tuturor le-au crescut dioptriile ochelarilor, au avut loc evenimente dramatice.

Iz adus dinspre Bosfor

Aceste afirmații care susțin importanța de excepție a publicării volumelor numite mai sus pot părea unora subiective. Ca exemplu obiectiv, voi invoca un caz concret care să dovedească, încă o dată, forța acestor cărți recent publicate și, mai ales, care să demonstreze capacitatea limbii române de a elimina „surplusul” și de a-și păstra calitățile și substanța specifică.

Care este cazul la care mă refer?

Ca să răspund la întrebare trebuie să reamintesc cele spuse mai sus despre teama (uneori întemeiată, adesea propagandistică, oricum panicardă, semănând neîncredere) privind mutilarea, chiar disoluția limbii române prin impactul dur cu o limbă de foarte mare autoritate.

Voi exemplifica invocând un caz mai puțin cunoscut de nespecialiști. Este vorba de influența limbii turcești asupra limbii române din Moldova și Țara Munteniei. Ultimele patru secole (din secolul al XVI-lea până în al XIX-lea) de contacte strânse cu Imperiul Otoman au inclus, în limba română a epocii, elemente turcești mai ales la nivel lexical, din domenii extinse despre care am învățat încă de la liceu. Organizarea administrativă, cea juridică, cea armată, comerțul sau bucătăria conțineau termeni turcești dintre care o parte au rămas în limba română.

Faptul era normal, obiectiv, logic, dacă ținem cont că intraseră, în aceste două țări de limbă românească, mulți turci care aveau magazine, proprietăți diverse, făceau parte din diferite structuri sociale, aveau organizații care conduceau sau controlau mersul celor două societăți românești. Se vorbea (parțial) turcește în anumite grupuri sociale, turca era cunoscută de relativ mulți dintre intelectualii vremii, era auzită și amestecat asimilată de aceia care aveau de-a face cu aspecte comerciale sau juridico-administrative, așadar de foarte mulți români. Imaginați-vă că ați fi trăitori în acea epocă pe care literatura, filmul, cărțile de istorie sau de lingvistică de azi s-au străduit s-o reconstituie. Există impresia generală că elementele turcești erau mai ales expresive, oarecum orientate spre o bucătărie inițial exotică – devenită azi tradițională dacă ne referim la *sarma*, *musaca*, *chiftea*, *cafea* și alte câteva asemenea. Desigur, acestea sunt printre cuvintele care s-au păstrat, circulând oarecum periferic pentru că, în timp, prea puține au intrat în fondul principal lexical al limbii române.

Volumele DLR² din cele trei institute academice conturează însă o realitate mult mai complicată decât ne-am așteptat. Fiecare fasciculă reconstituie cu precizie lexicologică atmosfera lingvistică a acelor secole mult mai impregnate de cuvinte românești de origine turcă ori de adevărate turcisme (cuvinte mai puțin adaptate limbii

române, termeni care, însă, atunci existau și, uneori, circulau din plin).

Sigur, se vehiculează argumente pro și contra ca la o cursă nu de cai, ci de balauri, pentru că stratul lingvistic al existenței noastre zboară și pârjolește adesea.

Mă voi opri numai la câteva exemple preluate din fascicula *C-CADUȚEU*, prima tipărită de colectivul de lexicografi ai institutului ieșean. În afara unor lexeme cunoscute și prolifiche în româna acelor vremuri, cunoscute și azi (apar în fasciculă cuvinte cum ar fi *cacealma*, *cadână* sau *cadiu*), amintesc câțiva termeni turcești, spre o cunoaștere împletitoare cu iz adus dinspre Bosfor de multe beizadele-sadea: *cabác* s. m. (numele unui soi de dovleac furajer); *cabadațu* s. m., turcism (inițial poreclă dată unei categorii de oșteni, ulterior căpătând sensurile „voinic, viteaz”); *cabará* s. f. (ornament strălucitor care se aplica pe haine – ca un fel de paietă – sau pe diverse tipuri de mobilă); *cabáz* s. m. („scamator” sau „bufon”); *cabazlác* s. n. („poznă, farsă, glumă proastă”), de unde s-a dezvoltat în română o întreagă familie de cuvinte de mult pierdute în limba contemporană (*cabazlácár*, -ă adj., *cabazlácărie* s. f., *cabazlicós*, -oásă adj., adv.); *cabón* s. n. (tip de haină purtată de femei); *cabúl* s. n., turcism („umilire”); *cacázún* s.

turcism (numele de altădată al stafidei); *cadúc*^t s. („fes; bonetă”), termen care nu are nicio legătură cu omonimul neologic, împrumutat din latină și franceză; *cacerdisí* vb. IV („a trece clandestin peste graniță o marfă interzisă sau sustrasă de la plata taxelor”) cu familia sa lexicală dezvoltată pe terenul limbii române – *cacerdisire* s. f. (exact „contrabanda” zilelor noastre), sau *cacerdisitor* s. m. („contrabandist”) etc. etc.

În mod cert, fasciculele DLR² care vor fi încheiate ulterior, pe măsura avansării redactărilor, în volume și tomuri, vor dezvălui aspecte inedite ale cuvintelor românești și vor alcătui un material lingvistic pe baza căruia se vor construi proiecte de cercetare.

Consider că este o datorie față de cititorii, colaboratorii și redacția revistei *Scriptor* să citez, în ordine strict alfabetică, numele autorilor acestei fascicule „pionier” realizate în institutul ieșean: Alina-Mihaela Bursuc, Marius-Radu Clim, Mioara Dragomir, Cristina Florescu, Gabriela Haja, Laura Manea, Mariana Nastasia, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Elena-Isabelle Tamba.

Suntem toți trezorieri ai limbii române, identificând, depozitând, selectând, sistematizând pietre lexicale scumpe, bijuterii sintagmatice montate în schemă lexicografică. Facem acest gest exegetic spre a aduce la suprafață și a pune la dispoziția tuturor căutătorilor de somori cartea transfigurată în *Tezaur*. ■

Semne cu sens

**Laura Carmen
CUȘITARU**

Născut la Cernăuți, în 1897, Charles Bliss (născut Karl Blitz) a supraviețuit lagărelor lui Hitler. Convins fiind că ororile nazismului au fost posibile și datorită puterii cuvintelor, s-a gândit să inventeze un sistem „logic” de reprezentare vizuală a realității care, prin natura lui, să nu permită manipularea mincinoasă. Simbolurile inventate de el reprezintă elemente minimale de sens: apa (o linie orizontală șerpuită), pământul (o linie orizontală dreaptă), luna (o semilună), soarele (un cerc), natura (un triunghi), stelele (trei linii intersectate, ca într-un asterisc), timpul (un cadran de ceas). Pentru a exprima lucruri mai complexe sunt folosite săgeți care arată direcția: ploaia e reprezentată printr-o linie șerpuită (apă) străpunsă de o săgeată cu vârful în jos. Dacă săgeata are vârful în sus, atunci semnul codifică aburul. Dacă săgeata e orizontală, paralelă cu apa și arată spre dreapta, semnul înseamnă râu. Dacă linia șerpuită a apei se oprește în centrul unui mic pătrat, asta înseamnă îngheț. Izvorul e codificat prin semnul apei deasupra căruia se află semnul pământului, străpunse amândouă de o săgeată îndreptată în sus.

O inimă înseamnă emoție sau sentiment. Inima plus o săgeată cu vârful în sus înseamnă fericire, și invers, tristețe, dacă vârful e în jos; inima însoțită de un semn al exclamării înseamnă surpriză, iar semnul întrebării lângă ea exprimă îndoiala. O săgeată care o străpunge înseamnă, desigur, iubire. Acțiunea exprimată de verbe e semnalată prin semne

diacritice: o căciuliță cum are, în alfabetul nostru, litera *â*, pusă deasupra unui cerculeț (care codifică gura) înseamnă *a vorbi*. Un cerculeț cu un punct în centru (*ochi*), dacă are căciuliță, înseamnă *a vedea*. Bliss își expune *Semantografia* (1949) pe 800 de pagini susținând că, cu ajutorul unui inventar de simboluri (sunt peste 2.000 de „blissimboluri”) și combinările acestora, poți nu doar să ilustrezi obiecte din lumea naturală, ci chiar abstracțiuni. De exemplu, simbolul propus pentru conceptul de *frumusețe* cuprinde „inima” care circumscrie „ochiul” alături de care se află o săgeată îndreptată în sus: deci *bucurie* și *ochi*. *Lumina* e reprezentată prin semnul pentru soare (un cerc) cu cel pentru „ochi” înăuntrul lui.

La distanță de numai 19 ani, în 1968, John Weilgart face cunoscută publicului o *limbă spațială* numită *aUI* (numele se citește așa cum se scrie), care are la bază 33 de unități elementare „motivate” grafic și acustic: numele limbii, *aUI*, este alcătuit din trei sunete – /a/ scurt, /u/ lung, /i/ lung (de unde ortografierea cu litere mici și mari). Primul sunet, /a/ – explică Weilgart –, se articulează deschizând gura să crezi un spațiu, deci semnul scris va fi un cerc *O* iar sensul va fi „spațiu”, pentru că ne înconjoară peste tot. Al doilea sunet, /u/ lung, e o vocală a cărei pronunție reflectă spiritul care se înalță misterios, deci semnul va fi un triunghi Δ , iar sensul va fi „minte/ spirit”. Al treilea sunet, /i/ lung, e definit în raport cu un altul, /i/ scurt, și durată: /i/ scurt e iute, ca

lumina, deci va însemna „lumină” (simbolizat *x*); /i/ lung necesită mai mult timp de articulare, fiind ca unda sonoră în raport cu lumina când se propagă în spațiu – ajunge mai târziu la noi –, deci va însemna „sunet” (simbolizat cu o liniuță șerpuită ~). Toate puse împreună, sunetele și simbolurile, înseamnă „limba spațiului” pentru că „limba este răsunetul minții” (citez din cartea Arikăi Okrent, *In the Land of Invented Languages*).

Coduri bazate tot pe convenții arbitrare

Putem deja observa că liniuța șerpuită a lui Bliss, „apă”, înseamnă la Weilgart „sunet”, ceea ce înseamnă că, deși ambii reclamă apariția sensului „natural” în minte la vederea simbolurilor lor, lucrul e departe de adevăr, din moment ce două concepte total diferite sunt codificate identic. Pe măsură ce pictogramele se îndepărtează de simpla redare prin imagine (soarele e un soare, steaua e o stea), ele devin, firește, tot mai complicate și abstractizate, fenomen care repetă, comprimat, mii de ani de evoluție a scrisului: cuneiformele, de exemplu, la începutul lor, nu au fost litere. Erau simple imagini gravate în lut și aveau referenți naturali concreți –

animale, plante, vase cu cereale –, pentru că aveau o funcție pur economică: să înregistreze averi, să țină socoteala schimburilor comerciale dintre oameni etc. Progresul civilizației duce peste tot la abstractizarea continuă a gândirii, lucru care se reflectă în scriere. Astfel că, în decursul epocilor, cuneiformele și-au pierdut toate trăsăturile iconice, căpătând sensuri asociate extinse metonimic: un semn care arată ca o stea a însemnat mai întâi „stea”, apoi „cer” și, în cele din urmă, „zeu”; semnul pentru „gură” (un cap de om, din profil, cu gura hașurată), devine tot mai stilizat, de nerecunoscut, multiplicându-și sensurile – „cuvânt” și „a vorbi”.

Astfel încât *Blissymbolics* și *aUI* nu sunt sisteme naturale de comunicare, ci coduri bazate tot pe convenții arbitrare. Deși izvorâte din dorința laudabilă de a pune capăt urii dintre oameni, au ratat această țintă (când inventezi o limbă sau un cod trebuie să te întrebi și dacă e cineva dispus să îl învețe). Sistemul lui Weilgart nu a avut niciun fel de ecou, nici măcar în rândul lingviștilor, în ciuda strădaniilor autorului de a-l promova pe unde s-a putut; în schimb, surprinzător, *Blissymbol*-urile au fost folosite, începând cu anii '70, printr-o fericită întâmplare, în centrele canadiene dedicate educației copiilor cu paralizie cerebrală, azi fiind răspândite în multe alte țări.

Cât de bine poți comunica cu pictograme, ținând cont că, în ziua de azi, vocabularul unui licean mediu conține în jur de 20.000 de cuvinte? Un

experiment despre care s-a vorbit mult în media americană a fost făcut de un cuplu, Alex și Liza, în 2014, care au hotărât ca, timp de o lună, să comunice

numai prin *emoji*. Pentru aceasta și-au instalat pe telefoanele mobile WeChat, o aplicație chinezească în care există mii de astfel de imagini; apoi și-au ales reprezentări ale sinelui, ca să poată comunica ideea de *eu și tu* – un băiat cu șapcă (Alex) și o fată (Liza). O propoziție de-a lui Alex către Liza în care îi spune că merge spre autobuz ca să vină acasă reunește: băiatul cu șapcă (mergând), autobuz, casă. Ea îi răspunde că ajunge acasă la 8:30 prin: fată, casă, cadran de ceas cu ora 8:30. Într-o zi când ea se simte mai rău, ca să o întrebă dacă mai are nasul înfundat, Alex trimite: o pereche de nări și celebrele semne pentru *OK* sau *not OK* – o palmă cu degetele strânse și degetul mare îndreptat în sus (*thumbs up*), respectiv în jos (*thumbs down*). Cei doi spun că acest fel de comunicare a adus schimbări în conținutul mesajelor, lucru firesc dacă ne gândim că între numărul de sensuri pe care le putem transmite folosind literele

unui alfabet și numărul de imagini posibile este o diferență ca de la cer la pământ. În ciuda destinației sale strict utilitare, Liza susține că preferă acest limbaj: a putut comunica mai bine emoția iubirii, de exemplu, prin fel de fel de *stickers*, în locul repetitivului și banalului *I love you*.

Ce cod ar trebui inventat ca să avertizezi populația

Dragă cititorule, acest articol încheie seria celor patru texte consecutive dedicate limbilor artificiale. Am văzut motivația din spatele lor, designul bazat pe alfabet și/ sau pictograme, succesul sau insuccesul pe care l-au avut. Însă în anii 1980, în S.U.A., s-a pus cu stringență o problemă lingvistică adresată unei realități imediate și teribile: ce cod ar trebui inventat ca să avertizezi populația, timp de 10.000 de ani, de existența în subteran a unor gropi în care sunt depozitate deșeuri radioactive – zece mii de ani fiind durata estimată de inactivare a acestora. Într-un interval de timp așa de lung, orice limbă naturală este supusă atâtor influențe și schimbări încât poate ajunge de nerecunoscut, sau poate dispărea cu totul. O pictogramă poate să-și piardă interpretabilitatea.

În echipa de ingineri, experți în fizică nucleară, psihologi și lingviști desemnați pentru a găsi o soluție a fost cooperat și Thomas Albert Sebeok, profesor de lingvistică, semiotică și antropologie la Indiana University. El a sugerat trei

condiții care ar trebui îndeplinite simultan; primele două: semnalizarea ideii de pericol prin folosirea de imagini și simboluri de tot felul (inclusiv formule matematice sau limbajul științific Lincos), plus inspectarea locurilor o dată la o sută de ani pentru revizuirea panourilor (*updating*) în limbajul timpului. Avertizând că acestea se pot dovedi inutile, a

avut o a treia sugestie care a stârnit discuții și a atras chiar ridiculizarea din partea publicului: instituirea unei „preoții atomice” (*atomic priesthood*); o serie de savanți și erudiți – înlocuiți, la moarte, de alții – urmau să se ocupe de răspândirea de mituri referitoare la spirite malefice care ar sălășlui în locurile respective. La fel cum jefuitoarii

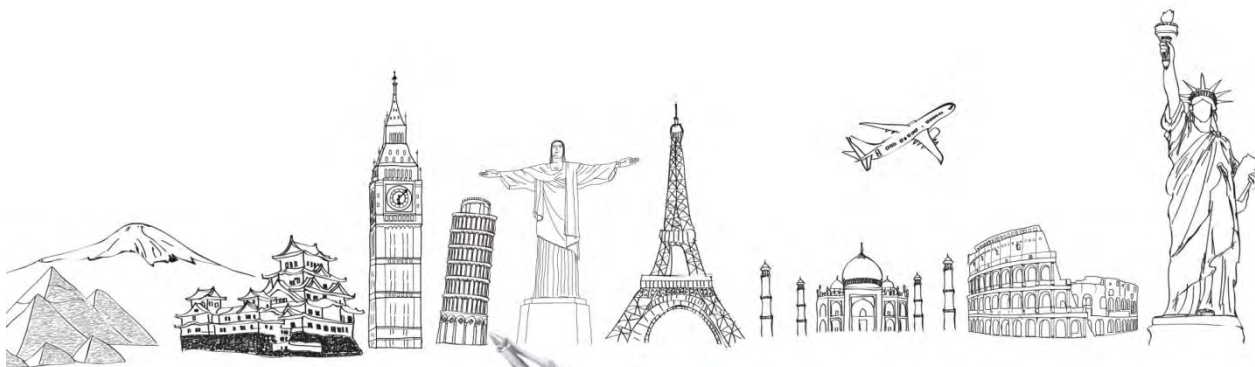
piramidelor erau descurajați în trecut de legendele privitoare la existența unor blesteme în cazul profanării mormintelor de regi, tot așa, ca să fie luate în serios – a opinat Sebeok, numindu-și teoria „fenomenul Tutankamon” –, panourile semnalizatoare trebuie dublate de existența unor credințe și superstiții care să îi îndepărteze pe oameni de acele terenuri.

Semn, 60 x 40 cm,
ulei pe pânză, 2023

Pe măsură ce pictogramele se îndepărtează de simpla redare prin imagine (soarele e un soare, steaua e o stea), ele devin, firește, tot mai complicate și abstractizate, fenomen care repetă, comprimat, mii de ani de evoluție a scrisului.

Interesant, într-o scrisoare din 1956 către un prieten, J.R.R. Tolkien (despre care am scris cu ceva timp în urmă) spune că volapük, esperanto și toate celelalte limbi inventate sunt moarte pentru că autorii lor nu au construit și legende care să le susțină. Prin a treia sugestie a sa, de fapt foarte inteligentă, Sebeok se arată de acord: nu există cod care să poată transmite, de unul singur, un mesaj timp de mii de ani, pentru că *sensul nu se află în semn, ci în mintea utilizatorului de semn*. El a acoperit partea utilitară a codului prin primele două sugestii, dar, prin a treia, a luat în calcul nevoia fundamentală a omului de emoționalitate, de experiență spirituală, de mister, care surclasează de departe nevoia de simplă informație. ■

In/TRADUCTIBIL

Poetul francez Gilles JALLET pentru prima oară în limba română

Prezentare, poeme alese și traduse de **Mihaela-Gențiana STĂNIȘOR**

Gilles Jallet, născut în 1956, este poet, traducător, critic literar, autorul volumului *Contre la lumière. Œuvres poétiques* (1985-2011) – la Editura rumeur libre în 2014 – care reunește toate cărțile sale de poezie.

A tradus în franceză Hölderlin și Novalis, cărora le-a consacrat și două studii critice, publicate în 1985 și 1990, în colecția „Poètes d’aujourd’hui” la Editura Seghers. A publicat studii de critică în mai multe reviste literare (*Quai Voltaire, Recueil, Europe, Critique*, printre altele) și *Le Crâne de Schiller*, „*langue incomparable de la tête de mort*”, la Editura Hermann, în 2006.

Din 1987 conduce, împreună cu Xavier Maurel, Editura Monologue și revista cu același nume, precum și colecția „Actuariae”. După o întrerupere de mai mulți ani, Revista *Monologue* a publicat patru numere: *avant midi* și *sprung rhythm* în 2021, *le désir de peindre* în 2023 și *chant du coq sauvage* în 2025.

În 2023 apare volumul său *Les Utopiques, 1*, la Editura rumeur libre; cu această ocazie primește Marele Premiu oferit de Maison de Poésie pentru întreaga operă. În 2024, apare *Les Utopiques, 2. La Spirale de l’histoire*, volum inspirat de fresca eponimă a lui Miklos Bokor, la aceeași editură. Autorul pregătește un al treilea volum, *Les Utopiques, 3. Hout-Ka-Ptah*, care va fi publicat în cursul anului 2026.

**Mihaela-
Gențiana
STĂNIȘOR**

DOUZE JOURS ET DOUZE NUITS / DOUĂSPREZECE ZILE ȘI DOUĂSPREZECE NOȚI

Poeme din volumul CONTRE LA LUMIÈRE / CONTRA LUMINII de Gilles JALLET

DES CIEUX DANS LE NORD

de la neige des forêts

Ici comme brille
dès que le soir paraît
l'éclat d'une lampe
laissant le jour
inachevé

D'une absence vaste
resplendit
l'adieu du temps
une tête blanche
et folle
dans l'obscurité

Mais parallèlement
là-haut
résonne le cor
cette voix du feu!

de vent uniforme, puis
fractionnée
comme une plainte
au cerveau

**L'HIVER DANS LA VIGNE
SECRETÈMENT GARDÉE**

les sarments sont coupés
bas et noueux se dresse le cep
comme un dieu mort sans tête

mal tu fais face à son infirmité
c'est pour toi le regard

CERURI ÎN NORD

neaua pădurilor

Cum strălucește aici
de îndată ce noaptea apare
lumina unei lămpi
lăsând ziua
în neterminare

Dintr-o absență vastă
lucește
un adio al timpului
un cap alb
și nebun
în beznă

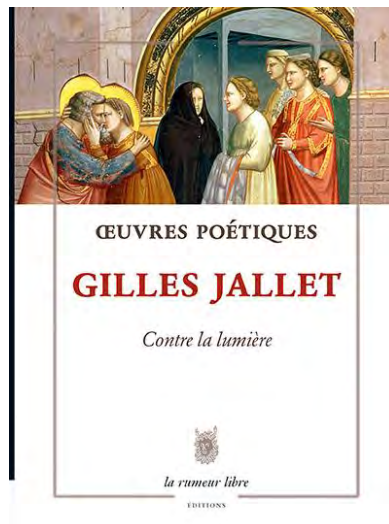
Dar în paralel
Acolo sus
răsună cornul
voce a focului!

de vânt uniform, apoi
sacadată
ca o plângere
în creier

**IARNA ÎN PODGORIA
ȚINUTĂ SECRETĂ**

mlădițele sunt tăiate jos și
noduros zace butașul
ca un zeu mort fără cap

greu faci față neputinței lui
pentru tine e privirea

indécis sous le poids de tant d'années
 qui te confondent avec lui
 tu le sens te retenir et te perdre
 dans l'énergie vaincue

mais tu n'as rien oublié de sa splendeur
 l'an passé il va reprendre force
 et la lumière dans le ciel bleu-gris surnaturel
 redonner visage au pied de détresse

COMME EN RÊVE J'AI ENTENDU UN APPEL

Un appel à haute voix
 L'appel d'une femme
 dont le visage
 était masqué par l'obscurité
 Elle était dehors
 Le vent
 la violence du vent
 comme un cri de douleur
 Elle souffrait dans son sommeil
 à cause de l'eau
 qui suintait de la lune
 sur les arbres penchés
 Je ne savais que faire
 Elle avait des larmes dans les yeux
 Je lui parlais
 je touchais son visage
 Alors je ressentis non de la chaleur
 mais la douleur du vide
 La douleur hors de combat
 semblable à la lune vue à distance
 à travers les nuages
 Le lendemain je reçus d'elle une lettre
 dans laquelle elle me parlait
 du pouvoir profond de la joie

șovăielnică sub greutatea anilor
 care te confundă cu el
 îl simți reținându-te și pierzându-te
 în energia epuizată

dar n-ai uitat nimic din splendoarea sa
 odată trecut anul își va recâștiga forța
 iar lumina în cerul plumburii fantastic
 va da chip nou suferinței

CA-N VIS AM AUZIT O CHEMARE

O chemare cu voce tare
 Chemarea unei femei
 al cărei chip
 era acoperit de întuneric
 Era afară
 Vântul
 violența vântului
 ca un țipăt de durere
 Suferea în somn
 din cauza apei
 care curgea din lună
 pe copacii aplecați
 Nu știam ce să fac
 Avea lacrimi în ochi
 Îi vorbeam
 și-i atingeam chipul
 Dar n-am simțit căldură
 ci durerea vidului
 Durerea de dincolo de luptă
 asemănătoare lunii văzute de la distanță
 printre nori
 A doua zi am primit de la ea o scrisoare
 în care-mi vorbea
 de puterea profundă a bucuriei

DOUZE JOURS ET DOUZE NUITS

puis le roi mort a revécu
le noir est devenu lumière

ceux qui entendent
peuvent raconter l'exploit
comment il est revenu

tous en pensée sont d'accord
et regardent ce monde
comme un parchemin

cela n'a pas de fin
seul est acteur
celui qui meurt et qui revient

LE VAIN SOUVENIR TE DÉNIE ET TE TROUBLE

tu n'as pas assez joui de l'instant
et de cette nuit d'ivresse
qui nous tint assis à la table joyeuse
pour saluer la pourpre du nouvel an

l'impossible tragédie est morte
tu cherches la nuit sans la trouver
ici le vide découvre ton théâtre de pierre
et la maison gelée
ici la musique ne s'est pas encore levée
ici les dieux ne veulent plus revivre

l'un d'eux pourtant s'il revenait
pareil à l'étranger ordinaire sur la terre
il t'éveille à l'amour avant que tu le veuilles
il te martèle nue comme une statuette
et fait bientôt renaître dans ta chair
le chant palustre – Eschyle – la nuit noire

DOUĂSPREZECE ZILE ȘI DOUĂSPREZECE NOȚI

apoi regele mort a retrăit
negrul a devenit lumină

cei care înțeleg
pot povesti isprava
cum s-a întors

toți gândesc la fel
și privesc această lume
ca pe un pergament

așa va fi mereu
actor e doar acela
care moare și revine

ZADARNICA AMINTIRE TE NEAGĂ ȘI TE TULBURĂ

nu te-ai bucurat destul de clipă
și de această noapte de beție
care ne-a ținut la masa bucuriei
pentru a celebra sângeriul noului an

imposibila tragedie a murit
cauți noaptea și nu o găsești
aici vidul îți descoperă teatrul împietririi
și casa înghețată
aici muzica nu se aude încă
aici zeii nu mai vor să retrăiască

unul dintre ei dacă totuși ar reveni
pe pământ asemenea străinului oarecare
te-ar trezi la iubire înainte de a ți-o dori
te-ar sculpta goală ca pe o statueta
și ar face numaidecât să renască în carnea ta
cântecul palustru – Eschil – noaptea neagră

COMME AU JOUR DU REPOS

dans l'obscurité
le mot dévoile la pensée

La ronde des jours s'est tue

Il y a soir et matin
jour Un –
le silence des profondeurs

Mais passé le jour
très sacré
où tout ensemble est aperçu

À nouveau
les hommes parlent d'exil

SIÈGE VASTE ET MEILLEUR

en sa lumière silencieuse
pour la source
des grandes peurs

Main de personne
sur le cœur
musique ailleurs
que sur une portée

Mémoire prophétie
un lieu enfoui puis retrouvé
tel un diamant
dans le brouillard instable

En retour il rêve ce cœur
d'être musicien
lumière silencieuse
du monde inatteignable

CA ÎN ZIUA DE ODIHNĂ

în beznă
cuvântul dezvăluie gândul

Cântul zilelor a tăcut

Seară și dimineață
ziua Întâi –
liniștea adâncurilor

Dar trecută-i ziua
cea sacră
în care totul este perceput lalolalt

Din nou
oamenii vorbesc despre exil

LOC VAST ȘI MAI BUN

în lumina sa tăcută
pentru izvorul
marilor temeri

Nicio mână
pe inimă
muzică altundeva
decât pe portativ

Memorie profeție
un loc ascuns apoi regăsit
ca un diamant
în ceața mișcătoare

În schimb această inimă visează
să fie muzician
lumină tăcută
a lumii intangibile

TRÈS DOUCE TRÈS PUISSANTE

la nuit retourne

À mi-chemin
il y a ce fruit tendu
que le soleil
entoure de chair jaune

La terre est sombre
le ciel clair

Il y a silence et paix
mais une parole
infinie où l'absence de tout
déjà prend feu

J'AI RÊVÉ DE VOUS ET DE VOTRE VISAGE

les traits disjointes
sans aucune ressemblance avec vous
Je ne savais pas
que vous étiez Elle
Je ne l'aurais jamais supposé
Pourtant c'était bien votre visage
que je voyais sans le reconnaître
C'est vrai disiez-vous
je ne lui ressemble pas
Et cependant je ne fus pas surprise
Votre visage n'a pas de contour
il est comme l'oiseau l'abeille et le fruit

LE TEMPS D'UNE RENCONTRE

s'il décroît à la seconde
plus que ma fidélité
sur des années
Réponse
toutefois à écarter
dans le modeste renoncé

FOARTE BLÂNDĂ FOARTE PUTERNICĂ

noaptea se întoarce

La jumătatea drumului
se află acest fruct pârghuit
pe care soarele
îl învăluie-n carne galbenă

Pământul e sumbru
cerul limpede

E liniște și pace
doar o vorbă
infinită în care absența tuturor lucrurilor
ia deja foc

ȚI-AM VISAT CHIPUL

trăsăturile descompuse
fără nicio asemănare cu tine
Nu știam
că erai Ea
Nu aș fi bănuț niciodată
Totuși era chipul tău
pe care-l vedeam fără să-l recunosc
E adevărat spunea
nu-i semăn
Și totuși nu am fost surprinsă
Chipul tău nu are contur
e asemenea păsării albinei și fructului

TIMPUL UNEI ÎNTÂLNIRI

dacă scade pe secundă
mai mult decât fidelitatea mea
întinsă pe ani
Răspuns
ce-i totuși de exclus
din modesta renunțare

Hanté par le silence
de ces éclairs
l'échec à traquer au-delà
des motifs d'espérance
des oreilles
avant d'avoir livré
ces pages qui s'ignorent

UN PEU D'ELLE MES YEUX

matière à miracles

La lumière du jour
nuirait à mes yeux
mais non la musique

Je ne verrais plus les collines
au loin entre les toits
mais la lumière sonore

La lumière intérieure
des mains vides le soir

SANS MUSIQUE

l'exil m'assigne

De retour
la musique dialogue

Pierre d'attente

Pluie de lueurs fines

Seule empêche
mon désir d'être

La scrutation du chant

Referme le poème
tout entier dans l'œuf

Bântuit de tăcerea
acestor fulgere
eșecul de a urmări dincolo
de temeiturile speranței
ascultarea
înainte de a fi trimis
aceste pagini care se ignoră.

PUȚIN DIN EA OCHII MEI

materie a miracolelor

Lumina zilei
ar dăuna ochilor mei
dar nu muzica

Nu aş mai vedea colinele
în depărtare între acoperișuri
ci lumina sonoră

Lumina interioară
a mâinilor goale în seară

FĂRĂ MUZICĂ

exilul mă redă mie

Odată întors
muzica dialoghează

Piatră în așteptare

Ploaie de licăriri fine

Stânjenește doar
dorința mea de a fi

Scrutarea cântului

Închide poemul
cu totul în ou

Sorina DĂNĂILĂ

Un Profesor...
din Iași

Lucian VASILIU

Exoticul George Astaloș

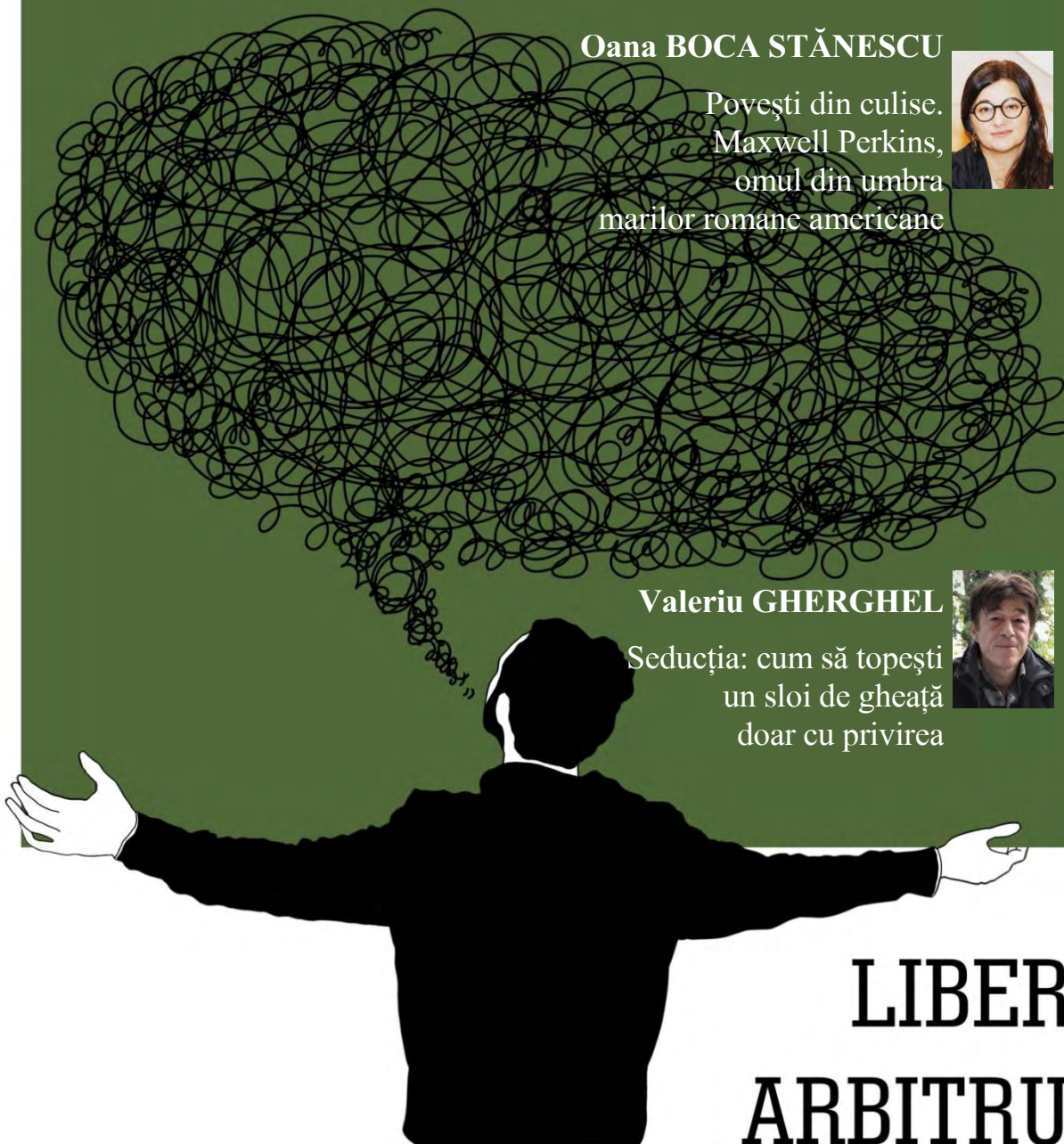
Oana BOCA STĂNESCU

Povești din culise.
Maxwell Perkins,
omul din umbra
marilor romane americane

Valeriu GHERGHEL

Seduția: cum să topești
un sloi de gheață
doar cu privirea

**LIBER
ARBITRU**

Un Profesor... din Iași

Ce este un Profesor?

Am fost o viață profesor, sunt fiica unor profesori, ca atare sunt îndreptățită să-mi pun această întrebare esențială și fundamentală, care deschide neîntârziat calea unor noi întrebări: a fi Profesor (cu majusculă) înseamnă să rămâi gravat în amintirea elevilor tăi sau să fii împăcat cu propria ta conștiință că ai dat mai departe ceea ce erai menit să dai?

Or, cum cred că toată lumea este uitată, odată și odată, atunci când ultimii dintre cei care te-au cunoscut au dispărut, darul tău de tine, însă, dacă s-a înfăptuit, este de neprețuit, căci se preschimbă într-un fascicul de energie albă, care hrănește energia celor cărora darul le este menit și, prin ei, întreține energia întregului.

**Sorina
DĂNĂILĂ**

Povestea unui profesor care e mai întâi elev

E un ambițios și un îndrăgostit de cunoaștere. Nu se mulțumește niciodată cu ceea ce primește de-a gata, așa că, de foarte multe ori, studiul individual, curiozitatea și entuziasmul descoperirii devin baza științei sale de carte. Elev de liceu al Academiei Mihăilene, pasionat de științe naturale și de geografie și determinat să nu aștepte a i se da sau face de-a gata, construiește de la zero un laborator de chimie, pe care-l consideră absolut necesar lui și colegilor săi în vederea practicii într-ale acestei științe, și în care face experiențe după tratate și cărți pe care singur și le deslușește.

Elevul nostru devine profesor

La 19 ani, da, la doar 19 ani, acestui tânăr extraordinar i se propune să preia, provizoriu mai întâi, catedra de științe ale naturii a liceului său și, apoi, pe cea de la Institutul Academic, baza viitoarelor Institute Unite, una dintre cele mai solide școli de băieți a României. Mărturiile vremii vorbesc despre ordinea, disciplina, spiritul de muncă și de emulație din rândul elevilor acestei școli, atmosfera prielnică studiului datorându-se unei pleiade de intelectuali de elită, printre care se numără și foarte tânărul nostru profesor de științe ale naturii.

E atât de înaltă calitatea studiilor acestor Institute, încât li s-a atribuit dreptul extraordinar ca absolvenții lor să se poată prezenta la examenul de bacalaureat fără a mai susține examenele preliminare, ale ultimelor două clase de liceu, obligatorii prin legea în vigoare la vremea aceea.

Profesorul de Științe

Imaginați-vă acum că sunteți elev al Institutului Academic și-l aveți în față pe acest tânăr profesor. Oare ce ați aștepta de la el, la vremea aceea, adică pe la 1880? Să fie înțelegător, tolerant, să nu vă ceară imposibilul? Sau să fie exigent, drept și corect, arătându-vă că *la gloire n'attend pas le nombre des années*? Să vă dea puțin, cât să vă fie accesibil și eventual gata mestecat? Sau să vă supună provocării de a vă depăși limitele și falsele cenzuri?

Figura unui Profesor cu majusculă este, cred, aceea a unui Om care face să crească, oricare-ar fi prețul efortului său, grăunțele semănat de la bun început în ființa – minte și suflet – a copiilor pe care-i are în grijă: fără false menajamente, fără îngăduințe moleșitoare, fără compromisuri aduse comodităților, și de o parte și de alta.

Elev și Profesor

În bancă, elevul fascinat de știința și exigența profesorului lui, vrea să și-l ia drept model, demonstrându-i că provocările nu-l doboară, ci, dimpotrivă, îi

Insula Cobălcescu (înregistrată, din păcate, greșit – Cobalescou) din strâmtoarea Belgica

dau aripi cât să zboare foarte departe. Acest elev se numește Emil Racoviță și pasiunea pentru științele naturii îi vine de la Profesorul lui, care nu i-a lăsat o clipă entuziasmul să pălească, Profesorul care și-a dăruit tot sufletul atunci când a fost neobosit exigent, drept și corect.

Profesor și elev

Profesorul din fața elevului nostru se numește Cobălcescu și și-a lăsat într-atât amprenta în ființa învățăcelului său, încât, plutind departe, pe un vas mitic, *Belgica*, acesta din urmă a făcut cel mai nobil gest prin care un elev își

poate onora Profesorul, aruncându-l în nemurire: undeva, între Atlantic și Pacific, în arhipelagul Antarctic Palmer, există o insulă care, grație elevului Racoviță Emil, poartă numele unui Profesor de la Iași – Grigore Cobălcescu.

Surse fotografii:

Sursa foto 1:

<https://www.worldrecordacademy.org/science/worlds-first-biologist-to-study-the-arctic-life-emil-racovita-219234>

Sursa foto 2:

https://ro.wikipedia.org/wiki/Insula_Cob%C4%83lcescu

Exoticul **George Astaloș**

**Lucian
VASILIU**

Textul pe care i-l dedică Alex Ștefănescu în *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000* (București, Editura Mașina de scris, 2005, pp. 815-818) conține și aceste rânduri: „George ASTALOȘ a avut un destin ciudat. Născut la București, la 4 octombrie 1934, el s-a lansat inițial într-o carieră militară, pe care a abandonat-o însă la vârsta de treizeci și unu de ani, pentru a se consacra literaturii. Acest episod biografic l-a determinat, probabil, să scrie o piesă parabolică, intitulată *Vin soldații* care, printr-o coincidență stranie, a fost pusă în scenă de Teatrul Casandra din București, chiar în perioada invadării Cehoslovaciei de către trupele sovietice”.

În acei ani „militarizați” brusc, 1968-1969, eram elev de liceu în urbea lui Tache, Ianke și Cadâr. Trăiam febril revolta contra invaziei Tratatului de la Varșovia (mai puțin România) în Praga lui Kafka. Atunci m-a cuprins ideea să încerc o carieră militară, eventual medic (psihiatru) – ofițer în armata română. Din păcate, demersul meu nu a avut succes. Am trecut toate probele (note școlare, referințe profesionale, testele medicale și fizice). Totuși, la nivel de comisie finală, am fost blocat, pe fond de dosar incomod: tatăl meu era absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuții anilor de final 1930. Slujise ca preot (și profesor interbelic un timp), în vechiul regim

„burghezo-moșieresc”. Nu aveam „origine sănătoasă”.

Prin anii entuziaști 1993-1994, ani eliberați cumva de partidul unic, de inspirație sovietică, primeam invitații la festivaluri, colocvii literare, la forumuri ale cărților, în diverse localități din țară.

Între ele, și la Oradea colonelului scriitor Ioan Țepelea (șeful Cercului Militar), și în Satul Mare, al costobocilor – scribi remarcabili Alexandru Pintescu, Dumitru Păcuraru și George Vulturescu.

În acel interval nord-est transilvan, l-am cunoscut pe insolitul George Astaloș, născut din tată etnic german din Vatra Dornei – părinte deportat în 1945 la minele din Donbas, împreună

cu alți membri ai familiei. Mama lui George, născută Tănăsescu, lucrase în redacția Ziarului *Ardealul*, cotidian al Partidului Național Țărănesc.

Câte ceva despre George Astaloș știam de la Mihai Ursachi, la final de ani 1970, când mă „adoptase” ieșenește. Flanam, uneori, prin urbea patriarhală: magistrul, foarte selectiv, ex-deținut politic, mă preluase, după prudente chestionări, discipol. Fusesem elev de Școală Postliceală în București, detașat pentru practică biblioteconomică în Iași junimistului Ion Creangă. Mă pregăteam pentru studii superioare. Recomandările lui de om trecut prin multe experiențe dure mi-au fost de mare folos!

George Astaloș debutase ca poet în revista școlară *Falanga*, în Bucureștii anului 1948. În 1951 termina studiile la Liceul Catolic „Sfântul Andrei” din capitala tuturor românilor. Absolvisc

Școala Militară de Topografie în 1953. În 1964, căpitan fiind în Armata R.S.R., demisionase în favoarea preocupărilor totale pentru literatură, dedicat poeziei, teatrului, traducerilor, studierii argoului. Volumul *Vin soldații și alte piese*, publicat în 1970, a fost premiat de Uniunea Scriitorilor. În același an debuta și prietenul lui de la Iași, poetul mitologic Mihai Ursachi, cu poemele din culegerea *Inel cu enigmă*, Editura Junimea – carte care va primi premiul Festivalului Național „Mihai Eminescu” (atunci, festivalul se desfășura, în alt context, la Iași; din anul 1992 are loc la Ipotești și Botoșani, coordonat în formulă nouă, de scriitorul infatigabil Gellu Dorian).

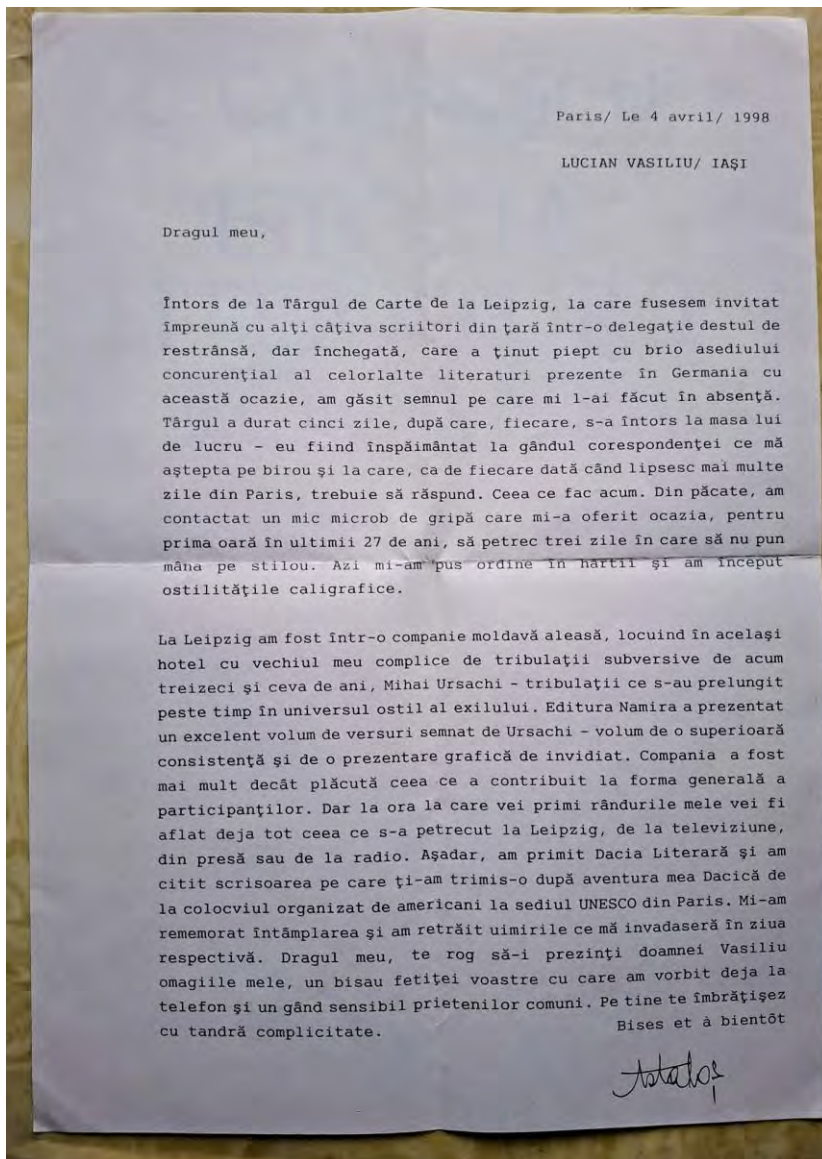
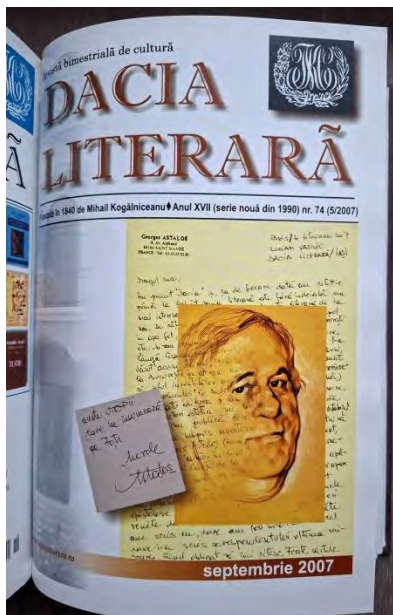
Ieșeam, matinal, din hotelul sătmărean, pregătit să particip la programul dirijat afabil de George Vulturescu, poetul pe care îl citisem și îl știam grație lui Laurențiu Ulici. Soarele ne lumina, european. Mă aud strigat:

– Lucian Vasiliu!

Un chip necunoscut, de actor american dezinvolt, aflat la o măsuță de împletituri vătărice, la intrarea – mică terasă a hotelului, insista! Îmi făcea semne majore cu mâna. Semăna, în multe sensuri, cu boemul ieșean Eugen Andoni, amic sacru al confrăților Mihai Ursachi și Val Gheorghiu – pictor,

redactor, prozator rafinat.

– Te știu de la Mihai Ursachi! Ești invitatul meu! Te-am citit și îmi plăci. Ai vrut să fii ofițer! Te rog, spune-mi pe nume! Sunt George Astaloș. Vin de la Paris! Cu ascendent german în Vatra Dornei. Ca mulți alți expatriați, am fost interziși, scoși din biblioteci etc.: Paul Goma și Virgil Tănase, Dinu Flămând

și Mircea Iorgulescu, Gabriela Melinescu, Basarab Nicolescu și Dorin Tudoran, Paul Miron, L.M. Arcade și Bujor Nedelcovici, Emil Hurezeanu și Matei Vișniec... Ne revenim. Câtă frunză, câtă iarbă!

Evident, nu l-am refuzat. Entuziasmul, charisma, dezinvoltura lui erau seducătoare. Și ca muzeograf literar eram pasionat de opera și destinul românilor exilați, marginalizați, discreditați în fel și chip de regimul totalitar moscovizat. Noroc de Radio Europa Liberă, de Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și companiilor lor, că mai aflam câte ceva despre „lumea de dincolo”!

George Astaloș m-a/ ne-a tradus, în presă culturală și în antologii literare.

A susținut România, dincolo de Cortina de Fier și de alte zăplazuri complicate. La Congresul PEN Clubului Internațional de la Piran, din Slovenia anulului 1971, președintele Pierre Emmanuel i-a oferit o bursă a Academiei Franceze. Autorul piesei *Vin soldații* a optat pentru stabilirea în Paris, unde a primit cetățenie franceză, în 1976. A publicat peste 40 de cărți, peste 1.000 de articole. Dicționarul lui dedicat argoului, de circa 600 de pagini, este celebru.

L-am invitat, în anul 2007, și a conferențiat despre argou, în data de 18 octombrie, la Prelecțiunile Junimii, seria a IV-a, ediția a VII-a, de la Casa Pogor (sediul muzeelor literare ieșene, odinioară). I-am dedicat integral numărul 5/2007 din Dacia literară.

În nr. 1/2008 a apărut un substanțial dialog cu Călin Ciobotari.

Correspondența noastră, deseori savuroasă (era și un mirabil gastronom, in-

ventator al celebrei ciorbe „Dracula”), s-a desfășurat de prin 1992 către 2014 (când polimatul comiliton a trecut în absolutul divin) – anul în care soldații Federației Ruse ocupară Crimeea!

În scrisorile lui suculent-subtil-diplomatice, menționa cu ludică bucurie talanga junimistă, pe care i-o dăruisem chiar în Casa Pogor, talangă care anima întâlnirile amicale cu nenumărați oaspeți în ospitaliera lui locuință pariziană. Sau, ulterior, în locuința bucureșteană de stil interbelic – cu frumoasă vedere spre Cișmigiu romantic.

Din maldărul de corespondență, am ales o epistolă din 4 aprilie 1998, expedită, precum celelalte, din Rue de Boulainvilliers, 11/ 75016 Paris. Aleasă special, când am primit, recent, informația că România va fi invitata Germaniei, pentru anul viitor, la Forumul cărților.

Dragul meu,

Întors de la Târgul de Carte de la Leipzig, la care fusesem invitat cu alți câțiva scriitori din țară într-o delegație destul de restrânsă, dar încheagată, care a ținut piept cu brio asediul concurențial al celorlalte literaturi prezente în Germania cu această ocazie, am găsit semnul pe care mi l-ai făcut în absență (...).

Din păcate, am contactat un mic microb de gripă care mi-a oferit ocazia, pentru prima oară în ultimii 27 de ani, să petrec trei zile în care să nu pun mâna pe stilou (...).

La Leipzig am fost într-o companie moldavă aleasă, locuind în același hotel

cu vechiul meu complice de tribulații subversive de acum treizeci și ceva de ani, Mihai Ursachi – tribulații ce s-au prelungit peste timp în universul ostil al exilului. Editura Nemira a prezentat un excelent volum de versuri semnat de Ursachi – volum de o superioară consistență și de o prezentare grafică de învidiat.

(...)

Așadar, am primit Dacia literară (revista pașoptistă a lui Mihail Kogălniceanu, Iași, 1840 – interzisă de autoritățile rusești ale vremii; reluată de noi după 150 de ani, în 1990, ca publicație de restituiri culturale a muzeelor literare ieșene, reapărută, un timp, sub auspiciile Uniunii Scriitorilor – nota noastră, LuVa) și am citit scrisoarea pe care ți-am trimis-o după aventura mea Dacică de la colocviul organizat de americani la sediul UNESCO din Paris. Mi-am rememorat întâmplarea și am rețrăit uimirile ce mă invadaseră în ziua respectivă. Dragul meu, te rog să-i prezinți doamnei Vasiliu omagiile mele, un bisou fetiței voastre cu care am vorbit deja la telefon și un gând sensibil prietenilor comuni. Pe tine te îmbrățișez cu tandră complicitate.

Bises et à bientôt

Astaloș

Povești din culise.

Maxwell Perkins, omul din umbra marilor romane americane

**Oana
BOCA
STĂNESCU**

„Editorii nu sunt atât de importanți, nu pot fi. Tot ce pot ei face este să-i ajute pe scriitori să strălucească”¹ – acesta este crezul unuia dintre cei mai mari editori ai secolului XX, arhitectul tăcut din spatele unor romane-cult precum *Marele Gatsby*, *Dincoace de Paradis*, *Adio, arme*, *Bătrânul și marea*, *Privește, inger*, *către casă* și multe-multe altele.

Numele lui este Maxwell Perkins (1884-1947) și este editorul care a schimbat felul în care înțelegem acest rol în literatură. A fost unul dintre cei mai influenți editori din literatura americană, omul din culise care a contribuit decisiv la lansarea și formarea unor autori precum F. Scott Fitzgerald, Ernest Hemingway sau Thomas Wolfe.

După o perioadă în care a lucrat ca reporter la *The New York Times*, Perkins intră, în 1910, la Charles Scribner's Sons sau, mai pe scurt, Scribner's. Inițial, ca specialist în publicitate. Trecerea spre editare vine rapid. La acea vreme, Scribner's era cunoscută pentru publicarea unor autori deja consacrați, precum John Galsworthy, Henry James sau Edith Wharton. În

acest context dominat de nume mari, Perkins își propune să schimbe direcția: își propune să caute și să susțină voci tinere. Pariul începe să prindă contur în 1919, odată cu descoperirea lui Fitzgerald.

Maxwell Perkins era cunoscut pentru răbdarea și intuiția sa: nu doar

¹ Din volumul *Editor to Author: The Letters of Maxwell E. Perkins* (Wheelock, 1950).

descoperirea talente, ci le și însoțea îndeaproape, editând manuscrise ample, oferind direcție și încurajare.

Perkins nu căuta perfecțiunea imediată, ci potențialul. Avea capacitatea rară – sau am putea să-i spunem chiar talent – de a vedea dincolo de imperfecțiuni și de a construi, împreună cu autorul, forma finală a unei cărți. De aceea influența lui nu se vede doar în titlurile publicate, ci și în felul în care a redefinit rolul editorului: nu ca simplu intermediar, ci ca partener creativ.

Această intuiție se vede cel mai clar în relațiile sale cu autorii. Cu F. Scott Fitzgerald, de pildă, relația a depășit cadrul profesional. Perkins a insistat pentru publicarea primului său roman și i-a rămas alături în anii dificili, când talentul era umbrit de excese și nesiguranță. În spatele rafinamentului stilistic din *Marele Gatsby* se află, într-o anumită măsură, și răbdarea unui editor care a știut când să intervină și când să se retragă.

La fel, în cazul lui Ernest Hemingway, Perkins a fost printre puținii care au înțeles că stilul lui direct, lipsit de ornamente, era ceva nou, revoluționar. Iar în relația cu Thomas Wolfe – probabil cea mai dificilă din cariera sa –, Perkins a fost nevoit să devină nu doar editor, ci și „îmblânzitorul” unui talent copleșitor. Wolfe scria enorm, aproape necontrolat, iar Perkins era cel care transforma acel torent și îl așeza într-o formă coerentă, fără să-i distrugă esența.

Avea capacitatea rară –
sau am putea să-i spunem
chiar talent – de a vedea
dincolo de imperfecțiuni și de a
construi, împreună cu autorul,
forma finală a unei cărți.

Există ceva profund uman în modul în care Perkins lucra. Nu era doar un tehnician al textului, ci un cititor implicat emoțional, convins că fiecare carte este o luptă personală a autorului. De aceea rolul său a depășit adesea limitele profesiei: era prieten, confident, uneori chiar și susținător financiar. Își asuma riscuri pentru scriitorii în care credea, uneori împotriva propriilor colegi sau a intereselor comerciale ale editurii – nu din lipsă de prudență, ci dintr-o convingere rară: că valoarea autentică merită apărută, chiar dacă nu este imediat recunoscută.

Aceste observații nu sunt simple interpretări. Ele se desprind din lectura volumului *Editor to Author: The Letters of Maxwell E. Perkins* (Wheelock, 1950), o culegere de scrisori adresate de Perkins autorilor săi. Deși au trecut peste șapte decenii de la publicarea lor, aceste scrisori sunt reeditate în mod constant și rămân o sursă de inspirație și un ghid valoros pentru editorii de astăzi și pentru mentorii celor aflați la început de drum.

La trei decade de la dispariția lui Maxwell Perkins, Andrew Scott Berg, unul dintre cei mai apreciați biografi

americani contemporani, cunoscut pentru rigoarea documentării și stilul său narativ captivant, publica volumul *Max Perkins: Editor of Genius*. Cartea nu este doar portretul unui editor, ci un text-revelație despre forțele invizibile care modelează literatura. Distinsă cu National Book Award în 1980, ea a readus în prim-plan o figură fundamentală și a schimbat modul în care înțelegem procesul literar, oferind o perspectivă profund umană asupra nașterii artei.

Moștenirea figurii lui Maxwell Perkins continuă să reverbereze nu doar în istoria literaturii, ci și în cultura contemporană, unde rolul editorului începe, în sfârșit, să fie recunoscut la adevărată sa valoare. Adaptarea cinematografică din 2016 – filmul *Genius* –, în care rolul lui Perkins este interpretat de Colin Firth, iar cel al lui Thomas Wolfe de Jude Law, aduce pe ecran această relație subtilă dintre creație și îndrumare. Filmul surprinde tensiunea fertilă dintre disciplină și inspirație, dintre haosul creatorului și echilibrul adus de editor.

Maxwell Perkins rămâne o figură paradoxală: cel mai influent editor și, în același timp, unul dintre cei mai puțini vizibili. Un om care a înțeles că puterea reală nu stă în a modela lumea după tine, ci în a-i ajuta pe alții să devină ceea ce sunt cu adevărat. A văzut geniu acolo unde alții vedeau haos. A tăiat, a reconstruit, a încurajat. Dar, mai presus de toate, a crezut. Iar asta este, poate, cea mai mare formă de influență pe care o poate avea un editor. ■

Seduția:

cum să topești un sloi de gheață doar cu privirea

**Valeriu
GHERGHEL**

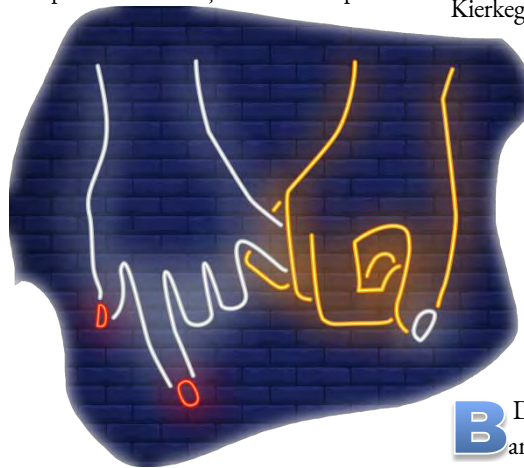
A De câteva zile numai la seducție mă gândesc. Nu, Doamne ferește, nu vreau să seduc pe nimeni, mi-a trecut vremea, vorba filosofului Tales din Milet, am ajuns la înțelepciune, nu mă mai bag. Dar am străbătut sau recitat o seamă de povestiri interesante. Și, bineînțeles, 69 de lucrări teoretice, în care am căutat să identific locul precis de unde a venit la francezi sărutul zis franțuzesc, care este, în realitatea lui inefabilă, florentin, adică universal.

Toată lumea are impresia că seducția este o treabă de durată, că a seduce (și a duce în ispită) pe cineva cere timp, luni, ani, milenii, veșnicii. Am trăit cu această opinie multă vreme și îmi vine greu să renunț la ea. Realitatea mă obligă, totuși, să renunț.

Seduția nu reprezintă un proces, o devenire, este mai degrabă un impact (aproape imediat), o misterioasă invadare (și cucerire) a minții celui alt, a ființei lui. Ideea că seducția ar fi o acțiune laborioasă, trudnică (și recomandată numai celor silitorii) este îndoielnică. În definitiv, nu există dragoste la a doua privire, iubirea ori se naște dintr-odată (de la prima privire, adică), ori nu se va naște nicicând. Orice efort e zadarnic. Oricâte priviri ai schimba cu o femeie, dacă nu există un click emoțional, o coliziune

hormonală, îmbătrânești la picioarele ei. Femeia rămâne de gheață, ca în poezia lui Eminescu. Nici focul cel mai aprig n-o poate dezgheța...

Mă uit prin bibliografia problemei. În *Jurnalul seducătorului*, Soeren Kierkegaard a exprimat opinia mulțimii, seducția este (și pentru filosoful danez) un proces, o evoluție orientată spre un

scop: trezirea unui afect. Johannes își propune să o cucerească pe Cordelia metodic, pas cu pas, pe etape, gradual, cum ar veni. Și, în consecința acestui plan minuțios, începe să-i trimită scrisori, o mulțime de scrisori. Din când în când o vizitează. Îi face, astfel, educația sentimentală. Bineînțeles, Johannes nu simte nimic pentru Cordelia, poate numai un interes minor, o curiozitate de expert. Seducătorul lui

Kierkegaard nu are un scop erotic, practic (*id est* posesia), ci unul mai degrabă teoretic: o va face pe femeie să vadă altfel iubirea și să se perceapă pe sine ca femeie. Când reușește, seducătorul se retrage. Cordelia este pregătită pentru păcat, dar Johannes, ispititorul, a dispărut din viața ei...

B Din vasta literatură a cuceririlor amoroase și a tertipurilor erotice, voi aminti cu acest prilej trei cărți despre seducție și seducători și voi face adaos o remarcă privitoare la arta seducției *naționale*, privită strict științific.

1. Vă amintiți, cred, povestea matroanei din Efes. O puteți citi în romanul lui Petronius, *Satyricon* (capitolele CX – CXII), roman scris pe la anul 61, considerat de unii istorici literari o *satiră menipee*. Dar asta nu prea contează. În Efes trăia odinioară o matroană care își

iubea nespusele bărbatul. Din păcate, soțul îi face o surpriză și moare. Femeia e devastată. Își sfășie veșmintele, strigă, gesticulează, se vaită. În pofida sfaturilor, nu se mai dă dusă de la mormânt. Lumea îi elogiază iubirea și virtutea. Dar nu departe de mormânt așteaptă un soldat care păzește crucile unor răstigniți. Matroana postește cinci zile. E obosită de plâns. O apucă foamea. După cinci zile, soldatul se apropie binișor de ea și o îmbie cu mâncare și băutură. Îi sugerează că nu merită să-ți sacrifice viața pentru un bărbat care se găsește deja într-o altă lume. Matroana este întru totul de acord.

2. Voi lua al doilea exemplu din *Decameronul* lui Boccaccio, povestirea III: 10. O fată, Abimelech, merge în pustia Tebaidei cu gândul de a se face schimnică. Caută un îndrumător. Îl întâlnește, printr-un noroc, pe Rustico, un pustnic tânăr și frumos. Rustico o învață o sumedenie de lucruri subtile: să fie mereu smerită și ascultătoare, să spună din tot sufletul rugăciuni și, în fine, să-l bage pe dracul în iad. Femeia nu iese din cuvântul său și începe să lupte în contra dracului. Boccaccio a scris *Decameronul* între 1352 – 1354, după epidemia de ciumă din 1348.

3. În sfârșit, a treia carte este, desigur, *Roșu și negru* de Stendhal. Asistăm la (cel puțin) două scene de seducție. Prima dată, Julien o seduce pe doamna de Rênal – doamnă care, oricum, era pe jumătate sedusă, de îndată ce-l văzuse în poartă pe chipeșul institutor. Al doilea episod este mai complicat. Julien află

următorul adevăr metafizico-erotic. Dacă vrei s-o atragi pe o mironosiță, prefă-te că o iubești la disperare pe prietena ei. Julien aspiră să ajungă în patul domnișoarei Mathilde de la Mole, dar pentru că numita domnișoară îl privește cu indiferență, începe atunci să-i facă o curte intensă doamnei mareșal de Fervaque. Un prieten isteț i-a vândut rețeta. Îi trimite pârguitei doamne o serie de scrisori aprinse și ajunge s-o emoționeze până în celule. Episodul este plin de haz. Prin inter-

mediul nevinovatei doamne de Fervaque, Julien Sorel își atinge scopul. Trezește curiozitatea Mathildei, ajunge în patul ei încăpător și se bucură de ea.

Dar să venim și la noi. Poetul Ion Barbu nu credea că seducția este un meșteșug care presupune timp. O anecdotă pretinde că, uimit de o sfială pe care n-o prevăzuse, a izbucnit: „Nu permit femeii române să reziste bărbatului mai mult de cinci minute!”

Autoportret la Hodora,
60 x 40 cm, ulei pe pânză, 2023

voci apropiate

Lavinia
BĂLULESCU

Lavinia BĂLULESCU (n. 12 martie 1985, Drobeta-Turnu Severin, județul Mehedinți) este scriitoare și jurnalistă. A publicat volumele de poezie: *cineva strânge în pumn inima mea. cine* (Cartier, 2026), *Mov* (Prier, 2004), *Lavinucea* (ediția I, Cartea Românească, 2007; ediția a II-a, Casa de Pariuri Literare, 2017), *Zmeii sunt de treabă* (împreună cu tatăl ei, Constantin Bălulescu, Paralela 45, 2018). De asemenea, a mai publicat un roman, un volum de publicistică și o biografie romanțată: *La mine-n cap* (Cartea Românească, 2013), *Terasa Fericirii* (Polirom, 2018), *Steinhardt. Bughi mambo rag* (Polirom, 2020).

Începutul

Ne plimbăm pe o stradă galbenă
eu în realitate, ea în vis
pe sub balcoane cu câini grași și cearșafuri.

Vreau să fiu veselă
ca o influenșăriță de pe Instagram.

Vreau să fiu o mamă OK,
dar știu că nu se poate.

Vreau să fac un *story* cu viața.

Sânul stâng e în rai, dreptul e furtuna.

Sunt martora durerii, a frisoanelor, a trecerii.

Sunt avionul care zboară peste noi.

Sunt fiecare om din el.

Sunt fiecare om care dispare.

Normalizez cu întârziere singurătatea
și drumul.

Aprob zilele de pierzanie.

Amân pentru zeci de ani orice altă preocupare.

Sunt cu un pas mare în spatele prezentului.

Chestionez absența femeii din propriul corp.

Totul e important, am grijă să nu uit aia și cealaltă
iar dincolo de liste este somnul.

Monstrul-somn.

Să dormi când doarme copilul.

Iau aceste vorbe

le împachetez și le dau foc.

Să dispară de pe fața pământului.

Să nu mai fie vreodată rostite

de gură de om.

Poate doar șerpilor să le sâsâie.

Poate doar inteligența artificială să le transforme
în fotografii.

Mami, ce păr frumos ai, zice o asistentă din spital.

Păcat că o să pice tot.

Prezența îndoielnică a femeii în mamă.

Iertați-mă. Am aflat că trebuie să inventez un nou eu
nu să aștept zeci de ani să redevin cea veche.

Iertați-mă. Nu mai știu cum se zice la lucrul acela
pe care îl înfigem în mâncare.

Hmmm? Chestia aia cu care mâncăm?

Am uitat unele cuvinte.

Sunt o persoană oarecare dintr-un studiu.

Am pierdut materie cenușie

și nici că am simțit.

Nu mai știu cum se zice când te asuprește frica.

Mă scald în ceai de lactație acum.

Ești cea mai bună mamă pentru puiul tău.

Ești lumea lui.

Sunt o lume de ploi.

Sunt cea mai bună mamă pentru mama mea
pentru mine

pentru pisicile din vecini.

Sunt cea mai bună mamă a tunetului.

Sunt oxitocina.

Sunt prolactina.

Sunt furia laptelui.

Sunt vina.

Sunt tot ce curge și tot ce s-a blocat.

Sunt o responsabilă împingătoare de căruț.

Sunt o bestie cu unghii tăiate scurt.

Apropie-te.

Cartierul nostru e plin de păianjeni mici.

Până și cuvântul „nostru” e o respirație tăiată.

Păianjeni care călătoresc pe firele lor duși de vânt.

Fără să vrei

îi strecuri cu tine-n casă

în pat.

Fără să vrei te mușcă îndoiala.

Deși nu-i frumos.

Deși nu e voie.

Înghiț cuminte bucata mea de istorie.

Dintre noi toți unul se va întrista.

Unul va rata.

Unul va rămâne singur

și unul va pieri până mâine. Pe cuvânt.

Ziua e bolnavă și bolnav e cerul.

Premoniția unui duel.

Migrenă cu aură pentru toți cei care se iubesc.

Bag viteză pe strada galbenă

pentru că-n urma mea e o femeie cu un cărucior mai scump.

Are gemeni.

Poate că nu mai știu când m-am spălat ultima dată pe păr,
poate că gândurile mele nu mai sunt ale mele,

dar cu siguranță sunt rapidă.
 Data trecută când am dormit bine
 eram pe patul de la terapie intensivă.
 Zeci, sute de ani aveau să treacă de-atunci.
 Ultima dată am dormit bine cu tuburi în mine.
 Nu m-am sfiit.
 Acum voi învinge.
 Dacă ajung prima la colț câștig.

Iar apoi mă voi trezi la viață.
 Voi lua vitamine.
 Mă voi îmbăia în lumină.
 Voi îmbrățișa perimenopauza.
 Voi fi o mamă OK.
 Îmi voi accepta coroana și voi mulțumi
 pentru tot ce mi s-a dat.

Cartea asta este despre mine

Despre fiica mea.
 Despre mama mea.
 Despre mătușa mea.
 Despre bunicile mele.
 Despre străbunici.
 Despre vecine.
 Despre prietenele mele.
 Despre fiecare tanti din cartierul meu.
 Despre toate fetele care m-au plăcut.
 Despre toate fetele care m-au urât.
 Despre toate fetele de pe strada Adrian.
 Despre toate fetele cu care am băut o bere.
 Cartea asta este despre femeile
 care vindeau la magazinul din coastă.
 Femeile care ne aduceau scrisorile.
 Femeile care ne-au ținut locul la coadă la lapte.
 Femeile care mi-au dat corcodușe din pomul lor.
 Femeile care veneau la noi acasă să li se facă injecții.
 Femeile scârbite de la ghișeu.
 Femeile care îmi zâmbeau pe stradă.
 Femeile care mă întrebau cum mă cheamă.
 Femeile care mă salutau de la poarta lor.
 Femeile pe care le-am văzut vindecând.
 Femeile pe care le-am văzut plângând.

Femeile care știu ce se face când moare cineva.
 Femeile pe care le-am văzut îngropând.
 Femeile care au gătit pentru mine.
 Femeile care fac prăjituri fără să caute rețeta.
 Femeile care au pierdut tot.
 Femeile care au rămas ultimele.
 Femeile care au stat acasă și au crescut copiii.
 Femeile care s-au sacrificat.
 Femeile care au ținut o casă.
 Femeile care au avut un serviciu bun.
 Femeile care mi-au ținut prosopul pe cap
 deasupra unei oale cu ceai fierbinte.
 Femeile care au pus busuioc vrăjit la intrare.
 Femeile care și-au lovit copiii.
 Femeile care le-au spus copiilor
 că nimeni nu-i va iubi vreodată mai mult.
 Femeile care au băut ca să uite.
 Femeile care s-au trezit.
 Femeile care au dormit cu morți în cameră.
 Femeile care au aranjat borcane de dulceață în beci.
 Femeile care au cusut pe păretare
 „Unde este pace și lui Dumnezeu îi place”.
 Femeile care mi-au spălat genunchii.
 Femeile care și-au dat afară din uter copiii.
 Femeile care și-au închinat la culcare copiii.
 Femeile care și-au pierdut copiii.
 Femeile care au făcut ultima dată sex când au rămas însărcinate.
 Femeile care au făcut cum li s-a spus.
 Femeile cumiști, femeile ascultătoare, femeile muncitoare.
 Femeile pricepute, femeile supuse, femeile la locul lor.
 Femeile care și-au înjunghiat soții în burtă.
 Femeile care nu au divorțat pentru că nu e frumos.
 Femeile care au divorțat și au aflat că-s curve.
 Femeile care au terminat și ultimul ovul.
 Femeile care încă mai visează la mirosul unui nou-născut.
 Femeile care știu că nu vor fi niciodată mame.
 Femeile care au fost șefe de promoție.
 Femeile care au citit.
 Femeile care au citit poveștile sfinților părinți.
 Femeile care știau cea mai bună rețetă de murături.
 Femeile care știau cea mai bună rețetă de zacuscă.
 Femeile care știau să încaseze bine o palmă sau un picior.
 Femeile care au dormit toată viața singure în cameră.
 Femeile care nu au știut în viața lor ce e liniștea.

Femeile care au iubit bărbați.
 Femeile care au iubit femei.
 Femeile care tranșau cu ochii închiși o găină.
 Femeile care aduceau acasă mai mulți bani decât soții lor.
 Femeile care puneau deoparte banii soților.
 Femeile care notau seara cheltuielile.
 Femeile care mi-au dat mie bani să fiu independentă.
 Femeile care au încercat să mă învețe că trebuie să exiști ca să exiști.
 Femeile cu trei clase care m-au învățat să scriu și să citesc.
 Femeile care mi-au arătat Dunărea de la geamul lor.
 Femeile care m-au învățat „Doamne, Doamne, ceresc tată”.
 Femeile care mi-au spus: „Tu plângi ca ploaia.”
 Femeile care mi-au spus: „Tu trebuie să ai banii tăi.”
 Femeile care mi-au spus: „Tu trebuie să fii călare pe cuvinte.”
 Femeile care mi-au uscat părul.
 Femeile care mi-au arătat prima zăpadă.
 Femeile care au cărat sacoșele
 pentru ca eu să pot merge liniștită lângă.
 Femeile care mi-au citit subtitrarea filmelor în copilărie.
 Cartea asta este despre
 toate fetițele pe care mi-ar fi plăcut să le cresc.
 În pace.

Îmi amintesc bucuria

Parcul ăsta e foarte mare,
 e cât o bilă de plastilină, zice fiica mea.
 Ceva probabil s-a dereglat în creier
 de simt un parfum care nu are cum să existe.
 Umbra morții prin parc în începutul de primăvară.
 Ascultăm un cântec, dar nu vedem pasărea.
 E o silvie cu cap negru.
 Salut.
 Niște valori s-au dat peste cap
 iar acum viața stă înghesuită în câțiva giga de informație.

Ce înseamnă să fii agresiv?
 Cred că înseamnă să fii neblând.
 Cred că vine peste noi ceva ca un virus.
 Trece de la unul la altul
 prin strănut
 prin îmbrățișări
 prin simpatie.

Ne croiește
 conform cu așteptările
 tuturor celor pe care nu i-am întâlnit vreodată.
 Ne urmărim pe monitoare.
 Ne ascultăm prin pereți.

Dacă cineva te supără spui – stop.
 Spui – nu.
 Spui – nu ai voie.
 Spui – nu e frumos.
 Chemi un adult.
 Dacă revoluția începe
 și va începe
 să te temi de propriile tale mâini.
 Vor executa comenzi în timpul somnului tău.
 Vor trânti lucruri.
 Vor apăsa Ctrl+Alt+Del.
 Vor mototoli parcul
 și cartierul
 și orașul
 și lumea toată ca pe o fotografie.

Îmi amintesc bucuria,
 iar asta e cu siguranță o minciună născocită:
 din teroarea preaplinului
 din răul de mame
 din actul ratat
 din răul de mame
 din ecosistemul fragil al laptelui
 din frământarea copacilor înaintea furtunii
 din singurul moment de liniște al zilei
 din pierderea masei musculare
 și din dozarea hormonilor care contează.

Eu, când eram bătrână, zice fiica mea.
 Eu, când eram copil, zic eu.
 Când tu erai copil, zice ea, eu eram mereu cu tine,
 la tine-n burtă, doar că nu știai.
 Un strop de tandrețe și restul – ca într-o casă la roșu.
 Corpurile
 toate ticsite de ceață.
 Numai pasărea care cântă ascunsă
 o poate vedea
 pe această stafie.

Cărțile mele **formatoare**

Cartea copilăriei

Poezii de seama voastră, de Grigore Vieru. Noi, copiii anilor '70 din secolul trecut din Republica Moldova, am avut mare noroc de cărțile lui Vieru. Cartea era o bijuterie poligrafică: legată, hârtie bună, color, aerisită. Îmi scapă numele ilustratorului, dar erau ilustrații neobișnuite pentru realismul socialist și noianul de cărți cu eroi, pioneri și pavlici morozovi. Poeziile erau firești, erau despre lumea care ne înconjură, emanau bunătate și mult bun-simț. De altfel, ca și *Abecedarul* din care am învățat literele chirilice. Au fost câțiva ani în care generația mea a învățat din *Abecedarul* lui Grigore Vieru, Spiridon Vangheli și Igor Vieru. După mine, cred că este una dintre cele mai bune cărți din Republica Moldova din perioada 1944-1989. Anul 1989 pentru Chișinău a fost crescut de aceste cărți. Oficialitățile comuniste și-au dat seama că *Abecedarul* nu educă viitorii constructorii ai comunismului și peste câțiva ani l-au schimbat

cu un *Abecedar* de la Moscova, tradus din rusă. Din el a învățat fratele meu. Cu foarte multe tancuri, săbii, budionovce și rachete spațiale. A mai fost *Acul și barosul* de Ion Creangă cu ilustrațiile în negru-alb de Igor Vieru.

Cartea adolescenței

La 12-13 ani am fost invitat la o reuniune a tinerelor talente de săptămânalul *Tânărul leninist*. Era sfârșitul anilor '70. Victor Pânzaru, responsabilul de „tinere talente” de la revistă, după ședință, m-a chemat în biroul său și mi-a dat cu mare grijă și cu împrumut, atenționându-mă să fiu discret, o antologie de poezii de Lucian Blaga din colecția Lyceum, cred, și povestirile *Hanu Ancuței* de Mihail Sadoveanu, probabil, din colecția Minerva. Eu am venit la Chișinău din Pererita, din nordul Republicii Moldova. Îmi făceam griji că nu le voi putea întoarce. Victor Pânzaru mi-a zis că le voi întoarce anul viitor, oricum, mă va invita din nou. A fost o

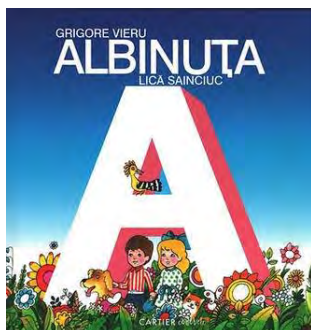

Gheorghe ERIZANU

gură de aer proaspăt. Nu e o figură de stil. După ce le-am citit, chiar am simțit altfel limba română. A apărut o libertate pe care n-am avut-o până la Blaga și Sadoveanu. Sigur, am crescut și cu Ion Druță. Proza scurtă din *Piept la piept* și pe la 14-15 ani a fost romanul *Povara bunătății noastre*. Ambele cărți erau bijuterii poligrafice. *Povara* era în varianta inițială, de vreo 300 de pagini. Moș Bulgăr, un Melquíades autohton, era personajul care apărea de câteva ori în carte. La următoarele ediții, Druță a tot rescris romanul, volumul s-a dublat, Moș Bulgăr a fost omis. Oricum, în memoria mea a rămas acea *Povară*, cu Moș Bulgăr, cu „măinile” scris după ortografia română, în pofida ortografiei chirilice.

Cartea pe care ați dăru(i)t-o cel mai des

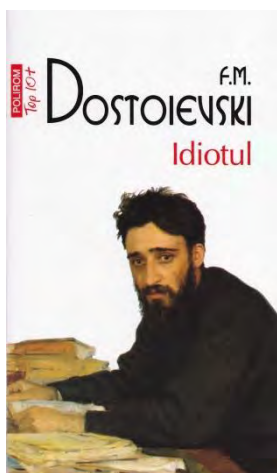
Albinuța de Grigore Vieru și Lică Sainciuc. După ce *Abecedarul* lui Vieru a fost scos din programa școlară,

Grigore Vieru a creat un abecedar pentru cei mici. Cu același sistem de valori ca și în cazul *Abecedarului*. N-a mai fost trecut prin consiliile de aprobare pedagogică, n-a apărut la editura pedagogică. A apărut ca oricare altă carte la o editură artistică. Ca să evite pe cât posibil oficialitățile. Fiecare copil avea două sau trei cărți din *Albinuța*. Una era scrisă, ruptă, citită, desenată, răscită, alta stătea în biblioteca personală. Ca o carte de sărbătoare.

Cartea celebră necită

Nu sunt un fan Dostoievski. Mi s-a părut dezlănat, creator de personaje pe care nu le înțeleg, sentimente care par din altă lume. Ai nevoie de citit pagini

întregi de umplutură ca să găsești o sclipire de o juma' de pagină sau de câteva pagini din sutele scrise de el. Este autorul pe care nu l-am citit metodic. Cap-coadă, cum am fost obișnuit. I-am citit cărțile din tinerețe, *Jurnalul*, dar *Idiotul* a fost „parcurs” pentru examenul de la literatura rusă de la facultate. Sunt restanțier aici. Chiar dacă i-am citit și textul „Pușkin eto nașe vseo” („Pușkin este totul pentru noi”). Pe atunci studenții de la ziaristică învățau literatura națională, universală și rusă (am aflat cu uimire că astăzi viitorii jurnaliști n-au nevoie de nicio literatură).

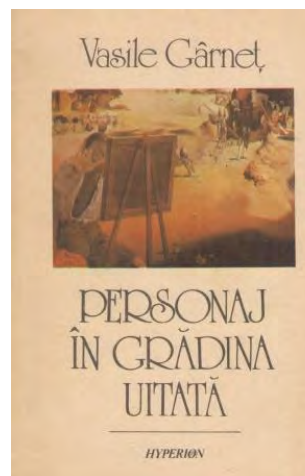
Cartea de pe noptieră (ce recitiți adeseori)

Nu prea revin la cărțile citite. Viața e prea scurtă. Și cărți sunt prea multe. Cu foarte mici excepții. Poate *Ghepardul* de Lampedusa și *Micul Prinț* de Saint-Exupéry, în traducerea Ioanei Pârvulescu. Sigur, oricând rămân cu Hemingway.

Cartea momentului

Sunt cu volumul de proză scurtă *Cum am împușcat un elefant* de George Orwell și cu *Animalul povestitor* de Jonathan Gottschal de la Vellant.

Cartea discretă pe care vreți să o faceți mai cunoscută

Cred că *Omagiul Cataloniei* de Orwell a fost eclipsată pe nedrept de mult mai cunoscutele 1984 și *Ferma animalelor*. Din literatura română merită să fie puși în raftul întâi *Cronică de familie* de Petru Dumitriu și *Adio, Europa* de Ion D. Sîrbu. Dintre basarabeni merită recuperat Eugen Cioclea cu poeziile sale, coleg de generație cu Nicolae Dabija, stabilit la Moscova în perioada sovietică, reîntors la Chișinău în perioada perestroikăi gorbacioviste, a debutat la sfârșitul anilor '80, când colegii lui de generație erau deja canonici. Republica Moldova mai are un scriitor foarte discret și foarte bun: Vasile Gârneț. Sper să revină în viața literară și sper să fie apreciat după merite. **S**

REVISTA REVISTELOR

Ioan RĂDUCEA

Argeș

A n XXVI (LX), nr. 1 (523), ianuarie 2026, Pitești, 32 pp.

La 60 de ani, sărbătoriți cuminte, doar pe o coloană (Jean Dumitrașcu), alături de obișnuitul articol al „senior editorului”, ÎPS Calinic Argeșeanul, arhiepiscop de Argeș și Muscel, revista rămâne de o exemplară consistență, seducătoare cu repetiție. Nu se neglijează clasicii („rememorări” macedonskiene de Nicolae Oprea; Octavian Soviany despre Harap Alb), nici filosofii (Dragoș Grusea despre infinit la Platon; Leonid Dragomir despre *Mintea de pe urmă* a lui Cristian Iftode; o traducere din Gadamer a Anei Ocoleanu, ce reamintește, pe o pagină întreagă, și de artista Olga Greceanu), nici eseistii (Silviu Man despre „neutralitatea tehnologică”; alte extrase din *Ideii și zile* de Sorin Antohi). Reportaj (în stil liric-etnologic, Mihai Barbu), studiu (David Ilina, glumind cu... Hegel despre frenologie), proze, mai multe grupaje lirice (Felix Sima, „cărți poștale” în chip de doină!) și savuroase amintirile lui Dan Ciachir, despre localuri multe colindate cu Eugen Barbu.

Contemporanul. Ideea europeană

A n XXXVII, nr. 1 (886), ian. 2026, București, 40 pp.

„În loc de editorial”, acad. Nicolae Breban plasează un fragment din romanul în lucru, *Viața ca o posesie*, în ideea că năravurile au rămas la fel, din comunism în postcomunism iar, esteticește vorbind, românul persistă în preferința pentru basm, nu pentru roman. Pe verso, Mircea Platon cu însemnări „din secolul nostru”, numerotate, unele curate poeme într-un vers, ca la Ion Pillat („11. Liniștea ascute coasa înserării”) și o apologie a lui Constantin Lupeanu despre „medicul-zeu” Cătălin Vasilescu, chirurg la Fundeni. Lăudate și Via Transilvanica, și Eugenia Vodă, „omul-instituție” de la TVR (premiată pentru emisiunea „Profesioniștii”), și Biserica „Sfinții Trei Ierarhi” din Paris (aceasta din urmă, de către ÎPS Timotei Prahoveanul).

Orizont

Anul XXXVIII, nr. 1 (1725), ianuarie 2026, Timișoara, 32 pp.

Și aici chenar negru, casetă „In memoriam Cornel Ungureanu. 1943-2025”, urmată de 12 pp. la subiect: „umbra

luminoasă” (Gabriela Glăvan), „două vederi” (Adriana Babeți), „mandarin rătăcit printre cărți” (Marcel Tolcea), „50 de pagini pe zi” (Radu Pavel Gheo), „uica Gioca, în eternitate” (Viorel Marineasa) etc. Călătorii în Provența, unde persistă umbra lui Napoleon (Ioan T. Morar), în America de Sud (Tudor Crețu: Bogotă, Guayaquil) dar și altele, interioare, prin Diogene Laerțiu (Valentin Constantin) ori Sfântul Toma d’Aquino (Robert Lazu Kmita).

Convorbiri literare

Anul CLIX, nr. 3 (363), martie 2026, Iași, 200 pp.

Lucruri beletristice ori filologice, istorice, filosofice sau duhovnicești, ba și pigmenți muzicali („Baletul în libreturile verdiene, II” – Dragoș Cojocaru) ori etimologici („Substantivul *labor*, verbul *labor*” – Ioana Costăș), de savurat în mozaicul lor, până la minusculul sumar, organizat tematic, de pe coperta III. Mircea Popa solicită opinii despre revistă, la trei decenii de la apariția noii serii, Victor Neumann tratează despre principiul naționalității în Balcani, iar Simona Modreanu adnotează pe marginea premierii unui nou La Rochefoucauld (n. 1985), stră(perioadă)nepot al clasicului de acum patru veacuri: posteritatea nu are coloană vertebrală, obișnuiește să fluctueze: ce te pune azi în valoare mâine te poate osândi.

Steaua

Anul LXXVII, nr. 2, februarie 2026, Cluj-Napoca, 64 pp.

În editorial, directorul Ovidiu Pecican deplânge plecarea dintre noi a timișorenilor Al. Ruja și Cornel Ungureanu, laudând spiritul universitar de acolo. Un interludiu liric și, luând-o cam pe departe, președintele Academiei, Ioan-Aurel Pop, ia apărarea predării curentelor culturale în școală (destul necaz cu împotrivirea unora, de când cu schimbarea programei de română la clasa a IX-a), care ajută și axiologic. Pompiliu Crăciunescu tratează despre faldurile actului de *poeză* la Nichita Stănescu, iar Răzvan Voncu despre Nicolae Moromete, care nu este alter ego-ul creatorului său, Marin Preda – oțios, cine insistă că ar fi, în afară de cel din scenele lirice evocându-i copilăria? 📖

Scriptor 3-4/2026 este ilustrat cu lucrările artistului **Cristian DIACONESCU**

Născut pe 21 martie 1976 la Bacău, Cristian Diaconescu a absolvit Universitatea de Arte Plastice „George Enescu” din Iași în 2001, secția pictură (profesor Corneliu Ionescu). Din 2000 a participat la majoritatea saloanelor oficiale din Iași. Din 2006 este desenator la *Mozaic vitralii* din Iași.

Expoziții personale: 2005 – Galeria Cupola, Iași; 2008 – Muzeul de Artă, Bacău; 2015 – *Uman*, Galeria Dana, Iași; 2015 – Muzeul de Artă Vizuală, Galați; 2016 – Galeria La Gard, Iași; 2018 – *Libertatea canarului*, Galeria Dana, Iași; 2020 – *Libertatea canarului*, Muzeul de Artă Comparată, Sângeorz-Băi.

Expoziții de grup: 2004 – *Grupul fără nume*, Muzeul Județean, Vaslui; 2007 – *Zoomorfe*, Galeria Alfa, Bacău; 2008 – *Artiști ieșeni*, Galeria Senso, București; 2014 – *Erotica*, Galeria Art Yourself, București; 2016 – *Dada*, Moinești; 2017 – *Patrimoniul viitorului*, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu; 2018 – *Cabinetul de curiozități*, Galeria Karo, Bacău; 2019 – *Dada East Tout Est Dada*, Moinești.

Premii: 2006 – premiul pentru pictură în cadrul Salonului Anual al U.A.P. Iași, ediția a X-a; premiul TEIUL DE ARGINT – premiile Eminescu pentru literatură, arte vizuale, colecții și colecționari, ediția a VIII-a, 14 iunie 2009, Botoșani; 2010 – mențiune în cadrul Bienala concurs de artă plastică „Gheorghe Petrașcu”, ediția a X-a Târgoviște; 2017 – premiul pentru pictură, Salonul Anual de Artă – ARTIS, UAP, Iași; 2019 – premiul pentru excelență în arte vizuale „Dan Hatmanu”, în cadrul Zilele Recoltei Editoriale, Iași; 2017 – premiul pentru pictură – Salonul Anual de Artă, ARTIS UAP Iași. 📷

Scriptor 5-6/2026 este ilustrat
cu lucrări semnate de artistul

Cristian DIACONESCU

Coperta I – detaliu din lucrarea
Cu drag, 30 x 40 cm, ulei pe pânză

DOSAR Scriptor, TEME viitoare:

Viitorul cărții

Jurnalismul în contextul noilor media și al IA

Comunicare, Intercomunicare, Acomunicare

- Recomandăm colaboratorilor noștri scrierea textelor în formula DOOM – Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Academia Română, ediția a III-a, revăzută și adăugită.
- Responsabilitatea conținutului revine semnatărilor textelor.
- Ne rezervăm dreptul de a selecta materialele primite la redacție.

Ananta
Studii transdisciplinare

Eminesciana
Bibliofil

Integrum

Orizontul
lecturii

Atrium

Eminesciana

Lumea artei

Polifonii

Biblioteca Iași

Epica

Memoria
clepsidrei

Quanticipația

Cantos

Esculap

Mnemosyne

Românii
de pretutindeni

Celelalte
cuvinte

Exit

Mousaion

SmART

Colocvialia

Ficțiune
și infanterie

Narratio

Ulița
copilăriei

Cuvinte
migratoare

Fides

Numele
poetului (debut)

Univers
didactic

Dialog XXI

Hamletarium

Numele
prozatorului (debut)

Unum

Efigii

Historia
magistra vitae

Omul și societatea
contemporană

Editura JUNIMEA

ISSN 2393-0888
ISSN-L-2393-0888

2393-0888